מיעטר קונים

ש. ל. בְּלַנְק

מִיסְטֶר קוּנִיס

הוצאת א. י. שטיבל
תל־אביב, תרצ״ד

שַׁי:

לרבי שלמה גרינברג–

בחבה ובהוקרה·

בדפוס „ספר" תל־אביב

א. סֵפֶר תּוֹרָה

אוריאדניק חדש בא לעיירה ז., שהיה „נקי־כפים" ואמר לבער את החטאים והעוונות מתוכה. יהודי כי נתפש בתקלה כשהוא מוכר מיני־מרכולת בחנותו המדולדלה בלא תעודה לכך, ועל אחת כמה וכמה כשהיה מישהו עובר על עברה חמורה כגון מכירת יי"ש בצנעא או טבק פתוח, מיד נענש בכל חומר־הדין.

ברם, ביחוד שם עינו לרעה ב„ז'מבשים" *. זו היתה חבורה של יהודים בעיירה, שהיו חשודים על גנבה וגזלה ואלו הם: ברקא זודיק, חנא קפוסטה, גודיל מאלאי, „אליהו הנביא", ליבוש קורקי וכדומה. מהם בעלי־משפחה, שהשיאו בנים ובנות מדי שנה בשנה ברוב פאר וכיד עשירים, ומהם רווקים, שפאה גדושה ומסולסלת להם מצד שמאל עם כומתה כחלחלה בעלת מצחיה נוצצת וברגליהם מגפי־לכה מבהירים. עינם האחת עצומה לחצאין, השניה פקוחה לרווחה, כעומדת על המארב, ושריקה דקה מסתננת תמיד דרך שפתותיהם המכווצות. משחקים בקלפים מפורסמים, שתינים מהוללים, בעלי־אגרופים ו„בודקים בכיסים" ידועי־שם.

עליהם נמנו בני־תשחורת משאינם בני־ברית. מהנקובים בשם הלא הם: א) דאז'יד, צועני חטוט־פנים, שעגיל־ברזל תלוי לו באזנו הימנית, משחק ידוע במשחק ה„אצבעונים" בכל יומא דפגרא ובימי־„יריד" בראש שווקים ובמעמד המון אכרים סקרנים, שהיו מתירים

* סוחרים בסוסים.

— כל הדרכים כשרים וכל האמצעים רצויים.

כאן הפסיק, גמע גמיעה הגונה מן „האדום־האדום" והמשיך:

— רצונכם במאכלת? תהא מאכלת! רצונכם במטיל־ברזל? יהא מטיל־ברזל! בחרו לכם באיזו מיתה משונה הכתובה או שאינה כתובה בתורה הקדושה ובלבד להסיעו לחיי עולם הבא.

כאן נשאלה השאלה: מי יטול על עצמו תעודה זו?

— על פי גורל!

לכך הסכימו הכל. מיד ניטלה קופה. פסות־נייר זעירות נגולו כעין מגילות, כמספר המשתתפים, ביניהן אחת שחורה, שכל אחד נמנע מלזכות בה, כאילו היה המות חתום בה. דממה נשתררה בבית. הכל היו מכוונים כלפי הקופה, שהנביא טרף בה את הגורלות, לרבות צביה אשת הנביא נשארה עומדת במקומה בנשימה עצורה.

בקיצור: הגורל נפל על ליבוש קורקי.

„אליהו הנביא" סמך ידו על ראשו:

— יברכך ה', קורקי!

מי שזכה בגורל היה הצעיר שבחבורה, בחור למעלה מעשרים, בריא ויפה־תואר להפליא. היה משום בטיחות־הנשר בקומתו הזקופה והגמישה ומשום מבט־הזאב בעיניו השחורות והלוהטות. שחרחר היה מטבע בריאתו, אבל עורו היה ממראה הדבש ואבריו מחוטבים ומהוקצעים, כאלו של ריבה בעצם פריחתה. פניו היו מארכים ודהים וגומה זו שבחוד־סנטרו הוסיפה להם לוית־חן מיוחדת. בלוריתו היתה כעין העורב, גדושה וגלית, שהבהיקה כפחם כנגד החמה. ביחוד לבב פיהו האדום והתאוני, שהיה חושף שני טורי שנים מוצקות וצחות כחלב. הוא היה „ילד־הטפוחים" בחבורה והכל התענגו על יפיו ועדינותו. לרבות נשים בשנות־העמידה הלכו שבי אחריו. מומחה גדול היה בהסרת מנעולים, ביחוד בהעלמת עופות פטומים

חריטיהם הכבדים ואינם נפטרים מכאן, עד שהפסידו הכל; ב) אנדרי „בלעם" — על שום עינו הסמויה, בר־נש זה שנתעלה ממדרגה של עורף־כלבים למדרגה של ראש־הבריונים במלחמת־תנופה — להקים מהומה בשוק ומתוך כך לחטוף את הכובעים המשובחים מעל ראשי המולדאוואנים הנדהמים.

אותם אמר האוריאדניק לבער מתוך העיירה!

כן, ניכר היה לאדם עשוי לבלי חת, מי שבוטח בכוחו ובחרבו הצמודה לירכו. מתהלך יחידי בלילה, בוחן ובודק, וכשהשעה צריכה לכך הריהו כולא ב„חד־גדיא"* של בית־הפקידות וחובט במגלבו בלא חמלה ורחמים. היה מעשה ונתפש דאז'יד הצוענִי במשחקו ונכלא לשבעה ימים, כשיצא לחפשי היה כולו פצע וחבורה. ולא הוא בלבד, אלא אף „בלעם" לא נוקה על חטא שחטא בחטיפת כובעים ורק זכות אבות עמדה לו, שלא נסתמאה עינו השניה. ברקא זודיק, למשל, העיז לפצות פה בשעת איזו חקירה־ודרישה על סוסה גנובה — התהפך אחר כך על ערש דויו כמה שבועות ונשאר בריאה לקויה כל ימיו.

רע המעשה. מה עשו בני־החבורה? נועדו יום אחד בבית „אליהו הנביא", הראש שלהם, לטכס עצה: מה לעשות? העצות היו שונות, איש איש כפי מהלך־רוחו באותה־שעה, ברם זו של הנביא הכריעה; בלשונו:

— לקצר את האוריאדניק בראש אחד.

— כיצד? — שאל מישהו.

אליהו הנביא, יהודי עבדקן ששומה מבהיקה לו במצחו המקומר, חטמו צבה בחלקו התחתון וזרוע בועות כחלחלות כאלו של תרנגול־הודו, סימן מובהק של חבה יתרה לטפה החריפה, הסביר כך:

* כנוי לבית־האסורים.

קורקי: עדיין לא החליט — במה.
דאז'יד: עצוב, ליביש? אולי זקוק אתה לעזרה, אי?
ליבוש: לאו.
קאפוסטה: בריא הוא כשור, האוריאדניק!
בלעם: וערום כשועל, לאדראקול*.
הנביא: ראה, שלא תעשה מלאכתך רמיה!
קורקי חייך.

ליל סתיו מעונן. גשם דק נסתנן מלמעלה. חשכת־מצרים. העיירה כבתה אורה ונשתקעה בתרדמה עצלנית. לא האיר אלא בית־הפקידות בלבד. דממה שלטה מסביב. לא נשמע אלא העטוש התכוף של העזים הרבוצות על־גבי האצטבאות שלפני הדירות הנמוכות והאפלות, העלאת הגירה של הפרות שבתוך החצרות המפולשות ונפילת הגשם החשאית. מפקידה לפקידה בקעה נביחת כלב מיותמת ומרוחקה, או קול שכוי מרוסק הקורא בחצות וגווער עד־ארגיעה. השטים האחדות העומדות בשלכת, נסתמנו מתוך האפלה כדמויות־מסתוריך, העורכות „תקון־חצות" בהמיה חרישית ובאושת־נכאים.

לא היה ברחובה של העיירה אלא ליבוש קורקי בלבד. לבוש היה בחמילת־אכרים שעירה וחגור בחבל עב. בראשו כובע־חרפי גבוה שירד לו למטה מאזניו ובידיו מטיל־ברזל כבד־משקל ושק גדול. הוא שף כצל ליד קירות־הבתים ומגמת פניו בית־הפקידות המואר. מזמן לזמן התעכב והחדיר מבטו בחשכה, אם אין מישהו כרוך בעקבותיו ופסע הלאה. כיון שהגיע למחוז־חפצו, הסתתר מאחרי שיטה עבותה והמתין לעת־מצוא לעשות את „מלאכתו" בשלימות. הוא היה מרוגע כל־צרכו, כולו מופנה כלפי שני החלונות המוארים, שהטילו

* לעזאזל.

מתוך העליות האפלות, לפיכך כונה בשם קורקי*. ולא רק במלאכה קלה ונוחה זו הצטיין, אלא הראה לו היכן סוסה נאה מצויה, הרי חזקה עליו שיעלימה משם באותו לילה ואיש לא ידע „קבורתה". ואין צורך לומר „בבדיקת־כיסים" — לא היה מומחה כמותו במקצוע זה! מי יחשוד, למשל, ב„הוספודאר" ** כמוהו, שמשרת (הוא „בלעם") מהלך אחריו וסלסלה בזרועו, שיהא מכניס ידו הענוגה לתוך חיקה הפתוח של מולדאווית תגרנית במקום שגנוז חריטה הכבד, אי? אדון שכמותו, לדוגמה, קרב אל מולדאוואן בעל־גוף לפרוט שטר בן־עשרה, היחשוד בו חלילה? שמא תאמר חריטו נתעלם ואיננו — הרי אין זה אלא מעשה־כשפים. הרשות ביד הנגזל לקרוא חמס, לתלוש שערו מעליו ואפילו להטיח ראשו בקיר — את כספו לא יראה כבר לעולם!

עכשיו נמסרה לו תעודה זו — „להסיע את האוריאדניק לחיי עולם הבא". מתחילה נדהם למראה פסת־הנייר השחורה בתוך כפו וכעין ענגה חלפה על פניו היפים. דומה, כאילו נפתע לפני תהום עמוקה וחשכה — היעלה בידו לפסוח עליה בשלום? ברם, מיד התעשת, הדליק סיגאריה והפריח את העשן בדמות עיגולים עיגולים, כאילו היה מביע בהם רחשי־לבו הטמירים.

לאחר ששתו ל„חיים" והקניחו במיני תרגימה, אבה הנביא לדעת:

— מתי?

קורקי: עוד הלילה.

קאפוסטה: בשעה טובה ומוצלחת.

ברקא: במה?

בלעם: ודאי במאכלת.

גודיל: כך, במאכלת, עד שבני מעיו יצאו החוצה!

* תרנגולת.

** אדון.

נעשתה ההתחלה המקווה. הריק שיורי־היין שבכוס, נעל את הגליונות בתוך תיבת־השולחן, אחר לבש את אדרתו, חבש את ה„פאפאכה" והכל בניחותא ומתוך שריקה. כלה תלבשתו, הדליק פאפירוסה מעל לזכוכית המנורה, נפח בה ונבלע באפלה. הנה נפתחה הדלת בחריקה, נשמעו פסיעות כבדות, מארה על טהרת הלשון הרוסית על חשבון מזג־האויר הרע וקשקוש מפתח במנעול מחלד.

ליבוש קורקי עמד מסותר מאחרי גזע השיטה בנשימה עצורה ובעינים אורבות בחשכה, כחיה זו על טרפה. הזהירות היתה דרושה עכשיו מאד. הכל בו היה מגויס ומרוכז להשתערות, חוץ מן הדם, שהיה זורם בחפזון ומפעים את לבו בחזקה. האגרופים היו קפוצים, כאילו נעשו מקשה אחד עם מטיל־הברזל הכבד. הנה עשה האוריאדניק צעד אחד, לפנים, כאילו היה מפקפק בדבר. שוב נמלטה מארה מפיו, אך הרבה לא שהה בעמידה, הרים צוארון־האדרת — הלאה, פסוע ואורר:

— איק טשורטו! *

אותה שעה התחמק ליבוש קורקי ממחבואו כשמטיל־הברזל מונף באחד מאגרופיו. מתחילה פסע בזהירות, כחתולה זו מתוך מארבה, נוגע ואינו נוגע בקרקע, כולו מרוכז בדמות חסונה ואפלה זו הנעה לפניו, כאילו לא היה עכשיו בעולמו אלא היא בלבד. פתאום קפץ קפיצה משונה ונפתע מיד מאחרי האוריאדניק. הלז לא הספיק להפוך ראשו לראות מיהו זה הדולק אחריו — ודבר־מה קר וקשה נחת עליו אחת שתים ושלש במהירות הברק. מיד נתבלבלו חושיו, נצנח כאלומה ארצה, זרם דם חם פרץ מפיו, מתחת שתי הרגלים עם המגפים הגבוהים, נפח נשימתו האחרונה ונשאר שוכב דומם ובלא תנועה. וליבוש עומד עליו שבע־נקמה:

— סא־בא־קה! **

* לשדים.

** כלב.

צללים על הקרקע שבחוץ. בעמידתו זו יכול היה לראות מכל הנעשה פנימה. האוריאדניק הסב אל השולחן עסוק באיזה ניירות. לפניו עמד בקבוק יין, שהיה מכבד את־עצמו מתוכו לפרקים מזומנים. הוא שתה ועשן בעת ובעונה אחת. חלל החדר היה מלא עשן. לבדו היה בבית־הפקידות. עתים הניח את העט ונשען בגבו אל מסעד־הכסא, סלק ידיו מאחורי מפרקתו והסתכל נכחו, אחר שב אל הניירות. הסיגאריה לא פסקה מפיו, כשכלתה הדליק אחרת, מתוך־כך סלסל איזו מילודיה חשאית ועגומה.

ארכה הצפיה לקורקי ואורר את האוריאדניק השוהה בישיבה. מכל־מקום עמד במנוחה. עליו היה לכלכל מעשהו בהגיון ובישוב־הדעת, שמא ימיט שואה על־עצמו ועל כל החבורה. משום־כך לא הרבה היום בשתיה, כדי שדעתו תהא צלולה עליו. משום־מה היה מובטח במוצא רצוי, שהכל יהא כשורה, על צד היותר טוב. אמנם, זוהי הרציחה הראשונה בחייו המעטים, ברם, כיון שעלה עליו הגורל ודאי ראוי הוא לכך וימלא את משלחתו באמונה. שום מבוכה לא החרידה את לבו, כאילו היה מתעתד לקראת מעשה רגיל ויום יומי. במדה ידועה זחה עליו דעתו והיה במצב־רוח מרומם. זו היתה הרגשה מיוחדת במינה, שלא ידע כמותה מעולם. תוך כדי הבטה באוריאדניק, כבר טעם בטעם הרצח הקר ובפרפורי־הגסיסה של הגופה השנואה — וכעין סילון צוננין דק עבר בחוט־השדרה שלו. הגשם שאינו פוסק הרטיבהו והעלים הנושרים התרפדו על גבו בזה אחר זה, אלא שלא חש בכך והיה כולו ראיה ושמיעה. לתנועה כלשהי, שהגיעה אליו, נזדעזע והדק מטיל־הברזל הכבד באגרופו, מוכן ומזומן לרציחה.

ברם, האוריאדניק, כנראה, לא נזדרז ביציאה מבית־הפקידות והיה יושב ומתענג על כוסו הרויה. מזמן לזמן התנשא בכבדות מעל הכסא והתהלך אילך ואילך בחדר, התעכב ליד אחד החלונות, שחה והשקיף החוצה וחזר לטיולו ולשריקתו המסולסלת. סוף סוף

מהר — והפליג בחשכת־הנהר. לא עברה שעה ארוכה והאוריאדניק, שהיה יליד־אוראל ושמו איבאן סטיפאניץ קוזלוב, מצא קבורתו בשוחה שבנהר דניסטר.

ולא ידע קורקי, שאיש אחד ראה מעשהו במחשך והכירו — זה היה סימון בורדיי, השומר הזקן על הרפסודות והסוארים.

נעלם האוריאדניק ואיננו. באו השלטונות מעיר־המחוז והתחילה חקירה ודרישה. כי נרצח האוריאדניק בזה לא היה שום ספק; לכך העידו כתמי־הדם שאצל בית־הפקידות. והעיירה נבוכה. נקראו בריות חשודות. מהם הוכו מכות־רצח ומהם נכלאו במאסר, או נשלחו כבולים בנחושתים לעיר־המחוז בלוית שוטרים מזוינים. האימה הקיפה גם את העיירה שמעבר לנהר השני. נעשו איסורים תכופים. אפילו בעלי־בתים אמידים עברו תחת שבט־השררה. כל הסביבה היתה למחתת־אלהים. כעין מצור הושם עליה. פסק המשא־ומתן, הואיל והאכרים נתיראו להופיע, שמא ישתו גם הם מכוס־התרעלה. נתענו הטבקנים והמוזגים. לא הועילה תחינה ובכי. גם על זקנים ונשים לא חמלו. העריצות של השלטונות עברה כל גבול. נבדקו כל המרתפים והעליות, לרבות הרב הישיש ויתר „כלי־הקודש" נחקרו ונענשו בלא דין ומשפט.

מובן מאליו, שבראש וראשונה נתענו בני־החבורה בענויים קשים מאד. צרבו בשרם במסמרות מלובנים, דשו אותם בשבטים לחים, הרעיבו אותם במשך ימים, אולם מן־הנמנע היה להציל מפיהם דבר — אינם יודעים מאומה!

לסוף נמצא הרוצח. כיצד? סימון בורדיי, השומר הזקן של הרפסודות, בא אל בית־הפקידות והצטלב שלש פעמים:

— בעיניו ראה את ליבוש קורקי מושך חבילה כבדה באותו הלילה שבו נעשה הרצח.

ה„מלאכה” נעשתה כדבעי, אליבא דכל הדעות. עכשיו לא היה ליבוש זקוק אלא לפנות מכאן את החלל. באותה מנוחת־הנפש שעשה את הרצח, הכניס את הגוויה לתוך השק, קשרה בחבל יפה יפה ומשכה מכאן והלאה — אל הנהר. הדרך שמה לא היתה ארוכה ביותר, מהלך של עשרה רגעים, אף־על־פי־כן לא היתה המשיכה נעימה ביותר גזירה, שמא יקטרג השטן ומישהו יזדמן לקראתו. לפיכך לא שכח ליטול עמו את מטיל־הברזל, רע אלם ונאמן זה, שמא יהא צורך בו. ה„משא” היה כבד מאד, עד שנתכסה בזיעה ונשם בכבדות. מוכרח היה לפוש ולהחליף כוח מפקידה לפקידה. הרפש הכביד על התנועה. ולא עוד אלא שעליו היה לרדת בשפועי־הנהר, במקום מעלות ומורדות, שיחים סבוכים ואבנים חלקות. פעם בפעם נמעד, אבל התאושש ומשך משאו אחריו. הוא היה מרוגז וקלל את האוריאדניק, את הלילה ואת מזג־האויר המקולקל. הגשם הצליף בו מפנים ומאחור, נכשל ונפל תכופות, פעם היה כפשע בינו ובין מהמורה עמוקה, אבל נטה הצדה ברגע הדרוש. הוא התהלך לאור הזכרון והיה סוקר את הסביבה האפלה. מקור־חפצו היתה גבעה מיוערת אחת, המוליכה אל הנהר. התכנית היתה מעובדת מלמפרע: להסיע את החלל בדוגית ולהטילה באותה המערבולת הסמוכה לשרטון הקטן, שכפי המקובל שוחה עמוקה שם — קבר־עולמים. שחקה לו השעה ואף נפש חיה אחת לא הפסיקה את דרכו. הכל נעשה בהצלחה. כיון שהגיע אל הגבעה המקווה, שוב העביר את הגוויה בשלום בין העצים, החליק בלאט על מדרונה כשהוא נתמך בשיחים ובאבנים. כאן הדף את ה„משא” בכוח למטה. נשמע קול דרדור ואחריו דממה. לבדו ירד במדרון נשען על מטיל־הברזל. כאן היה חסוי יותר. פשפש בין הדוברות והסוארים המגובבים לאורך החוף ומצא דוגית כבולה. שש עליה מאד, כאילו לא היתה מצויה ומזומנת כָאן אלא לשֵׁם מַטָרָה זו, טִלְטֵל לתוֹכָהּ אֶת הגויה בקוֹשִׁי רַבַ, התִירָה

שעה עליו להיות זהיר ולעשות כל פסיעה בחשבון ובשקול־הדעת, שמא יאבד את חייו בידיו. אמנם, המקום הזה אינו גורם נחת־רוח ביותר, אליבא דכל הדעות, דומה, כאילו היה שוכב בקבר לח חיים, מכל־מקום זחה דעתו ששחקה לו השעה ונזדמנה לו מהמורה זו. היה מתאווה לעשן, אלא שכבש את יצרו בלבו גזירה, שמא יראה העשן למעלה והריהו עדי־אובד. זהירות, ליבוש! מכיון שאדם נתון בתנאים כאלו ובמצב של שכיבה ארוכה ומשעממת הריהו נוטה להרהורים. והיה במה להרהר, במה שהיה ועתיד להיות. משום־מה היה בטוח, כי יחלץ מן המיצר ויעבור את הגבול בשלום.

ככה עבר עליו היום. הלילה היה גשום. רוח סתיו קרה וזועמת המתה בחורשה, עקרה שיחים רכים וטלטלה אותם טלטלה אל המהמורה שמתחת. חשכת־אימים, כאילו הפך העולם לדיו שחורה. בלילה שכזה, מורגלא בפי הבריות, המון מכשפים ומכשפות בלים תלו עצמם ביער. המו האילנות והאויר היה כמרקחה. געש הנהר במורד וחללי־זמורות יצאו ברקוד־רפאים.

למרות החמילה השעירה, הרגיש ליבוש קור וצינה בעצמותיו. ביחוד דכאה השכיבה השפופה ברטיבות בלא תנועה. רגבי־אדמה נדרדרו מלמעלה יחד עם קוצים חדים, שטפחו על גבו ופצעו בשרו המגולה. הוא עמל לחתור בערמת העלים כדי למצוא בה מחסה כלשהו, אולם הרוח הסתערה סביבו בנהמת־חיה ובדרה את העלים לכל עבר. הגשם הרטיב בלי־חשך, מכל־מקום לא עזבו עוז־רוחו וקבל הכל ברצון. פעם אמר להתחמק מכאן, שמא יזדמן לו מחסה אחר מפני הסופה והמטר, ברם משהו בחובו מנעהו מפסיעה מסוכנת שכזו. מזמן לזמן נשמעה צניפת סוסים, התהלכו קולות גסים מקרוב ומרחוק, קריאות עמומות, שנענו אשה לאחותה מפנות שונות. ולא עוד אלא שמלמעלה, ממערה־החורשה, נשתרבבו לכאן פסי־אורה מזועזעים של פנסים. הסכנה היתה גדולה מאד, שמא יגלה מחבואו.

ועל הדוגית סח, שהטיל אותה חבילה לתוכה. למרות האפלה לא נעלם ממנו מאומה. אלא מה? אם אינם מאמינים, הרי יואילו נא האדונים להטריח את כבודם — הוא יראה להם קבורת־הנרצח.

ואמנם, סימון לא כחש: אחרי עמל רב הצליחו להעלות את האוריאדניק מתוך השוחה. הבדיקה מצאה, כי נרצח בדבר־מה כבד, באבן או בברזל. הכל חרקו שן:

— נק־מה!

עכשיו לא היה להם אלא לתפוש את הרוצח — בקש את הרוח בערבה! מאין נודע לליבוש קורקי כי נתגלה הסוד והריהו צפוי לעונש חמור — לו פתרונים, ברם, עובדה היא, שעד שהשררה התכוננה לאסרו, כבר נמלט על־נפשו ועקבותיו לא נודעו.

והיכן הוא ליבוש? הוא כבר היה רחוק מן העיירה. נהירה היתה לו כל הסביבה והרי בא במערה נסתרה מכוסה בחורשה קלושה וסבוכה, התכנס לתוכה כאותה חיה מאוימה רדופת־צידים ושכב שם שפוף ומכווץ בתוך ערמה של זמורות ועלים כמושים. איש לא ראה בכניסתו, לפיכך היה חסוי ומוגן מעין־העולם. כמו־כן לא חש לרטיבות, לפי שהיה מכורבל בחמילה שעירה וחמה. מפקידה לפקידה הגיעה אליו שעטת פרסות סוסים, שעברו בסמיכות, במעלה החורשה, שמע אפילו מלים ברורות של הרוכבים, ואם אינו טועה הרי גם שמו נזכר. הרודפים נעלמו חליפות. פעם נשמעו צעדים בתוך החורשה בלוית שבירת שיחים, דרדור רגבי־אדמה וקולות בני־אדם עמומים, שהתרחקו והתקרבו, פעם מלמעלה ופעם מלמטה. הלב כמו גווע מאימה והצטמצם יותר ויותר, כדי העלמה גמורה. כעבור הסכנה חלץ עצמותיו ושלח אחרי הרודפים מארה כפולה ומכופלת. מכל־מקום לא זז ממקומו וגמר בלבו לשהות כאן כל היום וכל הלילה, עד שיעבור הזעם הראשון. או־אז יתחמק באין־רואים. לאן? ברור: אל הגבול. כיצד יגיע שמה? עדיין לא עובדה תכנית מסוימה במוחו. לפי־

במהמורה, עד יעבור זעם. ברם, זו עקה שתם הלחם מן הכיס והתיאבון לאכילה רב מאד.

לפנות ערב נסה לצאת לרגע להציץ בעולמו העכור של הקדוש־ברוך־הוא. עלה למעלה. בהיותו במערה־החורשה תר את הסביבה. אין איש. מרחוק נראתה העיירה עטופה כמעפילה לעלות במדרונה של גבעה מיוערת. נתחמץ הלב למראה פנת המולדת היקרה, שאינו רשאי להכנס לתוכה אלא לראותה בלבד. זכרונו החייה לפניו מקומות חביבים ודמויות חביבות. נאנח ליבוש. רגע אחד אמר לבוא שמה במסתרים ולהתגנב אל בית־הנביא. מה, איפוא, לעשות? לרדת אל המערה לא נתנהו לבו; הלילה הממשמש ובא החרידהו. משכה העיירה אליה. מעולם לא היתה יקרה עליו ככה כבאותה־שעה. כאי־פלאים נראתה לו, כארמון נהדר שבאגדה העממית. משום־מה דמה להזדמן כאן עם אחד מבני־החבורה, שנזדרז בכוונה להחיש לו פדות והצלה — תוחלת שוא! התחיל לתעות מחורשה לחורשה, שהה כאן עת מועטה ושם עת מועטה ובזהירות, כאותה הארנבת הפחדנית. מקול עלה נדף נבוך וחרד מאד.

בלילה ההוא לן באיזו חורבה ביער.

למחרת הבוקר נשתנה מזג־האויר לרעה. השמים היו נמוכים ומעוננים וגון אחד להם ולאדמה המרופשת. כמסך כבד ואפור רבץ הערפל, עד שאי־אפשר היה להבחין מהנעשה במרחק של כמה צעדים. תחילה נראתה עדיין העיירה כאיזה צבור של גושים אפלים, עכשיו נתעלמה לגמרה ולכל מלוא־העין כעין בין־השמשות שומם וארוך.

ליבוש תעה ללא מטרה ומגמה. החמילה הכבידה עליו כמשא לעיפה, כמשויה מן המים והמגפים נתקעו ברפש ובטיט. הוא נטה פעם ימינה ופעם שמאלה. הרעב הציק מאד. בצהרים התחיל יורד גשם ושלג בערבוביה. הרמה כוסתה מהר בלובן כהה ואילו השפלה

לפיכך התכווץ עוד יותר. רגע אמר להמלט מכאן, כשהוא זוחל על ארבע, לרדת ככה עד החוף ולעבור בשחיה לעבר השני של הנהר, אך חזר מיד מדעתו ושכב מקופל במקומו, כחומט זה מגיעה קרובה של אויב־בנפש. בדעוך האור לגמרי ושעטת פרסות הסוסים גוועה במרחקים, שאף אויר לרווחה וברך את המערה, שקיימה בו מצות הכנסת פליטים ונדחים. ביחוד תהא החורשה האפלה זכורה לטובה, שסכה בעדו באילנותיה העבותים.

מכיון שכך, הרי כדאי לגמוע גמיעה הגונה מתוך בקבוק־היי״ש וללפת בפת־קיבר, שלא שכח ליטול עמו קודם הבריחה. הרגשה של מי שניצל מסכנה ודאית פעפעה בלבו וחמימות־בטחון השתפכה בכל אבריו. נפילת הטפות המונוטונית מסכה עליו תרדמה, אלא שהתגבר על השינה ועמל להיות ער ומפוכח למדי, ולבלות את הלילה הארוך והשומם בהרהורים ובזכרונות. הוא השתעה בשיחה עם בני־החבורה בדמיונו, ביחוד עם „אליהו הנביא״, וחזר וסח כיצד רצח את האוריאדניק וכיצד הטילהו לתוך השוחה שבנהר.

בן־חיל, קורקי! דמה לשמוע מפיהו.

וברקא אומר: יקחך אופל, קורקי!

אפילו צביה אשת הנביא מהללת ומשבחת אותו.

הוא נצטער מאד, שגורלו גרם לכך, שיהא מנודה ומרוחק מבני־החבורה, שהיו לו ביניהם הרבה ידידים ורעים. הישוב ויראה אותם בזמן בין הזמנים? מה יעשו עכשיו? ודאי נהנים מארוחה שמנה בבית הנביא, ואילו הוא, ליבוש?

הימלט? —

כך עבר עליו הלילה הראשון. יום המחרת לא נבדל לטובה. הגשם כיון שהתחיל שוב לא פסק והיה מרטיב ומרטיב בלוית רוח וצינה. האור היה דלות וכעין מרה־שחורה רבצה כעופרת באויר הלח. אין מוצא. כל אימת הרדיפה אחריו נמשכת, מוטב שיהא שוכב

את המשקפים המבהירים מאותו „מישהו" שנגלה אליו בחצות־הלילה, התרומם אט אט מעל הקרקע, כגמל תשוש זה מעל רבצו, כשהנר מרתית ומדמיע בידו, בקומה שחוחה ובנסיגה לאחור, כשצלו כרוך אחריו ומאוים כמוהו — נתעלם בחדר הסמוך והאפל.

וליבוש מנקש בשמשה הרפויה: תוך־תוך־תוך.

לא עברה עת מועטת ושתי דמויות הגיחו מתוך האפלה בלוית צללים משוני־המראה מזה ומזה — הסב והסבה. הוא נושא נר־סטיארין דולק, היא שחוחה כמותו ועטופה בסודר עבה, כשהם אחוזים ודבוקים יחד באימה אחת ובתפילה אחת, עיניהם הנבעתות מכוונות כלפי החלונות, שדמות „מישהו" נשקפת מבעדם, שוהים כך בעמידה וחרדים לעשות פסיעה אחת לפנים, שמא יבולע להם. לסוף הסתכנה היא, בהחזיקה בזרוע השב — ושאלה נבוכה:

— מי כאן?

התשובה: יהו־די.

לשם הזה, שיצא מפורש מפי אותו מישהו „בקול של יעקב", ארשת־האימים, שנקרשה תחילה על פניה הצפודות של הישישה, נתרככה קימעה, כנהרה פתאומית זו של חמה הנושרת על סיב של אלה עם חשכה, הפכה ראשה כלפי בעלה בתנועה מרגיעה, הלה השיב בזיע כלשהו של השפתים הפעורות, וכאילו הסכימו ביניהם בשפת־נעלמים זו, הסירה את מוט־העץ המבריח את הדלת מבפנים — וליבוש קורקי הופיע בברכה:

— ערב טוב.

— שנה טובה, — השיבו שניהם רפות ובחרדה קלה.

עכשיו הרים השב את הספר מעל הקרקע ונשקו מתוך יראת־שמים.

ומתוך שנתירא האורח לעמוד באורה, שמא יעבור מישהו באקראי בחוץ באותה־שעה, השומר הסובב בשווקים, לפיכך נזדרז

השחירה כבראשונה. הצינה עצמה מאד. הרחק מכאן נתגלה כפר. הירד שמה? עמד והציץ אל המורד, בחינת זאב־מזה־רעב הרואה מרחוק דיר של כבשים. ברי: שם ארוחה משביעה ותנור מוסק. אז פלט מארה בקול:

לאד־רא־קול!

באחד הלילות החשכים עבר ליבוש קורקי את הנהר בדוגית גנובה. מעבר לנהר, באוקראינה, עמדה עיירה יהודית קטנה ודוממה, כאילו מתו בה כל החיים ומצאו קבורתם בתוך בתי־חומר שוממים, רק אי־איפה הבליח אור דל, כעין פקוחה ודומעת של איזו בריה שחורה ואימתנית.

ברי: דירת יהודי.

קרב ליבוש שמה בצעדים מהירים וחרישים. הציץ פנימה וראה — יהודי זקן הרי זה יושב לארץ ועורך „חצות". קולו היה נמוך ובכיני, כאילו היה משיח עקת־נפשו לצלו המשונה, המשתרבב על הקיר ומחקה את תנועותיו.

התדפק בדלת אחת שתים ושלש.

השב היה שקוע בספרו הפתוח ולא שמע את הדפיקות. לא זע אלא הנר הדומע שבידו. לא ניעורה אלא החתולה האפורה שנמנמה על־גבי הדרגש הרעוע, זקרה גבה, כאילו צמחה לה חטוטרת לפתע־פתאום, זנקה מתוך אימה ונעלמה כדמות־בלהות באפלה.

נקש ליבוש בשמשה של חלון.

מיד הורמו פנים כמושים עם זקן קלוש, עם חוטם גבנוני ועם זוג משקפים עבים ונוצצים — ונסתכלו באותה הדמות המסתורית שמעבר לחלונות הנמוכים. נשאר הראש בלא־תנועה ובפה פעור וריק, כאילו כפאו שד. כיון שנשנו הנקישות, התחיל להראות סימני־חיים. תחילה הניח את הספר, כשמירה בפני הפורענות, ומבלי גרוע

הסב נתאנח על גלות־השכינה ועל בנים שגלו מעל שולחן אביהם.

ליבוש סח להם, כי זה היום השלישי שהוא נרדף על צווארו באין מחסה ממטר ומקרה ואוכל לא בא אל פיו; ובכן:

— היש עמכם דבר־מה לאכלה; אני גווע ממש מרעב.

אליבא דאמת לא היתה דעת הזקנים נוחה מאורח לא־צפוי זה אחרי חצות־הלילה גזירה, שמא ימצא כאן ויהיו חייבים למלכות— מחזיקים פושעים בביתם! כשם שהעלילו על יהודי נקי־חטא זה כך עלולים הם להעליל גם עליהם. חזקה על שררה רשעה וזדונה זו, שאינה מבחינה בין צדיק לרשע. כלום לא חסרה להם אלא צרה זו לעת־זקנה. הוא, שרב מלך סת"ם שמו בישראל, יהודי סמוך לשבעים, מי שלא נתבע מעולם לדין בבתי־הערכאות שלהם ואינו נזקק כלל ללשונם של בני־עכו"ם; מי שאינו עוסק אלא בתורה ובתפילה ויורד לטבילה קודם כל פרשה ופרשה, פרוש מן הבריות ומהבלי עולם הזה — הוא יהא נתפש למלכות על שעבר עברה בשוגג ובלא־יודעים; מכל־מקום לא היה לבו נותנו לגרש נדח מביתו ולהדיר ממנו לחמו. ומצות „עזוב תעזוב עמו" מה תהא עליה? אילו עשה כך, היה גורם חטא לעצמו ונידון בדינה של גיהנום בעלמא דאתא. נתמלא חמלה על האומלל הזה ופנה אל הרעיה:

— היהודי רעב, מלכה.

מי ששמה מלכה, ישישה שכבר זכתה לרבעים, לא כבשה רחמיה בלבה, נכנסה אל המטבח, בלשה ובדקה בארונה ובתיבתה, בין הכירים ועל הסטווים — ושבה בככר־לחם נחמד למראה ותאווה לעינים, בצלוחית עם מרקחת־שזיפים ועם כמה תפוחים אדומים. רצתה לערוך את השולחן, כנהוג אצל היהודים, נזכרה בשעה ובמצב שהאורח שרוי בו והניחה הכל על הדרגש.

— רחץ, רב יהודי,

ובא אל החדר השני, הוא המטבח, שהיה שרוי באפלה וסמוי מעין־הרחוב — ורמז לשני הזקנים התמהים והנבוכים:

— בבקשה מכם.

באין ברירה, כאילו על ידי פקודה נעלמה, אונסו לציית לאותה הרמיזה של מי שנתגלה להם בדמות יהודי, התקרבו בלאט, כשהם אחוזים ודבוקים יחד, הלוך והתקרב, הלוך והסתכל ביראה גלויה באותו בר־נש, שמראהו כגוי צעיר וחסון, כולו רטוב מגשם ומלוכלך ברפש. כיון שפתח לדבר בשפה היהודית, ביחוד בקול רך ומחנן, חיתה רוחם ומבוכתם נפוגה קימעה קימעה. ולא עוד אלא שנתחרטו בלבם שחשדו בכשרים ולא נזדרזו לקיים מצות הכנסת־אורחים לאדם מישראל בליל־סגריר שכזה.

האורח התוודע אליהם בשמו האמתי:

— ליבוש קורקי שמי.

כיון שהזקנים החרישו, המשיך בקול־בוכים:

— הוא ליבוש, שטפלו עליו עלילת־שוא — רצח את האוריאדניק.

דממה. ליבוש כסה פניו בידיו ועשה עצמו כבוכה. למראה זאת מחתה הזקנה דמעה מעיניה וסחה ראשונה:

— כך דרך הגויים לטפול על היהודים כל החטאים והעוונות שבעולם.

הסב האמין באמונה שלמה:

— היעלה על הדעת, שיהודי ירצח נפש־אדם?

הסבה סברה כך:

— ודאי הרגו אחד משלהם ותולים האשמה באחרים. כלל גדול אמרו: לא נברא היהודי אלא להיות השעיר לעֲזאזל עַל עוונות וחטָאים שֶׁל עֵשָׂו הרשָׁע, יִמַּח שְׁמוֹ!

ליבוש קורקי שם מבטחו בה' ובנשיאת עינים חסודות כלפי מעלה אמר:

— מובטח הוא, שהקב"ה יביאהו למקום־מבטחים.

ומבלי חכות להסכמה, נטל חמילתו ופתח את הדלת המובילה אל הביאה החשכה, שם מצא בנקל את הסולם, ובזהירות של גנב הבקי במקומות־מחשך, עלה למעלה ושחה קומתו, שלא יהא ראשו נפגע בגג הנמוך. כיון שהרגיש בקרקע מוצק תחת רגליו, מיד צנח עליו באותה הרגשת־החדוה של ההולך בים באניה, הרואה פתאום את היבשה מרחוק. ועד שהתעטף בחמילה ומתכונן לשינה נעימה ורוגעה, אור של נר הבהיק באפלה ופסיעות מרושלות הגיעו מעל הסולם. זוהי הסבה מלכה שהביאה לאורח, בעזרת בעלה העומד שם למטה, כר־נוצות למראשותיו, מצע־קש תחתיו ושמיכה עבה להתכסות בה. עכשיו סקר ליבוש את העליה הצרה ומצאה טובה והוגנת, קרן־זוית חסויה ממטר ומעין־העולם. הוא הודה לסבה בחוכה קלה:

— יאריכו ימים, היא והסב שלה!

דמעות נראו בעיניה.

בבית היתה שיחה זו בין הזקנים:

הסב: מה יהא עכשיו, מלכה?

הסבה: אין מוציאין כלב החוצה בליל־סגריר כזה ועל אחת כמה וכמה אדם מישראל.

הסב: ומה אם יוודע הדבר?

הסבה: מי יבוא אליהם לשם חקירה־ודרישה? ודאי מאת ה' היתה זאת ובשר־ודם מה כי יהרהר אחרי מדותיו? בזכות זו יציל הקב"ה אותם ואת בניהם וכל ישראל מכל תקלה ופגע רע.

הסבה עלתה על משכבה והסת"ם ישב לקרקע לסיים „תקון־חצות".

אותה־שעה כבר הספיק ליבוש להתפשט מחמילתו הרטובה. לאחר שנטל הידים ולחש דבר־מה, שלה׳ פתרונים, התנפל על המזון בתיאבון־זאבים, בלע פרוסה אחר פרוסה, חטף ואכל לאחר תעניתו הארוכה, מבלי שים לב לזקנים טובי־הלב, כאילו לא היתה עכשיו בעולמו אלא אכילה זו בלבד. ככר־הלחם היה הולך ופוחת מרגע לרגע. עם כל בליעה ובליעה הרגיש בחיות השופעת לתוכו ומרבה את מרצו ואונו. לכך הועילה החמימות הנעימה, ששפעה מתוך הכירה המוסקה והשתפכה בכל אבריו הלאים.

הסבה האיצה בו:

— יאכל ויערב לחכו.

לאחר שכלה לאכול כדי־שביעה וללחוש דבר־מה, שרק לה׳ פתרונים, עמד בתחינה:

— נא שלא להודיע עליו בשכונה.

הבטיחו. ביחוד הזקנה:

— יהא בטוח בכך.

ליבוש הסביר:

— אם יתפש חלילה למלכות, סופו מיתה משונה.

והזקנה: אל יזכו לכך, מריה דעלמא!

הזקנים קבעו לאורח משכב חם על־גבי התנור, שכגן־עדן היה בעיניו באותה־שעה, לנוח שם ולהחליץ עצמותיו אחרי עמל־נדודים של כמה ימים וכמה לילות; מכל־מקום בעט בטובת־הנאה זו ולא בקש אלא מקום־סתרים, כגון המרתף או העליה; טעם נתן לכך:

— מדרך השטן לקטרג בשעת־הסכנה.

מתוך־כך הבטיח להם, שלא ישהה הרבה בביתם, לכל היותר שבוע־ימים, עד שתפסק הרדיפה אחריו, אז יצא מן העיירה בחשאי.

— לְאָן? — שָׁאלה הַזְקֵנָה בַּחֲמלה.

ולא זו בלבד עשתה הסבתה מלכה, אלא יצקה מים חמים אל העריבה הפסולה, טלטלה אותה אל הביאה ופקודה יצאה מפיה:

— רחץ!

בשוב הסת"ם מבית־הכנסת בערב, הואיל ליבוש קורקי לשבת במטבח לכבוד שבת. הרבה נצטערה הסבתה מלכה, שאין האורח רשאי ליסב עמהם לסעודה, כיאות לישראל ביום קדוש כזה, שמא תראנו עין־זר, אף־על־פי שהדלת נעולה והווילאות מורדות על החלונות. מכל־מקום נחה דעתה עליה, שיצאה ידי־חובתה, לפחות בזה, שהאורח סעד כהלכה ושמע זמירות של שבת:

כל — מקדש — שביעי.

אשר לאורח, ליבוש קורקי, הרי לא היה מיצר כלל, שנידון לפרישות בסעודה ראשונה של שבת, אדרבה, במדה ידועה שבע רצון מישיבה זו באפלה. הוא נהנה הנאה מרובה מן המטעמים הנעימים ומן החמימות הנעימה, ביחוד מן העוויות המגוחכות של הסת"ם בשעת הזמירות. חבל, שלא היה מישהו מבני־החבורה באותו מעמד — הרי זה היה להם מחזה־שעשועים!

ביחוד משך תשומת־לבו ספר־תורה בזעיר־אנפין, שעמד במין תיבה עשויה לכך עטוף במעטפת־קטיפה ישנה מרוקמת באותיות־כסף „יהוה" ובשתי ידים בדוכנן — מן הנמנע היה לגרוע את העינים ממנו! משום־מה האמין באמונה שלמה, שמי שספר־תורה כזה ברשותו, מובטח הוא שלא יאונה לו כל רע — אי, מעין תריס בפני פורענות ופגע רע, ביחוד למי שמהלך בדרך וצפוי לסכנה בכל רגע ורגע. כמוהו לדוגמה. כן, שמירה מעולה, לית מאן דפליג. בשעת הדליקה הגדולה לפני כמה שנים בעיירתו לא פגעה האש בבית־המדרש הסמוך משום ספרי־התורה השמורים בתוכו. כך היו הבריות מסיחים ביניהם. קרוב לודאי, שאין הפוליציה נכנסת לכאן לשם חקירה־ודרישה אודותיו אלא הודות לתורה זו שבתיבה. קטן הוא

אכן, הסבתה מלכה קיימה בליבוש קורקי מצות הכנסת־אורחים כראוי. מברכת המטבח הפרישה לו, אם מאכלי־חלב או מאכלי־בשר.

ביום ששי בשבת אפתה חלה ומאלאיה* טעימה. טרחה והביאה לאורחה ליהנות מאפיה זו. לא הדירה ממנו מפול שלוק ומכמה גלדי־שומן מטוגנים יפה יפה; ותמיד:

— יאכל ויערב לחכו.

אדם מלט נפשו ממות, ודאי שכח ליטול עמו דברים הצריכים לגופו, הלא? עכשיו ערב שבת בישראל, כיצד יהא לובש כותונת מסואבה שהכנה, רחמנא לצלן, שלטת בה? נמלכה הסבתה בדעתה ובלא הקדמה יתרה ובתקיפות של אם שאין להרהר אחריה, פקדה:

— הב לי את הלבנים לכביסה!

ציית לה.

מים רותחים לה בקדרה, חתיכה זעירה של סבון שמורה עמה במטבח, אף עריבה פסולה לכך, הרי מיד לאחר שטמנה מטעמי־שבת בתוך התנור פתחה בכביסה, למרות ידיה הרועדות והתשושות, שפשפה וסחטה, סבנה ודחה. שעה ארוכה עמדה שחוחה על העריבה ולא שעתה אל הכאב הקהה הרוצע בגבה, כאילו היתה מקימה נפש אחת מישראל, מין פקוח־נפש הדוחה הכל. אחר תלתה הלבנים על משיחה דקה שבמטבח להסתפג בחום. מי עקרת־בית, שאין עמה חוט ומחט, גזרי־בד וכמה כפתורים? הרי לאחר שנתייבשו הלבנים, ישבה להטליאם, האחה כאן והאחה שמה. ברוכים יהיו משקפיה, שהרבו אור עיניה השבות, כדי שלא יצא חלילה מעוות מתחת לאצבעותיה הרפויות. כיון ששלמה המלאכה, טרחה ועלתה לעליה:

— לבש!

* מאפה־דורה.

במסתרים, עומד שם עמידה דוממה ובנשימה עצורה, כיון ששבה הדממה לקדמותה, התחמק בחשאי וחזר לעבודה ביתר־שאת, כאילו היה חושש שמא יחמיץ שעה כשרה לכך ויצטרך לשהות כאן עוד יום אחד.

לסוף מצא מבוקשו — צרור קטן גנוז בתיבה. שמחה קפצה עליו. לפי טבעו הכיר ש„מנה יפה" בו ושלשלו לתוך כיסו. עכשיו לא היה לו אלא להתלבש באדרת־החולדה הממורטטת של הסת"ם, שכאילו היתה מוכנה בשבילו בארון ולחבוש כובעו השעיר והמוקרח, להוציא ספר־התורה בזעיר־אנפין, זה עם מעטפת־הקטיפה המרוקמת באותיות „יהוה" ובשתי ידים בדוכנן, שאם יהא ברשותו ודאי ישמור עליו מכל רע ויעבור בשלום את הגבול — הטילו לתוך שק מוכן לכך. אדם מהלך בדרך חייב במזונות, אליבא דכל הדעות, לפיכך הצטייד בשתי ככרות־לחם כבדות־משקל, שהסבתה מלכה אפתה באותו יום, כמו־כן לא הדיר עצמו מכמה גלדי־שומן מטוגנים, מן הכבד והקורקבן המבושלים, שהיו שמורים בקדרה לסעודת־הבוקר בשביל הסת"ם. לא בעט גם בכמה תפוחים ואגסים שנזדמנו לידו, לא השיב ידו מצלוחית עם מרקחת־שזיפים, שעמדה לה בשלום על־גבי הסטיו העליון. הכל מודים, שאף ביצים שלוקות ראויות לאכילה — הכל שם בשק.

לאחר שהכין לעצמו צידה לדרך, הסיר בלאט את המוט המבריח, פתח את הדלת בחשאי וסגרה אחריו בחשאי. התעטף יפה באדרת, הוריד את הכובע השעיר למטה מאזניו, עמס את השק על גבו ונעלם בחשכת־הלילה

מאד, ספר־התורה הזה, עד שאדם יכול להצניעו בשקו ולטלטלו ממקום אל מקום ולהיות בטוח, שהוא ילך בדרך אחרת והרודפים אחריו בדרך אחרת ולעולם לא יזדמנו לכפיפה אחת.

וליבוש קורקי שמר את הדבר בלבו —

ביום ראשון בשבת התחילה הסבתה מלכה להחזיר במטפחתה האדומה על בתי־אמידים בעיירה לקבוץ לשם מצוה גדולה. היא לא פרשה בשמה, אף הבריות לא חקרו ודרשו אותה; חזקה על ישישה מכובדה כמותה, שלא בכדי תהא טורחת ברפש ובמזג־אויר שכזה. הכל נתנו בעין יפה. מי מעט ומי הרבה. את המעות נתנה לאורח:

— יהא להוצאות־הדרך.

מכיון שכך הרי גמר ליבוש בנפשו לצאת מן העיירה. אמנם, אימת השלטון היתה עוד עליו, חייב היה לנהוג זהירות בעצמו כמקודם, אף על פי כן לא היה כדאי לשהות כאן יותר, אלא להשתמש בלילות־הסתיו החשכים, בשעה שכלתה רגל מן העיירה ואין עוברי־דרכים שכיחים בה, להתגנב אל תחנת מסילת־הברזל המוליכה אל הגבול ומשם — אי, בן־חורין גמור!

מכיון שבא לידי החלטה זו, שוב דחק את היום, שנראה לו ארוך ביותר, והמתין ללילה בכליון־נפש גדול. לבעלי־הבית לא הגיד מאומה משום כמה וכמה טעמים. כיון שנשתלטה דממה בבית והזקנים עלו על משכבם, ירד בלאט מן העליה בפסיעות חשאיות אלו של חתול, בתנועות מהירות של גנב מנוסה שף אילך ואילך, בבחינת רואה ואינו נראה והתחיל לעשות בדיקה. פתח תיבות ושדות של ארונות, בלש בזריזות. נתאכזב כאן נסה במקום אחר, בחן ובדק נסתרות ולא הניח פנה אחת בלא בדיקה הגונה. שחקה לו השעה, הואיל ומנורה זעירה ומפוחמה היתה תלויה במטבח, שהאירה דרכו ולא נתקל בכלים אפילו פעם אחת. כשבקעה גניחה עמומה מעל התנור, או הישישה התהפכה במטתה על צדה השני, מיד היה בא

בשכונה, זה בכה וזה בכה, סחו על ה„חייל" היהודי שנמלט מן הגיהנום הרוסית — ובפזמון אחד:

— הוא רעב, רעב מאד.

ישראל רחמנים בני רחמנים. מיד נזדרזו ובאו נשים צדקניות לבית־המדרש, מי בלחם ובבשר ומי בעוגות ובביצים שלוקות, פרשו מגבת צחורה על השולחן והאיצו:

— אכול, רב יהודי.

אכל ליבוש בתיאבון רב והודה בשפה רפה ובהכנעה. שוב נצטרך לחזור ולספר על הסבלות הקשה ועל הצדקה שעשה עמו הקב"ה, שהוציאהו משעבוד לגאולה. ביחוד יהא זכור לטוב אותו היהודי, שנתן לו אדרתו הישנה וכובע שעיר זה שבראשו, שהרי אילו היה נתפש על הגבול בבגדי־החילים, ודאי היה נשלח לסיביר, במקום שהיה מת מקור ומרעב. אל יעמוד במקום־רעים, אותו היהודי!

הנשים עמדו עליו בדמות אחיות רחמניות ובפיהן:

— הקב"ה יהא בעוזריו —

לפנות־ערב נקהלו ובאו היהודים לבית־המדרש להתפלל מנחה וערבית. השמועה על אודות ה„חייל" עשתה לה חיש כנפים בעיירה ורבים רצו לראותו בעיניהם ולשמוע מן המקור הראשון — האמת הדבר שהלקוהו בשבטים לחים על שמאן לחלל את השבת? שוב חזר ליבוש על ספור־המעשה, הפעם במעט נוספות לשם תוקף הענין.

הם שתו בצמא את דבריו.

הפליט מלא תפקידו באמונה. ארשת־היגון ודכוי־הנפש, שנכנס עמה לבית־המדרש קודם הצהרים, לא נסתלקה אף רגע מעל פניו השעירים והבלתי־מגולחים זה מכמה שבועות. ישיבתו היתה דלה ושחוחה, ישיבת נע־ונד, המעוררת רחמים בלב הבריות. ביחוד נתנה לו אדרת־הסת"ם מראה עלוב והכובע המוקרח נטל הרבה

ב׳. לֵיבּוּשׁ נוֹשֵׂא אִשָּׁה

ליבוש קורקי עבר את הגבול בשלום ובא לעיירה קטנה שבגאליציה. מכיון שיהודי זר ונודד מתגלגל למדינה חדשה, שאין לו שם לא קרוב ולא מודע, להיכן יהא נכנס? הווה אומר לבית־המדרש.

וכן עשה.

כאן מצא כמה בטלנים, שהיו מיסבים אל שולחן ארוך, מתחככים בתנור להנאתם ומספרים ביניהם בניחותה. למראה יהודי עובר־אורח, פנים חדשות להם לגמרי, מיד הפסיקו בשיחה ויצאו בזה אחר זה:

— שלום עליכם, מאין יהודי בא?

בפי ליבוש היה כבר ספור־מעשה מן המוכן:

— מרוסיה יבוא; ברח מעבודת־הצבא.

מיד פונה לו מקום ליד התנור, והפליט כיון שפתח שוב היה הולך ומספר לבטלנים על הרפתקאות ותלאות במדינת „פוני" ימח שמה — השערות תסמרנה לשמען! כיצד נתענה בענויים קשים על שום שסירב לאכול „טריפה" ועל שום שהיה מתפלל שלוש פעמים ביום ושמר את השבת מחללה; כיצד מתה אמו האלמנה והזקנה מרוב צער ועגמת־נפש ונשאר גלמוד ועזוב בעולמו של הקב"ה.

והכל מתוך אנחה ובדמעות על העינים.

רחמים עורר בלב הבטלנים. ברם, במה יכלו להושיע, הם, מחוסרי־הקורה, שעל בעלי־הבתים מזונותיהם? אף־על־פי־כן התפזרו

המרק. אחרי כל נפיחה ונפיחה, המליטה מארה חשאית על מישהו או על משהו ורגנה במסתרים. כיון ששמעה את ההודעה החגיגית, של אבא, הציצה מן המטבח באורח ונסוגה מיד לאחור. שהרי אין להופיע לפני אדם זר בהילוכה זה, ביחוד בשערותיה הפרועות, שלא טעמו טעם מסרק זה מכמה וכמה ימים! לא בכדי אוררה את מישהו, חנה:

— ירד שאולה — וחסל!

ולא עוד אלא מכוערת היתה, חנה. אמה בילה מספרת עליה, שבקטנותה היתה כנסיכה ליופי, ברה כחמה בחודש תמוז, עד שהיתה מעלימה אותה מעין־הבריות, שמא תשלוט בה עינא בישא. מה עשה הקב״ה? איתרע מזלה ונשחתה צורתה לגמרה.

וכך היה מעשה:

בהיותה תינוקת בת שלש חלתה במחלת האבעבועות. לילות כימים עשתה, אמה בילה, משגיחה עליה השגחה מעולה ואינה שמה שינה לעיניה גזירה, שמא תתגרד ותשחית את פניה היפות. מה גבר מכוער קשה לשדוכים, בתולה על אחת כמה וכמה. ברם, פעם אחת נפלה עליה תרדמה חזקה, בהקיצה ראתה, לדאבון־לבה הגדול, והנה כל פניה מגורדות וזבות דם. מאותה שעה ואילך נעשתה מבועבעת ומכוערת.

כך סחה אמה בילה.

אולם לא רק פרצופה בלבד, שנראה ככברה מחוררה, אף אפה לא הצטיין ביופי, גם פיה לא היה נאה ביותר, כמו־כן לא היתה תפארתה על שערותיה, שלא נכנעו מעולם למסרק ונזדקרו למעלה כקלוחי־זפת קרושים. תחת זאת היה גופה מפותח, בריא ודמי.

למראה האורח הצעיר, שבניגוד לה היה יפה ונחמד לעין, האדימה כסלק ולא ידעה אנה לכבוש את עיניה השחורות. היא ערכה את השולחן בהתרגשות ניכרת, אבל במסתרים שלחה הבטות שוקקות

מיפיו המרהיב. מקומו היה ליד התנור, השק עם ספר־התורה לידו קשור היטב בחבל. הוא התפלל „בכוונה" מתוך סידור פתוח בידיו, עונה ברוך הוא ואמן אחרי הש"ץ, אומר קדיש אחרי אמו (היא מתה מלפני עשר שנים בערך), מתיפח בחשאי ומוריד דמעה ובשעת־מעשה הריהו מהרהר: אילו היה מישהו מבני־החבורה רואהו בכך — מה היה אומר, אי?

אחרי תפילת ערבית נתבקש ה„חייל" לארוחת־הערב וללינת־הלילה. רבים היו הקופצים לזכות במצוה זו, אלא שנפל בגורלו של יהודי מכובד בעדתו ורב הירש גיציס שמו.

ליבוש קורקי קבל את ההזמנה ברצון.

רב הירש זה לא נמנה על העשירים. זאת הכיר האורח בעינו החדה בדירה הקטנה והנמוכה עם מעט המטלטלים העתיקים שבתוכה, ביחוד בחנותו המדולדלת, שממנה משך מקור מחיתו בצמצום. בפתח החנות נתקל באשה דלה ומצומקה, שישבה על־גבי תיבה רעועה, מכורבלה באדרת ורעולה בסודר־צמר עבה וידיה נתונות אשה בשרוול אחותה. על הקרקע, מכונסת תחת שמלתה הרחבה, עמדה קדרה באפר־מקלה ועם כמה גחלים עוממות, מין כירה לחמם עצמותיה היבשות — צופה בעינים תרוטות נעדרות־גבות ברחוב האפל, שהבצה בו מבהיקה בין שתי שורות של דירות נמוכות ומוארות ומצפה לקונים.

לפניה הציג רב הירש את ליבוש:

— זהו ה„חייל" היהודי, בילה.

נאנחה האשה.

בכניסתם הביתה, הודיע בעל־הבית:

— ערכי את השולחן, חנה — אורח לארוחת־הערב.

זוהי הבת היחידה שלהם, שטפלה אותה־שעה אצל הכירה, נפחה באש בכל כוחה, שמאנה להאחז בעצים הלחים ולהבשיל את

— כל כספה הוציאה עליו כדי לשחררו מעבודת־הצבא ולשוא. השררה, מיתה משונה, קבלה שוחד והבטיחה, הבטיחה ולא קיימה. מדוע? מצא חן בעיניה. חייל להפליא יהא, אמרו. חצי שנה עבד בצבא. אמו הזניחה חנותה, דירתה והרעישה עולמות ממש. ומה היה הסוף? — מתה מצער ועגמת־נפש.

וכיוצא בשקרים ובכזבים כיד ליבוש קורקי הטובה עליו —

הה, כמה נצטערה הנערה, כמה נתאותה לנחמו בדברי־רכות. כל גומה וגומה שבפניה כאילו הביעה אומר — בחור חמיד! אילו ניתנה לה הרשות היתה מנקה אדרתו מן הרפש. מעולם לא ראתה בחור יפה כמותו. בעלותה על משכבה הרהרה הרבה ב„חייל" הזה, ששערו גדוש וגלי, פיהו אדום ועסיסי ודמה אמר בה שירה —

בבוקר הלך האורח אל בית־המדרש לאמור קדיש אחרי אמו ובצהרים שב. ומה שמחה בשמעה אביה אומר:

— ה„חייל" ישבות בביתם.

בערב ההוא נודע לה — ליבוש שמו.

ובעיירה אשה זקנה וקיילה שמה, שאינה עוסקת אלא במצוות ובמעשים טובים. אותה קיילה דאגה לבת רב הירש לא פחות מהוריה, הואיל ואינה מצוינת ביופי ואין קופצין עליה כלל ועיקר. אילו היה אביה יכול לסלק נדוניה הגונה, ודאי היתה נושעת תשועת־עולמים, לפי שעל כל בתולה מכוערת יכסה כסף; ברם, רב הירש, הכל יודעים, הריהו עני המתפרנס בדוחק ואין לאל־ידו להסיר חרפת־הבתולים מעל בתו היחידה. אמור מעתה, שאין לצפות אלא לרחמי־שמים; ולשיטתה הלכה:

ודאי הכריזו בשמים על בן־זוגה ארבעים יום קודם יצירתה, ואם יתמהמה, אך בוא יבוא!

כיון שה„חייל" התחיל שובת בבית רב הירש, מחשבה טובה

ב„חייל" היהודי. ועד שאמה מריקה את המרק עם הבשר אל תוך קערה גדולה, נחפזה היא אל החדר השני לשים עליה שמלה נקיה ולערוך מלחמה בשערותיה, שבשום אופן לא נשמעו למסרק ונזדקרו למעלה. מעולם לא היתה נפשה מרה כל־כך כבאותה־שעה ואוררה:

— ירד הכל שאולה — וחסל!

בשעת הסעודה ישבה ואכלה בדממה, רק מפרק לפרק העיפה עין על האורח והרגישה כעין צרבת בחזה. מהלך הרהוריה היה, בקירוב, כך: אשרי האשה שתזכה משמים שיפול בן־פורת זה בגורלה! קנאה ושנאה מלאו אותה ולא היתה אלא המארה בלבד. למשל: מה היה העולם מפסיד אילו היה בחור זה מכוער ואילו היא — יפה כמותו?

בינתים שמעה, אביה שואל את האורח:

— מהו אומר לעשות?

והלה לא השיב אלא באנחה.

ושוב אביה:

— הבעל מלאכה הוא? איזו אומנות הוא יודע?

וספר האורח על משפחתו המיוחסת, משפחה של למדנים ויראי־שמים מפורסמים, שאין בה בעלי־מלאכה והדיוטות. אמו מוצאה מזרע הרב מברדיצ'וב, כשנפטר אביו, הרי באותו יום היו כל החנויות סגורות, אף תינוקות של בית רבן היו פטורים מתלמוד־תורה.

— ככה? — תמה האב.

והאורח הולך ומספר:

—לאמו, בגן־עדן תהא מנוחתה, היתה חנות־מרכולת גדולה. אין לשער צדקות־פזורנה על עניים ובני־טובים. מעולם לא הסבה לסעודה בין בחול ובין בשבת באין אורח סמוך על שולחנה. אם היתה ליתומים ואחות לאלמנות. ברם, לא כמות צדקנית מותה — כאן הפסיק, מחה העינים היבשות והמשיך:

הבריות? כל הנערות יתקנאו בה. היא, שחשבה את עצמה לאומללה בנשים, הואיל והקב"ה נטל ממנה מתנת היופי; היא שנאותה להנשא אפילו לגדליה המלמד, אלמן שחוף עם ארבעה פעוטות — זכתה פתאום במרגניתה יקרה כזו! היאמן? —

אחרי ה„תנאים" נעשה ליבוש קורקי בן־בית בבית רב הירש, לשמחת הכלה ולאשרה. היא שמרה עליו כעל שכית־חמדה וכל אשר שאלה נפשו עשתה ברצון ובחבה. מטוב המטבח הגישה לו והכינה מאכלים לפי טעמו ורוחו. מיטב הכרים הציעה על משכבו ודממה שלטה בוקר בוקר, כדי שיהא חתנה מאחר בשינה. מה רב היה אשרה בלטפו את ידה או שערותיה. נדמה לה אז, כאילו היתה שרויה בעולם־פלאים, עולם של אביב ופריחה, שירה ואהבה.

הה, הלילות ההם! לבדם היו בבית באין איש עמהם. הם ספרו ביניהם בחשאי. ביחוד הפליא הוא לתאר את עתידם, ובאיזה צבעים בהירים, עד שלבה כמעט נמוג בה מרוב אושר וחדוה. הסכת:

הם יחיו בשלום ובאהבה —

כחולמת התהלכה בעולמה. עין בעין הכירה, שההצלחה האירה לה פנים ונכנסה לתקופה חדשה בחייה. היא התחילה לנהוג סלסול בעצמה. שעה ארוכה היתה עומדת לפני המראה, מטפלת בשערה, בפניה ומדקדקת בלבושה, כדי שתתנאה בעיני חתנה. לא היה בפיה אלא שמו בלבד ולא נשאה בלבה אלא דמות־דיוקנו בלבד. היא צחקה ורקדה ושפעה רוך וחום סביבה. החיים נראו לה עכשיו בהירים ומלאים תוכן והבריות טובים ונעימים. יום אחד היה זיווי מחברו. לכל שעה היה טעם ותוכן. בחוץ שלט הסתיו ובלבה פרח האביב בכל הודו והדרו. משום־מה נדמה לה, ששערותיה, שהיתה שופכת עליהן חמתה קודם־לכן, מתחילות להסתדר קימעה קימעה, ואפילו השיבה בהן כאילו נעלמה ואיננה עוד. אף הקמטים הדקים שמתחת לעיניה כמו נתישרו והאודם פרח בלחייה. אילו נעשה לה

נצנצה בלב הזקנה קיילה—לזווגו עם המכוערת. הדבר הוא כך: גר בארץ נכריה, בלא קרוב ומודע ובלא פרוטה לפורטה, תלוי בחסדי־הבריות, וניזון על שולחנות זרים, כיון שיהודי אמיד כרב הירש רוצה לאספו לביתו, הרי רק זכות אבות עמדה לו וחייב להודות למקום שבע ביום. שהרי מה היה בסופו? עני חוזר על הפתחים. שמא תאמר הכלה אינה יפת־תואר ביותר? הרי היכן מצינו כתוב בתורה, שכל אשה צריכה להיות יפה? חזקה עליה, על בת רב הירש, שתהא אשה כשרה וצנועה, העושה רצון בעלה ומושכת יחד עמו בעול־הפרנסה. תאמר—פרנסה מה תהא עליה? הרי שוב אין הדאגה גדולה כל־כך. אין רב הירש פוטר עצמו מנדוניה. אמנם, לא אלפים, אבל מאה כתרים ודאי יסלק. כיצד? מה לא יעשה אב כדי להפטר מחטוטרת שכמותה? מקצת מהלוואות ומקצת ממשכונתא. לא אלמן ישראל; ודאי יעמדו לרב הירש בשעת דחקו!

מה עשתה הזקנה קיילה? עמדה יום אחד והזמינה את ה„חייל" לביתה לסעודת־הערב. תוך כדי סעודה, השיחה מחשבותיה המנויות לעיל, לא בבת אחת אלא קימעה קימעה; ובכן:

— מה דעתו?

הוא הסכים, אך בתנאי זה:

— שמיד אחרי החתונה תנתן לו הנדוניה, לפי שברצונו לעסוק במסחר ולהיות אדם העומד ברשות עצמו.

מובן מאליו, שרב הירש וזוגתו בילה אמרו מיד לדבק זה טוב ונאותו לתנאי של מי שעתיד להיות חתנם. אשר לכלה, הרי הדהימה אותה חדשה זו כל־כך, עד שלא ידעה מה לעשות באותה־שעה, לצחוק אם לבכות מרוב שמחה! לולא בושה, העבודה, שהיתה יוצאת ברקודים בתוך ארבעת הקירות של הדירה הנמוכה. הקלה זו בעיניה? בחור בריא ויפה־תואר כמותו יהא חתנה! מה יאמרו

חושך. ותהא נא הסבתה קיילה זכורה לטובה, שעמדה להם להורים בשעת דחקם במדה שלמעלה מכוחה, הן משלה והן משל אחרים.

ולא זו בלבד אלא שנמצאו מקורות אחרים להפקיע משם כמה כתרים. למשל: באיזה בית מישראל אין כלים נאים, המשמשים מערב פסח לערב פסח? מהם מתנות־דרשה משנים קדמוניות ומהם שבאים בירושה מאבות לבנים, כלים נאים אלו המבהיקים על־גבי הסטיו וחן של דורות משתקף מתוכם — קצתם ניתנו במשכונתא לרב נחום הון. (באיזו עיירה ישראלית אין מלווה ברבית?)

באמת אמרו: קשה להשיא בת מכוערת כקריעת ים סוף בשעתה ולא נתקיים כלל זה אלא בעלוב־נפש זה ששמו רב הירש גיציס. נס נתרחש לו, שלא יבש מוחו באותה שעה ויצא בשלום בגופו התש והרפה. מבוקר ועד ערב היה מכתת הרגלים הנכאות ברחובה של העיירה המרופשת, בגשם ובקרה, חוזר אילך ואילך, נכנע ומתרפס לבריות, חוזר ומספר עם הרעיה החולנית. היא:

— מה יהיה, הירש?

והוא נאנח קשות.

הובא, למשל, בד הביתה, שנלקח בהקפה. החתן זקוק, לפחות, לשלשה זוגות לבנים והכלה לשלש כותנות. הרי מודדים ומודדים, באורך וברוחב, מקמצים כאן ומקמצים שמה, עד שאין דרך אחרת, אלא לקבל הצעתה של הכלה:

— היא תסתפק לפי־שעה רק בשתי כותנות; כשירחיב המקום את גבולה, הרי לאחר הנשואין תוסיף לעצמה כהנה וכהנה.

הסבתה קיילה, המצויה באותו מעמד, תמימת־דעים עמה ופוסקת הלכה זו:

— שכל הנישאת מעוני סופה לראות נחת בעולמה.

והתופרת מלחשת על אוזן הכלה:

— חתן יפה תואר כמותו כדאי לכך.

עוד נס משמים והגומות שבפניה היו מתעלמות, הרי אז לא היתה מאושרה כמותה בכל העולם.

מי שענה לחנה אשת אלקנה, ענני, היתה תפילתה ביום ובלילה.

ראתה אותה הסבתה קיילה ובפירוש אמרה כך:

— שנוי חל בה, עד שאין להכירה — הזוהי חנה?

ואל החתן אמרה:

— הנה ראה יראה איזו אשה נאה תהא חנה אחרי חתונתה.

החתן, ליבוש קורקי, נסתכל בכלה בחבה וחייך, לא אמר כלום, רק נסתכל בה וחייך.

האדימה הכלה והרגישה שלבה מתמלא נחת ועדן. לכאורה, אותה הסבתה קיילה הכפופה והצפודה כלשעבר, היא קיילה שהיתה נדה עליה ראש ונאנחת על מזלה, עכשיו היתה כאחרת בעיניה, כברכה חיה, כבשורה טובה — המלאך הגואל בדמות קיילה. לא נתקררה דעתה, עד שחבקה לה ונשקה לה. וקיילה:

— מהו אומר עליה, החתן?

החתן חייך.

מכיון שזוכים משמים בבן־טובים כזה, הרי בדין הוא שיהא לובש בגדים חדשים, שלא יאמרו הבריות אסופי הכניסו לביתם, עני חוזר על הפתחים. לכך כבר דאגה הכלה ולא הניחה את הענין הזה, עד שיצא לפועל. לא ליל־נדודים אחד עבר על ההורים והיו מתלבטים בשאלה: מעות מניין? ברם, ישראל רחמנים בני רחמנים, כידוע, וסייעו לרב הירש, איש איש כפי יכלתו ונדבת־לבו, מי בהלואה ומי בהקפה על־מנת לפרוע לשעורין. גדולה מצות „עזוב תעזוב עמו", קל־וחומר בעונה זו, כשאב חייב להשיא את בתו המכוערת, אבן זו שנמצאו לה הופכין ויש להפטר הימנה בעגלא ובזמן קריב גזירה, שמא יתחרט החתן ויהא עוקר מכאן למעבר להרי־

והאברך דנן, ליבוש קורקי, התפנק במטעמים ושבע נחת מן המנוחה והשביעה. משאת־התענוגים היה פורע בנשיקה ובגפופים, בהבטה חמה ובמלה חמה — תרומה דלה זו דיה היתה לעשות אשה זו אסקופה נדרסת, מוכנת ומזומנת לבוא עליו באש ובמים. כמה זמן ישהה עמה, לא ידע עדיין בבירור. כי יעזוב אותה — זוהי החלטה גמורה עוד קודם הנשואין. שהרי על דעת מי יעלה, שנשא אותה באמת ובתמים. לראות עמה נחת בעולמו ולזכות לבנים ולבני בנים, אי? אלא מה? הבהילות למה? לפי־שעה הריהו מספק גופו כראוי ומשמין עצמותיו שרזו מפאת ההרפתקאות והתלאות מיום שרצח את האוריאדניק.

ולא זו בלבד, אלא שהחותן לא סלק עדיין כל הנדוניה שנתחייב לפי התנאים. כי יקבל הכל במשלם, בזה לא פקפק כלל. לכך כבר תדאג הרעיה, וחזקה עליה שלא תשקוט ולא תנוח, עד שתמלא רצונו באמונה. מעט המעות, שבא בתור מתנות מצד הקרואים אל החתונה, הרי כבר שמור עמו למשמרת. ידי חובת ההוצאות הרי יוצאת החותנת החולנית, שמפרישה לבתה פרוטה בגלוי ופרוטה בסתר, כדי שלא יהא אבא רואה וכועס עליה. יודעת האם נפש בתה ותומכת בה לפרקים מזומנים. ואם אחרי כל אלו ההוצאה מרובה על ההכנסה, הריהי שולחת ידה בגנבה — יסלח לה המקום את עוונה! שהרי מה לא תעשה אשה בשביל בעלה, שנפשה קשורה בנפשו ואוהבתו אהבה בלי מיצרים? וכלום לא משכנה כמה כלים אצל המלווה ברבית אך ורק כדי לספק צרכי־בעלה!

אמנם, הירח ירח הדבש, שמצוה ליהנות בו מעולם הזה, אליבא דכל הדעות, אעפי״כ התירה לעצמה, האשה הצעירה, לארוג פוזמקאות חמים מחוטי־צמר, שנים שלשה זוגות לפחות, הואיל והחורף ממשמש ובא בשלגו ובקרחו, הרי יהא בעלה לובשם וחם לו. אפילו אפודת־מוכין קנתה לו, אף מטפחת־צמר לצוארו, אף סנדלים חמים, שלא ירד

החתונה חתונה ישראלית היתה, בחופה וקידושין, כדת משה וישראל, בתזמורת ובבדחן, שהדמיע עיני הנשים בחרוזים ובנוסח המקובל והנוגה בשעת „הושבת־הכלה", בהלצות ובמשלים מבדחים בשעת אכילת „מרק־הזהב", במתנות מצד הקרואים והמחותנים, מי בכסף ומי בשווה כסף. ואין צורך לומר מחולות ורקודים — אשרי עין ראתה אלו!

אמרו עליו על החתן, שכשעמד תחת החופה היה כנסיך ליופי. הנשים לא גרעו עין הימנו והבתולות התברכו בלבן בחתנים שכמותו. ומפה לאוזן מסרו בלחישה על הצביעות של החתן ועל יראת השמים שלו. הגע בעצמך: מלבד טבילה ב„מקוה" ותענית, הרי לא פסק מלהגיד תהילים כל אותו היום, שרוי בעצבות וממעט בשיחה עם הבריות. יש אומרים, שהיה פורש מזמן לזמן לקרן־זוית ושופך דמעות כמים.

אכן, גדולים מעשי אלוהינו. צא וראה: מכוערת שכמותה וזכתה בתכשיט כזה. הכל תלוי במזל!

כך היו הבריות מספרים ביניהם —

עוד בראשון לשבעת ימי־המשתה, קבעו ההורים לזוג חדר מיוחד, הוא הקיטון שלהם, עם המטה הרעועה והספה הישנה. האשה הצעירה היתה שרויה בעולם שכולו טוב, עולם של תענוגות־בשרים ואהבה אין קץ. היא התמכרה לבחירה בכל גופה ונפשה. דומה, כאילו היתה משברת עכשיו רעבונה, רעבון של בריה עלובה ושוקקה, שהטבע הפלה אותה לרעה מיתר הנשים בנות־מינה. מטבעה היתה בריאה ומפותחת כל־צרכה. דומה היה, כאילו לא האמינה באשרה שיאריך ימים וחוששת, שמא ימאס בה בעלה פתאום, לפיכך חטפה ואכלה מבלי דעת שביעה ורוויה. היא טפלה בליבוש שלה כאם המטפלת בבן יחיד מפונק ואיסתניס. מיטב הסיגאריות קנתה לו ולא הסב לסעודה אלא אם כן בקבוק־קוניאק מן המובחר היה עומד לפניו על השולחן.

— אם בן תלד לו, הרי יאהב אותה כנפשו.

לילה. אחרי חצות. ליבוש ירד מעל הספה, התלבש בלאט מבלי נשמע קולו והתחיל מתכונן לדרך. מנגד שכבה הרעיה במטתה שקועה בתרדמה עמוקה, כאילו היתה בטוחה באשרה שלא יחלוף ממנה. על פניה שכנה הבעה של קורת־רוח, כאילו היתה חולמת חלום־זוהר על ילד־הפלאים שעליו דבר ליבוש שלה — מי יתכון לב אשה צעירה כמה שבועות אחרי חתונתה, האוהבת ככה את בעלה?

ליבוש עשה מעשהו במחשך, אבל בזריזות. הוא כבר הספיק לשים את הלבנים החדשים שלו בתיבה, את פוזמקאות־הצמר ומטפחת־הצמר החמה. כלה לצור תלבשתו, התחיל סוקר את הקיטון, שמא יזדמנו איזה כלים שכדאי לטלטלם עמו בדרכו הארוכה, כאלו נמצאו אחדים בין המתנות, ביחוד הכפות והמזלגות, אף סכינים חדשות כדאיות היו בזכיה. הכסף היה שמור עמו במקום צנוע — די להוצאות הדרך. אל הרעיה לא שם לב כלל, כאילו היה שוכב בר־מינן במטה. הוא לא הרהר בה ולא עלתה אפילו בזכרונו, כאילו לא ידע אותה מעולם. במנוחת־נפש גמורה ובזהירות זו של גנב זכה בכל חפץ חשוב שבא לידו. התיבה הפתוחה קלטה כלים מכלים שונים. אחרי ככלות הכל, הטריח עצמו אל החדר הסמוך, במקום שישנו להם לבטח החותן והחותנת. בהיותו בקי בכל פנות הבית הזה, מצא מהר את מבוקשו, כמה כתרים וכמה מטבעות־כסף ושלשלם לתוך כיסו. שעון־כסף כבד־משקל ועתיק, של החותן, היה מוטל לו בשלום על־גבי השולחן, מתקתק בחשאי ומונה את הדקות והרגעים בקול צרוד ובמין חלחול עמום — לא בעט גם בו. לסוף חזר אל הקיטון, ארז את התיבה כהלכה, נסתכל מסביב, אם לא שכח מאומה, אחר התעטף באדרת הסת"ם, שהרעיה תקנה אותה ושנתה צורתה במעט ופתח את הדלת.

— ליבוש נעלם בחשכה —

יחף והצינה פוגעת בו חלילה. אילו היה הדבר תלוי בה, העבודה, שהיתה הולכת לשרת בבתי־זרים ובלבד שיהא ליבוש שלה יושב בבית ומתענג על כל טוב. היא שכחה עולם ומלואו ולא היה מעינה אלא בו בלבד. למוצא שפתיו יחלה וארבה לכל ארשת והבעה שעל פניו. בהיותו במצב־רוח קודר, באה גם שמשה בערפל ובשעת רצון ועליצות היה עולמה מלא, כאילו היתה כל גומה וגומה בפניה קורנת מנחת־רוח. היא הביעה את שמו במין הערצה, כאילו היתה מעלה על פיה את השם המפורש:

ליבוש.

כיון שהצינה הראשונה הקפיאה מעט את הרפש שבעיירה ושוב לא היו הדרכים מקולקלים כל־כך, הרי מודענו ליבוש גמר בנפשו לעגן את רעיתו ולהמלט למרחקים. לתכלית זו תר את הסביבה באין־רואים ומצא, לשמחתו הגדולה, שתחנת מסילת־ברזל קרובה מאד אל העיירה, מהלך של חמש או שש פרסאות.

כן, שוב אין לו אלא לצאת מכאן באחד מן הלילות הקרובים. שהרי למה יתמהמה? מה מעכבו כאן? הן הנדוניה סולקה במשלם והריהי מצויה בכיסו, מאה כתרים במזומנים. הוא כבר התחיל לצור את חפציו קימעה קימעה ובמסתרים. על הרוב בלילה, כשתרדמה נפלה על הבית. לצורך זה קנה תיבה. ספר־התורה הושם בה תחילה כרוך יפה יפה, הואיל והיא, התורה, שמשה לו כעין תריס בפני כל צרה שלא תבוא, ורק הודות לה השכיל בכל דרכיו. כלום תימה היא מדוע שמר אותה כל־כך? בעד כל הון בעלמא לא היה מוכרה. צא וראה, כמה וכמה פעמים היה צפוי לסכנה ובעטיה ניצל ויצא בשלום. אף עכשיו, מובטח הוא בה, שתגן בעדו ותנחהו מישרים בדרכו החדשה. וכדי שלא לעורר חשד, הריק בימים ההם שפעת־אהבה על הרעיה, מספר עמה במעמדם בחיים ונמלך בה באיזו פרנסה לבחור. פעם אחת אמר לה:

לרבות אותה האשפה והזבל ואותם העגלות והסוסים. אותם הקונים והקונות הממששים בבד ובארג ועומדים שעה ארוכה על המקח בשל פרוטה אחת. ריחות של פירות וכל מיני־מאפה תוססים באויר, ההמולה רבה מאד כדי להתחרש, כאילו היה כל אחד עמל להחריש את חברו. בכל מקום ומקום צבורים מיני־פרקמטיה, שהנשים צובאות עליהם, כדבורים הללו על הדבש. מילת ושיראין, צעצועים ודגים מלוחים משמשים בערבוביה—זכה בהם ובזיל־הזול! הצפיפות גדולה, עד אפס מקום לעבור.

כן, כן, בתוך עמך אתה נמצא!

ולא עוד אלא שמזדמנים על כל שעל וצעד יהודים נאים, מאותם היהודים הלובשים שטריימל ואטלס. הללו פוסעים להם בשובה ונחת של בני־טובים ותורנים, בוחרים להם עקלקלות, כדי שלא יהיו נזוקים חלילה. ושלטים ראה ליבוש באותיות עבריות מרובעות, המודיעים לעוברים ולשבים על כל מיני נקניק בהכשר של המהדרין מן המהדרין, על לביבות מבושלות, על בשר כשר, על תלמוד־תורה ועל בתי־כנסיות ובתי־מדרשות בנויים לתפארת, על חזנים מפורסמים ועל מחזות בתיאטרון. אף בעניים פגע, המחזירים על הפתחים, אף בעושי־נפלאות — אי, במקום חיותו הוא; אעפי״כ אין להפסיק דרכו של אחד מהם, לתקוע כף ולומר:

— האינך מכירני? הלא ליבוש קורקי אנכי!

פעם אחרת היה מהלך בסימטה צרה ומעוקלה, התעכב לפני דירה גבוהה, שעל־גבי עמוד היתה מודבקת מודעה באידיש:

„ח ד ר ל ה ש כ י ר ב ק ו מ ה ה ש ש י ת".

עלה ליבוש במעלות הרקובות והאפלולות, עד שהגיע לקומה הַשִׁשִׁית. שם התדפק בדלת כבדה שלש פעמים.

— י־בֹוֹאוּ — נִשמע קול אִשָה מִבִפְּנִים.

ג׳ הֶלוֹ, נְיוּ־יוֹרְק!

כחודש ימים שהה ליבוש קורקי בדרך ולסוף הגיע לניו־יורק. בזמן הראשון היה כנדהם, כאילו נפל לתוך מצולה סוערת. הכרך הסואן והענקי עשה עליו רושם מדכא. היה תועה עזוב ובודד ברחובות ההומים, מבלי דעת אנה לפנות ומה לעשות. במעט הכסף שנשאר לו מהוצאות־הדרך, שלם בעד לינה בבתי־מלון שונים ובעד ארוחותיו בבתי־מזון זולים; אעפי״כ הרגיש בחושו הטבעי, שכאן הריהו בן־חורין גמור ואינו זקוק לכסות־עינים. במשך הזמן הקצר כבר הספיק להיות כמעט ברוב השכונות שבניו־יורק רבתי ובנותיה. מאפס־מעשה היה שוהה כאן בעמידה ושם בעמידה, מציץ בחלונות של החנויות ובסחורות־ההדר המוצגות בהם לראווה, תוהא ומתפלא מאד. ביחוד תמה על הבריות: מהיכן נקהלו ובאו לכאן כל־כך הרבה בריות, אי?

יום אחד נפתע במזרחה של העיר. כאן מצא את עולמו. פנים מודעות לכל אשר יפנה, יהודים ויהודיות, תגרנים ותגרניות מכל המינים, המכריזים על מרכולתם בקולי־קולות ובלשון שהוא נזקק לה, „מאמע־לשון״ לכל פרטיה ודקדוקיה — אי, אף אותם המארות ודברי־המריבות ולזות־השפתים החרותים כל־כך היטב בזכרון! דומה, כאילו נעקרו ונתקבצו לכאן כל העיירות, הקטנות עם הגדולות, של אוקראינה, ליטא, ביסאראביה, פולניה וגאליציה והוו כרך יהודי ענקי. אותם הקצבים והדיגים ואותם החנונים והרוכלים השונים.

— לאו.

כן, החדר מצא חן בעיניו. גם שכר־הדירה לא היה רב. עכשיו לא נשאר לו אלא להביא את מטלטליו מן האכסניה ולהיות תושב בניו־יורק. בשובו אחר כך עם התיבה, כבר היתה הגברת לבושה שמלה נקיה, בלוריתה מסודרת ופניה בפוך ובסומקא. מעט סדר היה גם בטרקלין ובחדר השכור. נפתח בו החלון הסומא בקושי רב ונתרווח אוירו המחניק. פה ושם הוסרו קורי־העכביש, שנתלו מעל לתקרה, כובדה הרצפה והוצעה המטה הישנה.

ולפי שהתינוקת נרדמה אותה־שעה בעריסתה, היתה אמה פנויה להשתעות בשיחה עם הדייר ולעמוד על טיבו, מתוך כך להציג עצמה לראווה. לא עברה שעה ארוכה וללייבוש נודעו כל פרטי־חייה, מן היום שעמדה על דעתה ועד הרגע האחרון הזה. ביחוד הדגישה בחיי־הנשואין שלה, שהכזיבו את חלומה והזיות־נעוריה. על־הרוב סתמה ולא פירשה, במעין וד"ל. ברם, יש לסכם דבריה כך:

היא, שהיתה ריבה לא מכוערת כלל ומלומדת (בעיר־מולדתה היתה קוראת „מעשה־ביכלאך" לרוב וכאן, באמריקה, בקרה שנה אחת שעורי־ערב בשביל „ירוקים") הרי בדין הוא שתראה נחת בעולמה. העבודה, שראויה היא לא פחות מאחרות לדירה נאה ולכלים נאים, ליהנות מן החיים ולא להשחיר כפיח־הקדרה. אלא מה? כיון שאדם נולד בביש־גדא, הרי נוח לו שלא נברא משנברא. לשוא תתאמר ביחוס־אבות ובמעשים טובים, הואיל ואין מעריכין אדם באמריקה אלא על פי כספו ורכושו. יכול אדם להיות אפילו פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, כיון שאינו יוצא באדרת משובחה, הרי ערכו כערך הכלב הזה שבחוץ.

הדייר ישב לו בהרחבה בכורסה הממורטטה והקשיב אל שיחתה השוטפת כאל המטר הטורד שמאחרי החלונות הנעולים. אחרי הליכה מייגעת נעמה לו עכשיו המנוחה. עבודה מיוחדת לא היתה

ויבוא ליבוש.

בכניסתו נפגש פנים אל פנים עם אשה צעירה, שרשמי־גופה השמנים נתבלטו יותר מדי מבעד לשמלתה המגואלה. על זרועה נשאה תינוקת כבת שנה ערומה למחצה, שנגהתה אל שדי־אמה ביפיחה כבושה.

— הכאן ינתן חדר לשכירה?

האשה לא השיבה מיד, הטילה את התינוקת בערישתה ככלי אין חפץ בו, ולאחר שסדרה בלוריתה הפרועה בחפזון ורכסה שמלתה בצד צוארה, הזמינה אותו אל החדר השני, הוא הטרקלין והראתה לו כסא לשבת. מתוך כך הצטדקה על אי־הנקיון השורר בביתה, כמו־כן היא עצמה שאינה לבושה כראוי, השקיטה בינתים את התינוקת, שהתלבטה בצריחה קולנית בערישה, נפתתה לה באחרונה ונטלה אותה שוב על זרועה, בעת שבשניה לא חדלה לסדר שערותיה:

— המיסטר רוצה בודאי לראות את החדר?

היא פתחה לפניו דלת של מחיצה צרה ואפלולה, עם חלון סומא אחד, שלא ראה מעולם את השמש, עם מטה ישנה ועם שולחן קטן וכסא. אולם, אם אין החדר מרווח ביותר, תחת זאת מנתה בעלת־הבית בעצמה כמה וכמה מעלות טובות; למשל:

— אינה נוהגת גבהות־לב בדיירים, אדרבה, מקרבתם. צרכי־אוכל תקנה להם בזול, „טרקלינה" פתוח לפניהם ושולחנה להסב אליו לסעודה. אגב אורחא: „ירוק"?

— כמה שבועות במדינה.

— מהיכן יבוא?

— מביסאראביה.

— בעל לאשה ובנים?

— לא; פנוי.

— קרובים לו בניו־יורק?

התיישבה עם התינוקת על כורסה מנגד לדייר לשמוע אל הרינה ואל הזמרה. איזו תזמורת סמויה מן העין טרטרה מתוך השפופרת הענקית ומלאה את הבית בהמולה של כלי־זמר צרודים. עקרת־הבית חזרה אחרי המארש, הרקידה אפילו את ה„משלחת הרעה" להנאתה הרבה, הביטה בשעת־מעשה בדייר הבטה של נחת־רוח, כאילו כל זאת לא עשתה אלא להוכיחו, שלא כדרך גבירות אחרות דרכה — נדיבת־רוח היא!

ואמנם, לוּאי נהנה הנאה רבה מן החמין ומן הנגינות העליזות. אחר כך פרש לחדרו ועשה בדיקה בתיבתו, ביחוד שם לבו לתורה, זוהי ההצלחה שלו, הסיר את האבק מעליה והחזירה למקומה. בו־ביום מכר בבית־משכונתא את הכפות ועוד כמה כלים, הרגיש במעות שבכיסו ואכל ארוחה משביעה. כמו־כן הסתפר והתגלח — אי, קנה אפילו עניבה זרועה נקודות ולבשה באותו מעמד. אדם עובר על ראינוע ויפטר בלא כניסה? תחי ניו־יורק!

מיסטר קוניס.

מיסטר טוביס.

כך הציגה הגברת את הגברים בערב. מיסטר טוביס היה ההפך מרעיתו: קטן־קומה, רזה ודל. כולו אמר ליאות, כאילו לא ישן כמה לילות רצופים. היה לעורו הצביון של קלף, כבשר הזה ששרוי תמיד בהבל ובמים. דומה, כאילו היה תוהא על האויר הקריר שבבית, השוגה לגמרי מזה שבבית־המרחץ, במקום שיבלה רוב זמנו. על־הרוב היה ממעט בשיחה והיה מקשיב לשיחת אחרים באותה הארשת התמוהה על כשרון־הדבור שלהם — הרי לפניכם בני־אדם היכולים לדבר שעה ארוכה בלי מבוכה נפשית כלל! ביחוד הקשיב בכונה לדברי־הרעיה, כאילו היה אסיר־תודה לה על מעט קורת־הרוח שיטעם עכשיו, אחרי עבודה מפרכת ומייגעת. לבוש היה בחולצה שלא הצטיינה

לו באותה־שעה — הרי מה איכפת לו אם איזה אשה משיחה את לבה לפניו, אי? ולא עוד אלא שהגברת הראתה רוחב־נפשה באמת, הרתיחה את המוליאר וכבדה את הדייר בחמין. אף היא שתתה ולא היה קץ לפטפוטה. נעימה היתה לה המסיבה עם אדם צעיר שמקרוב בא מאירופה, מי שעלול להבין לרוחה. היא סחה על שכנותיה, נשים משפל־המדרגה ולעזניות, שכאן, במדינת־קולומבוס, נעשו לגבירות, כביכול; על ה„לנדלור", היורד ממש לחייהם בנשיה שאינה פוסקת; על שניה היפות לשעבר, שנתקלקלו מפני המים הרעים והמעופשים; על הקיבה של בעלה ספרה, שאינה מעכלת כראוי מפני המזונות הנשחתים. בתור דוגמה:

— בעלה היה בן להורים אמידים באירופה וכאן הנהו פארצ'יק.

— מה זה?

— פועל בבית־מרחץ. אף זו קרויה פרנסה באמריקה. המ, כך יהא מזלו של קולומבוס!

בינתים ניעורה התינוקת בצריחה. מוכרחת היתה האם ליטלה על זרועותיה, לפרוש עמה הצדה ולחלוץ לה שד באין־רואים. תוך כדי ישיבה כך, גבה כלפי הדייר, ספרה בגנותה של בת־זקונים זו, שהראשונים (עוד שלשה בנים לה, שהם עכשיו בבית־הספר העממי) היו כמלאכי־שמים, עד שלא ידעה אם ילדים לה בבית, ואילו זו משלחת רעה היא, בעוונותיה הרבים. כעלוקה תדבק בה ולא תתן לה מנוחה לא ביום ולא בלילה.

— אגב אורחה: מה שמו, בבקשה?

— ליבוש.

— לא נאה להקרא בשם ליבוש. לואי שם יותר נאה. ושם משפחתו, בבקשה?

— קוניס.

לאחר שהיניקה את ה„משלחת הרעה", מתחה את הגראמופון,

באדמה. וכיון שפתח שוב היה מתאווה ללמד לבן־טובים זה פרק בהלכות אמריקה, אלא שכאן נכווה בעינים של הרעיה, שהיה בהן משום ההתראה — והפסיק באמצע. משום־מה התחיל עויין פתאום את הדייר בלא טעם ועילה לכך. אולי משום מראהו הרענן והפורח, או אולי משום קיבתו, שאינה גורמת לו כאב ויסורים, לגהק לפרקים תכופים כמוהו — מי יודע? מכל־מקום הציע:

—אם רצונו בכך, מיסטר קוניס, הריהו מוכן ומזומן ללמדו את ה„טרייט" שלו. „פארצ'יק" בבית־מרחץ. אמנם, אין „סוקסֶס" רב צפוי מ„טרייט" זה. ודאי טוב להיות עשיר, כרוקפלר, לדוגמה, אבל אפשר „לעשות חיים".

הגברת טוביס מצאה כאן מקום להתגדר קצת:

— הנה בעלה, הכל יודעים, אבי־אביו שו"ב היה. מה היה שמו, ג'ק?

— סמעריל. (אגב: מיסטר טוביס ליטאי היה והביע את השין בקושי רב) רב סמעריל.

— והוא עצמו, בעלה, למדן היה. מה שם הלמודים שהיית לומד, ג'ק?

— חומס ורסי. (חומש ורש"י.)

— אף־על־פי־כן הריהו „פארצ'יק" באמריקה!

כאן גהק ג'ק, טעם טעם מר בגרונו והתעקם:

— עקסקיוז מי *. אין המלאכה מבזה את האדם. עקסקיוז מי. ברם, זו עקה, שבאמריקה משחיתים את הבריאות.

— הוא חולה, מיסטר טוביס? — שאל הדייר בהשתתפות.

הגברת השיבה, בהניחה ידיה על בטנה:

— האיצטומכה.

* סליחה.

בנקיון ביותר, קרחתו הבהיקה כנגד האור ופרצופו השחוף הזכיר בתפוחי־אדמה של אשתקד. ביד אחת החזיק ב„משלחת הרעה", שישבה רכובה על ברכיו ובשניה התעסק בארוחה החמה שלפניו, שאכל אותה בלא תיאבון ובלעיסה רפויה ותפלה, כאילו היה בולע אפיקטוזין. בפנות אליו הרעיה בשאלה, מיד הניח את הכף מידו ונסתכל בה בתמהון ובמבוכה, כאילו נתפש באיזו תקלה, כיון שהכיר בה, שאין סכנה נשקפת לו ממנה, נטל את הכף וחזר לאכילתו התפלה. בכלל הזכיר לו הבשר שבקערה בגופות בני־אדם עירומים, מהם שמנים ומהם צנומים, שהוא רגיל לההביל אותם במכחול־זרדים על־גבי הדרגה העליונה, כולו אפוף הבל צורב, עד כדי טירוף־הנשימה ממש. האי־אי הידועה, אותה קריאת־ההנאה של הבריות המוצלפות והמסמיקות, הדדה תמיד בישותו המדולדלה ושמע אותה — בהכרזת הרוכלים, בהמולת ה„תחתית" ובקריאות הקולניות של מוכרי־העתונים. הוא לא ראה אלא קצף לבן של בועות־בורית, עולם מלא של בורית ממוססת, לבה לבנה וקולחת, ולא חש אלא בבשר ערום ואדום. קולו היה צרוד ועמום, כקול נימה פקועה של כנור. הוא הביט בקנאה בדייר, המדבר בחירות, בלא יראה ופחד ובקול בהיר וצלול — המ, צעיר ונאה, עליז ובעל־קומה. ודאי האיצטומכה שלו מעכלת כראוי, אוכל בתיאבון ואינו חש בחילה בגרונו.

עמד ושאלו:

— יודע איזו אומנות, מיסטר קוניס?

הרעיה, היא שהשיבה:

— מיסטר קוניס עדיין „ירוק" הוא ואינו יודע כל מלאכה.

בפי ליבוש קורקי היה שקר מן המוכן:

— בן למשפחה מיוחסת הוא ורגיל היה בבטלה.

ה„פארצ'יק" הסתכן והודיע במעין מחאה כבושה, שכאן אין יחוס־אבות וכל מי שאינו רוצה לעבוד סופו להיות קבור תשע אמות

ברם, משום־מה נתירא לפתוח במעשה, שמא יקטרג השטן חלילה. ביחוד היה חשוד בעיניו אותו השוטר החסון, הסובב בסמיכות. לכאורה אדם מתון ונוח לבריות, שאינו עלול אפילו לנגוע לרעה בזבוב רוחש על הקיר; ברם, אלה זו שבידו, שהשתעשע בה תוך כדי הליכה, כאילו הכריזה ברבים על עוז וממשלה — אי, על כליאה ב„חד־גדיא" ומכות־רצח. אין ליבוש זוכר מתי ואיפה, אלא שמועה שמע שכאן, באמריקה, מכיון שגנב נופל ביד הרשות, הרי סופו ענויים קשים, עד שהדם קופא לזכרם. בו ביום היה נוגה ועצוב, שאלה הגברת טוביס:

— מה חדש, מיסטר קוניס?

השיח את הדאגה:

— אין ידו משגת לקנות לעצמו אדרת וחליפה.

השיאה אותו עצה, שיהא פותח בעבודה בתור עוזר לבעלה בבית־המרחץ. מלבושים כבוד, יאמרו הבריות. אם „ביוראפ" כך, כאן על אחת כמה וכמה. חייב אדם ל„התירק" הן בהלבשה והן בנמוסי־המדינה, לפי שלא הרי אמריקה כהרי „יוראפ". אדרת זו שעליו, לדוגמה, טובה ונאה היא „שם", ואילו כאן הריהי משנה את צורתו ושמתו ללעג ולקלס בעיני הבריות. ודאי לא יתמרמר עליה, מיסטר קוניס, על שנטלה לעצמה את הרשות של הדרכה — אינה מתכונת אלא לטובתו הוא. למשל: במקום לומר גפרור, מוטב שיאמר באנגלית „מעטש"; במקום בבקשה — „פליס" וכדומה. ממנה ישמע וכן ידבר. זה הכלל: כל המרבה להשתמש בלשונו במלים אנגליות הרי זה משובח. ולא זו בלבד: לעולם יהא נושא עמו עתון אנגלי ומעיין בו תוך כדי נסיעה בעגלת־הטראם או ב„תחתית" ואל יטול עמו עתון אידי, שמא ילגלגו לו הגויים.

בפעם אחרת:

כן. מיסטר קוניס זקוק לבגדים חדשים. אלא מה? מעות? הרי

כל זמן שהפרוטה היתה מצויה בכיסו, לא היה ליבוש קורקי דואג ליום המחרת כלל ועיקר ונהנה מן החירות הגמורה שבמדינה החדשה. כל הימים היה כצפור־דרור זו, האוהבת את המרחב והדרור. הוא מצא עצמו פתאום באוירה אחרת לגמרה, כאילו נפתע לתוך עולם נפלא, שכמוהו לא חזה אפילו בחלום. פעם בפעם נגלו לפניו תופעות חדשות ומחזות חדשים, עד שלא הספיק להתבונן ולהתמלא בהם כראוי. הרשמים היו רבים ושונים, כאילו היה הכרך פושט צורה ולובש צורה בכל שעה ושעה ובכל רגע ורגע. החיים זרמו סביבו כמערבלה עצומה, כים המכה גלים ומשברים והוא נסחף בהם ביודעים ובלא־יודעים. שעות ארוכות היה מתשוטט מהכא להתם בלא מטרה ומגמה. איש לא הפסיק את דרכו, איש לא התעניין בו. רצה נסע ב„עלית" או ב„תחתית", נסיעה בעלמא ולשם הנאה גרידה. היה סוקר את הבריות משני המינים, שמעולם לא ראה אותם ואולי לא יראם עוד לעולם. נדחק עמהם יחד ביציאה ובכניסה, נגרף עם הזרם החי על גבי המדרכות, עומד ומסתכל בבתי־המדות, במשרדים ובסיטונים השונים ולתמהונו אין גבול. בכל עושר והון נפרז, זהב ואבנים יקרות בכל חלון, עד שהלב מתפתה והיד נגהית לזכות בהם. ודאי נמצא אי־איפה מקום טמיר ונעלם השופע כל אלה — היכן הוא?

אכן, זוהי ניו־יורק המעטירה, שרק שמעה הגיע אליו ולא זכה לראותה אלא עכשיו. הוא לא נצטער אלא על דבר אחד — אינו לבוש הדר. אילו היה עוד מתלבש כראוי, היה עולמו מלא. אתמול, למשל, נזדמן לשכונה של ממכר־עתיקות. יכול היה לקנות לעצמו אדרת וחליפה במחיר נמוך מאד, אלא שהסכום הדרוש לא נמצא עמו. זוהי לו הפעם הראשונה מיום עמדו על דעתו, שיהא מדיר מעצמו הנאה מדבר במשיכה ובאין־רואים. יכול היה להשתמש בכשרון־הגנבה ולזכות, לפחות, בזוג מכנסים, כמה וכמה תחבולות כבר חבל דמיונו לכך, אף היצר הרע הסית והדיח לנסות את מזלו.

בעתון אנגלי! (באנחה קלה) מתלה אומרת: „למה לי הדבור הפולני, אם אין לי רשות־הכניסה אל הפריץ"? מה דעתו?

מיסטר קוניס דחה בינתים את הענין לעונה יותר מוכשרת לכך. הטעם: אין מוחו פנוי עכשיו ללמודים.

באמת אמרו, שמזל מיוחד לליבוש קורקי לנשים, פנויות כנשואות, ההולכות שבי אחריו. אולי משום שהיה יפה־תואר ובריא, או סבה אחרת, אולם עובדה היא שאין להכחישה. ואף הגברת טוביס במשמע. כשהעמידה את בעלה ג'ק ואת דיירה זה לעומת זה מצאה, למגינת־רוחה, שאין חלק טוב נפל לה בנעימים. אמת שכבר הוציאה ארבעה פעוטות לאויר העולם וסמוכה לשלשים, אף־על־פי־כן נעמה לה חברת הבחור הזה שמלבד בלורית מתולתלת כעין העורב, קומה זקופה וישרה, כחטובה מברונזה, פנים דהים ופורחים, גומת־חן בלחיו השמאלית בצחקו, פה עסיסי ותאוני, ידים ענוגות, כאלו של ריבה — חונן עוד מן הטבע בשתי עינים לוהטות באש שחורה, שברק מיוחד כעין הפלדה הבהב בהן, עינים נוקבות וחודרות. ולא זו בלבד, אלא קול ערב לו, צלול וחזי, המתרשם באוזן ובלב השומע. עליז היה ומלא תנועה וחיים. מתחילה נראה כנחבא אל הכלים, כאילו לא היה יודע אחת ואחת כמה. אולם קימעה קימעה התחיל להגלות, לתמהונה של הגברת טוביס. מומחה היה בשירה ובזמרה בטנור עמוק ונעים, שירי־מצהלות ושירים עממיים, המעלים על הזכרון ימים נשכחים ותקוות נשכחות. כמו־כן הצטיין ברקודים, ביחוד במחול־קוזאקים. כדאי היה לראותו במחול־פראים זה, לקול הטא־טא־טא של הגראמופון, הבלורית מתבדרת באויר והרגלים נוגעות ואינן נוגעות בקרקע — אי, תאוה לעינים! וספורי־הבדים שלו, המהתלות והחדודים, נס משמים שהגברת טוביס לא נתבקעה מרוב צחוק והנאה. בפירוש אמרה, שאין אדם צריך לבקר בתיאטרון, הואיל ואין כמוהו משחק להפליא. הגיע הדבר לידי־כך, עד שפעם טפחה לו על גבו לאות

אין בכך כלום. היא כבר אמרה לו, שלא כדרך גבירות אחרות דרכה, אלא מנהגי אמה עליה השלום בידה, שלא דאגה רק לקיבתה היא אלא תמכה גם באחרים, עד כמה שידה הגיעה. אמנם, אינה עשירה, בעלה „עושה חיים" בקושי, מכל־מקום יסייעו בידו בשעה קשה זו בשבילו: לא יהיו לו כנושים בשכר־דירה. מובטחת היא בו, שיפרע להם — מכירין בבן־אדם מן הסקירה הראשונה מאיזה חומר קורץ! העיקר, שלא יהא בישן, מיסטר קוניס, ונוהג עצמו כאן כבן־בית, כאחד מן המשפחה. לדוגמה: הארוחה על הכירה, הרי מה איכפת לה אם יהא עוד חצי־ליטרה בשר מתבשל בתוכה? או רוצה בחמין, כלום תדקדק עמו במעט גז? או הלבנים טעונים תקון לפרקים, אל מי יפנה, אל אמו? אגב אורחא:

— הראה כבר מיסטר קוניס את יעקב אדלר?

הוא גם שמו לא שמע, מיסטר קוניס.

הה, מה צחקה הגברת טוביס!

— אכן, „ירוק" הוא עדיין, מיסטר קוניס. מי לא שמע את שמעו של יעקב אדלר? הלא זהו משחק אידי מפורסם! מי שלא ראהו בתפקידו „מלך ליר", או דוד משה'לי ב„אלהים, אדם ושטן" לא ראה נפלאות מימיו. הדרת מלך לאדם הזה. הוא ממוגג את הלבבות במראהו, בקולו ובדבורו. כדאי יהא פעם ללכת עמו, עם מיסטר קוניס, אל התיאטרון. הילך?

ודאי ילך; למה יסרב לכך?

ולא זו בלבד היתה הגברת טוביס מוכנה לעשות בשביל הדייר אלא:

— אם על מיסטר קוניס טוב, הריהי מרוצה ללמדו קרוא וכתוב באנגלית. (כבר אמרה לו פעם, שהיא בקרה שעורי־ערב, הלא?) אין מדרכה להציג עצמה לראווה כגבירות אחרות — פעמים שתקרא

— היא מסורה לבעלה בלב ונפש.

מה המריצה להגיד זאת אין לדעת, כשם שאין לדעת למה הבליטה חזה כנגד הדייר והרכיבה רגל על רגל בלי צניעות יתרה. עתים נתנה לעצמה את ההבעה של חולמת חלומות בלוית אנחה היוצאת מקרב בטנה. שכחה מה שהגידה אמש; ועכשיו:

— עתים מזווג הקב"ה זיווגים — חתולה ותרנגול־הודו ברתמה אחת.

וכלום לא הורידה דמעות בגלוי בעת שהדייר שורר משירי־המולדת הנוגים? ליבוש קורקי! ידע בחור זה במה לצודד נפש הנשים. איסתניס לא היה מעולם ומכל שכן שהגברת טוביס לא היתה אשה מכוערת כלל. מנהג אומנותו נטל בידו בנידון זה — במחתרת בא אליה. בחושו הבריא הכיר בה שלרצון לה חברתו, למד לדעת טעמה, ארחה ורבעה. דומה, כאילו היה איזה רגש פנימי טמיר מנחהו בטוחות, מתרה על הזהירות כשהשעה צריכה לכך ומלמדהו האיך ומתי להתכסות ולהנעל בשבעה בריחים. גם במקרה זה עם הגברת טוביס פעל ועשה על פי אותו רגש־המסתורין, שלא הטעהו מעולם. בסתר פרש לה את רשתו ותר בזחיחות־הדעת כיצד היא הולכת ונלכדת בה בלא־יודעים.

שתי מטרות אמר להשיג בכך: שירות ואשה.

מכיון שכלתה פרוטה מן הכיס, קבל ליבוש קורקי את ההצעה של ג'ק ללמוד את המלאכה של „פארצ'יק" בבית־המרחץ. מתחלה בתור עוזר ואחר בתור עומד ברשות עצמו. אליבא דאמת לא היה ג'ק מרוצה ביותר מן הדייר הזה, למרות כמה הדולארים שכר־הדירה שהיה זקוק להם מאד, ושבע ביום היה מברך את ה' אילו נתעלם לגמרי ולא היה רואהו עד עולם. אף־על־פי־כן קרבהו על־כרחו והורהו את המלאכה אנוס על־פי הרעיה ג'ני, שהיה מבטל תמיד רצונו מפני

תשואת־חן — ככה רבה היתה הנאתה באותה שעה! מובן מאליו, שלא אחר לשלם לה באותה מטבע; והיא:

— חי־חי־חי.

מכיון שכך הרי מיסטר קוניס בא בהצעה: היה אוכל דבר־מה.

—בעונג רב!

על־הרוב היה „גוד־טיים" זה חל בלילות שבהם היה הבעל מאחר בעבודה בבית־המרחץ, בליל ששי ובליל השבת. הגברת לבושה אז בשמלתה הטובה ומכוסה בפוך ובסומקא, מתנודדת בהרחבה בכסא־התנודה למעלה ולמטה וצוחקת בהנאה. באותם שני הלילות היה מיסטר קוניס יושב בית, נהנה ממאכליה הטעימים, שותה חמין עם מיני־תרגימה ומספר אניקדוטות. הפעוטות ישנים, אף התינוקת, זו שהדייר כנה אותה בשם „קורקבן", תישן לה לבטח. בטרקלין חום ואורה. עתים ישחקו בקלפים. גם בזה הצטיין הדייר, עד שהגברת טוביס פסקה הלכה:

— כל המצליח במשחק הקלפים מצליח גם אצל הנשים.

יום אחד:

— האהב פעם מיסטר קוניס?

הוא השיב מה שהשיב, ברם היא, כנראה, לא באה בשאלה פתאומית זו אלא כדי להביע את ההפך ממחשבותיה באותה שעה; למשל: ברי, שחבתה לא נודעה ממנה לבעלה ביותר ולא עבר עליה יום אחד שלא תמליט מארה על חשבונו. כל הימים באה עמו בטרוניה, שמיום צאתה מתחת לחופתה חשך עליה עולמה וכיוצא בטענות כאלו. הוא היה חושש מפניה כמפני המות וזהיר למלא מצותה בלי ערעורים: מטהר התינוקת בעשותה מעשה שלא כהוגן, מדיח את הכלים וכדומה. פעמים יעלה בדעתה ללכת לראות „שאו" והריהו מחויב להשגיח על התינוקות עד אחרי חצות־הלילה. מכל־מקום קבל הכל בְּאַהֲבָה וּבִלְבַד שֶׁתִּתֵּן לו מָנוֹחַ; וּמִשּׁוּם־מָה אָמְרָה:

ששמו מיסטר קוניס, הנראה מנומס ככה ונוח לבריות, הה, כמה היה שוטמו! אילו יכול היה גוזפו כאחד הריקים, כל מרי־רוחו היה מריק על ראשו; ברם, לדאבון־לבו הוכרח להסביר לו פנים, לשמוע את האניקדוטות שלו ולהצטחק אפילו. הוא קנא ברעיה, בחזותה הנלבבת והפורחת, בברק הזר שבעיניה ובצחוקה הרם והצלול. בכוונה היה מקדים ופורש אל הקיטון באמתלה שהוא חש בראשו, שוכב במטה כולו אוזן לכל הנעשה בטרקלין הסמוך. כיון שנשתלטה פתאום דממה, רגש שחור כסה את לבו, כאילו היה המות מוריד עליו כנפו הקרה וגווע לרגע אחד. עתים היה יורד בחשאי ומציץ בין חרכי הדלת הסגורה. ואין צורך לומר, כשהרעיה והדייר הלכו לראות „שאו" בתיאטרון — מה לא יצר דמיונו באותה־שעה? בשובם אחרי חצות, שניהם פורחים ורעננים מן הקור הצח שבחוץ, מצאוהו על־הרוב כשהוא נושא בחיקו את התינוקת הצירחנית לבוש בקימונה ממורטת ומראה פניו כמראה הלימון היבש — מקבל אותם כך:

— „שאו" יפה היה?

הדייר סר לחדרו; והרעיה מצטערת:

— חבל שג'ק לא היה בתיאטרון — נפלא, נפלא!

כך אמרה הרעיה, אבל בזכרונה עדיין תוסס המומנט האחרון בתוך הביאה האפלה שבקומה השניה — באיזו תאוה נשקה הדייר, כאילו עלוקה צמאה דבקה אל פיה, עד שלא יכלה לעמוד בפני הסערה העזה שנתחוללה בקרבה והתמכרה לו ברצון. עכשיו הריהי מיניקה את התינוקת הרעבה בתוך הקיטון האפלולי, כשהיא ערומה למחצה ומחלקת את הרשמים של החזיון עם בעלה:

— נפלא, נפלא.

ג'ק שוכב מכורבל במטה כנגדה בדמות שק של עצמות. מפקידה לפקידה הריהי נפגשת בשתי העינים של בעלה, עינים פקוחות־לרווחה באפלה, הנעוצות בה באין אומר ודברים, כאילו

רצונה. משום־מה חשד בהם, בדייר וברעיה, שיחסי־סתר להם ולא היתה ברירה אחרת אלא לשאת צערו וקנאתו בדומיה. עם כל עמלם להיות כזרים זה אל זה בחברתו, הכיר בהם שדבר־מה הולך ומתהווה מאחורי גבו, ביחוד בשעה שהוא איננו בבית — וענגה שחורה עלתה בעולמו. מלבד הקיבה המקולקלת, שאכלה כעש את בשרו, נוספה צרה חדשה — הדייר. הרבה ראיות היו לו בכך. מעולם לא התקשטה הרעיה ככה כמו בעת האחרונה. רגיל היה, בשובו בערב הביתה, למצוא אותה כשהיא לבושה בשמלתה המגואלה, פרועת־שער ומפוחמה, קולנית וצעקנית, כחיה רעה ממש. לא הועילו כל השירותים שעשה בשבילה; מוכרח היה לקבל מרתה, לשמוע עלבונו ולחשות. ערב ערב פתחה במדנים, כרוח־פרצים התהלכה בבית ואף על הפעוטות שפכה חמתה. הוא היה אוכל סעודתו בדם, עולה על משכבו נדכה ומדוכדך ומצפה בכליון־נפש לאור היום — לברוח מן הגיהנום הזו; עכשיו נשתנתה לגמרה, כאילו נבראה מחדש. מלבד לבושה בטוב־טעם, הנה נעשה קולה כה רך וערב, כאילו היה טבול בדבש. חדלו המארות לגמרי, הארוחה נערכה כראוי, במפה לבנה ובסדר. שלום ושלוה בבית. הגראמופון טרטר בלי־חשך. כל מיני חזנים ובדחנים צרחו מתוך השפופרת הענקית, נשמעו גם מנגינות עליזות וסוערות. שתו חמין עם מיני־תרגימה וספורי־הבדים היו חוזרים ונשנים — אוירה אחרת לגמרה! ולא עוד אלא שיחס הרעיה אליו נשתנה לטובה. לשלומו שאלה ברוך ובדאגה והקפידה שיהא מקבל את הרפואות בקביעות. דוק בדבר! והבית עצמו, אור, סדר ונקיון בו, אורה, שמחה וצהלה.

לכאורה הרי הכל כשורה וחייב אדם כג'ק לשבוע רצון מן המצב החדש הזה; אף־על־פי־כן היתה נפשו מרה עליו ומשום־מה היה מתגעגע לערבים ההם, קודם שבא הדייר לביתו. הרגש הרגיש בהשלאה, ברמאות לוטה במסווה של אדיבות ונדיבות־לב. זה הדייר,

אף־על־פי־כן לא פסקו יחסי־הסתר בינה ובין הדייר.

מכיון שאדם עוסק במשלח־יד ומרוויח מעות, הרי בדין הוא שיהא מתלבש יפה. מדוע לא? כלום צריך הוא לפרנס אשה ובנים, אי? מעולם לא הטרידתו דאגת יום המחר ומכל־שכן עכשיו, כשמצבו אינו רע בעיקר. שחקה לו השעה ונתחבב על הבלן, ביחוד על הבלנית ומצא פרנסתו בכבוד. מכיון שכך, הרי חייב בחור כמותו ליהנות מן החיים בפה מלא, לראות ולהראות, לבקר בתיאטרון ובראינוע, בסאלונים ובבתי־אוכל שונים. להכיר בני־אדם ולקנות לו חברים וידידים. עתים התבסם ובא לכלל מריבות ומלחמת־אגרופים. על־הרוב בשל פרידה נאה.

כן, ליבוש קורקי התחיל ל„התירק" ומצא את אמריקה טובה ומשובחת. אשר לגברת טוביס, הנה שעבד אותה לגמרי ומלאה תמיד משאלתו בהכנעה, בעבדות ממש. לבניו כבסה, כותנותיו גהצה ופוזמקאותיו תקנה, מאכלים טובים התקינה לו ובלבד שיבלה את הערבים עמה בבית. ולא עוד אלא בכספה המעט, עמל בעלה, קנתה לו מתנות לפרקים מזומנים: אם עניבה ואם חולצת־משי. ליבוש לא בעט גם בגמילות־חסד כשתם שכרו. שכר־הדירה לא פרע והיא גם לא נסתה לתבוע. כבעל־הבית היה, שהכל חיבים בכבודו. אף הפעוטות שרתוהו, מי בשליחות לאיזה מקום ומי בנקיון בגדיו ונעליו. אל ג'ק טוביס לא שעה כלל, כאילו לא היה אלא כאותו הצל המתנועע על־גבי הקיר.

הוא התוודע אל יתר השכנים שבאותה הקומה. ביחוד בקר בבית מיסטר זאל, יהודי ממדינת גאליציה וחיט על פי אומנותו, שזכהו הקב"ה באשה נאה וחננית ופני שמה. אותה פני דרכה היה לכבד את לואי ערב ערב במאכל ובמשתה ולהצטחק בקול לשמע בדיחותיו ומעשיותיו. גם שם טרטר הגראמופון, גם שם הראה האורח הצעיר נפלאות במחול, בשירה ובמשחק קלפים.

היו רואות ללבה וקוראות את מחשבותיה הכמוסות — מיד הריהי מתנערת בחרדה קלה, כמו למראה אורב פתאומי במסתרים, ממהרת להשכיב את התינוקת הנרדמת בעריסתה, מכסה יתר הפעוטות בשמיכה, שנשתלשלה מעליהם, באנחת קלות, כאילו היתה מתחרטת על המעשה שעשתה; ברם, בעלותה על המטה ובשכבה לצד בעלה, דמיונה מתחיל לעשות בלהטיו ומחייה בזכרונה רגעים נעימים. היא מנסה לקשר שיחה עם בעלה:

— הקבל את הרפואות, ג'ק?

אך הוא שוכב דומם ושפוף, צעד בדמות בעל, מרגיש בגופה הבריא הכובש מקום הגון במטה והשופע חום במדה הגונה — והוגה בגורלו הקשה בחיים. היא מתרוממת לכסות את התינוקת ומשום־מה אומרת:

— אין התינוקת ישנה במנוחה.

ג'ק מחריש.

היא נוגעת בפיה על מצח התינוקת ומביעה דאגה:

— חוששת, שמא פגעה בה הצינה.

מכיון שאינה נענית, הריהי מתכרבלת יפה, אבל שינה רחוקה ממנה ומהלך־רוחה קודר קצת, מין חשבון־הנפש. הסערה קמה זה־כבר לדממה והשאירה אחריה ריקנות מעציבה, מין טעם מר שלאחר סביאה. רואה עצמה פתאום כחוטאת גמורה ואת הדייר כמחטיא והריהי נקוטה בנפשה, שאשה כמותה ואם לארבעה פעוטות תהא מתפתית ליצר־הרע ודעתה מטרפת עליה.

מה לה, ג'ני? דומה, כאילו היה הכל מאשימה: הבעל, הפעוטות ואפילו ארבעת הקירות של הקיטון האפלולי. אי־מנוחה בה. סערה חדשה של הרהורים והרגשות, מיני קטרוגים לבושי־שחורים, התובעים אותה למשפט:

היא בגדה בבעלה!

ערב אחד ושנים בביאה האפלה, כיון שנזדמנה פני לקראתו, התודע אליה בשמו והזמינה לראות „שאו". איתרע מזלם והגברת טוביס הפסיקה את דרכם באותה שעה. מובן מאליו, שהראיון הזה עורר בה קנאה עזה — והוציאה דבתם רעה. כיון ששמע מייק כך, הקים סערה בכל הקומה הששית ונשבע כך:

— יאך אמסור את הנואף הזה ביד המשפט!

כידוע, היה ליבוש קורקי מתירא מפני השררה. ביחוד מפני ה„חד־גדיא", ואותה השמועה בדבר הענויים הקשים קמה לתחיה בזכרונו. לפיכך נזדרז עוד בו־ביום לארוז את התיבה, יחד עם ספר־התורה, נעלם בלא ברכה ועקבותיו לא נודעו.

פעם פנה אל פני:

— המבקרת היא בתיאטרון, מיסס זאל?

ודאי, באה התשובה.

אולם הוא אבה לדעת:

— לבדה, או עם בעלה?

השיבה: על־הרוב לבדה.

על השאלה, אם רשאי הוא ל„הוציאה" לפרקים אל „שאו", באה התשובה:

— בעלה קנאי הוא מאד —

ובבית מיסטר זאל התגורר דייר זקן, רוכל בבגדים ישנים, איזה מיסטר לעמיל, שהיה ידוע בתור ליצן גדול. כיון שמיסטר לעמיל זה פגע את ליבוש קורקי פעם ופעמים בחברת גברתו הנאה, בזמן שבעלה נמצא ב„שאפ", הלך והפיץ שמועה זו:

— „חולדה" התכנסה בין הנשים שבקומה הששית.

כיון שהבריות משכו בכתפים, פירש ולא סתם:

— בחור נאה המעבר „פארצ'יקאית" ומפקד עקרות —

ואמנם, אותו החיט מגאליציה, ששמו באמריקה היה מייק, יהודי המתפאר בפני עם ועדה, שאינו פוסק מלהתפלל בוקר וערב ולוא גם תפילה קצרה ושומר את השבת מחללה, היה מקנא תמיד ברעיתו הצעירה וחשוכת־הבנים וכרוך אחריה כצל, שלא תבגוד בו חלילה — מייק זה הביט בעין רעה באורח לא־קרוא זה, שנדחק לתוך מחיצתו ומושך תשומת־הלב של פני שלו, הרי מה עשה? ערב אחד, כשהיה לבדו בבית, בקש את מיסטר קוניס בלי צרמוניה יתרה, שמהיום ואילך יואיל נא להמנע מבוא לכאן. מתוך כך החוה קידה קלה והראה על הדלת:

— גוד באי.

ליבוש נעלב מאד וגמר להתנקם בגליצאי זה. מה עשה? המתין

מבטו על תיבת־נגינה אחת, שבצבצה מתוך ערמה של תמונות וכלי־זכוכית מאובקים. בקש את התגרן להוציאה מתוך המפולת. תוך כדי הבטה בה, נזכר בוואסי זלאדי, ידיד ורע מימים קדמונים, שהיה מופיע בעיירה בימות־היריד בתיבת־נגינה כזו, חוזר עמה אילך ואילך, עומד ופורט זמן־מה ואוסף אחר־כך פרוטות בכובעו. נצנץ רעיון במוחו — לנסות בכך את מזלו. העיר גדולה ובני־אדם בה למיליונים, פרוטה מצטרפת לפרוטה, עבודה קלה ונוחה, עמד ושאל:

— כמה מחירה?

זה בכה וזה בכה עד שבאו לידי הסכם.

אכן, זוהי ה„ביזניס" הראויה לשמה ולפי טעמו ורוחו. עכשיו אינו זקוק עוד לבעלים קשים, אלא אדם העומד ברשות עצמו, לעשות כטוב וכישר בעיניו. וכדי שה„ביזניס" תהא שלמה ותפארת לעוסקה, הרי קנה אי־איפה תוכי ירוק, מן המין המשובח, המחקה קול בעליו ועושה כמצווה עליו, תוקע מקורו העקום בתיבה מלאה כרטיסים כתובים באותיות מחכימות, המגידים עתידות בני־אדם, בלי יוצא מן הכלל. כמה וכמה נגינות לתיבת־נגינה זו, קצתן עליזות וקצתן נוגות. וטבע לה, לתיבת־הנגינה, כיון שהשמיעה קולה ברמה, מיד נקהלים ובאים דרי־הרחוב, ביחוד נשים ופעוטות, עומדים ונהנים מן ה„קאמא־רינסקה", מן התוכי המחווה קידה לפני הקהל, מדבר ומפטפט בשפה נלעגת, ומן האיש הצעיר המסובב את תיבת־הנגינה ומשורר בקול ערב ונעים, החודר לבבות:

נאטש־טא — מע־ניא — מאט — ראָ־די־לא,
נאטש־טא — מע־ניא — באך — סאז־דאל —

מדת־הרחמים מתגלגלת בלב הנשים לשמע שירה ערבה־נוגה זו, המספרת על גורל של אדם, שאלהיו המר לו ומקלל את יום־הולדו עלי־אדמות. מישהי מורידה דמעה בסתר, מישהי נאנחת בחשאי, עומדות וצופות בעינים הוזות וחולמות, אשה אשה לתוך עולמה היא.

ד׳ שֶׁקֶר, מָוֶת וְאִשָּׁה

הפעם התגורר ליבוש קורקי באיזו שכונה נדחת בברונזביל. בעת הראשונה היו בכיסו עדיין כמה דולארים, היה אוכל ושותה ומכיר לדעת בריות חדשות. שוב נשנתה אותה הפרשה של רמאות, שקרים וכזבים. על־הרוב היה מתרחק מבני־מינו ומתקרב אל המין היפה ובלבד לקבל טובת־הנאה. פעם שחקה לו השעה ופעם בלי הצלחה. כבר מכר את השעון של חמיו הגאליצאי ועוד כמה כלים, אפילו את חליפתו הטובה כבר מכר. היו ימים שבהם רעב ללחם. נסה לבוא בתור „פארצ׳יק" בבית־מרחץ, האומנות היחידה שידע פחות או יותר, והושב ריקם. השכיר עצמו למשרת באיזה סאלון, עשה שם כמה שבועות ונסתבך בענין־אהבה לא טהור, הוכה מכות נמרצות ופוטר ממשרתו. לא טוב היה חלקו במקום אחר, שעל פי נס נמלט ממאכלתו של איזה איטאלקי קנאי וכפשע היה בינו ובין המות.

כן, זו היתה עונה קשה לליבוש קורקי. במעט הכסף שהיה בידו. (מעשה ועבר לילה אחד ליד סאלון ומצאו לשכור שנרדם על־גבי המדרכה, משכהו לתוך סימטה צדדית אפלה, עשה בו בדיקה וזכה בארנק עם כמה דולארים) נעשה לרוכל בפירות. היה דוחף את העגלה מרחוב לרחוב ומכריז בקול על הסחורה. כיון שהרוויח כמה דולארים, הוציא משפטו—אי, פרנסה בזויה, בחינת סוס המושך בעול מן הבוקר עד הערב. לא לכך נוצרת, ליבוש!

יום אחד נזדמן לשוק־עתיקות. מאפס־מעשה עמד להתבונן בכלים השונים המגובבים זה על זה במספר רב מאד. בינתים נפל

נכון לך, בהיר מאד. מה שם בעלך המאושר, שזכה משמים ליפת־תואר שכמותה?

האשה: חי־חי־חי — מאריס.

ליבוש קורקי: השמעת, פאלי? מאריס שמו. אשריהו וטוב חלקו. וכמה בנים לה, פליס?

האשה: חי־חי־חי — שלשה.

ליבוש קורקי: לא יאמן! הגברת היא אם לשלשה בנים? העבודה, שמראה כמראה בתולה רכה בשנים, כאילו זה היום יצאה מתחת לחופתה. „קאמון”, פאלי — בשעה טובה מוצלחת!

התוכי פלט צריחה מקוטעה ומציית לאדוניו, תוקע מקורו העקום בתיבה שלפניו, מפשפש כאן ובולש שמה, כרטיס נאחז ונשמט, נאחז ונשמט, כאילו היה מפקפק בכך. ליבוש קורקי מזרזו בחבה וברוך:

— חוש, פאלי, חושה, יקירא!

הכל מצטופפים לראות במחזה. לסוף מעלה התוכי במקורו כרטיס־מזל. האשה פורשת עמו הצדה, קוראת בו וצוחקת. נטפלות אליה כמה נשים, קוראות וצוחקות יחד. אף־על־פי־כן היא מסתירה כרטיסה בכיס. אחריה נגשת שניה ושלישית לנחש עתידות. ה„פדיון” עולה יפה. ליבוש קורקי מחדש בכל פעם שאלות חדשות ותהילות חדשות להנאתן של הנשים. בינתים מתרבה הקהל — אי, חזיון ממש! לכך פלל, מודיענו ליבוש, כאן מצא את עולמו. הגע בעצמך: אדם נעשה פתאום נקודת־המרכז, שהמון עינים נשואות אליו. וכמה הפליא להפקיע מהם את המטבעות. לכך קרי חיים, אחא!

עתים מישהי חומלת עליו ומזמינתו לביתה לשם ברות כלשהי, הרי אינו מסרב, ליבוש קורקי, ועולה אחריה לקומה השלישית או הרביעית, אם נאה היא הריהו מאריך בישיבה, יושב ובודה שקרים וכזבים, מעשיות שלא היו ולא נבראו, כפי הלך־רוחו באותה־

עוברת כבמחזה עיר־המולדת החביבה שמעבר לים, מי באוקראינה, מי בגאליציה ומי בליטא, עובר בית־אבות נחמד בו עמדה עריסת־הילדות ופרצופים יקרים ונעימים. ככלות השירה פרוטות מושלכות לתוך המגבעת של הסת״ם, שמשום־מה היה חובשה בצאתו לפעלו זה. הוא מודה בהשתחויה קלה לכאן ולכאן ומשלשל את ה„פדיון״ לתוך כיס האדרת של הסת״ם, שנתנה לקומתו הישרה והנאה צורה משונה. הפרוטות אמנם, מצטרפות לסכום הגון, ברם כל עיקר ה„ביזניס״ אינם אלא הכרטיסים, הילכך הריהו עומד ומכריז בקול:

— כל הרוצה לדעת בעתידותיו יבוא לכאן!

וכדי לעורר את התשוקה לגלות צפונות, הריהו משתמש בחתוך־דבורו מתובל במלתא דבדיחותא, רומז לאשה זו או לאחרת, קורץ עין אילך ואילך, מוציא את התיבה, היא התיבה עם כרטיסי־המסתורין, שאין דבר נעלם מהם, פונה מתוך כך אל התוכי ששמו „פאלי״, אם אמת נכון הדבר והלז מחווה קידות כדרכו ומבטא כמה הברות בצריחה המעוררת צחוק ותמהון.

לסוף נפתית אשה אחת, נדחקת ובאה בפסיעה של מה־בכך, כאילו כל כונתה אינה אלא מין משחק בעלמא, פורעת את המטבע ומבטת לצדדין בצחוק על שפתיה, כאילו היתה לועגת לכל הענין הזה, אבל בסתר־לבה תרעד נסתרה בשמעה:

ליבוש קורקי: (אל התוכי) האשה הצעירה והיפה הזאת, העומדת לפניך ברגע הזה, רוצה לדעת את הבאות עליה (אל האשה בקידה מנומסת) מה שמה, פליס?

האשה: חי־חי־חי — מיסס קליין.

ליבוש קורקי: (אל התוכי) השמעת, פאלי? נחש, נחש, חביבי, כרטיס־מזל הוציאה נא בשבילה, כי על כן נאה היא וחננית — כשושנה פורחת בחודש מאי. (אל האשה בחוכה דלה ובקריצת־עין אחת) אל נא תיראי, גברתי הנכבדה, הנה ראה תראי, כי עתיד בהיר

עבי־הזכוכית התבלטו עיניו קצרות־הראות מורחבות ומבהיקות. לבוש היה יהודי זה באדרת־שער ממורטטת, מרוכסת תמיד על שלשת כפתוריה, חבוש בסודר־צמר עבה ונעול בקאלושים גבוהים וחמים, שהביאם עמו מעיר־מולדתו ושמר אותם מאד. כובע־פלוסין היה בראשו, שנתן לחזותו החיצונית דמות של „כלי־קודש".

מיום שרב שמואל זה בא לאמריקה, בחר לעצמו מלאכה קלה ונוחה — חוזר על בתי־ישראל באשר הם שם בשביל איזו ישיבה שבירושלים ע"ה, מריק את הקופות לתוך מלתחה עשויה לכך, נותן „קבלה", מנשק את המזוזה והולך לדרכו. בבוקר יצא ובערב שב. משמיע מעל המעלות הרקובות על בואו בשעול יבש וממושך. עולה למעלה הריהו נשען אל הקיר לנוח ולהחליף כוח. בכל ימות־השבוע היה יוצא ידי חובת אכילה במזונות מן השוק, ואילו בשבת היה סועד בבית האכסנאית האלמנה, על שם שהיה מקדש לה על היין ומזמר זמירות של שבת.

מיהו רב שמואל זה? מאין יבוא? היש לו משפחה אי־איפה באירופה? איש לא ידע ואיש לא התעניין לדעת. מעולם לא בא בדברים עם הדיירים. לילה לילה היה שעולו מתהלך בחללה של הביאה הארוכה והאפלה ומקיץ נרדמים במחיצותיהם הנעולות, דומה, כאילו היה פולט ריאתו קימעה קימעה במחאה נמרצה ובקובלנה קולנית.

לא אחת התדפק ליבוש על הקיר:

— אי, חדל להשתעל, „יו"!

תחת זאת, כשפתח ליבוש ברינה, התדפק הלז על הקיר:

— חדל לצרות, „אתה"!

ליבוש היה עוין את היהודי הזה. משום־מה הזכיר מראהו בחמיו שבגאליציה, בסת"ם ובעוד כמה וכמה יהודים, שלא היו חביבים עליו ביותר. ידוע ידע בבירור שמעות לרב שמואל זה, משום שהיה

שעה. פעם מעשה בו בעצמו, שבהיותו עוד תינוק נשבה לבין אורחה של צוענים, שתקעו אהלם מחוץ לעיירה. כיצד נתענה תחת ידם הרבה שנים, עד שכמעט שכח גזעו ומחצבתו לולא מאורע אחד — מעשה ברב שהכיר בו צלם של יהודי ובעזרת השלטונות הצילהו והשיבו לעמו ולדתו; פעם מעשה נורא בשודדים, שהתנפלו על בית הוריו שבכפר, משפחה יהודית אחת, רצחו את אביו ואמו, את אחיו ואחיותיו ואותו לקחו עמהם, כיצד ניצל מהם באורח־פלא — השער יסמר למשמע זאת!

מעולם לא יצא מן הבית בידים ריקות, אם כף כסף או כלי אחר, הכל היה עובר לסוחר — לבי־משכונתא.

כאמור, דר ליבוש קורקי בימים ההם בברונזביל, בשכונה עניה ובדירתה של איזו אלמנה. דירה זו חדרים רבים לה, כעין אכסניה, הנשכרים על־הרוב לרווקים, גברים כנשים. חדר חדר ומספרו. מספרו היה שבעה. שכר־הדירה היה נפרע לשבוע ובדיוק. ביום הקבוע לפרעון, הואילה האכסנאית להכנס בלא הכנה יתרה, אומרת „הלו" חטופה, כאילו היתה שרויה ברוגז, ובלא שהות הרבה פותחת פנקסה המשורטט בספירות ובאותיות גדולות ומטושטשות, טובלת קצה העפרון ברוק־פיה, מקבלת שכרה הריהי מוחקת ספירה אחת, ממליטה „גוד־באי" תחת חוטמה ופורצת החוצה כשחבילת המפתחות התקועה בסינרה מתלבטים ומצלצלים בהאי לשנא:

— מיסס ברוקס עליכם, דיירים!

ליבוש קורקי כבר הספיק להכיר כמה מן הדיירים, אשר משכו ביחוד את תשומת־לבו. מהם הוא שכנו, מספר ששה, שמיסס ברוקס קראה אותו בשם רב שמואל. יהודי כבן חמשים ארוך וצנום כלולב, עם פנים ממראה השעווה, עם חוטם גבנוני ועם זקנקן־שיבה, שנראה כאילו היה עשוי מצמר אפור ומודבק אל סנטרו. מפני המשקפים

במקרה התוודע אליה. הדבר היה בבוקר אחד. כשיצא אל הביאה, פגש באשה צעירה לימים, דקת־גזרה וגמישה, לבושה בקימונה צבעונית וברגליה היחפות סנדלים רכים. בלוריתה הגלית וממראה החטה הבשלה היתה פרועה. הפסיק דרכה בקידה:

— את מי תבקשי, הגברת?

— את מעון האכסנאית, — השיבה שלא בלי יהירות.

הראה לה ליבוש את הדרך למעון האכסנאית ולווה במבט סקרני, עד שנעלמה באפלה. אחר עמד להמתין לשובה. כשהופיעה, השתחווה לפניה בנמוס, כאילו היה מכירה מכבר והתעניין לדעת:

— המצאה הגברת את האכסנאית במעונה?

אבל הגברת היתה שרויה בחימה. ואף־על־פי שהאדם הזה היה זר לה, שלא ראתו אלא היום, לא נמנעה מלהרצות לפניו את הענין, שבגללו הלכה לבקש את האכסנאית; בקירוב:

— הנשמע כדבר הזה, שתהא אמבטיה אחת בכל הדירה כולה? התרד לאמבטיה שבה ירחצו כל הדיירים? פוי!

— נכון מאד, גברתי, — הודה ליבוש קורקי.

היא שפכה כל חמתה על האכסנאית, שרמתה אותה. לולא שפרעה שכר־דירה בעד שני ירחים למפרע, היתה נמלטת מכאן כמפני מגפה. הכאחת הריקות תראה אותה? אין היא „ירוקה" אלא אזרחה אמריקאית, השולטת בשפה האנגלית, יודעת כיצד נכנסין לבית הערכאות ויחסי־ידידות לה עם עורכי־דין מפורסמים בניו־יורק רבתי. יאמר נא בחסדו הגדול — מה שמו, פליס?

— מיסטר קוניס.

— שמה: מיסס פארקיס. מכיריה קוראים לה פשוט: אדילה — דייר כאן?

— זה החודש השלישי. מיסס פארקיס מקרוב באה, הלא?

— אתמול בערב עברה אל העפוש הזה. טוב עשתה, שלא

שומע צליל של מטבעות מעבר למחיצה הדקה. מישהו סח לו על פרנסתו, ולא היה כל ספק, שאי־איפה בחדרו טמונים שטרות־המדינה, שהוא, ליבוש קורקי, היה יכול להשתמש בהם להנאתו. מצבו היה דחוק מאד בימים ההם, לפי שהרחובות נשתבשו בשלגים, עד שאי־אפשר היה לצאת עם תיבת־הנגינה. שהרי מי פתי ויבוא לשמוע אל הרינה במזג־אויר שכזה? מעט הכסף שחשך בעתים הטובות הולך ותם. מה, איפוא, לעשות? חייב אדם למלא קיבתו הארורה ולפרוע שכר־דירה מדי שבוע בשבוע. אכסנאית זו, מיתה משונה, מדקדקת בפרעון כחוט־השערה ואינה מוותרת אפילו על שעה אחת. זוהי לו הפעם הראשונה בחייו שאינו יכול לפעול על אשה. מן הסקירה הראשונה בה הכיר שמחומר אחר קורצה. העידה פסיעתה המאוששת, קומתה הגברית וביחוד עיניה הזועמות. תמיד היה פיה מלא גערה ונזיפה, אף המפתחות שלה הבעיתו בצלילם — הה, כמה שטם אותה! מאפס־מעשה היה שוהה בחדרו ומהרהר בשכנו מספר ששה וב„מטמונו" — וחורש מזימה בסתר.

מלבד שכן זה, היה בין הדיירים עוד אחד, שליבוש לא היה מחבבו ביותר, איזה מיסטר קוצי, רוכל בבגדים ישנים ממדינת אונגאריה. טבע משונה היה לאדם זה, שהיה תמיד מחזיר על פתחי־הדיירים ומתדפק על הדלת בנמוס; פעם:

— שמא תשאילני מעט טה, סיר?

בפעם אחרת — סוכר, פת־לחם וכדומה. ולא זו בלבד, אלא לקה בעצירות, רחמנא לצלן, הרי כיון שנכנס לבית־המחראות היחידי בבוקר, היה נועל עצמו שם לשעה ארוכה מאד. רשאי אתה להתדפק על הדלת כשבעה נפשך, אפילו לשבור אותה. בצאתו הריהו מלחש „אשר יצר" ומצטדק בחוכה אוילית:

— עקסקיוז מי.

כך היה מעשה:

יום אחד בא מיסטר פארקיס לבקר את רעיתו וגרשתו ממעונה בנזיפה. כנראה, שדעתו לא נחה ביותר מקבלת־פנים כזו — והקים שאון והמולה בביאה. לשמע הריב הקולני, פרצו הדיירם החוצה, איש איש מתוך מאורתו האפלה. אף רב שמואל כתום־הפנים היה בין הסקרנים, עומד בתמהון ובכחֶה־חֶה תכוף.

מכיון שיהודים מצויים במקום הזה, הרי שוב יכול הבעל הנעלב להרצות את הטענות; לאמור:

— הנשמעה כנבלה הזאת בישראל? נשא אשה כדת וכדין, רהט דירה נאה ואמר לחיות חיי־משפחה, כיאות לבני־אדם אמידים, ואילו היא, הרעיה, רוח־שטות נכנסה בה, רחמנא לצלן — מתאוה להיות אקטריסה! נחתומי הוא על־פי אומנותו ו„עושה חיים יפים", ברם, מה תועלת בכך? אשה — לאו דוקא; עקרת־בית לא כל שכן. חוזר אתה הביתה מן העבודה — ה„דרור" איננה! היכן היא? מרקדת על הבימה. שתי שנים אחרי החתונה מצאה פתאום שכרסני הוא, חוטמו עבה ושפתיו עבות. כאילו לא ראתו קודם לכן. היכן כתוב בתורה, במטותא מכם, שכל גבר מחויב להיות יפה־תואר כיעקב אדלר, אי? נעווער מיינד — נחתומי הוא ויכול לעסות צורתה כאשר יעשה בעיסה —

כיון שדברים אחרונים אלו יצאו מפי הנחתומי, מיד נפתחה הדלת ברעש ואדילה פרצה מחדרה כרוח־פרצים מוכנה ומזומנה להשתער על בעלה בכלי־זינה הטבעיים. לולא הדיירים, שעכבו בעדה בעוד מועד, ודאי היה יוצא מכאן ב„שן ועין". אף־על־פי־כן לא כבשה חמתה בלבה ושפכה אותה על טהרת הלשון היהודית. אי־אפשר היה להכירה, כמכשפה פרועת־שער היתה, שהחרידוה ממנוחתה, עיניה להטו כאש ופיה הוריד ריר. דבריה יצאו מבוהלים וטרופים ובמשטמה עזה; בקירוב:

העבירה לכאן את חפציה — כלום אפשר לדור כאן? הן החדר מלא מקקים ובני־רחש — כל הלילה לא שמה שינה לעיניה. אלא מה? הרי זה שוב מעשה בפני עצמו. היבין? היא עומדת להתגרש מבעלה ולא דקדקה בדירות ובלבד להפטר מהר. ברם, למה זה תעמוד בשיחה ולא עשתה עדיין את הטואליטה שלה. שמחה מאד בפגישה זו — מה שמו, פליס?

— מיסטר קוניס.

— גוד באי, מיסטר קוניס.

אחר כך שמע ליבוש קול שירתה, קול רועד, אבל נעים. רצה לסור אל חדרה ומשום־מה חזר מדעתו. היא עשתה עליו רושם, ביחוד בשפתה, שהיתה חציה יהודית וחציה אנגלית. בעונה זו של בדידות, כשאדם מהלך קודר ובטל מעבודה, כדאי היה לבלות בחברת אשה שכמותה. שוב נפגש עמה בביאה ביום המחרת, כשהיא מתכוננת לדרכה. הפעם היתה עליה אדרת נאה ובראשה מגבעת שהלמה אותה יפה. היא שאלה לשלומו; והוא:

— שמע אותה אתמול משוררת — וונדרפול!*

זחה דעתה עליה. ואם ששעתה לא היתה פנויה בידה, כי אץ לה דרכה, מכל־מקום שהתה בעמידה לספר קצת עם מיסטר קוניס ובינתים להודיע, שלא אשה פשוטה היא, אלא כשרון של שירה לה, מי שמתכוננת לעלות על הבימה היהודית. לפי־שעה הריהי נוטלת רק חלק במקהלה, בשירה ובמחולות, ברם הדירקטור של התיאטרון מנבא לה נפלאות—עתידה היא להיות משחקת מן המדרגה הראשונה, פרי־מא־דו־נה! שהרי לכך הריהי עומדת להתגרש מבעלה. רצה בעלה שתהא עקרת־בית, ככל יענטע מגואלה באמריקה, לבשל לו ארוחותיו, להטליא את לבניו ולמלא ביתו בפעוטות — נו, סיר; לא אדילה!

— גוד באי, מיסטר קוניס.

* נפלא.

— ח, השמעתם, יהודים?

— ומפני שאין כמוהו ליופי — המ, גבר כהלכה!

— הודיל'ה!

במנוחה:

— אין הודיל'ה טובה בעיניו? הה, מי שלא ראה כיצד נחתומי זה מתבקש לפניה — „נשקיני, אדילה, רק נשיקה אחת, את קערית־השחקים אוריד למענך, עבד נכנע אהיה לך כל הימים, ארחץ רגליך ואשתה מימיהן" — לא ראה מחזה נהדר מימיו! ברם — קדחת וצרעת, יקירי —

— יכנס הרוח באבי אביך, מרשעת!

— ...היה מביא לה עוגות וקֶנדי, משכים בבוקר ומרתיח את הקהוה בשבילה, ובלבד שתנשק לו נשיקה אחת — עין בישא וחלי־רע! הביטו נא וראו, רבותי — הראיתם מימיכם „מונקי"* כזה? הזהו גבר? הן ייָרא אותה כמפני המות.

מיסטר פארקיס: נעווער מיינד...

ואדילה עשתה פסיעה אחת לפנים:

— התתעלם מכאן? שמא —

כן, לא היתה ברירה אחרת אלא להתעלם, כמצות אדילה. לאחר שהראתה כוחה וגבורתה, נכנסה אל מחיצתה בפסיעה זו של מנצחת ונעלה בעדה — אי, גבורת הערב. הבעל זרק אחריה:

— הודיל'ה!

בו־בערב התדפק ליבוש קורקי בדלת המעון של הגברת פארקיס.

— קאם אין!** — נשמע קול מבפנים.

* קוף.

** יבוא.

— כסבור הוא שבטארנובקה ימצא, מיסטר פארקיס, במקום שהאשה כפותה לבעלה כל ימי־חייה, כשפחה חרופה? כאן אמריקה, ארץ־החופש והחירות, אחא! כאן האשה עומדת ברשות עצמה ואם אין לבה הולך אחרי בעלה, הרי הברירה בידה לסובב אתו כפרות — וחסל! הרי זה בא בטענה—אשתו, כאילו קנה אותה! כן, זוהי התראתה האחרונה: אם יוסיף לבוא לכאן לעלוב בה בפרהסיה, העבודה, שתמסור דינו לערכאות. יזכור נא זאת, מיסטר פארקיס!

מי ששמו מיסטר פארקיס, עמד אותה־שעה רחוק קצת מן הרעיה הזועמת מיראה, שמא תהא פגיעתה רעה, סובב את הסיגארה בפיהו ונשכה מרוגז ואובד־עצות. פעם בפעם הוציאה והתכונן להגיד דבר־מה בוטה כליות ולב, אלא שלא הצליחה בידו מפני מבול־הדברים שנתך עליו — רק לצדדין וחזר ונעצה במקומה. הוא פשק שתי הרגלים הקצרות והודעזע במקומו, כאילו היה תותה גחלים לוחשות תחתיו וחייך כלפי הנאספים מתוך בטול. השתמש ברגע שאדילה עמדה לשאוף אויר ולא הספיק לומר אלא:

— הודיל'ה כבר פתחה ב„מענה־לשונה”!

פרץ צחוק מפיה, הוסיף:

— מכירין אותה, את הודיל'ה!

כיון שלא פסק צחוקה, שאלה בפומבי:

— מה לה ולמשחקים בתיאטרון שיבואו לביתו בעת שהוא עובד עבודתו בבית־הנחתומי? ה, ודאי לא להגיד תהילים. הכל יודעים, מה שהודיל'ה עושה מאחורי־הקלעים.

על זאת הודתה הרעיה:

— אמת, נכון הדבר, מיסטר פארקיס; ובכן?

— ובכן? ה, השמעתם, יהודים? ולמה נישאה לו, הא?

התשובה:

— מפני שהתאהבה בכרסו המעוגלת ובחוטמו העבה.

וירד. זרי־פרחים יגישו לה. והיא לא תיעף מהשתחוות לקהל ומשלוח נשיקות אויריות — ככה — ככה.

ולא זו בלבד אלא שלכבוד האורח, מיסטר קוניס, שרה את השיר של שולמית בתוך הבאר, עם כל הפוזות והתנועות, כאילו היתה עומדת על הבימה לפני קהל רב. לא נתקררה דעתה, עד שחזרה על כמה דיאלוגים של שולמית. הנה צחקה והנה בכתה, הנה דברה רכות והנה קשות, הכל לפי התפקיד. ככלותה, השתחותה לעומת האורח, שמחא כף, לאמור:

— נפלא, מיסס פארקיס!

— באמת?

נשבע ליבוש קורקי, כך:

— כן יגיעהו הקב״ה לעושר ולכבוד!

היא קרנה מנחת והוא שאל:

— אימתי כבר יזכה לראותה בכך על הבימה?

השיבה: בקרוב.

— ודאי לא יהא לה אז לכבוד לדבר עם בר־נש כמותו, הלא?

— הה, לאו דוקא.

היא תארה לפניו את מראה בעתיד, בהופיעה על הבימה בתור שולמית. העבודה, שלא יכירנה. ישווה נא אותה כך: לבושה לבנים. בראשה עטרת פרחים ושושנים. זרועותיה חשופות וצחות כחלב. ברגליה סנדלים. תועה לבדה במדבר הלוהט והשומם, הוזה וחולמת וצמאה למים. ככה תהלך שפי, הלוך ושורר בחשאי, בחשאי —

הסכת, מה שליבוש קורקי אמר:

— כל הגברים ילכו אז שבי אחריה.

— והוא, מיסטר קוניס?

— הוא יצא מדעתו...

אֲגַב, מִיסְטֶר קוּנִיס:

ויבוא.

— מיסטר קוניס? שב, בבקשה.

צנח על הכסא היחידי.

— מה שאלתו?

נתטשטש קצת. אף־על־פי־כן השיב:

— המ, כך; בא לראות בשלומה.

— נעים מאד. מעשן?

לא סירב לסיגאריה. היא אבתה לדעת טעם חיוכו, הסביר:

— נזכר ב„מנה היפה" שחלקה לבעלה.

— המ, בעלה! — נתעקמה הגברת פארקיס.

האורח לא סירב גם לכוס חמין ולעוגות המתוקות. נעים היה לשמוע מפיה, בלשונה שחציה יהודית וחציה אנגלית, על טיב בעלה ותכונתו. העד העידה על עצמה, שמטבעה אינה רעת־לב כלל, ברם אותו תשנא בכל ישותה. יאמר נא מיסטר קוניס בחסדו — האיך אפשר לדור בכפיפה אחת עם אדם שרך הוא כעיסה, מין סחבה לספג בה את הרצפה הלחה?

הה, מה צחק, ליבוש קורקי!

אכן, זה היה ערב נעים מאד. ולא עוד אלא שנתבקש לבקרה תכופות. חדרה פתוח תמיד לפניו, אמרה. הוא קבל הזמנתה ברצון וערב ערב היה נכנס אליה לשם שיחה ידידותית ולשם „כבוד". הכל היה כשר ורצוי, אפילו חתיכת דג מלוח עם פת־לחם. קימעה קימעה התיידדו. והגיע הדבר לידי־כך, עד שהשיחה לו פעם את שאיפתה הטמירה — לשחק על הבימה את התפקיד „שולמית". מובטחת היתה, שתרעיש את ניו־יורק היהודית ושמה יהא נשא בפי כל הבריות. נפלאות תראה —און לא שמעה כזאת ועין לא ראתה כזאת! יגיע נא בעצמו, מיסטר קוניס, כמה כבוד תנחל וכמה יקר. אלפי אנשים ימחאו כף לקראתה לאות תשואות־חן. המסך יעלה וירד, יעלה

— ובכן, היה סטודנט, מיסטר קוניס?

— שלש שנים.

— כיצד נמלט מסיביר?

זהו מעשה ארוך ביותר, ששני ימים ושני לילות רצופים לא היו מספיקים לו לספר את כל התלאות וההרפתקאות, שנתרחשו ובאו עליו בזה אחר זה. מדלג הוא על המאורעות מחרידי־הנפש בערבות־סיביר המשלגות, ביערות העבותים, בהרים ובבקעות; מדלג הוא על הקרה העזה ועל הרעב הנורא; די רק להזכיר את המאורע בעדה של זאבים מזי־רעב בליל־סערה אחד —

— זאבים?

אחר במקומו היה כבר אוכל מן הלויתן בגן־עדן של מעלה, ואילו הוא הצליח להציל את עורו בשלום.

— כיצד?

הבעיר בערה של שיחים וענפים יבשים ולא זז מן המדורה כל אותו הלילה —

— נו?

— עיניה הרואות — בריא ושלם בגופו...

ולא עוד אלא הצטיין גם בשירה, מיסטר קוניס. אפילו אדילה הודתה:

— קולו ערב ונעים מאד.

וכלום ברקודים לא יצא? וכלום לא חקה טפוסים מגוחכים? אדילה השתוממה ובפירוש אמרה:

— שאין מקומו אלא על הבימה. אדם כמותו יכול להגיע לידי מדרגה גבוהה — אי, לשחק את התפקיד של אבשלום.

דוק בדבר!

ורעיון נפלא נצנץ במוחה — להורותו את התפקיד של אבשלום, בעת שהוא מוצא את שולמית בבאר ורוצה לדעת — בשירה כמובן — הבת שדים היא, אם בת אדם?

— ברצונה לשנות את שמה; מה נאה יותר — אדילה בליץ, או אדילה סטאר?

לדעתו: השם השני נאה יותר.

אף היא סברה כך: אדילה סטאר. ובאמת: למה לה להקרא על שם בעלה? מיסטר קוניס אמר קודם: „לא יהא לה לכבוד אז לדבר עם בר־נש כמותו". זהו עלבון כלפי כבודה. יהירות — לאו דוקא. זה הכלל: במדה שהאדם גדול יותר ענותנותו מרובה יותר. כן, כן, זוהי אמריקה, מיסטר קוניס: היום איזו מיסס פארקיס, העומדת להתגרש מבעלה הנחתומי, הדרה בשכונה עניה ובדירה אפלה ומעופשת, בת בלי שם, כאלפי נשים אחרות בניו־יורק רבתי; מחר והריהי המשחקת המהוללה אדילה סטאר, המתגוררת בעוועניו החמישית, אפופה מכלול ותפארת, מי שאילי־הזהב שואפים את צלה וכורעים ברך לפניה — זוהי אמריקה, מיסטר קוניס!

עכשיו הגיע תור ליבוש קורקי להראות במה כוחו גדול. הוא לא השתבח במה שעשה, אלא במה שלא היה ולא נברא, מיני ספורי־בדים ומעשיות נפלאות, שיצר דמיונו באותו מעמד ובאותה שעה, בלא היסוס כלשהו שמא יתבדה. הגע בעצמך: אדם בורח מסיביר, מאותה ארץ־הגזירה שנשלח שמה לכל ימי חייו, בעוון שהתנקש בנפש איזה גוברנאטור, צורר ריבולוציונרים ידוע — האינו ראוי לשם ולתהילה, אי?

כן, הוא נתעלה פתאום בעיני מי שעתידה להיות אדילה סטאר. לא היה ספק:

— הוא למד באוניברסיטה, מיסטר קוניס?

— לא הספיק לכלותה.

— רופא?

— לאו; עורך דין.

— כיצד? — שאלה היא.

לה השיב:

קרוב לו בבורו־פארק, יהודי עשיר כקורח בשעתו. אותו קרוב הציע לו תמיכה לא אחת ושתים, אי, אפילו דירה ומזון בביתו הנהדר, אלא שסירב לקבל טובת־הנאה מאותו חזיר. (ריבולוציונר הוא בטבעו ותכלית שנאה ישנא את הרכושנים, המוצצים דם פועלים עניים, ביחוד יתעב את רעיתו השמנה, העוגבת לו) הפעם ישפיל את כבודו. מתלה אומרת: „כשהשעה צריכה לכך, הרי מורידין אפילו את הגנב מעל התליה".

בדותה לחוד ומציאות לחוד, כאשר תראה להלן:

לאחר שעזב את הגברת פארקיס, התכנס ליבוש קורקי בחדרו והמתין לשעת־כושר. התכנית היתה מעובדת עוד מלמפרע ולא היתה טעונה אלא הגשמה בזהירות. לפי־שעה שכב במטה בלי־נוע וכולו אוזן לכל הנעשה מעבר למחיצה השניה, מספר ששה. הנה חזר רב שמואל מבית־התפילה ונשמעו פסיעותיו הרפות אילך ואילך בלוית כחה־חה תכוף.

הנה יצא, רב שמואֵל. חריקת מפתח מחלד. נשנו הפסיעות של רגלים נכאות נתונות בקאלושים גבוהים, הפעם בביאה, שהלכו הלוך והתרחק יחד עם שעולו היבש, עד אשר גועו לגמרי.

דממה.

עכשיו ירד ליבוש מעל המטה, פתח לאט את הדלת והוציא ראשו החוצה. אין איש. הקשיב רב קשב. עשה צעד אחד לפנים, אחר קרב עד המעלות והחדיר מבטו באפלה שמתחת. עמד וחשב את דרכו. חזר ומשש במנעול של מספר ששה. חור ולא יותר. נסה במפתחו. לשוא. לא נפל ברוחו. הוציא מכיסו מיני מכשירים לכך, שמשום־מה הסתירם יחד עם ספר־התורה. נקב במקדח קטן. נקב. הרחיבהו בכלי אחר. והכל בזריזות, כעכבר במחתרת. בינתים נשמע

הה, כמה מהיר־השמיעה היה, ליבוש קורקי! הגע בעצמך: לא עברו ימים שלשה והריהו ממלא כבר תפקידו זה באופן מוצלח מאד, עם כל הפרטים והדקדוקים, כפי שהורתה היא, המומחה לכך.

והיא טותה חלום־זהב:

— שניהם יופיעו על הבימה; היא בתור שולמית והוא בתור אבשלום. קומתו מתאימה לכך, בלוריתו השחורה והגלית מתאימה לכך, עיניו השחורות מתאימות לכך — גבור חיל, כיאות לבחור כאבשלום.

לכאורה הכל כשורה, ברם הרי אליה וקוץ בה; פשוטו כמשמעו: אדילה תבעה ממנו „גמילת־חסד". הסכום לא עכב — אם חמשה דולארים ואם דולאר אחד, אפילו ברבע השקל היה יוצא ידי־חובתו. על־מנת לפרוע בקרוב, כמובן. שני מקורות לה: א. בעוד שבוע, לכל היותר שבועים, תבוא על שכרה בעבודתה בתור משוררת במקהלה שעל הבימה היהודית; ב. ה„נחת" שלה, כלומר בעלה, התחייב בערכאות לתמוך בה במעות מדי חודש בחודש. מעולם לא היתה להוטה אחרי הממון וכסף לא נחשב בעיניה למאומה; אך האכסנאית, ימח שמה, תובעת שכר־דירה — ועוד קטנות כאלו...

מובן מאליו, שמיסטר קוניס השיב את פניה ריקם. לא מזדון־לב חלילה, אלא מחסרון־כיס. תאמר נא כאן האמת, שאילו היתה היכולת בידו, ודאי היה ממלא בקשתה ברצון. בדרך כלל עשתה עליו אשה בלונדית ודקת־גזרה זו רושם טוב, אולם הקב"ה רק הוא היודע, שהיה עני באותה־שעה וכל עצמם של בקוריו התכופים בחדרה לא היה אלא כדי ליהנות משולחנה.

אכזבה שכזו!

אף־על־פי־כן הבטיח לה בבוקר אחד לעמוד לה עוד היום בשעת דחקה.

יום זה יום שכולו טוב הוא וחובה להוציאו בגיל ובשמחות. כמה וכמה בתי־תענוגות בעיר זו, אשר במספר של כמה מטבעות אתה מבלה בהם שעה אחת בנעימים.

תחי ניו־יורק!

בכניסתו בערב אל הגברת פארקיס, הביא עמו חבילה ובה מכל טוב, כדי סעודה כיד עשירים, אפילו בקבוק־קוניאק לא חסר, ואין צורך לומר קנדי וכל מיני־תרגימה. לכל הרוחות! ברצותו לבלות ערב כמצות אלהים. ולא עוד אלא שהיה מוכן ומזומן ליתן „גמילת־חסד" לגברת פארקיס, מדולאר ומעלה, אם יהא רצונה בכך; ברם אדילה היתה במצב־רוח מדוכא.

— מה לה? פניה רעים, — שאל.

— משום מאורע מעציב מאד, — השיבה עגומות ובקול רועד.

— מאורע מעציב?

— אותו הדייר הזקן — רב שמואל.

— מה יש?

— מת.

— מת? כיצד?

— משום גנבה בחדרו.

— גנבה?

אדילה אמרה, שלא בלי חרדה, שאינה יכולה לשכוח את המראה ההוא, מראה רב שמואל ביאושו — מי שלא ראהו בכך, חזקה עליו, שיאריך בעשר שנים עלי־אדמות! ישער נא מיסטר קוניס בנפשו: אדם מתרוצץ בביאה אילך ואילך ואינו פוסק מלצרוח: „טבחוני טבוח! הכסף כסף צדקה הוא — במה אצטדק?" היתה האכסנאית באותו מעמד, היו בני־אדם זרים, שלקול צריחתו נקהלו ובאו לכאן. הכל חפשו את המלתחה — בקש יום אתמול שעבר! במי לא חשדו? אפילו בו, במיסטר קוניס. אוררה האכסנאית, אוררו

קולה הזעום של האכסנאית אי־איפה בקומה הסמוכה. הפסיק מלאכתו באמצע ונתעלם במחיצתו במארה כפולה ומכופלת על חשבונה. כיון שנדם קולה והסכנה חלפה עברה, התחמק לפעלו. שוב נעשתה הפסקה. הפעם גרמה לכך הגברת פארקיס. אף היא לא פוטרה מן הקללה.

לסוף היה אלהי הגנבים בעוזריו, המנעול העקש נכנע — ויבוא פנימה. מיד התחיל „לפענח נעלמים" — ולא טעה בחשבון: תחת המזרון אכול־המקקים שבמטה נמצאה המלתחה המבוקשת קשורה יפה במשיחה דקה ומחזיקה ברכה בקרבה. בזמן אחר היה ליבוש טורח ועושה בדיקה גם במקומות אחרים, שמא יזדמן לידו משהו שכדאי במשיכה, ברם השעה לא היתה כשרה לכך ונזדרז החוצה. שחקה לו השעה ואיש לא ראהו ביציאתו. מיד נסחף עם הזרם החי של העוברים והשבים, כאילו לא אירע דבר.

נתאוה ליבוש לדעת בכמה עולה הברכה שבמלתחה, נכנס לבית־מחראות שבגן קלוש — אי, למעלה מצפיתו! דוק בדבר: מלבד מטבעות כסף ונחושת במספר הגון, הרי עוד כמה שטרות־מדינה מסודרים יפה ביד חרדה ודואגת. בסך הכל כחמשה עשר דולארים. מנה יפה לגבי אדם שהפרוטה כלתה מכיסו זה־כבר. מכיון שכך, הצניע את ה„מטמון" במקום סמוי מן העין, הפרוטרוט לחוד והשטרות לחוד, והמלתחה הריקה יחד עם „רשימת־החשבון" ירדה לטמיון — קבורה עולמית במעמקי־המחראות.

רוח חדשה צלחה עליו. קודם כל חייב להכנס לבית־מזון ליהנות מארוחה שבעה ומכוס רויה, אליבא דכל הדעות, אחר כך להסתפר במספרה הדורה ולתעות בברודוויי לשם הנאה בעלמא ולשם סקירה בבריות ההדורים בלבושם ולחוש במעות אי־איפה במקום צנוע. אדם עובר על סאלון למה ידיר מעצמו הנאה מכוס שכר מתקצף? או למה לא יהא קונה לעצמו אותה חולצה מגוונת?

ה. צַדִּיק בַּאֲמֶרִיקָה

סם היה שמו של השכן החדש.

ליבוש קורקי הכיר בו מיד אחד משלו, שכדאי להתרועע עמו. הוא מנה בו כמה וכמה מעלות טובות. אדם המתגורר באמריקה הרבה שנים וכבר הספיק לעבור אותה לארכה ולרחבה — האינו ראוי לכבוד, אי? ולא עוד אלא שזכה אפילו להיות שתי שנים בבית־האסורים, בעוון איזו גנבה. העיד חתך זה שבלחָיו השמאלית, שידו מנוסה במאכלת. אכן, בחור כהלכה היה סם, סמוך לשלשים, בעל קומה ממוצעת, בריא־אולם ורחב־כתפים. לולא חוטמו המעוקם קצת והשרוע בחלקו התחתון, לא היה גבר מכוער כלל. כמו־כן לא היתה תפארתו על הקרחת המבהיקה בדמות הלבנה במלואה. מעולם לא פסקה הסיגארה מפיו, שהיתה תקועה בו באלכסון וכוססה בלי־חשך. רגיל היה לשבת על כסא כשהרגלים פשוטות לפניו ומונחות על השולחן, שתי בהונות הידים נעוצות בצדי־החזיה מזה ומזה — מתוך ישיבה כזו היה אוהב להשתעות בשיחה, לשמוע ולהשמיע ספורי־מעשה בו בעצמו, שהתמיהו את בר־שיחו. להוט היה אחרי הטפה המרה מבלי התבסם לעולם, רק הסמיק כדם והשומה השעירה שבאחת מרקותיו האפילה אז יותר ונתנה לפניו הבעה קשה ומסתורית.

עני היה באותה־שעה, סֶם, הואיל ואבד כספו בענין רע. בְּאיזה ענין לא פירשׁ, לפיכך היה ליבוש פורע מכיסו, ואפילו שְׂכַר־

יתר הבריות, אף היא, הגברת פארקיס, אוררה אותו הרוצח במיתה משונה ובחלי רע! נס משמים, שהיא לא נתעלפה מרוב צער ועגמת־נפש. ישער נא בנפשו, מיסטר קוניס — הרי זה עומד, רב שמואל, וצורח, נשימתו קצרה וחוור כמות, כאילו הועלה מקברו. והעינים! הן התחננו, הן הדמיעו — מעולם לא ראתה עינים כאלו! פעם בפעם נשתתק ונשען אל הקיר, ראשו מורד אל חזהו, כאילו גווע מתוך עמידה. נסו לנחמו. אף היא הטיפה ניחומים על לבו — כאל הקיר הזה. הסוף? התעלף, האומלל, צנח כאבן לקרקע וזרם דם פרץ מגרונו. קמה מהומה. הזליפו עליו מים קרים. דם... רופא! מה עשתה היא, הגברת פארקיס? מהרה אל הטלפון וקראה לבית־חולים קרוב. לא עברו רגעים מועטים, אמבולאנס הופיע וטלטלו את הגוויה במשאה.

— בדרך מת, רב שמואל, — סיימה אדילה בקול חלש ועצוב מאד.

דממה. ליבוש התעניין בפרטים:

— כמה כסף נגנב?

— כחמשה עשר דולאר.

נצטער ליבוש ואמר אפילו:

— אילו היה באותו מעמד, היה הוא נותן לו את הסכום — עשרים וחמשה דולארים קבל מאותו הקרוב שבבורו־פארק.

כן, ערב־שמחות השבית רב שמואל במותו.

קטנטנת כגון זו, הרי חזקה עליה שתכניס פרוטה הגונה לבעליה ובלי עמל רב. העיקר, אחא לואי, שלא להיות „דֶמפּוּל" —

— אי?

— בקיצור: רבי וגבאי.

לואי משך בכתפיו.

— מה שמך הקדוש בישראל?

— ליבוש.

מצוין; שמו בישראל שבתי. הסכת: לואי יהא רב ליבוש'ל וסם הגבאי רב שבתי. כיון שנכנסים לעיר, הריהם פונים מיד אל הקהילה היהודית. הנוסחה בכל מקום כך: רב ליבוש'ל זה חוטר מגזע הצדיקים הוא, הן מצד אביו והן מצד אמו. יהודי שכולו משי, תם וישר בכל דרכיו, מי שאינו פוסק מתפילה ומגירסא יומם ולילה. תכשיט כמותו המטופל באשה ובבנים ואינו מוכשר למלאכה, הרי מדת־היושר מחייבת, שאחינו בני־ישראל יתמכו בו, איש איש כאשר ידבנו לבו, הרי בזכות אבותיו הקדושים והתמימים יתחזקם הקב"ה ויאמצם וישלח להם ברכה והצלחה בכל מעשי ידיהם. אמן. התבין, אחא לואי?

כן, עכשיו ירד לואי לדעתו.

סם המשיך: ולא עוד אלא שתורה זו, מזור בעצמותיה היבשות, תעיד כאלפי עדים — כנים הדברים, רבותי, הואיל ובה, בתורה קטנטנת זו שלפניכם, קרא הסבא רב ליבוש'ל, זכרונו לברכה, הצדיק המפורסם רב ליבוש'ל — הקלה זו בעיניכם? ובכן, כל הרוצה לזכות לאריכות־ימים, לפרנסה טובה ולזרעא של קימא, יואיל נא לבוא ולהראות לפני נכדו זה, הנקרא על שמו ולקבל ברכה מפיו הקדוש — עכשיו תבין, אחא לואי?

כן, זוהי אידיאה נפלאה, הודה ליבוש קורקי; ברם:

— זקן ופאות מַה תְּהֵא עֲלֵיהֶם, אֶי?

דירה מדי שבוע בשבוע. מפילאדלפיה בא, במקום שהיתה לו „ביזניס" הגונה, אלא שנסתבך ברשת של אשה, מיתה משונה, והוכרח „לעקור" — בזמן בין הזמנים ישיה ללואי גופא דעובדא האיך הווא. „טרונק" מלא בגדים וחפצים יקרים השאיר שם. אי, אי, כוונדרבילט בעצמו היה מתלבש (היה לובש חולצות־שידאין בימות החול, שמחיר כל אחת מחמשה דולארים ומעלה, התבין, אחא לואי?) ולא ברח אלא בבגדים אלו שעליו. תמיד היה מסיים כך:

— עוד יראה נחת בעולמו — סם הוא המדבר זאת!

יום אחד ראה סם באקראי את ספר־התורה של ליבוש קורקי.

— הא מניין לך, לואי? — תמה.

בדה ליבוש שקר תוך כדי דבור:

— פדה אותו מיד קוזאק אחד — בעשרה קארבונים.

סם השלים את הבדותה ובאמונה שלמה:

— ודאי בימי־הפרעות?

נאנח ליבוש:

— בפרוע פרעות בקישינוב.

תחילה ברך סם את הפורעים במיתה משונה ואחר הציע — לעשות „ביזניס" בתורה.

— כיצד?

כן, זוהי ההמצאה של סם, המצאה מיוחדת במינה, שנולדה במוחו תוך כדי הבטה בספר־התורה. הוא הביעה בקצור:

— שניהם חוזרים עם ספר־התורה על מושבות יהודיות — ו„עושים חיים".

ומתוך שהענין הזה לא היה מחוור ללואי כל־צרכו, הסביר על דרך הפשט:

— הכל „בִיזנִיס" באמריקה, לרבות התורה, ובפרט תורה

כדאי למסור כאן שיחה קצרה זו ביניהם.

הגבאי: כל הנוסעים מסתכלים בנו.

הרבי: סימן טוב למזל טוב.

הגבאי: ביחוד הנשים.

הרבי: יפות?

הגבאי: מנגד יושבת אשה צעירה — המ, נקבה כדבעי.

הרבי: היכן?

הגבאי: חלילה לך מהסתכל בה.

הרבי: מדוע?

הגבאי: שמא תקלקל את ה„ביזניס".

בתחנה מ. ירדו מן הרכבת. עליהם היה ללכת ברגל כשתי שעות. חנו ביער אחד וסעדו שם את לבם בפת־לחם ובנקניק. בערב הגיעו אל חווה. בחווה גרה משפחה יהודית. כלב מדובלל השתער עליהם בנביחה קולנית. יצא החקלאי ואספם לביתו. כיון שנודע לחקלאי ולרעיתו מי הם האורחים, מיד נזדרזו לפנות בשבילם חדר מרווח בקומה השניה. לא עברה שעה ארוכה, הובאה למעלה ארוחת־חלב מברכת־החווה כדי שביעה והוצעו להם שתי מטות חמות להחליץ עצמותיהם הלאות.

בבוקר נתעטף הרבי בטלית ונתעטר בתפילין (ירושה לו מרב שמואל, שנמצאו בחדרו אחר מותו וזכה בהם) ועמד בתפילה בקול נעים וערב, שהיה נשמע בבית ובחצר מתחת. החקלאי חזר זה־עכשיו מן העיר, במקום שמכר דברי־חלב וביצים. לשמע הנגינה הבוקעת מלמעלה, רעידה קלה חלפה בו, זכר דבר־מה נשכח בא לפניו, הניע ראשו ונתאנח. מתוך אותה הרגשה מתוקה־מרה, שהולידה בלבו תפילת הרבי, הכניס את הסוסים אל הרפת והתיר לפניהם חבילה של שחת, אחר נכנס הביתה ופנה אל הרעיה:

— השומעת את, זלדה? המ, זוהי תפילה!

החקלאית התעסקה אותה־שעה במטבח בהכנת ארוחת־

סם צחק בכל פה וכנהו בשם „ירוק", לבשתו ולחרפתו; ובאמת: כלום זה מעכב? כלום בשניפישוק הוא נמצא, לואי? הן כאן אמריקה, אחא, מדינה משֵשת ימי בראשית, שהכל בה אפשר, אפילו להפוך גבר למינקת. הסכת: מדביקין אל הפנים זקן ופאות, לובשים קאפוטה ושטריימל, עד שהקב"ה בכבודו ובעצמו לא יכירם; אולם לא זה העיקר, אלא למלא את התפקיד עד גמירא, כדי שלא לעורר חשד בלב הבריות. אשר לסם, הרי חזקה עליו שיהא גבאי עם כל הפרטים והדקדוקים, גבאי כדבעי, הרושם „פתקאות", מרבה לספר בשבחו של ה„צדיק" ובקדושת התורה, ואילו הוא, לואי — „וועל", לדעתו אינו צריך לדבר אלא שתים שלש מלים. שתקן. כשאין איש עמו רשאי הוא, הרבי, לעשות כטוב בעיניו, אפילו לערוך יחוד עם נקבה, אבל, אם מישהו נכנס להתברך, רצוי שיהא יושב אותה־שעה שקוע בעולמות עליונים, או מעיין בספר, הקומה כפופה קצת ושרוי בעצבות — הירד לדעתו?

— יקחך אופל, סם! — זו היתה התשובה.

— ובכן: מתי נשים פעמינו לדרך?

אפילו מחר.

אכן, כל יהודי שראה אותם ברכבת, היה סבור רבי וגבאי כאן. הגבאי קנה את הכרטיסים והגישם לקונדוקטור לבדיקה. הרבי לא התערב בעניני־חולין כאלו וכולו אמר טוהר ופרישות. לא נסתכל בנשים שהיו מצויות באותו קרון. אדרת הסת"ם עליו, שהיתה פתוחה וגלתה את הטלית המצויצת, בראשו שטריימל ישן מעור החולד, זקנו שחור ופאותיו ארוכות ומסולסלות. פרחו הלחיים הדהות והפה היה אדום ומלא — נחמד למראה היה אף בבגדים הללו! מראה הגבאי היה כ„הכל שוחט" אדמוני. הוא טפל בחבילה הכבדה, שהכילה מיני מכשירים והוא שנשא ספר־התורה עטוף בפרוכת ישנה.

אשה מאחותה ואינן מזדמנות לכפיפה אחת אלא בראש השנה וביום־הכפורים. ואוי לאותה תפילה. אין מגיד את הפיוטים, אין עונה ברוך הוא ואמן, עומדים ומדברים ביבול השדה, בעגלים ובסוסים. והש״ץ, השו״ב — המלמד שלהם, מדלג ומבליע את התפילות במחזור. לא עברה שעה והכל כבר אצים נחפזים הביתה.

בסביבה כזו בלתה כחמש עשרה שנה!

כן, עכשיו שעת־כושר לה לשפוך את נפשה המרה. לפני מי? הווה אומר לפני הצדיק השוכן כבוד במעונה. היא לא חשכה בדמעות וסחה הכל, מבלי כסות דבר. כבת ישראל כשרה הדואגת לחנוך בניה, עמדה עמידה דלה ושחוחה, בראשה מטפחת, שלא יבצבץ שערה החוצה במעמד יהודי ירא־שמים כמותו ובקשה ברכה. היא נטלה עמה שלשת בניה הקטנים, אולי בזכות הרבי ישובו מן הדרך הרעה, לנחמת אמם הבוכיה.

הצדיק השרה על פניו ארשת של יראת־שמים, פתח סידור לפני הבנים וצווה עליהם לקרוא. אבל הם לא ידעו לקרוא בסידור לבשתם ולחרפתם ולמגינת רוחה של האם. היא ספרה בגנותם, שאינם לומדים תורה ומזלזלים במנהגי־ישראל. כולם נקראים על שמות יהודים חסידים ותורנים, ואילו הללו, יואיל נא הרבי להסתכל בהם! הם ממררים את חייה, אין מועיל במוסר, ברוך ובחבה, ברצועה ובשבט — סוסים הב להם, השדה והיער!

— היודעים הם קריאת שמע? — שאל הצדיק, רב ליבוש׳ל.

לא; גם קריאת שמע לא ידעו!

שאל את הנערים: מה מברכין על הלחם?

אפילו ברכה זו לא ידעו, הנערים.

הה, כמה צער ויגון הביעו אז העינים של הרבי! הוא התהלך בחדר אנה ואנה ולחש דבר־מה בפני עצמו, כאילו בא בטענה עם מישהו. הוא קמט את מצחו וחכך ידיו זו בזו. אולם, הנה הפסיק

הבוקר, מתוך כך הקשיבה אל תפילת הרבי, באה לידי התפעלות דתית — והורידה דמעות. מצבה החמרי היה איתן ודאגת פרנסה לא העכירה את רוחה, מכל־מקום היתה מרת־נפש מבחינה אחרת — צער גידול בנים. בנה הבכור מתרועע עם החקלאים הארים שבסביבה, רחוק ומובדל מן היהודים, תפילה אינו יודע, שבת ומועד מאן דכר שמם. ולא עוד אלא דגלים לשמועה, שחוזר אחרי ריבה ארית וישא אותה לאשה. נסתה לדבר על לבו, רכות וקשות, וכעל אוזן לא כרויה. הוא מתמרמר על דברי־הכבושין של אמא ומאיים בבריחה מן הבית על־מנת שלא לחזור עולמית. בן שבע עשרה הוא כיום וכבר עומד ברשות עצמו! הצורה צורה של גוי היא והמנהגים מנהגים של גוי הם לכל דבר —

וכלום הבנים הקטנים טובים ממנו? אמנם, עדיין ברשות אבות הם ויראתם עליהם, אבל אין נחת גם מהם. מה רבותה בדבר? גדלים בסביבה זרה ופני יהודי לא יראו אלא לפרקים רחוקים מאד. כאחיהם הבכור כך אף הם עם נערי־הנכרים יתחברו ואל בית־כנסת לא יבואו — גויים גמורים. השו"ב הבא בכל יום חמישי בשבת לשחוט את העופות, מלמד אותם תורה על רגל אחת. עד שהיא מעיזה אותם מן השדה או מן היער, כבר עברה השעה והריהו מתכונן לדרכו. ואוי לאותה הוראה! זה שתים שלש שנים ועדיין אינם יודעים לא תפילה ולא ברכה — כשקצים לכל דבר —

כמה וכמה פעמים עמדה על בעלה בדרישה למכור את החווה ולצאת לעיר, לבין יהודים, במקום שיש בית־כנסת ותלמוד־תורה. שהרי בשביל מי הם עמלים? מוטב להם לחיות בעוני ובדוחק, להסתפק בליטרה בשר מערב שבת לערב שבת ובלבד להציל את הבנים. מה יהא בסופם? סופם לצאת לתרבות רעה ולשמד — בעוון ההורים —

אמנם, כמה משפחות יהודיות בסביבה, אך בריחוק־מקום

לשבות בביתם. היום יום חמישי בשבת, הרי להיכן יצא? וכיון שזכו משמים, שיהא צדיק שוכן במעונם, ודאי לא ידיר מהם הנאה זו. שהרי אימתי יש להם שעת־כושר כזו ליהנות משבת כהלכה? כל־הימים הם בעול־העבודה ואין ביניהם ובין הגויים ולא כלום.

לא, הרבי לא סירב לכך, אדרבה, הוא הודה להם מקרב לבו, מכל שכן כשראה אותם והם יהודים כשרים, השומרים את דיני־ישראל ואין במזונותיהם משום חשש טרפה. בזכות מצוה זו, מצות הכנסת אורחים, ימלא הקב״ה כל משאלותיהם לטובה. אמן. אלא על דבר אחד נצטער מאד, הרבי:

— תפילה בצבור מה תהא עליה? תינח בחול ואילו בשבת חייב יהודי לעלות לתורה ולשמוח ביום קדוש זה, כיאות לישראל.

נמלכה החקלאית בבעלה בקול:

— אולי כדאי היה להודיע ליתר המשפחות היהודיות שבסביבה? מה דעתך, מרדכי?

התגרד מרדכי בפדחתו: סימן שאינו מאמין ביותר באותם החקלאים, שיהיו צמאים כל־כך לדבר ה'; מכל מקום אמר:

— אנסה.

בא הגבאי בהצעה, שיהא הוא, אולי, חוזר על החוות בבקשה זו:

— הואילו נא, יהודים טובים, להוועד לשם תפילה בצבור — לכבוד השבת ולכבוד הצדיק.

לכך התנגדה החקלאית: אין זה לפי כבודו. מהו אומר, מרדכי?

מרדכי אמר:

— הוא לבדו יעשה זאת...

בינתים בא השו״ב־המלמד לשם שחיטת העופות לשבת ולשם הוראה עם הבנים. כיון שנודע לו על הרבי המתאכסן כאן ועל ספר־

בטילו, קרב אל התורה שהיתה מוטלת על השולחן ושחה עליה, כאילו היה לו שיח ושיג עמה. כשהרים אחר כך את ראשו, חוכה נעימה היתה שפוכה על פניו, קרא אליו את הנערים ושאל לשמותיהם העברים — וצווה עליהם לנשק את התורה.

צייתו לרבי בהכנעה ובאיזו יראה כבושה.

אחר קרא עמהם „שמע" והם חזרו אחריו מלה במלה ובקולות רפים וחרדים. הגיד להם דברי־מוסר והזכיר באלהי־ישראל, הנפרע מבני־אדם על מעשיהם הרעים, בפרט מנערים קטנים, הנוטשים תורת אמם ומתדבקים בשקצים ולומדים אל דרכיהם הרעים. השביע אותם לשמור את השבת, ללמוד תורה ולברך על המזון, להתפלל בוקר וערב בכוונה ולעשות את הטוב והישר בעיני אלהים ואדם — השמעתם? הוא המדבר אליהם, הצדיק רב ליבוש'ל!

ולא זו בלבד עשה הרבי, אלא הורה אותם שזוהי התורה הקדושה ואלו ציציות, זוהי מזוזה וכדומה. אחר סמך ידיו על ראשיהם וברך אותם בזה אחר זה. ולשם שמירה עליהם, על הבנים, שלא תשלוט בהם כל מחלה ופגע רע ויהיו נאמנים לעמם ולדתם, נתן להם „קמיעות", שלש מטבעות־נחושת, לשימם בתיקי־בד קטנים, לתלותם על צווארם ולשאתם תמיד.

וסיים בברכה: שיזכו לגדלם לתורה, לחופה ולמעשים טובים.

— אמן. — ענתה האם באנחה ובדמעות על עיניה...

בהיותם אחר כך לבדם, הודה הגבאי רב שבתי, שהרבי עמד בנסיונו הראשון והראה חריצות נפלאה. אמנם, ה„ביזניס" עדיין רפה, אחרי שלא הכניסה עדיין אפילו פרוטה אחת, ברם ההתחלה היתה בהצלחה, לית מאן דפליג, והוא תקוה שהכל ילך מישרים. לפי־שעה דירה נאה וחמה להם, מזונות לשובע ומנוחה שלמה — לא, אין להם להתאונן על גורלם!

בצהרים באו החקלאי והחקלאית אל הרבי בבקשה, שיואיל

החקלאי רתם את העגלה לשני סוסים אבירים ושניהם, הוא והשו"ב, התחילו להחזיר על החוות היהודיות להזמין לכבוד יום השבת ולכבוד האורח ההגון, רב ליבוש'ל. החקלאים קבלו את ההזמנה ברצון. מצוה זו שבאה לידם למה יחמיצו אותה? שהרי לא בכל עידן מתרחש מאורע כגון זה, שיהא רבי שובת במקום נדח כזה! מכיון שכך, הרי שומה עליהם, לפחות אחת לשנים, להתפשט מן החולין ולעשות לאלהים. ויהא נא השו"ב זכור כאן לטובה, שלבה במדברותיו את השביב העומם בלבותיהם של היהודים הללו. הוא תאר לפניהם את הרבי בתור אדם־המעלה, כאחד מקדושי־הארץ, יהודי תלמיד־חכם וירא־שמים למופת. שותק מטבעו, ברם, מתוך שיחתו הקצרה עמו הכיר, השו"ב, שכאן תורה וגדולה במקום אחד; מזרע הבע"ש הוא, זכרונו לברכה, דוק בדבר!

— ובכן, מיסטר זאלקינד?

כן, מיסטר זאלקינד בוא יבוא—יהא „רעווערענד" סמוך ובטוח בכך. ולא עוד אלא שהגברת זאלקינד התחייבה לאפות „קייק", כיד יכלתה הטובה עליה. חקלאית אחרת הביעה אפילו תשוקתה להיות נוכחת בעת התפילה בצבור, ביחוד כדאי הדבר לטובת הבנים — יראו בעיניהם את הרבי ואת התורה וישמעו מלה יהודית. חקלאית אחת אמרה לקבל ברכה מאת הרבי. ילגלגו לה הגברים כאות־נפשם ואילו היא לשיטתה תלך: פעמים שברכת צדיק שקולה כנגד מאה רופאים באמריקה. חקלאי אחד הציע לערוך סעודה בצותה; והשו"ב:

— ודאי; קידוש יהא וזמירות, כיאות ליהודים.

ואיזה מיסטר סנדלר פנה אל רעיתו ואמר:

— היכן היא, הטלית שלו?

הבטיחה הרעיה למצוא אותה, את הטלית שלו, לכבסה ולגהצה כראוי, עד שתהא כחדשה, הטלית שלו.

התורה העתיק והנפלא, מיד הניח את התיק עם החלפים ואת הסידור ונזדרז ועלה למעלה לשם „קבלת־שלום". זה היה יהודי למעלה מארבעים, פזיז ומהיר־תנועה. מובן מאליו שהיום, בתור יוצא מן הכלל, פטורים הבנים מתלמוד־תורה, כדי שיהא סיפק בידו ליהנות מזיו הרבי ולהתענג על מנעמי־השיחה בחברתו. לא עברה שעה ארוכה והרבי כבר ידע פרשת החיים של השו"ב־המלמד מתחילתה ועד סופה. קודם כל זקנו, זקן עלוב זה שהיה אנוס לקצצו קימעה קימעה, עד שלא נשתירה הימנו אלא חתימה זו בלבד. על שום מה? גרם מזלו להיות שו"ב חוזר על חוות ישראל בסביבה שכולה אריים, שונאי־ישראל מאין כמוהם, כיון שראוהו עובר בסמיכות, היו משלחים בו נעריהם הפרועים והמשולחים להתקלס בו. וכלום נערי ישראל טובים מהם? סופם להטמע בגויים. נוח לו לחצוב אבנים, לעבוד עבודת־פרך ממש, מלהורותם קריאה בסידור. אוי לאותה הוראה שאינה נקנית אלא בשבט וברצועה! שמא תאמר למה יגור במקום הזה ואינו יוצא העירה? הרי זו עקה, שנשתרש כאן כל־כך, עד שמן־הנמנעות כבר לשנות סדר חייו. אליבא דאמת, הרי לא למד הלכות־שחיטה אלא כאן, באמריקה, ומכיון שאי־אפשר היה לקבל משרה בעיר, נמנה וגמר לנסות כאן את מזלו; בחשבון זה: זוגתו תפתח לה חנות־מכולת והוא יעסוק בשחיטה ובמלמדות ומשמש ש"ץ בימים הנוראים והפרנסה תהא מצויה בכבוד. ואמנם, אינו בא חלילה בטרוניה עם הקב"ה; ברם, מה תכלית בדבר? האם על הלחם לבדו יחיה הגבר?

הגבאי, הוא ששאל:

— ומה מכוח תפילה בצבור בשבת?

הבטיח השו"ב:

— הוא ורב מרדכי כבר ידאגו לכך. ובאמת: צדיק בא למקומם ויפטרו בלא שמחה ומשתה?

הבנים, שתמהו על הכנות אלו. ספרה להם מיהו הרבי ושעליהם להתנהג מעכשיו כהוגן, כדי שתקוים בהם ברכת הצדיק.

אף הכושית הזקנה כאילו הכירה בקדושת־השבת ובהווית־הצדיק. מפּי גבּרתה נתוודע לה כל הענין והכנות אלו למה הן, לפיכך, בעלותה לקומה השניה, פסעה בלאט, נוגעת ואינה נוגעת בקרקע, מפסיקה בעבודתה בינתים ומטה אוזן לזמרה החשאית של אותו המסתורי, שבגינו כל הכבודה הזו שמתחת. חלבוני־עיניה מורחבים יותר ונחירי־חוטמה מרטטים, כחיה זו בהריחה בדבר־מה משונה המתרחש בקרבתה. היא נצטותה במפגיע שלא להכנס לחדר הרבי בלא רשות, הילכך כעין אימה סתומה מלאה אותה. ביחוד גדל תמהונה למראה הגבאי האדמוני, הפותח את הדלת בזהירות ומרמז לה על השתיקה.

ולא עוד אף על הבנים נאסרה המרוצה בבית ובחצר, שמא ידריכו את הרבי ממנוחתו. הם צייתו לאמא והנמיכו את קולם, כאילו אף הם הכירו בגדולת־השעה. בקורם בחדר הרבי עשה עליהם רושם, ביחוד התמיהה אותם זו התורה הזעירה עם אותיות־המסתורין המרוקמות שעל המעטפה. וכלום „קמיע" זה הנתון להם לשם שמירה, שאמא תפרה מלתחה קטנה בשבילו ותלתה אותו על צוארם לשאתו ביום ובלילה — האינו פלאי, אי?

והבן הבכור, זה שמכס שמו, שעל פי עדות האם יצא לתרבות רעה, חוזר אחרי ריבה ארית אדומת־שער ורגלים לשמועה שישאנה לאשה — כלום לא הושפע מן האוירה הדתית שמסביב? שור, הריהו מסייע לאבא לפנות את הטרקלין ולהפכו לבית־כנסת עראי. שולחנות ארוכים הוצגו באורך וברוחב מכוסים במפות לבנות.

והגבאי נותן הוראות, היכן יהא מקומה של התורה והיכן ישב הצדיק.

כשהכל היה מתוקן, הואיל הרבי, בכבודו ובעצמו, לטלטל

חקלאי אחד נצטער:

— שכח את ברכות התורה, שכח לגמרי.

השו"ב מצא עצה לכך: פתח את הסידור במקום הברכות ואמר:

— אלו הן.

הלה ששכח את הברכות, הרכיב משקפיו, עיין ב„אלו הן" ונתאנח:

— כאן נעשה יהודי לגוי גמור — אדמה, עגלים, עופות וסוסים. אליבא דאמת, בעל־„עברי" גדול לא היה מעולם. מה רבותה בדבר? זה לו עשרים שנה באמריקה — חורש וחורש אדמת־קולומבוס. אי, עתיד הוא ליתן את הדין בעלמא דאתא, הלא, „רעוורענד"?

צחק השו"ב —

אשר לגברת סלוטקין, שהרבי שוכן כבוד במעונה, הרי דעתה נחה עליה ביותר ועמלה לקיים מצות הכנסת אורחים כראוי. קודם כל מטעמי־שבת. לתכלית זו הוציאה מיטב אוזיה לשחיטה. הכל ב"ה מן המוכן בחווה וביד רחבה. מנויה וגמורה אצלה, שתהא השבת הזו כהלכתה, כבשנים קדמוניות בעיר־מולדתה באוקראינה, כמנהג אמה עליה השלום. לרבות כמה פשטידות שמנות ממינים שונים, לרבות קריש של רגל־בהמה. ואין צורך לומר דברי־מאפה, כגון חלה מכורכמת, עוגות ודובשניה הנימוחות בפה ממש. כלום חוסר לה בביצים, בשמן ובשומן, אי? הנה ראה תראה יכלתה של הגברת סלוטקין!

היא עם השפחה הכושית התעסקו וטרחו עוד מיום חמישי אחרי הצהרים: התיכו את השומן וטרפו את הביצים, נפו את הסולת, דחו ומלחו. ריחות שמנים פעפעו באויר הבית, שגרו את התיאבון לאכילה. תוך כדי טיפול בקדרה ובאילפס נהגה שיחה עם

— כך היה סבו רב ליבוש'ל, זכרונו לברכה, נוהג לקבל את השבת.

רצה החקלאי לדעת:

— באיזה ספר יקרא הפעם, הרבי?

נשתקע הגבאי בהרהורים, נתאנח בחסידות וסח להם בלחישה — דבקות עכשיו לרבי עם בורא־עולם בשירה ובזמרה, ואין איש רשאי להיות אותה־שעה במחיצתו, שמא יכניס מן החולין ויורידנו חלילה מהעולמות העליונים לתוך העולם התחתון והעכור הזה... כן, כן. ויהודי קדוש כמותו סובל עוני ומחסור וחייב לערוך גלות מבני־ביתו ומשולחנו... כן, כן. אילו היה כצדיקים אחרים, התובעים בפה, ודאי לא היה זקוק לנוד, היה דר בדירה נאה ומתפרנס בכבוד ואילו הוא, יאריך ימים, ענו ושפל־רוח מטבעו: נותנים לו כמה דולארים הריהו מקבל ומברך את הנותן בלבב שלם... אגב:

— היש יין לקידוש?

ענה החקלאי:

— מן המובחר!

והחקלאית:

— סעודה תהא — כמצות אלהים.

והגבאי:

— יברך אתכם המקום, יהודים טובים.

אכן, החקלאים באו, הם ונשיהם וטפיהם, מי מקרוב ומי מרחוק. כולם חפופים ורחוצים ובמיטב בגדיהם.

השו"ב ראה עצמו כאן כאותו השושבין מצד החתן ועמל לתת לעצמו ארשת של חסידות ויראת־שמים. הוא היה היחידי כאן ביארמולקה ובמעיל ארוך, חכך ידיו זו בזו, הראה לקטנים את התורה שבארון ולגדולים סח על טיבה ותולדותיה. נתפעל בעצמו

את התורה מלמעלה ולהכניסה לתוך הארון שנתפנה לכך. כדאי היה לראותו בשעת הירידה מעל המעלות, פסיעה ועמידה, נושא את התורה בחיקו, חובקה ומאמצה באהבה רבה, כשהעינים נשואות כלפי מעלה ואינן רואות את העומדים שם למטה! כיון שנפתע על הקרקע, רשות ניתנה לכולם לנשק את התורה. אפילו החקלאית נטלה ידיה והגיעה בה פיה בחרדת־קודש. באותה חרדת־קודש הציגה את בנה:

— זהו בכורה, רבי.

נסתכל הרבי בבכור והושיט לו יד ענוגה:

— בחור נאה.

והאם:

— אבל מתרחק מן היהודים, רבי.

הבטיח הרבי:

— ישא בת ישראל ויהא, אי״ה, יהודי כשר וטוב.

אותה־שעה עמדה הכושית במטבח וכחיה שחורה וזקנה זו הציצה בנעשה בטרקלין פנימה ומלמלה דבר־מה מאוימת ותמוהה.

לאחר שעלה הרבי לחדרו, פנה הגבאי אל בעל־הבית בזו הלשון:

— אין הרבי מקבל את השבת אלא אם כן היתה לו טבילה תחילה.

מיד ניתנה הפקודה:

— מים!

דליים מלאים רותחין נטלטלו מן המטבח אל חדר־הרחצה, הורקו אל האמבטיה — והרבי ירד לטבילה.

אחר הטבילה נשמע קולו הערב של הרבי והגבאי הסביר לבעלי־הבית:

היה חושש, שמא לא יעמוד בנסיונו ויכשל בתפקידו. קומתו הישרה היתה כפופה קצת והידים אשה בשרוול אחותה. כיון שהגיע למטה, הוציאן לאט לאט לשם קבלת שלום. ביחוד שש לקראת הפעוטות, שנסתכלו בו בתמהון, לטף על ראשיהם לשמחת אבותיהם הקרובים. קולו היה רך. שאל לשמו של יהודי זה ולשמו של יהודי אחר. לעבר הנשים לא הביט, רק על פי קולן הכיר איזוהי צעירה ואיזוהי זקנה ובא לידי הרהורי־עברה...

אחרי קבלת השלום, שארכה כמה רגעים, הוליכהו הגבאי אל מקומו הנקבע מראש. קודם שישב, הכניס ראשו לתוך הארון, נשק את התורה ולחש דבר־מה, שרק לו פתרונים — ופנה אל הגבאי:

— היכן השו"ב?

— מה יש, רבי?

— ברצוני לכבדו בקבלת שבת...

מכיון שהשו"ב זכה לכבוד כזה, לעבור לפני התיבה, שוב קבל את השבת בשירה ובזמרה, כיד רוחו הטובה עליו באותה־שעה. עכשיו לא מהר בתפילה ולא הבליע את המזמורים, כשם שהיה נוהג בראש־השנה וביום־הכפורים, אלא התרונן בנחת והטעים כל מלה ומלה בסלסול ובקול רם. החקלאים, יהודים שזופי־חמה ורחבי־הכתפים, אף הם התפללו בכונה ושבבו את ה„עברי" בקולות גסים, כאילו נכוו מגחלתו של „הרעוורענד" שלהם, שכחו את שטחי־האדמה הרחבים, את הפרות והסוסים, את דברי־החלב והביצים ולא היה מעינם אלא בסידור שבידיהם. הכל השפיע עליהם לטובה: האור הרב שבטרקלין, ספר־התורה והרבי. זכרונות מימי־ילדות רחוקים ונשכחים קמו לתחיה ברוחם, כשביבים הללו תחת שכבה עבה של אפר מקלה, בקעו ויצאו ללהב, להתפעלות דתית סתומה, אבל מעוררת ומולידה רגשי־טוהר והרהורי־זוך. לרבות הנשים, חקלאיות

והביא גם אחרים לידי התפעלות. וכדי להראות להם, שאינו איזה „רעוורענד" פשוט, לא נמנע מלשקר קצת; למשל:

— אביו, עליו השלום, חסידו של הסב רב ליבוש'ל היה (זקנו של רבי זה, יבדל ממנו לחיים ארוכים) שלש פעמים בשנה היה נוסע אליו: לפסח, שבועות וראש־השנה. נפלאות היה מספר אודותיו, נסים ונפלאות. נכדו זה, כך משיחין, דומה לו בכל דבר, כשתי טפות מים ממש; אותה הדרת־הפנים, אותה הקדושה ואותה ההתלהבות.

— וזוהי התורה?

והשו"ב:

— משיחין: של רבי ישראל בעל שם טוב היא.

הגבאי, שהטה אוזן אל השיחה, אמר:

— כל המברך עליה זוכה לפרנסה טובה ולאריכות־ימים.

והשו"ב:

— כך משיחין...

מכיון שהופיע הרבי, נשתלטה דממה עמוקה בחדר. כל העינים היו נשואות אליו כשירד מעל המעלות בלוית הגבאי האדמוני, הפוסע אחריו פסיעה קטנה, כאילו היה שומר את צעדיו, שלא יכשל חלילה בדרכו. לבוש היה במעיל־אטלס ישן וצווארון־כותנתו הלבן מעונב בעניבה שחורה בדמות שתי כנפים פרושות מזה ומזה. בראשו שטריימל מעור החולד חבוש היטב ומגלה פאות ארוכות ומסולסלות. זקנו השחור עשוי יפה, חלק וישר, כאילו היתה כל שערה בו מתוחה בפני־עצמה ונוצצת בפני־עצמה. המצח מקומר ומבהיק במשהו של קמטים דקים מן הדקים. הפנים פורחות, כאילו הבשילו שושנים. העינים השחורות תחת גבות עבותות בדמות חצאי־קשת הישירו להביט בנאספים שבטרקלין המואר באיזו מבוכה קלה, כאילו

בגג. מה עשה הגבאי? נזדרז והודיע לקהל להמתין בברכת שבתא טבא, עד שהרבי ירד אליהם מלמעלה; הטעם:

— מנהג סבו בידו — לעיין תחילה בספר עתיק מאד.

המתין הקהל.

בהיותם בחדרם, הוציא הגבאי מתוך החבילה שלהם כלי־מכשירים הדרושים לכך: דבק, צמר, מספרים וסממנים שונים — והכל היה שריר וקיים. תוך כדי תיקון:

הרבי: האיך היה הרושם?

הגבאי: יקחך אופל, לואי!

הרבי: האיך תהא ה„ביזניס", לדעתך?

הגבאי: אל דאגה.

הרבי: חקלאיות יפות, הלא?

הגבאי: אל נא תסתכל בהן, תכשיט; איזו „תורה" תאמר להם?

הרבי: בטח בי.

ככלות ה„תיקון", ירד הרבי וברך את הקהל הקדוש הזה בנעימות:

— שבתא טבא...

הסעודה סעודה של שבת היתה בבשר דגים ויין. הרוח החיה במסבה זו היה הרבי רב ליבוש'ל, שישב בראש ואצל מרוחו על המסובים, ששמעו דבריו בתשומת־לב רבה. שותק היה מטבעו, כידוע, ברם עת לחשות ועת לדבר, ולא היתה שעה כשרה לבדותות ולספורי־בדים כמו עכשיו, כשכל העינים תלויות בו באהבה ובהערצה, וכל האזנים לטושות וקולטות כל דבור ודבור היוצא מפיו הקדוש. אלו היו על־הרוב נסים ונפלאות, שעשה סבו רב ליבוש'ל, שהרעישו את אוקראינה בשעתם מסופה ועד סופה. הוא

עבות־בשר אלו, שלא היה בעולמן אלא הטיפול בבעלי־החיים המרובים בחווה, הרגשה עמוקה וכמוסה נולדה תחת שכבת־השומן שבחזותיהן הגבוהים, שהרעידה את הלב והדמיעה את העינים. אם תחילה התפעלו על יפי־תארו של הרבי, עד שאחת מהן אמרה, שאילו היה מגלח את זקנו ולובש קצרות, היה גבר יפה להפליא, עכשיו היו כולן מביטות בו כעל קדוש, המעורר למחשבות זכות, לתשובה ולמעשים טובים...

הגבאי האדמוני הרעיש עולמות בשעת־התפילה, הניע ראשו אילך ואילך והמה בקול, אבל רב ליבוש׳ל היה מתון ושוקט. משעה שעמד ופניו כלפי מזרח לא שנה מן הפוזה שלו כלשהי, התנענע בנחת וכולו נתון בקרן־זוית שלו, כאילו היה מבקש להסתתר מעיני־הבריות. מפרק לפרק פרש כפיו למעלה, או המליט אנחה קלה. כשנשתתק הקהל והמתין לרבי, השתמש בשעת־הכושר וסיים באיזו נגינה וולאכית ערבה ומסולסלת, שהנעימה כל אוזן והעלתה בת־צחוק של קורת־רוח על כל פנים. אמת, התפילה ארכה יותר מדי והעמידה במקום אחד שעממה ביותר; שהרי כמה זמן יכול אדם להסתכל בנייר־הצבעונין שלפניו, למנות מספר לפרחים המשונים ולחזור ולמנות בלי סוף? הוא כבר הספיק להעלות בזכרונו מעשים שעשה ועתיד לעשות, כשתהא הפרוטה מצויה בכיסו, אפילו רעיתו שבגאליציה זכר, לרבות האוריאדניק הנרצח הופיע לפניו בכל קומתו וצביונו — והשו״ב לא סיים עדיין! ומתוך שנצטרך להחזיר ראשו ב„בואי בשלום״ על פי רמיזת הגבאי, שעמד על המשמר שלא יעשה חלילה כל מדחה, זכה לראות את הנשים ולהרהר בהן אחר כך...

מתוך שהחום בטרקלין היה רב מאד, נמס הדבק ואחת מן הפאות עמדה להנשל. לשוא משמש בה ועמל להדביקה. לאשרו נסתיימה כבר התפילה ועל־פי רמיזה בעין הבין הגבאי שדברים

התיאבון לאכילה, לא טעם מהם הרבי אלא טעימה כלשהי, שלא יאמרו הבריות כמה גרגרן הוא, מדה שאינה נאה כלל לצדיק שכמותו. כמו־כן הדיר מעצמו הנאה מלגימה יתרה ולא יצא ידי חובה אלא ב„לחיים" בלבד. שהרי הוא מכיר בטיבו, ליבוש, בדמיו הארורים, שבשעת־ביסומי הריהו עלול לעשות מעשים שאינם מהוגנים ולדבר דברים שאינם לתפארת למצבו העכשוי, לפיכך כלכל מעשהו בהגיון וכבש תאותו בלבו. ולא עוד אלא צריך שיהא אחד מלמד וו הצדיקים יסודות־העולם שלא להסתכל בנשים שבאותה מסבה, ביחוד באותה האשה הצעירה והנאה ששמה מיסס פרומקין — אף־על־פי־כן שרה עם יצרו הרע, ליבוש קורקי, ויוכל לו!

וכלום ברקודים לא יצאו? אי, ברינה ובקולי־קולות! הכל נתלכדו במעגל, לרבות הנשים והפעוטות. הרבי חולל בשובה ונחת, כיאות למי שהשמחה בעטיו. העיקר — מחשש, גזירה שמא יקטרג השטן חלילה וינשלו הזקן עם הפאות. שהרי הגבאי כבר פרש למעלה; ודאי לשם יחוד ולשם „תיקון". זהירות, ליבוש.

חדוה גדולה קפצה על החקלאים וכיון שהתחילו המחולות שוב לא פסקו מהר. היין אמר שירה בהם והרגלים הרגילות בתנועה, לאחר שנחו שעה ארוכה, בקשו עכשיו להתעמל, עד שהקרקע תרעיד תחתיהם. הם משכו את הרבי על־כרחו והריקו עליו שפעת־אהבה.

השו"ב הכריז בקול:

— היודעים אתם, יהודים, מי שוכן עכשיו בקרבנו? נכדו של הצדיק רב ליבוש'ל!

— ובכן: בעוז, אחים!

מי ששמו מיסטר סנדלר הודיע בקול:

— לעזאזל העגלים, הסוסים, העופות והביצים — מבקש הוא עכשיו להיות יהודי!

והשו"ב:

— שישו ושמחו, יהודים!...

דבר בנחת ובהפסקות בינתים, כדי להאדיר את הרושם. מזמן לזמן האהיל כפות־ידיו על העינים והשתקע בהרהורים, כאילו היה צולל בנבכי־הזכרונות לדלות משם נשכחות.

ולא זו בלבד, כיון שהתחיל הרבי לומר שירה עברה ההתפעלות כל גבול. נגינות הרבה ידע, המושרות בערבות־ביסאראביה, שלמד מפי צ'אבאנים * וזאטוטי־הכפר בכל יומא דפגרא ובעת הז'וקים **. מהן נוגות, שאתה שומע בהן יבבת מעין־יתום בדמי־הלילות באביב, רטט־עלים בשלכת והמיה חרישית של אהבה נכזבה; מהן עליזות, הקוראות לתנועה, לרקוד ולחיים. הגיע הדבר לידי־כך, עד שהמסובים החרו־החזיקו אחריו, הגברים בקולות גסים והנשים בקולות דקים ושרקניים.

כן, מצב־הרוחות היה מרומם ואיש איש נהנה על פי דרכו הנאה חמרית והנאה רוחנית. המאכלים היו טעימים והיין כיון שנכנס בהם במדה הגונה נתלהטו הפנים והיה כל אחד נכר בכוסו. ביחוד נתלהב השו"ב והנעים זמירות של שבת בקולו הצרוד ובהעויות משונות. כנראה, שנתאוה למצות כל רוח־הצהלה של החגיגה הזו, לשמוח ולשמח אחרים. הוא שהעיד על ספורי־הבדים של הרבי, הלא הם הנסים והנפלאות של הסב רב ליבוש'ל, זכר צדיק לברכה — מפי אביו עליו השלום שמע אותם עוד בילדותו; הוא העיד על הנגינות, שזה־עתה שר הרבי, שהסב, בגן־עדן תהא מנוחתו, חברן וחסידים ואנשי־מעשה הפיצו אותן בכל תפוצות־הגולה. האריכו בסעודה. בין תבשיל לתבשיל שירה וזמירות, שהשו"ב נתכבד לומר יחידי:

„מנוחה ושמחה"...

ואף־על־פי שנתאווה מאד למטעמים הללו, שגרו את

* רועי־צאן.

** המחולות.

שלהם בתורה ואמר, שיקרה היא לו מאד ולא יפרד ממנה לעולם. אם ישא לפעמים אשה ויחיה חיי־משפחה, בביתו תהא, התורה, סגורה ומסוגרת בארון וישמרנה יותר מאשתו. שהרי בכל מקום שתשרה, שם הברכה. אינו מאמין, סם? הרי לו עובדה, מעשה שהיה:

— כשעבר את הגבול שבין רוסיה וגאליציה, היה צפוי לסכנה גדולה, לפי שחיילי־המשמר ירו אחריו ברוביהם. כמה כדורים התעופפו סמוך לאזניו ורק בזכות התורה שנשא בזרועותיו ניצל ממות ודאי.

לפיכך אין תימה מדוע היה ליבוש מטפל ככה בתורה. מזמן לזמן היה מגוללה ומנקה מאבק־דרכים בזהירות רבה, כאילו היה חושש שמא יטיל בה פגם חלילה. ריח־העתיקות הנודף ממנה היה נעים מאד לאפו. היה עומד ומעיין באותיות השחורות והמבהיקות, מוליך ומעביר עליהן אצבעותיו ומלטף את הגויל הקמוט, כאילו היה אומר לחוש בכוחן הטמיר. בזרוח החמה דרך החלונות והשם „יהוה" שעל־גבי המעטפה הבהיק כנגד הזוהר השפוך בחדר, היה פוקח עינים מותמהות, כאילו נתגלה לו מראה־מסתורין ואיזו יראה סתומה החרידה את רוחו, יראה מפני נסתרות ונעלמות.

מפני ה„ביזניס" היה אנוס להיות פרוש בחדרו. מאפס־מעשה היה מבלה רוב עתותיו בהרהורים ובזכרונות וכעין עגמה קלה ירדה עליו. אמנם, הפרנסה היתה בשפע, אבל הבדידות התכופה פעלה עליו לרעה והתחיל להראות אותות של אי־מנוחה. הענין הזה, ענין של התחפשות תדירית, היה לו כבר לזרא ונפשו כלתה לחירות ולמרחב. מתחילה העסיקו התפקיד של רבי משום החידוש שבדבר, עכשיו נמאס עליו לגמרי ושאף לענין חדש ולפעולה חדשה.

לסוף חזרו שני החברים אל ניו־יורק בכמה מאות דולארים. מיד הסירו את המסוות והתחילו לחשב את דרכם להבא. אין לישב בחבוק־ידים, שהרי עד שיעשו כה וכה יתם הכסף. העסקים רבים ושונים. אולם סם מצא שאין טוב להם אלא סאלון. לפי־שעה עליהם

ככה בלו עד שעה מאוחרת בלילה.

למחרת שוב תפילה בצבור ועליה לתורה. השו"ב נתכבד להיות הקורא, כבוד גדול באמת, שלא צפה לכך. לפיכך שלם לרבי מדה כנגד מדה — בנדרים. חקלאי כיון שעלה לתורה וסיים ברכה אחרונה, מיד נתברך ב„מי שברך" ובלחישה:

— „בעבור שנדר" —

איש איש נדר כפי שידבנו לבו — בשביל הרבי.

ולא הגברים בלבד אלא אף הנשים נתברכו:

— מי שברך אבותינו, אברהם יצחק ויעקב, הוא יברך את האשה הצנועה מיסס פרומקין — בעבור שנדרה?

— שלשה דולארים.

וכדומה —

בקיצור: כשיצא הרבי מכאן, היה בכיסו סכום הגון של מעות.

ו׳ סאלון

כשלשה חדשים עשו בדרך. במשך הזמן הזה הספיקו להיות בכמה וכמה ישובים ובעיירות קטנות ולא יצאו משם בידים ריקות. ההכנסה היתה הגונה וההוצאה מעטה. מזון ודירה מצאו תמיד בהרחבה. למקומות של רבנים ויודעי־תורה לא נדחקו, שמא תהא פגיעתם רעה. על־הרוב חזרו על קהילות רחוקות מן הישוב. הרבי נתן ברכות ו„קמיעות" וכשהשעה היתה צריכה לכך היה גם רופא חולים. ביחוד באו הנשים להתברך. לפרקים נערכו לכבודו סעודות־מצוה, שבהן היה מספר נסים ונפלאות על סבו רב ליבוש'ל ומשורר נגינות של צ'אבאנים להנאת המסובים.

הגבאי האדמוני היה כותב „פתקאות" ושטרות־המדינה נתרבו. אכן, זו היתה עונה רבת־תוכן. ליבוש קורקי תלה את ההצלחה

למשוך את האורחים פנימה. הרבה אמצעים בידו, אמצעים בדוקים ומנוסים:

— אי, המתן, אחא לואי!

ואמנם, סם לא חשך עמל מעצמו כדי לעשות את ה„ביזניס" ראויה לשמה ולמשוך עליה עיני העוברים והשבים. הסאלון היה מסודר בטוב־טעם. שולחנות קטנים עמדו בפנות שונות ונקיון שרר מסביב. הכל נמצא בו מן המאכל ומן המשקה ובמחירים זולים.

זה הכלל: אין ביזוקים מרווחים קטנים. שיטה כזו עלולה להגדיל את ה„ביזניס" בקרב הימים. העיקר להיות טוב ונוח לכל האורחים בלא יוצא מן הכלל, יהא זה אפילו כושי גאלת ובלבד להפקיע ממנו את הפרוטה. מכלל, שאין מושכין את הקונה אלא בסבר־פנים יפות — הרי מה איכפת לך אם תזכהו בחוכה קלה, אי? ולא עוד אלא שלזה אתה חייב לטפוח על גבו דרך ידידות ולזה לחיצה חמה בידו. הכנס בשיחה עם אדם זה ושאל בשלומו של אחר. בלבך אתה יכול לשלחו אפילו אל סבך רב ליבוש'ל, עליו השלום, ואילו בפה — אי, מתוק מדבש! שמא תאמר הרי זה שכור כלוט בשעתו ומציף את הקרקע ברוקו, אם „ג'נטלמאן" הוא משכהו בדברי־רכות והוליכהו החוצה בלאט ובכבוד. בינתים שים ידך לתוך כיסו לשם „בדיקה"; הכל רצוי: מעות, טבעת ואפילו שעון, ח"ח; אם „באם" הוא, אל תרבה בנמוס, אלא החזיקה בצוארונו והטילהו כחזיר לתוך האשפה!

וזאת התורה אשר שם סם לפני חברו הצעיר. לואי מהיר־השמיעה היה וקל־התפיסה, הרי למד כללים חשובים אלו בזמן קצר מאד ועל פיהם התנהג, לשמחת־הלב של מורהו. לבוש היה בסינר לבן, חפוף ומגולח למשעי, ונזדרז לעשות רצון הקונים:

— יס, סיר?

סם הודה: עתִיד הוּא לִהְיוֹת בַּעַל סָאלוֹן מִמַּדְרֵגָה רִאשׁוֹנָה, לוּאִי!

לפתוח בקטנות וברבות הימים — אי, הנה ראה יראה, לואי, שיעלו מעלה מעלה!

— רבות מחשבות בלבי, אמר, אידיאות נפלאות, שעתידות להעשיר אותנו בזמן בין הזמנים...

לואי הלך לראות בשלום הגברת פארקיס, אולם היא העתיקה משם את דירתה. בשובו השיאו חברו עצה זו:

— לברוח ממנה, מאותה אשה ששמה אדילה פארקיס, שמא ינחם באחריתו. לדעתו לא נבראה אשה אלא להכשיל את הגבר. זה הכלל: כל החפץ חיים יתרחק ממנה כמפני מגפה; הוא, סם, יוכיח.

כן, ההצעה של סם, לפתוח סאלון, נתקבלה על דעת לואי והם התחילו להחזיר על הרחובות לבקש שכונה מתאימה לכך. סם היה הנושא־ונותן בדבר וחברו הצעיר בטח בו והכיר, שאין כונתו אלא לטובת שניהם; חבר טוב ונאמן, גדול ממנו בשנים ומלומד בנסיונות. מי שהיה עלול להמציא המצאה נפלאה כזו, כאותה של רב וגבאי, שהביאה תוצאות מוצלחות כאלו, חזקה עליו שלא יעברו ימים מועטים ויפליאהו באחרת, שתעלה על הראשונה. הם דרו עכשיו בחדר אחד, במטה אחת ישנו ואכלו ארוחותיהם יחד. כיס אחד היה להם וכל פרוטה יצאה בחשבון. בקש לואי לקנות לעצמו חליפה חדשה ומחה סם; הוא אמר:

— כשתהא ה„ביזניס" שלהם כשורה, יהא רשאי להתלבש הדר ועל פי האפנה החדשה, ואילו עכשיו יכבוש תאותו בלבו, לואי; ובאמת: הלעת כזאת יהגה בהבלים כאלו, אי? פעמים שעל ידי כמה דולארים חסרים עסק הגון מתקלקל; הוא, סם, יוכיח.

ולואי סר למשמעתו.

כן, נמצאה השכונה המבוקשת והסאלון נפתח. כאן היה עולמם. ביחוד סם. אם לדון על פי דבריו הרי אין כמוהו יודע כיצד

ושני הצדדים מרוצים. תכשיטים אלו לא שהו הרבה עמהם אלא עברו מיד לסוחר.

אכן, מוניטין יצאו לסאלון בשכונה. האורחים היו מאריכים כאן בישיבה ושותים לשכרה, שרים בקולות צרודים ומתאוננים על גורלם. באויר עמדה תמיד המולה, צחוק ודבור קולני. שני השותפים היו עסוקים תמיד וידיהם מלאות עבודה. מתוך כך השגיחו השגחה מעולה על החשודים במשיכה וקבלו את המעות למפרע. כשאחד היה כבר מבוסם למדי, עשו לו חשבון כפול שלשה. הם חזרו אילך ואילך בכיסים מלאים מטבעות מצלצלות, כסף ונחושת. הם לא דקדקו בעבודה. פעם הדיח זה את הכוסות ונקה את השולחנות ופעם השני. סם היה ה„מוח" בהם ועל פיו ישק כל דבר. ובאמת: מי שבקי בשתי חכמות אלו, כתיבה וחשבון, האינו ראוי לכבוד, אי? פנקס קטן לו, שבו רשם כל החשבונות, ההכנסה עם ההוצאה, באותיות גדולות ומעוקלות, שרק הוא בלבד יודע את פירושן. משום כך עפרון תחוב לו תמיד באלכסון מאחורי אזנו מוכן ומזומן לשרתו בכל עת תמיד. לואי האמין בחברו ובכתב־החרטומים שבפנקסו; ודאי אין כאן רמאות ואחיזת־עינים. כן, חביבים היו זה על זה, רעים נאמנים באמת. ומכיון שהמצב משובח וידם משגת, הרי בדין הוא שלא ידירו מהם הנאה מכמה וכמה דברים הצריכים לגופם, כגון הלבשה נאה ואכילה הגונה. מדוע לא?

בין הבאים אל הסאלון היתה אשה אחת עם תינוקת שחופה על זרועותיה. מֶרִי היה שמה. היא לא בקשה אלא כוס יי"ש — אי, כדי לבוא לידי שכחה גמורה! תמיד היתה חוזרת ומספרת אותה המעשיה הידועה — „הוא" אשם בדבר. האמינה בו ונתפתתה. ריבה פתיה היתה וסבורה היתה שכל היוצא מפיו אמת וצדק. התוצאה? — הרי לִפְנֵיכֶם הַתּוֹצָאָה, רַבּוֹתַי, תִּינֹקֶת. לְחַיֵּיכֶם... הֵהּ, אִילוּ מַצָּאָה

הימים היו כתקונם. קימעה קימעה נתרבו האורחים ונתרבו הרווחים. זו היתה השכונה המקווה והבריות המקווים. מהם רוכלים ופועלים עניים, הואילו לבוא לכאן לשם מנוחה ושיחה ידידותית על כוס שכר, ומהם טפוסים חשודים, בחורים בני־חיל הממעטים בדבור, שולחים הבטות אלכסוניות לצדדין ומסננים מילודיות מסולסלות דרך שפתותיהם המכווצות. הללו היו על־הרוב ביזונים כאן בהקפה ופורעים חובותיהם לאחר „מעשה־סתרים" מוצלח. הם נחשבו כאן על העדית. היו מאחרים שבת בלילות ומספרים ביניהם בשפת־נעלמים וברמיזה.

לואי ראה עצמו בחברתם כדגה זו במקום חיותה, אי, כאותם החברים שלעבר שבעיר־המולדת הרחוקה! יחד שחקו בקלפים. על־הרוב היה זוכה במשחקו. פעם נפלה מריבה בינו ובין איזה בחור חטוט־פנים, „בלעקי" היה שמו, עד שהגיע הדבר לידי מלחמת־אגרופים. לואי יצא המנצח. מאז נתעלה יותר וכבדוהו מאד.

אי, לכך התפלל כל הימים, לואי!

היו עוד הכנסות צדדיות; למשל: אחד מבני־החיל מביא טבעת יקרה למכירה, או שרשרת ושעון־זהב — מי פתי ויבעט במציאות כאלו, אי? אלא מה? כדי שלא תהא כאן רמאות והקניה תהא מובטחת, הטריח עצמו לואי עם ה„סחורה" אל הרחוב הסמוך ונכנס אל ה„שאפ" של מיסטר סוקר, צורף על־פי אומנותו. הלה יהודי שתקן מטבעו, יבש כלולב וזעום־פנים, היה מכניס את הקונה, מיסטר קוניס, לתוך חדר מיוחד, שם הזדיין במין משקפת מבהירה, בוחן ובודק את התכשיטים ואינו אומר אלא מלה אחת:

— אלרייט.

חוזר לואי בתשובה חיובית: קריצת־עין סודית. אין הכסף נִפרע אלא לשעורין, מקצת על חשבון ההקפה ומקצת במזומנים —

מתפרנס בפסולת, שהיה מלקט מתוך דליי־האשפה, אם פת־לחם או בשר, פורש עם המציאה לסימטה נדחה ואוכל בכוונה ובתיאבון. ביום היה מתשוטט אילך ואילך ואינו מתקרב אל הסאלון, כאילו היה חושש, שמא יכווה ברותחין, ברם בלילה היה מציץ בחלונות המוארים, מסתכל בעינים שוקקות ורעבות במסובים אל השולחנות הקטנים ובולע רוק מר וצורב. לבוש היה קרעים ובשרו מגולה במקומות אחדים, דל ורזה ושחור כזפת.

יום אחד הרגיש בו סם והזמינו פנימה.

— מה שמך? — שאלו.

— תם שמי, סיר, — השיב הכושי באיזו חרדה, כאילו היה עומד לדין.

— התשטוף את הרצפה, תם?

— יס, סיר.

ואמנם, הכושי הראה חריצות והשקיע כל כוחו ברצפה המטונפת. כחיה שחורה זו זחל על ארבע ולא היתה פנה אחת שלא חלה בו ידו הגרומה והשעירה. הוא שפשף וגרד בזיעת אפיו, עד שהרצפה הבהירה כמראה, כחדשה ממש. ולא עוד אלא שנקה את השולחנות, את הכוסות והקערות וטלטל דליי־האשפה החוצה. בשכר זה העניקוהו בסעודה משביעה, בלחם לשובע ובנקניק ממולא ומפולפל. אי, אף בכוס־שכר נתכבד, תם! אסיר־תודה היה לבעלי־הבית ונדחק לנשק את ידיהם:

— תודה. תודה.

מאותו יום ואילך היה תם משרת בסאלון ועושה כל עבודה חלף המזונות שקבל לפרקים מזומנים. כעבד נרצע היה כאן, מוכן ומזומן לבוא אפילו באש ובמים. ולא זו בלבד, אלא היה משמש מקור להלצות ולבדיחות. הוא לא כהה ב„אדונים", אדרבה, דעתו

אותו, חדל־אישים שכמותו, העבודה, שהיתה הורגתו. שהרי לכך טמונה עמה מאכלת.

— לחייכם...

מי היתה אשה זו ואיה מקום־מגוריה לא ידע איש. יום יום באה לכאן עם התינוקת השחופה, שכורה ונאלחה. מתנודדת כאגמון ברוח ואינה פוסקת מלשפוך חמתה על דודה, שבגד בה. הכל הכירו אותה וקראוה בשמה מרי, נהגו בה קלות־ראש והתלוצצו על חשבונה, אבל היא לא שמה לב אליהם. חבה יתרה נודעה הימנה ללואי, שהתיחס אליה בחמלה והיה מהנאה לפרקים במאכל ובמשתה. היא אמרה עליו:

— יפה־תואר הוא כמו ביל שלה, אך טוב והגון ממנו.

בנות הרוח על מרי, היתה פוצחת ברינה בקולה הצרוד לשמחת השכורים שבסאלון, או התחילה לספר מעשה־הבגידה מחדש, בכל פעם בשנוי נוסחה ובתוספת של צבעים, כפי מצב־רוחה באותה־שעה. עתים בכתה בחשאי ודמעות חמות נגרו מעיניה נעדרות־הריסים ולא נרגעה, עד שהריקה מדה הגונה של יי״ש. אם מישהו כבדה בסיגאריה, החותה קידה משונה, שעוררה צחוק רב וקולני. היא לא נפלה ברוחה והשיבה חרפה לחורפיה בלשון מנובלת וחריפה. לואי הגן בעדה תמיד, ברם כשנתבסמה והתחילה להתנהג בחירות גמורה, היה נוטלה בזרועה בזהירות ומוציאה על־כרחה. בעמדה בחוץ, התחננה לו לאספה אל ביתו. הכל תהא לו: שפחה חרופה ואהובה נאמנה ובלבד להיות בקרבתו. כשנסגרה הדלת אחריה נופפה אגרופים קפוצים ושלחה גם אותו:

— לעזאזל!

ועוד בריה עלובה אחת דבקה בסאלון, כושי נכה־רגלים ששמו תם. הוא היה סובב על המדרכה הרעועה בחוץ, ככלב מזה־רעב זה לפני בית־המקולין המצפה לעצם יבשה, על־הרוב היה

מתנה, הולכות ומתוספות בכיסו מיום ליום, מתוספות ומצלצלות:

— אתה הולך ומתעשר, תם!

כן, זה היה סאלון לכל דבר. הוכנסו בו עוד רהיטים וכלים, אפילו כמה תמונות לא חסרו על הקירות לנוי. סם היה המכניס והמוציא ועצתו היתה נכונה תמיד. הכל עשה בחשבון ובשיקול־הדעת בניגוד לחברו הצעיר, שלא היה נוהג חסכון ואוהב רחבות וטובת־הנאה. הוא, סם, שיעץ להכניס ממונם אל באנק ולכתוב המחאות, כדרך התגרנים ואנשי־המעשה. היה עומד ליד הסטיו, סם, העפרון נעוץ מאחורי אזנו באלכסון, הפנקס פתוח, מחשב חשבונות ושוקל בדעתו למי להקיף ולמי לסרב, ומתוך כך משגיח על כל הנעשה מסביב. ואל תתפלא, שהרי הוא ששלט בשפה האנגלית וידע את נמוסי־המדינה.

יום אחד פגש לואי את הגברת פארקיס ברחוב. הם שמחו מאד זה לקראת זו אחרי שלא ראו איש את אחותו זה למעלה משנה. הוא לחץ את ידה בחום ושאל לשלומה.

— פניה רעים, מיסס פארקיס.

— לא מנחת־רוח, ידידי, — אמרה באנחה קלה.

— הקרה אותה דבר־מה?

תחת תשובה הציעה ללכת הלאה. היא שלבה ידה בזרועו ונסתכלה בו בחבה, כאילו נזדמן לה ידיד־נפש בהיסח־הדעת בכרך סואן זה. תוך כדי הליכה כך על המדרכה המלאה בעוברים ושבים, סחה לו על חייה בגלוי־לב ובתוגה בקולה, בקירוב:

— היא כבר נתגרשה מבעלה. לכאורה הריהי עכשיו בת־חורין ופנויה לכל העולם; ברם השעה אינה משחקת לה כלל — המ, הקערה על פיה; שאיפתה להיות אקטריסה מהוללה בזמן בין הזמנים כלא היתה.

כאילו נחה עליו והיה צוחק יחד עמהם. לא נתקררה דעתו, עד שפעם יצא ברקודים תחת שירת־שכורים ומחיאות־כף סוערות.

— תם!

— יס, סיר.

— לך לעזאזל!

— ח־ח־ח.

כן, זכה תם ונעשה למשרת תדירי בסאלון. וכדי שלא יעשה רושם רע בחזותו הנאלחה, הלבישוהו בעליו בחליפה ישנה משלהם, חגור בסינר לבן ומגולח למשעי והיה משרת את האורחים. תם נתעלה לגדולה כזו, שלא ההין אפילו לחזות בחלומו. הגע בעצמך, שיהא אדם כמותו, מי שהיה מלקט בפסולת שבדליי־האשפה, רואה עצמו פתאום לבוש נקיות ומגיש מזון ומשקה לבריות חשובים שכמותם! מלבד אכילה כדי־שביעה, אי, הרוויח לפרקים גם פרוטה או שתים, שאיזה אורח נדיב־לב נתן לו בחסדו הגדול. ושנוי חל במראהו החיצוני. קומתו הכפופה התחילה מתיישרת קימעה ומקורות־השמחה התחילו לפכות בו מחדש. והודות למי? הודות לבעליו הנדיבים.

ואמנם, תם לא היה כפוי־טובה ושלם בעבודה קשה. לא רק בסאלון שם סדר ונקיון אלא אף בחדרים שבקומה השניה. הוא לא חשך עמל מעצמו, אפילו את המגבות המזוהמות היה רוחץ. משכורתו היתה זעומה, אבל לא התלונן, אדרבה, לא תעלה אפילו על דעתו שהוא, תם, צריך לבוא על שכרו. למה לו מעות? כלום אינו אוכל ושותה ולובש גם חליפה נאה, אי? שהרי הבעלים מהנים אותו גם בסיגאריות, דוק בדבר! אלא מה? אילו היה עמו סכום של שנים שלשה דולארים, היה קונה לעצמו מנדולינה וערב ערב היה פורט עליה נגינות עליזות — להנאת האורחים הנכבדים; ברם, גם תאותו זו תבוא בקרוב, הואיל והפרוטות, הניתנות לו בתור

לואי צחק. אחר שאל אותה:

— מה תעשה עכשיו, הגברת פארקיס?

היא מחתה: שוב אינה הגברת פארקיס, אלא אדילה שמה; לחרפה לה לשאת שם־המשפחה של אותו הנחתומי! בבקשה לזכור זאת, מיסטר קוניס. על השאלה „מה תעשה עכשיו", השיבה כך:

— מתשוטטת בניו־יורק. ישאל אותה ב„חרם" מה מעשיה כאן? אינה יודעת בעצמה. אין היא יכולה לשבת במקום אחד. מוכרחת היא להיות מעורבת עם הבריות, שמא תצא מדעתה משעמום — ומה שלומו הוא, מיסטר קוניס? כמעט שלא הכירה אותו מתחילה; כספורט לכל דבר. שור, אף טבעות יקרות באצבעותיו! ודאי נתעשר במדינת־קולומבוס — במה יעסוק, אם רשאית היא לדעת?

סח על עסקיו.

— מי שהיה סטודנט וריבולוציונר מפורסם ברוסיה — בעל סאלון?

הוא לא נפל ברוחו:

— אין הפרנסה מבזה בעליה...

כך טיילו שעה ארוכה ושוחחו בענינים שונים. אחר סרו אל בית־מזון נהדר. לואי הראה רוחב־נפשו והזמין ארוחה ביד רחבה. לא חסר גם קוניאק משובח וסיגאריות משובחות. מלצר לבוש לבנים עמד לשרתם ולמלא משאלותיהם בהכנעה. אדילה אכלה ושתתה בתיאבון רב. נכר, שזה־כבר לא היתה לה ארוחה משביעה כזו. היא צחקה ופטפטה מכל שעלה תחילה על לשונה. האוירה של קומפורט השפיעה על רוחה לטובה, שכחה לגמרי את מצבה הרעוע בחיים ולא היה לה אלא הווי זה בלבד. לחייה החורות התחילו לפרוח וצהלה עמוקה הכתה גלים בלבה. ביחוד נעמה עליה חברת הבחור הנאה הזה, שהסב אל השולחן בחשיבות וחייך לקראתה. היא השיבָה בחוכהִ נְעִימָה ועִמְּלָה להֵרָאוֹת כְּגְבֶרֶת נִכְבָּדָה. מִתּוֹךְ כָּךְ;

— מדוע?

ושוב אנחה:

— צינה פגעה בה בחורף הזה, חלתה ושכבה בבית־החולים כשני ירחים. בצאתה היה קולה צרוד מאד ושוב אינה ראויה אפילו לשיר במקהלה על הבימה היהודית.

— מה אומר הרופא?

— הרופא אומר, שקולה יצטלל בקרב הימים. לפי־שעה אין הכל כשורה. אף עין אחת טעונה שינה, אומרת מתלה. באין ברירה הוכרחה לבקש משלח־יד, כדי להתפרנס ולפרוע שכר־דירה. היא כבר עבדה בבית־חרושת לשמלות־נשים, כבר היתה לה חנות של כובעי־נשים במורד העיר — הכל הזניחה, הכל, הואיל ואינה יכולה למצוא מרגוע לרוחה בעולם הזה. כמה וכמה פעמים החליפה מעונה. תגור כאן חודש־ימים ושם חודש־ימים. אל התיאטרון לא תלך עוד; יבער התיאטרון ואין מכבה!

אחרי הפסקה קצרה:

— ברם, עוד לא אבדה תקותה. אדילה עודנה חיה וקימת, אדילה עוד תשיג את מטרתה על אף מזלה הרע, על אף הדירקטור של התיאטרון! המאמין הוא במזל, מיסטר קוניס?

כן, הוא האמין במזל.

אדילה פרצה פתאום בצחוק. לואי הביט בה בתמהון. היא סחה:

— משום־מה נזכרה בבעלה הגרוש, שהיה מבקרה בבית־החולים ומביא לה מכל טוב, ח״ח, אף פרחים היה מביא לה! פעם אחת הציע לה לשוב אליו. כבבת־עין ינצרנה, אמר, „קערית־השחקים" יוריד למענה, כמטרוניתה תהא בביתו. הידע מה השיבה?

— מה?

— רקה בפניו.

שקקו אלפי עוברים ושבים. הצפיפות היתה רבה מאד. ערבוביה של שחור ולבן וצבעים מצבעים שונים, כאילו היו הכל מזדרזים אל איזו חגיגה גדולה והמונית. מסביב צחוק ודבור קולני. עמדו בתי־המדות בהמון חלונותיהם המוארים, כאילו היו מביטים בלעג על החיים הרוחשים שם למטה. הזהירו החנויות בסחורות־ההדר המוצגות לראווה, זהב וכסף ואבנים יקרות. המו בתי־המזון ובתי־המשקה. השוטרים הממונים על ההעברה עמדו חסונים ובמין בטיחות של כוח ושררה ועצרו בעד הזרמים החיים, הזורמים ושוטפים מכאן ומכאן. המשרוקית בפיהם התרתה על הסכנה וידיהם הפשוטות סימנו את הכוון, אם ימינה או שמאלה.

לואי ואדילה נסחפו עם ההמונים מרחוב לרחוב עליזים, שבעים ושכוחי־דאגה, בלי מטרה ומגמה. אחת היא לאן ובלבד לחיות עם החיים, לשכוח הכל, לדבר ולצחוק בקול. היא נלחצה אליו, הרגישה בחמימות השופעת ממנו לתוכה ומסעירה את הדמים בקרבה. פעם בפעם נכותה בעיניו, עינים לוהטות ותאוניות וחייכה לקראתן, כאילו הבטיחה להן דבר־מה. הוא הדק זרועה וחבקה בחום. הם התעכבו אצל חנות־ממתקים. לואי קנה תיבת־שוקולאדה ואכלו מתוכה תוך כדי הליכה. היא זנה אותו. בקצות אצבעותיה החזיקה בממתק, כיון שנאכל עד גמירה, נשך בהן נשיכה קלה. מיד נפרעה הימנו בסטירה, או בצביטה בלחי. הם לא שמו לב כלל אל הבריות שנדחקו מבפנים ומאחור, כאילו לא נתקימו בשבילם כל־עיקר. ולא זו בלבד — אי, לואי הכניסה אל חנות־בגדים והוציא עליה כמה דולארים. מלבד שמלה, שאדילה חשקה בה מאד, הרי עוד כובע נאה קנה בשבילה. אדילה היתה במעלה עליונה. בקשה להודות על המתנה, מחה:

— אין צורך, אדילה; חובה היא, חובת חברים.

מכל־מקום אמרה:

—מדוע נעלם מלפני שנה בלא ברכה? הככה יעשה ידיד טוב כמוהו?

הצטדק:

— אין לו דרכו לרגל איזה עסק חשוב מאד.

נזפה בו: הוא „בֶד בוי".

— כמה וכמה פעמים בא אל האכסנית — אולי תדע את הכתובת שלה.

— היא גרה עכשיו בברונכס.

— מהי הכתובת?

היא לא הגידה לו את הכתובת; ברצונה שעוד היום יבקרה במעונה.

נאות לכך. לפי־שעה עליהם להוציא את היום בכי־טוב, כיון שנזדמנו אחר זמן רב כל־כך, אמר לואי. אדילה היתה מבודחת, הקוניאק אמר בה שירה ומצב־רוחה היה מרומם. היא ישבה בהסבה על הכסא רגל אחת על השניה ופיה היה כנחל שוטף. פתחה באיזה מאורע קל־ערך וסיימה בענין אחר. לואי ישב סמוך לה ונסתכל בה בעינים תאוניות. מזמן לזמן החליק על ידיה, או על חלקת־צוארה. היא לא התנגדה לכך, אדרבה, השיבה בסטירה קלה על לחיו, עלעלה בשערו השחור והמתולתל ונעצה אצבע בגומה זו שבחוד סנטרו. שוב הוכיחה אותו על שנעלם הימנה בלא ברכה וכנתו בשם:

— „בד בוי"...

כשיצאו מבית־המזון כבר היה ערב. הכרך הענקי הוצת בהמון אורי־החשמל והאור היה רב ונעים. האויר היה חמים והמולה עמומה עמדה בו. החשמליות עברו בצלצול ובשאון, נעצרו לרגע, פָלטו וקלטו הרבֵה בְריות ונֶחפזו הלאָה. עַל הַמדרכוֹת מזה וּמזה

— להיות בחברתו.

הציע זאת:

— אם עליה טוב תבוא לגור עמו בסאלון שלו, אך בתנאי זה — אהבה חפשית. הברירה ביד כל אחד מהם לאמור: שוב איני רוצה בכך; מסכימה לכך, אי?

כן, אדילה הסכימה לכך.

אדילה באה לגור בסאלון למורת־רוחו של סם. נפלה אפילו מריבה בין שני החברים בשל זרה זו שנדחקה לתוך מחיצתם. סם, כידוע, התאמר למנוסה בחיים, ביחוד במין היפה, הביע דעתו, שעתידה אדילה זו, התמה והתמימה, להפיל את לואי למדחפות וסופו להתנחם באחריתו; זוהי שדה בדמות אשה. לכאורה הריהי מתוקה כדבש ונראית כאילו אינה חבה אלא נשמתה להקב"ה, ברם שבע תועבות בלבה — הוא מכיר ויודע בטיבן של „סחורות" הללו! אולם לואי בקש את חברו הגדול ממנו בשנים, שלא יהא דואג אלא לעצמו; הוא יודע את אשר לפניו ואין אחר צריך להתערב בעניניו הפרטיים.

לא עברו ימים מועטים ואדילה נעשתה רוח החיה בסאלון. לא כאורחה היתה כאן הטעונה שירות, אלא לבשה סינר לבן והחלה לתת יד־אמונים. היא לא חכתה להוראות, כאילו היתה בקיאה בעניני־סאלון מתמול שלשום.

אשה! חוכה מיוחדת במינה סגלה לעצמה, שבה היתה מקבלת כל האורחים בלי יוצא מן הכלל, צעירים כבאים בימים. היא למדה מיד לדעת טיב כל אחד מהם והתיחסה אליהם באדיבות. לרבות אותו הקטע עם הקבים ועם הבלורית הפרועה ממראה הפשתה והשפם העבה, קבצן פולני זה, שלאחר חזירה כל היום על הפתחים,

— הוא נחמד מאד, נחמד וחביב, לואי.

ולא עוד אלא שלואי עצר במרכבה ונתן לרכב את הכתובת.

— אל התיאטרון? — צהלה בקול.

כן, ברצונו לתת לה „גוד טיים" — אי, לבלות את הלילה בנעימים. חבל, אילו ידע למפרע כי יפגוש אותה היום, היה לובש חליפתו הטובה. מה שבת־הלוויה אמרה:

— הוא נאה גם בחליפה זו.

המהלך אל התיאטרון היה רב, חוץ מזה הוצרכה המרכבה להתעכב מזמן לזמן מפני ההעברה מרחוב לרחוב, אך הם לא חשו בכך והזמן עבר מהר מאד. אדילה אמרה:

— הלילה ראתה אותו, את לואי, בחלומה; המאמין הוא בחלומות?

כן, הוא האמין בחלומות.

— ולא עוד אלא שכל היום גהקה, עינה הימנית עפעפה וידה השמאלית התחככה — המאמין הוא באותות כאלו?

כן, הוא האמין באותות כאלו.

— יגיד נא את האמת: ההתגעגע עליה?

כן, הוא רצה מאד לראותה...

בשתים עשרה בלילה יצאו מן התיאטרון ונסעו במרכבה לברונכס, אל מעונה של הגברת פרקיס. שלשה ימים ושלשה לילות בלו יחד. הגיע הדבר לידי־כך, עד שאדילה התרפקה על לואי בשפעת אהבה ואמרה, שמעכשיו אי־אפשר יהא לה לחיות בלעדיו — זוהי לה הפעם הראשונה בחייה להתמכר ככה לגבר בגופה ובנשמתה; זוהי אהבתה הראשונה.

שמע לואי השתפכות נפשה והשיב בשויון־נפש:

— אין הוא עלול מטבעו לאהבה.

אולם היא לא דרשה אלא:

—עתידה היא להיות עוד אקטריסה מהוללה, ששמה הולך מסוף אמריקה ועד סופה. ב„אפרטמנט" נהדר יגורו שניהם, היא ולואי, לבדם, עשירים ועליזים ומדושני־עונג. הלא, יקירי?

ככה עברו כמה ירחים.

לילה אחד נחה על לואי רוח רעה. הוא שתה „ליקר" ועשן בלי־הפוגה. געגועים צבתו את לבו, כמיהות סתומות וכמיהות ברורות. בעיני־רוחו ראה את המולדת החביבה: הערבה הדשואה והשפוכה בזוהר־החמה, הגבעות המיוערות והנהר הרחב וההומה. מרחב. מרחב מלמעלה ומרחב מתחת. אתה מטפס ועולה בהרים ומסלסל בפיך מילודיה נעימה, אתה נכנס לחורשה אפלולה, משתטח לרגלי אלה עבותה ומצלה, מריח בריח הדשאים הרעננים, מסתכל בתכלת־הרקיע הנבטת מבעד לצמרות הסבוכות, מקשיב לפטפוט של אובל־מים אי־איפה בין הנקיקים, לזמרת צפרים חבויות בין הטרפים. אתה קם פתאום ויורד אל הנהר, מתיר דוגית כבולה, יושב בה ומפליג בנהר. הדוגית מחליקה עם הזרם. הרים וגבעות נעקרים ממקומם ורודפים אחריך, אף ערפלי־הכסף בשמים טסים ושטים אחריך. חלקות־שדה ממראה הזהב עוברות ביעף, אפרים ירוקים, דירות קטנות ולבנות ועדרי צאן ובקר. פתאום קולטות אזניך קול שירה, שירת אשה צעירה על הכביסה, אתה הופך ראשך שמה — זוהי פאלאגיה, העומדת על שפת הנהר ומכבסת לבנים. שמלתה מופשלה עד ברכיה וחזה הגבוה והמלא מתנדנד בריטמוס שווה עם המקש שבידה. אתה חותר אל החוף:

„דומבי זוטי"*, פאלאגיה! אתה מברכה בקול.

היא מפסיקה בעבודתה, חושפת לקראתך שני טורי שנים לבנות כחלב:

* יברכך ה׳.

היה סר לכאן בערבים ושותה לשכרה, מוצץ מקטרתו המעופשת ומציף את הקרקע ברוקו — אף הוא זכה ליחס חם מצדה:

— מה שלומך, פאן ישינבסקי?

אשה נאה היתה אדילה, בלונדית דקת־גזרה מפוקסה ולבושה בטוב־טעם. כל מי שראה אותה מבחוץ כשהיא עומדת ליד המזנון בבלוריתה הגלית ממראה החיטה הבשלה ובסינרה הלבן, כששתי זרועותיה החשופות והצחות כחלב פכורות לה על־גבי חזה המלא, לא היה כובש את יצרו, נכנס פנימה, מטיל את ה„ניקל" על הסטיו ומבקש:

— כוס־שכר, מיס.

כיון שחוננה את האורח החדש בהבטה חמה וספרה עמו שעה מועטת, הרי חזקה עליו, שמכאן ואילך לא יהא פוסח שוב על הסאלון ויצטרף אל המון ה„חסידים" הותיקים שלה.

מיס אדילה קראו אותה האורחים. הכל ידעו שהיא אהובתו של לואי ואסורה במגע, שמא יהיו נפרעים קשה, אף־על־פי־כן לא הדירו מעצמם ההנאה להיות בחברתה ולאכול חזה הגבוה והנאה במבטים טמאים. נעים היה לקבל שירות מידה ובהיותה קרובה אליהם להרגיש בריח בשרה הרענן ולשאול אותה:

מדוע היא חננית ככה, מיס אדילה?

קימעה קימעה התרגלה אל האוירה הזו ובמדה ידועה אהבה את החיים הללו. דומה, כאילו מצאה כאן את תקונה. היא ראתה את עצמה תמיד בחוג של גברים, הכרוכים אחריה ושואפים את צלה. ברם היא לא אהבה אלא את לואי בלבד. בהיותה פרושה עמו בחדרה, לא היה גבול לאהבתה. לבושה היתה בקימונה, המבליטה שרטוטי־גופה הגמישים והנאים, שערותיה כעין הזהב הנוצץ שפוכות על צוארה הצח והחלק כקטיפה, זרועותיה הערומות חובקות את לואי וחולמת בקול:

היא עמלה לבדה את דעתו, לפזר את הענגה מעליו אמרה, הניחה ראשו בחיקה ואבתה לדעת:

— הימאס בה, לואי? הישנא אותה, לואי?

החריש.

— אמור לי: מי אתה? — שאלה אותו פתאום.

הוא לא השיב מאומה, מזג לעצמו כוס „ליקר" והריקה בבת אחת. אחר פתח את פיו והתודה:

— היה מתאוה עכשיו לשפוך דם...

חרדה קלה אחזה אותה, אבל משלה ברוחה ויגעה להשרות על פניה הבעה בדוחה. האדם הזה דחה ומשך אותה כאחד. היא נסתה לטשטש את הרושם, שעשה עליה ודויו זה, סחה איזו אניקדוטה ואמרה לגרות בו את הגבר בנשיותה. פעם בפעם נדחקה אליו בגופה החם והרענן, עלעלה שערו המתולתל, אך הוא היה קר ואדיש ושתה בלי־הרף. משהו מאפלת ליל־סתיו היה בעיניו ומשהו מחורון־השחר היה בפניו. הוא לא שעה אליה, כאילו לא היתה מצויה כאן. מבטיו היו נעוצים באיזה עולם אחר, כאילו היה מציץ לתוך התהום שבנשמתו. משום־מה נתאווה להכות מישהו ולהיות מוכה, עד זוב דם. אשה זו לא עוררה בו אלא בחילה ותיעוב, כאילו היה ריח של קשואים עבושים עולה ממנה. כדאי היה לתלוש בשערה ולחבוט בשרה, עד שתהא כולה חבורה אחת, לפיכך פקד:

— הרפי ממני!

כשלא הרפתה ממנו, איים:

— יכה אותה...

היתה מוכנה לכך ובלבד שיגיד לה — מה מעיק על לבו.

שלח אותה לעזאזל.

והיא הצטחקה...

מונצאנים *, ליביש!

אתה שואלה: לבדה, פאלאגיה?

התשובה: חה־חה־חה.

אתה חובקה בעוז, מעמיסה על זרועותיך האמיצות ונושאה אל תוך החורשה האפלולה —

...הוא שתה ליקר ועשן בלי־הפוגה. הלב כמה ועורג, הלב נגהה ונמשך שמה, לאותה המולדת היקרה והרחוקה, במקום שסהר מלא וחולם עומד בחוג הרקיע התכול ויוצק נגהו החוור — על הערבה הדוממה, על הרים וגבעות ועל הנהר ההומה. הסכת: זמירים רנים בתוך החורשות, עינות־מים מפטפטים במורד, ואתה הולך והולך מבלי דעת אנה —

וכאן? —

הוא דרש מאדילה לרקד לפניו. צייתה לו. שכב על הספה אפוף תמרות־עשן והסתכל ברקודה בשויון־נפש גמור. רצה להעלות בה בזכרונו דמות פאלאגיה דהת־הפנים ולוהטת בתאוה; רצה להעלות באפו ריח הדשאים והחורשות, ריח־הנהר וריח הערבים הבהידים — ולשוא: המית־שכורים בסאלון וריחות עבושים של קשואים ותפוחים כבושים.

הה, מולדת, מולדת חביבה!

נטפלה אליו אדילה ברוך ובלטיפות חמות, עמלה לדובב את שפתיו, להשיח לה את לבו, אולם הוא היה סגור ומסוגר בשבעה בריחים.

— מה לך, מחמדי? — נעימה של יגון רטטה בקולה.

והוא כאלם לא יפצה פה.

נטלה ראשו בשתי כפות ידיה ולחשה:

— הה, העינים הללו — תהום אפלה...

* תודה.

סם היה קצר־אונים מלעצור בעד המלחמה הזו. הוא הדף את כולם בכוח, תפס באיטאלקי הנבעת וצרח בקול:

— תן־תודה!

„בלעקי” התפכח מהר משכרונו, הכיר בסכנה הצפויה לו ולחש:

— עקסקיוז מי.

לואי הרפה ממנו בבוז ובעקימת־פנים משונה ועשה את הרושם של חיה מרוגזה זו שטרפה נמלט ממנה. לא נתקררה רוחו עליו, עד ששבר כמה בקבוקים וכמה כוסות והטילם ברעש לקרקע. עמד עליו סם בשאלה?

— היצאת מדעתך, לואי?

לואי מדד את חברו במבט־בוז, פנה והלך ממנו וקרב אל אדילה החורת.

— כסבורה את — אמר במנוחה זו שלפני סערה — שאני מיסטר פארקיס, אי? התדעי מה היה שמי בעיר מולדתי?

וכשהיא החרישה תקופת־אימים, סיים:

— ליבוש קורקי...

אדילה עלתה לחדרה, שכבה במטתה ובכתה תמרורים. דומה, כאילו לפתע־פתאום נגלתה התהום שבחייה והיא עומדת ומציצה לתוכה: חשכה תהומית לפניה. משום־מה התיצבה דמות לואי נכחה בכל מערומיה, הוסרה המסכה מעליה ונחשפה כולה — ליבוש קורקי היה שמו בעיר־מולדתו! השם הזה נחרת ברוחה כבחותם מלובן והעיד: בריה חשודה. לא סטודנט וריבולוציונר אלא — גנב. משום־מה עלה בזכרונה רב שמואל, אותו היהודי כתום־הפנים, שמת מיתה נוראה על הגנבה שבמחיצתו. לא היה ספק אצלה, שלואי, הוא ולא אחר, אשם במות היהודי האומלל הזה.

נתחוור לה הכל: היא התמכרה לרוצח, לחדל־אישים.

לואי אבד לשלשה ימים. איש לא ידע אנה. בשובו עבר בסאלון מבלי שים לב לאיש, עלה למעלה וסגר עצמו בחדרו, שכב במטה בבגדים והרהר בלי־סוף. התדפקה אדילה בדלת ולא השיב, התחננה בקול רוטט ואין תשובה. איימה בעזיבה, לצור הפציה ולעזוב תיכף ומיד ולא שעה אליה. אולם היא לא עזבה, רק השחיזה מאכלת בלבה.

כשירד לואי אחר כך למטה, מצא את אדילה כשהיא מסבה אל שולחן יחד עם „בלעקי" ומספרת עמו בידידות יתרה על כוס שכר. מיד נתמלא חימה, קרב אליהם ושאל אותה:

— במה הם מספרים, אי?

היא ענתה בצחוק:

— אני מועידה „ראיון" ל„בלעקי".

פנה אל האיטאלקי: האמת הדבר?

הלה, שיש בלבו טינה על לואי מיום שנוצח במלחמת־האגרופים עמו, והיה מבוסם קצת, מצא עכשיו שעת־כושר להתנקם בו, לפיכך סתם ולא פירש:

— מיס אדילה הבטיחה...

— מה הבטיחה?

האיטאלקי קרץ עין וחייך.

זה הגדיל חמתו עוד יותר. הוא החויר כסיד, קפץ אגרופים כנגדו וצווה עליו לעזוב את הסאלון תיכף ומיד, שמא יעשהו גל של עצמות, אולם „בלעקי" לא זז ממקומו וטפל בכיסו, בתור הזהרה, שכלי־נשק טמון עמו שם, מאכלת או אקדוח, להשתמש בו ברגע הדרוש. לשוא התערבו האורחים, לא הועילו גם תחינותיה של אדילה, שהכירה במשחק המסוכן שיצא ללהב, אמרה לחזור בה ולתקן את המעוות, נשבעה בדמעות על עיניה, שרק חמדה לה לצון, לואי הדפה ממנו והלאה ורמז לה להתרחק מכאן, שמא תנזק. דומה, כאילו צפה להזדמנות כזו זה־כמה וכיון שבאה מאן להחמיצה. אפילו חברו

שבמראה והציפה אותה ברוקה. היא שפכה עליה כל הבחילה שבחובה, כל האמת המזוהמה, הזכירה לה מומנטים מכוערים, ורגעי־קלון מאחורי־הקלעים של הבימה — התזכרי, הודיל'ה?...

צדקו השכנות ונבואתן נתקימה...

היא עקרה חיש ממקומה, כאילו אמרה להמלט מעצמה, צנחה בכורסת־התגודדה והתחילה להתנדנד מהר ובכל כוחה, כאילו בקשה לנער מתוכה כל הזיהום. מה יהא עכשיו? פעם בפעם אמרה להתלבש, לצור את חפציה המעטים ולברוח מכאן לכל אשר תשאינה אותה הרגלים ומשום־מה נשארה במקומה.

אנה תלך?...

ככה עברה עליה שעה ארוכה. הרבה נתענתה בזמן קצר זה, הרבה החלטות הבשילו בה, הרבה משטמה הריקה, לסוף נתעיפה, קשרה מטפחת לראשה, שכבה על הספה, כבשה פניה בכר ובכתה מרה. אחר נפלה עליה תרדמה חטופה, כשניעורה, ראתה את עצמה אפופה חשכה עבה. מתוך הדממה הכבדה בקע ועלה שאון הכרך המרוחק ורעש עמום של „עלית" עוברת בסמיכות. השעה היתה מאוחרת בלילה, הואיל והסאלון כבר היה סגור. היא הטתה אוזן להקשיב, אבל לא קלטה מאומה. הסערה בה עברה לגמרה והרגישה עכשיו ריקנות משעממת בכל ישותה הלאה והרפויה, כלאחר מחלה קשה וממושכת. עדיין שפו ברוחה שרידי־הרהורים ובלבה קטעי־הרגשות, שהיו רפי־אונים להתאחד למחשבה שלמה אחת. היא שכבה דומם בלי כל כוסף ורצון, כאילו נתרוקנה מתכנה...

ברם, קימעה קימעה פג רפיונה ומעינות סתומים התחילו לפכות בחובה. היא התרוממה מעל הספה, גששה על השולחן ומצאה חפיסת־הסיגאריות, הדליקה אחת, התכסתה בעתרת־עשן — ודמות לואי הופיעה פתאום לפניה. משום־מה תמהה מדוע לא בקר אותה הלילה. אמנם, היא לא היתה מרשה לו לנגוע בבשרה, אבל חברתו

לידי תכלית נאה הגעת, אדילה!
ומקור של דמעות נפתח בעיניה...

היא עברה בזכרונה על פרשת־חייה מיום עמדה על דעתה ועד עכשיו ולא ראתה אפילו פנת־שלום אחת. כל תקוותיה נכזבו וכל חלומותיה נתנדפו כעשן. כל פסיעה שפסעה וכל מעשה שעשתה לא היה בחשבון ובמחשבה תחילה. דומה, כאילו לא היתה תלויה בדעת־עצמה אלא מסורה ברשות איזה כוח אפל ונעלם הדוחפה בעל־כרחה. ככה היו נשואיה הבלתי־מוצלחים וככה היה גם בואה אל הסאלון. קווה קוותה להיות משחקת מהוללה ומה היה בסופה? משרתת בסאלון ממדרגה שפלה ובשכונה חשודה, ועל הכל — אהובתו של גנב...

מנוחתה נשדדה לגמרה. הכל בקרבה כאילו נעקר משרשו ונשא בסערה. שוב לא יכלה לשכב, ירדה מעל המטה והתרוצצה אנה ואנה. ידיה על ראשה וחצי־ערומה. היא נקוטה בנפשה ותלתה בעצמה כל האשמות. למרות כאב־ראשה לא פסקה הסיגאריה מפיה, שהבהבה באפלה והתיזה שביבים במרוצתה. חמה עזה פעפעה בה, כוסף־פראים להכות כל הארץ שאיה, שיהא חורבן גמור, כחורבן חזה שבלבה...

תוך כדי מרוצה משונה זו, התעכבה ליד המראה שעל־גבי הקומודה, עמדה וסקרה בה בבואתה האפלולית, כנתה אותה בשם הודיל'ה; היא הודיל'ה, שאמה היתה אוררת אותה ואומרת ולואי והיתה נמקה בבטנה קודם שיצאה לאויר העולם; היא הודיל'ה, שהשכנות נבאו לה שסופה לצאת לתרבות רעה לשמד ולזימה — זוהי...

היא נופפה אגרופים לקראתה, לקראת בבואתה המעורפלת

שמסביב. היא יפתה יותר בעת האחרונה והחיים התרוננו מתוך עיניה הכחולות, מתחת לפעמיה הקלים, מכל ישותה הפורחת.

הפדיון נתרבה מיום ליום. נוספו אורחים חדשים והסאלון המה תמיד כנחיל של דבורים. נשרו מטבעות־הנחושת על הסטיו בצלצול עליז. השכר התקצף בתוך הכוסות. באויר עמדה המולה קולנית ועתרת־עשן היתה תלויה מלמעלה כמסך אפור ומתנועע. כל השולחנות מלאים. הכל דברו ולהגו בקולי־קולות כשפניהם משולהבות ועיניהם דלוחות ושתויות. נתבלטו בלוריות פרועות, אדומות, שחורות ושבות. קומות חסונות ונמוכות התנדנדו פה ושם, בפנות שונות. עתים פרצה מריבה, עד שהגיעה לכלל מלחמת־אגרופים, ברם מישהו התערב בהתגלע המדון, על־הרוב היה זה לואי והצדדים התפיסו. פעם בפעם נכנסו אחרים, שנתקבלו בסבר־פנים והסביאה נתחדשה. נמצאו כאן כמה נשים מן השכונה, שהסתכנו ובאו להשיב „נותני־לחמן" הביתה, היו עומדות ומהססות לקרב אליהם, שלא תהא פגיעתם רעה. אם עלתה ביד אחת לפתות את בעלה אחרי רוב תחינה ובקשה, הצטרכה להחזיק בו ונגרר אחריה בקושי רב. עתים בקע מן החוץ קול בכי של אשה, אולם איש לא שעה אליה. לפני הסאלון נחו להם כמה שכורים בשלום על המדרכה, מהם תפושים בתרדמה עמוקה ומהם ערים ומתרוננים.

כן, זו היתה באמת עונה של ברכה. לרבות סם, שלא היתה חבתו נודעת ממנו לאדילה והיה מביט בה בעין רעה, עכשיו היתה לו לרצון והתיחס אליה בכבוד. הוא הודה שבגללה בא להם שפע־פרנסה זה. רוח אחרת היתה עמו, היה שואל בעצתה ושוב לא חשד בה בהעלמת מעות באין־רואים, כאילו נעשתה כאחת מהם, החוט המשולש, הנמלכים יחד בענינים שונים. ולא עוד אלא אפילו ה„מציאות" לא נקנו מיד ה„בודקים בכיסים" אלא אם כן היא חותה דעתה תחילה עליהן. תעודה מיוחדת ניתנה עליה עכשיו. כיון שנזדמנה

היתה עכשיו, בליל־נדודים זה, כדבר בעתו. היכן הוא? הבחדרו הוא, יחד עם שותפו הקרה, או שמא נעלם כבר שוב לשנים שלשה לילות? אנה יאבד פתאום? ודאי לבקר איזו אשה בעיר...

אי־מנוחה. היא הטילה את הסיגריה המהבהבת בחמה, כאילו להתנקם במישהו, לבשה את הקימונה והתחילה פוסעת בחדר. מזמן לזמן התעכבה והקשיבה רב־קשב. דממה. פתחה את הדלת, יצאה אל הביאה וקראה:

— אי, תם!

— יעס, מעם, — נשמע קולו הנפחד של הכושי מלמטה, מתוך הסאלון.

— היכן אתה, תם?

— שוכב על הקרקע, מעם.

— הביאה לי כוס שכר.

— מיד, מעם.

הביא הכושי את השכר ואדילה שאלה:

— זה כבר שנסגר הסאלון?

— יעס, מעם.

— ה„באס" עלה לחדרו, או יצא אל העיר?

— איזהו, מעם?

— הצעיר.

— לא ידעתי, מעם...

אדילה לא עזבה את הסאלון, כאשר גמרה בנפשה, אדרבה היא נקשרה אליו יותר ועבדה בו באמונה, מבוקר ועד חצות־לילה. עליצותה היתה רבה וצחקה בקול. הכל ראו בה „בעלת־הבית" הנאה הגורמת להם נחת־רוח בחזותה המלבבת ובטוב־לבה. כצפורת־כרמים רפרפה אנה ואנה ואצלה מחנה ורעננותה על הדומם ועל החי

ואף־על־פי שהיתה עסוקה מפני רבוי האורחים, לא נמנעה עם זה מלפרוש עמו אל שולחן באיזו פנה מרוחקה ושקטה, כדי לספר בחברותה ובידידות, כיאות לשני ידידים כמותם. על־הרוב דברה היא. מובן מאליו שלא חסרו גם מחמאות, שהנאו ביותר את השוטר רחב־הכתפים. כיון שנתבסם קצת דעתו נתבדחה עליו ושוב הרשה לעצמו להחליק על ידה. לא התנגדה לכך. אולם כשרצה פעם לחבקה נעלבה ואמרה:

— אין היא איזו יצאנית, אלא „ליידי", המכובדה על הבריות! מיקארפי הצטדק ובקש סליחתה.

הוא היה אורח תכוף בסאלון. נמאסה עליו ההליכה המשעממת בשכונה אפלה זו לבקש אחרי חטאים ועוונות, לפיכך היה נכנס לכאן עם ההזדמנות הראשונה, לתוך אוירה זו של ריחות חריפים ומצהלות־שכורים, במקום שמצויה אשה בלונדית וחננית. מיד לכניסה היה קרב אל המזנון, שואל בשלום אדילה ולוחץ ידה בחבה. מתוך כך היה מסתכל בחזה הגבוה ופושט אותה ערומה בדמיונו.

אחרי שאילת שלום בתוספת של חוכה נדיבה, היה סם פורש משם ומשאיר אותם לבדם.

השיחה היתה נפתחת על־הרוב כך:

— היא מרהיבה ביפיה הלילה, מיס אדילה, — אומר השוטר.

אדילה סונטת על חוטמו ומוזגת לו כוס שכר. הוא שותה בגמיעות קטנות ובהפסקות בינתים, נתמך בחצי גופו על הסטיו באופן שיהא קרוב יותר אליה. היא נועצת סיגארה בפיהו ומדליקה בה אש. מה יעשה מיקארפי? הריהו מפריח עשן רב, המכסה אותה כולה. היא מקבלת זאת כהלצה ונפרעת הימנו בסטירה קלה על לחיו. חה־חה של הנאה מדרדר בתוך חזהו.

ועד שהם עורכים יחוד, ה„בודקים בכיסים" נכנסים בזה אחר זה, אדילה קורצת להם עין באין־רואים והם מזדרזים ועולים עם סם

מציאה יקרה לקנות, כגון סיכה או טבעת קבועה באבן יקרה, מיד חפסה אותה בפסת־נייר והלכה אל הצורף לשם בדיקה. כלום יהודי זקן יחשוד בגברת נכבדה כמותה, אי? בסחורה זו נסעה אל „הבאורי" לשם מכירה. מעולם לא שבה ריקם ובסכום מספיק, לכל הדעות. היא היתה חשובה מאד וידעה כל סוד ותעלומה. משלחתה מְלאת תמיד באמונה, איש לא חשד ביציאתה ובבואה. חוץ מזה לא היה מומחה כמוה בקניה. חביבה היתה על ה„חברה". כשהשעה היתה צריכה לכך שתתה עמהם בחדרה ולא מחתה אם אחד מהם התנהג עמה בחירות. סם אמר עליה כך:

— „סחורה" מצוינה, אדילה שלנו.

בפעם אחרת:

— ניכר, שכל זאת אינה עושה, אדילה, אלא מאהבה, הילכך „יאהב" אותה גם הוא, לואי, ובלבד שתעשה „עבודה"...

ואמנם, אדילה עשתה עבודה. אורח חדש התחיל לבוא אל הסאלון, שלא היה רצוי ביותר בעת הראשונה — השוטר ז'אן מיקארפי. מתחילה עמל סם לקנות את לבו בכוס שכר ובסיגארה, אולם היה, כנראה, „נקי־כפים" מטבעו וביאתו התכופה הסבה מבוכה בין האורחים, ביחוד בין ה„בודקים בכיסים". היה נכנס בקומה זקופה, מתהלך אילך ואילך כשהוא מסובב את ה„קלאב" בידו. מעט בשיחה ועיניו האפורות והחודרות היו בולשות בכל פנה וזוית, עוברות מאיש אל איש ונחות פתאום על סם. הלז שחדו בחיוך ובקריצת־עין של הכנעה, ברם מיקארפי נשאר אדיש וקר וכולו אומר חשד ורוגז.

עד שנפל ברשתה של אדילה. צעיר לימים היה מיקארפי והיא אשה פורחת בעצם אביבה. מי גבור ויעמוד בפני חיוכה המצודד־נפשות? היא שהגישה לו תמיד כוסו המלאה והסיגארה העבה והריחנית. חלקה לו מן העוגות הטובות ומן הנקניק הקשה והמפולפל.

וּהענוגה, או הושיטה לו כוס־שכר להרטיב את גרונו הנחר — שוב לא היה מאושר כמוהו בכל ניו־יורק.

— ת, תודה, מיס אדילה.

סם, שכרסו התחילה להתעגל בעת האחרונה, היה עומד ליד המזנון בסיגרו הבלתי־נקי ביותר, בתי־הידים מקופלים עד הקבורת, הסיגארה העבה אינה פוסקת מפיו, סוקר מעשה בעל־הבית את האורחים המרובים ובעיניו הקטנות והאפורות הטובלות בשומן משתעשעת חוכה כמעט־נראית. ביד אחת הריהו מצלצל במטבעות המכבידות בכיסי־המכנסים ובשניה הריהו מתופף על הסטיו, כאילו היה מביע בתפיפה זו מחשבה נעימה ובהירה. מפרק לפרק הריהו מגיח לתוכו מדה הגונה של שכר, או מטיל לתוך פיהו הפעור חתיכות חתיכות של נקניק מפולפל. יש ויוציא פתאום את העפרון התחוב מאחורי אזנו באלכסון ורושם בו דבר־מה בפנקס העבה, מחשב חשבונות ומקמט את מצחו הנמוך. כיון שמזדמנת אדילה לכאן, הריהו מקבלה כך:

— פדיון לא רע, אי?

היא משיבה מה שמשיבה ונחפזת הלאה וסם מניע אחריה ראש:

הם, „סחורה".

הוא מלווה אותה במבט רב־משמעות הודות למחשבה חדשה שנוצרה במוחו זה־עתה: אילו הצליח לואי לפתותה, הרי היתה משמשת מקור נאמן ל„הכנסה" טובה; למשל: איזה אשכנזי זקן רגיל לבקר בסאלון מדי ערב בערב, עשיר כקורח בשעתו. אשכנזי זה מסתכל באדילה כחתול זה בזבדה וניכר הדבר שהיה מבזבז עליה ממון רב. אילו חכמה והבינה ב„ביזניס" הרי היתה יכולה להריק את הכיסים של אשמאי זקן זה! והריהו קורא לחברו:

— לואי!

למעלה, לשם „משא־ומתן בסתר, בלא הפרעה והיסוס.

כן, אדילה מלאה תפקידה על צד הכי־טוב!

לילה לילה היה הסאלון מלא מזן אל זן. גם מרי בבאים, מגואלה ומלוכלכת. תם הכושי הרי זה פורט על המנדולינה, שקנה לעצמו בפרוטות־החסכון והיא מרקדת רקוד־שכורים. למראה אותה בכיעורה ובנבלותה, אדילה מתענגת, כאילו היתה רואה בה בבואת־עצמה בימים הבאים. היא הגנה בעדה תמיד וצדדה בזכותה כשהשכורים התנהגו עמה בגסות־רוח. נתנה לה לפעמים שמלה או נעלים ישנות. מרי חבבה אותה. אף־על־פי־כן הגידה לא כחדה:

— היא תקנא בה — אי, בחור נחמד כלואי נפל בחלקה!

פעם אחת השיאה אותה עצה זו:

— אל תתמכר ללואי אלא אם כן ישא אותה תחילה לאשה, שמא תנחם באחריתה כמוה, כמרי... ילכו כל הגברים לעזאזל, אפילו הטובים שבהם... כל כמה שהנערה בבתוליה הריהם מתוקים כדבש, מבטיחים לה היכלות וסגולות־מלכים, „אהובת־נפש" יקראו לה ועל כפים ישאוה, כיון שנתעברה, הבחור בורח הימנה כמפני מגפה — אי, לכלבים דמו, הגברים!...

צחוק ומחיאות־כפים מסביב.

אולם המאושר בכולם היה תם. עומד היה ופורט על המנדולינה מילודיות עליזות וסוערות. כל דאגה לא העיבה עכשיו את רוחו, הילכך התעלז ככה, תם, הניע ראשו הסגלגל, המזכיר בעור שחור ומתולתל של שה בן־יומו, המליט קריאות פראיות ורקד תחתיו. הסביבה ההומיה והצוהלת מסכה בו עוז וחזקה ידיו הגרומות להכות בנימים המתוחות, דומה, כאילו אמר להחריש את ההמולה שמסביב. על פני־הקוף שלו היתה שפוכה בת־צחוק רחבה של קורת־רוח ובקולו פעפעו רחשי־לב עליזים. ועל אחת כמה וכמה כשמיס אדילה היתה בקרבתו ומחאה כף לאות חן, טפחה על גבו בידה הלבנה

כאילו היה עושה בלהטיו, מסבכה ברשת־מסתורין ואינה יכולה להשתחרר מתוכה. מזמן לזמן נסתה להתקומם ולנתק את החרצובות מעליה; אולם דיה מלה חמה אחת שתצא מפיו והריהי נהפכת להיות כפופה ומשועבדת. משכה אותה הזרות שבתכונתו, הקסימוה העינים השחורות, המחליפות צבעים מדי רגע ברגע, לבבה קולו הערב והמילודי, וביחוד תארו היפה להלל, בריות־גופו וסערת־דמיו. בהיותה בחברתו שכחה אז הכל ולא היה לה אלא גבר זה, שיש בו משום האביב הפורח, להב־התמוז וטעם של קוניאק משכר.

— מדוע אתה נחמד ככה, לואי?

פעם אחת:

— מה מאושרה הייתי אילו אהבתני, לואי, אילו אמרת: אהבתיך, אדילה.

על זה אמר:

— הוא אוהב את כל הנשים. כל אשה מעוררת בו דבר־מה, שאינו יודע את טיבו; יש בה משום הבשר הטעים לכלב רעב... פעמים, שהיה מתאוה להיות ביער־עבות ערום ובין נשים ערומות... פעמים, שהיה מתאוה להתנפל על אשה ברחוב, להשתער עליה ולהמיתה מרוב תאוה — המ, לקרוע אותה לגזרים היה מתאוה!... ויש שהיה מושיב אחת בתוך לבו, היה מלטפה ברוך ובאהבה, רוחץ בשרה ושותה את המים בצמא — הוא שוטם ואוהב את הנשים.

נלחצה אליו בתחינה:

— הכני נא מכות רצח, לואי.

החריש.

— אמור לי: מי אתה?

השיב: רוצח.

אמרה: שקר הדבר!

סח לה: הוא רצח אדם... הוא השאיר אשה עגונה... היא גנב

הלז קרב אל המזנון. לאחר שסם משיח לפניו את ה„מחשבה", הריהו אומר:

— יעיין בדבר.

— מעט קוניאק, לואי?

— אלרייט.

מקישים כוס בכוס וסם ממשיך:

— העיקר, אחא לואי, לכלכל את הענין הזה בהגיון... אדילה אוהבת אותך מאד. ואשה האוהבת את בחירה נכונה לעשות בשבילו הכל. אפילו להקבר באדמה... אדילה עלולה להוציא כל גבר מדעתו, אליבא דכל הדעות, ומכל שכן אשכנזי אשמאי שכמותו, שהפרוטה מצויה בכיסו — המ, את דם־התמצית תוכל למוץ ממנו!

שוב נמזגו הכוסות; וסם:

— לחייך... המ, הם זקוקים למעות, אחא לואי, הרבה מעות. הן בדעתם לפתוח עוד סאלון, הפעם בשכונה הגונה וה„ביזניס" הזו קשורה במזומנים כבדים, אי, באלפים!... אמנם, סכום הגון להם בבאנק, ברם במה נחשב הוא בנוגע ל„ביזניס" רחבה, אי? לפיכך הריהו אומר, סם, כיון שנזדמנה להם „מציאה" כשרה כאדילה, שאפשר להפיק ממנה תועלת, הרי פתאים יהיו, אוילים גמורים, אם יחמיצו הזדמנות כזו!

לואי פקפק בדבר; הוא אמר:

— תהא דעתו של סם על אדילה מה שתהא, אבל ברור הדבר— זונה איננה...

כן, אדילה אהבה את לואי. ברי היה לה שאין תוכו כברו. ודאי גנב היה ואולי רוצח. אין ספק בדבר שהוא הסב במות רב שמואל וגזל את כספו — בריה אפלה המתכסה בהמון מסוות, עד שאין לראות את צורתה הנכונה; אף־על־פי־כן אהבה אותו! דומה,

בריסיה הסמיכים. בכי חרישי חלחל בחובה, מעין־יתום התחטא בדמי־לבבה והתודתה על חטאים ועוונות, על כעור וקלון, על טומאה ותאוה שפלה. היא שכחה לגמרי במציאות, שכחה אפילו את לואי, העומד כנגדה ומסתכל בה בתמהון, וערכה ודוי־אמת חשאי.

א־מא, לחשה חרש וברתת.

לואי הפסיקה באמצע תפילתה:

— עכשיו תאמין, אי? —

היא תלתה בו שתי עינים דומעות. לא תאות־בשרים הבהבה בהן, לא, ארשת־זוהר קרנה מתוכן, כאילו עלתה שמה שמש חדשה וקורנת. חיש יצאה מכאן וסגרה את עצמה בחדרה. היא רצתה בבדידות גמורה, לא לראות ולא להראות, לתנות תומתה בדמעות־שליש ולבכות את אבדת נעוריה.

בינתים קרה מקרה זה:

באחד הערבים הופיע אורח חדש בסאלון — מיסטר פארקיס. הופעתו הפתאומית עשתה רושם נמרץ על אדילה וכך אמרה בלבה: איזהו השד שהביאהו לכאן? ודאי מישהו סח לו על שירותה כאן ולפיכך בא לראותה.

בערב הראשון לא שהה הרבה, אבל בערב השני ובערבים הבאים אחריו, היה מאריך בישיבה עד חצות־הלילה, מרבה לשתות ולעשן ואינו גורע עיניו מאדילה. זו האחרונה לא שתה לבה אליו, כאילו היה זר לה לגמרי ככל יתר האורחים הבאים אל הסאלון. מכל־מקום היתה משום־מה מציאותו כאן מדריכה את מנוחתה, כעפרורית זעירה זו בעין־הבשר. היא לא יכלה למצוא לעצמה מקום בחדר הגדול הזה; נרגזה היתה והכל נשר מידיה. משום־מה הרגישה, שלכל אשר תפנה מבטיו מלווים אותה וצורבים את גבה, את ראשה, את לבה, את כל ישותה; מסתור לא היה לה מהם. כמה וכמה פעמים

ספר תורה... הוא יהרוג גם אותה, את אדילה. באחד הימים, או באחד תלילות, כשתשרה עליו ה„מרה שחורה", יקום עליה וירצחה נפש...

חייכה: הוא חומד לו לצון, לואי.

המליט: אי.

שאלה: איה היא התורה?

רמז לה לבוא אחריו אל חדרו:

— אך תתלבש קודם; הככה תֵּרָאה בפני התורה, אי?

התלבשה. כן, הוא לא רמה אותה: בארון היה ספר־תורה קטן עם מעטפה מרוקמת באותיות כסף, בשתי ידים בדוכנן ובשם „יהוה": הזוהי?

— כן.

רצתה לנגוע בה, מחה:

— אסורה במגע!

— מדוע?

— הבידים אלו, שחבקו בשרו הערום, תגע בתורה, אי?

— צדק, לואי...

כך לחשה אדילה והבעה של נוחם השתפכה פתאום על פניה החורות. היא עמידה דלה ושחוחה, כמי שעשתה חטאה שאין עליה כפרה, כולה מופנית כלפי התורה שבארון — מהרהרת חרטה בלבה. זכרונות בהירים, כדמדומי־שחר מזהיבים, בקעו ועלו ברוחה המעורפלת — שבתות ומועדים קמו לתחיה בזכרונה. היא עדיין ילדה נקית־חטא בקן־אבות. אמא מדליקה נרות של שבת. דמעות נושרות מעיניה. אבא מזמר זמירות. קדושה וטהרה בבית. תמונה התחלפה בתמונה, אחת בהירה מחברתה. חג ראש השנה ויום־הכפורים. הנה שמחת תורה. בית־הכנסת מלא מזן אל זן. אבא מנשאה על זרועותיו לנשק את התורה...

דמעות עלו בעיניה. ממעמקי־הנשמה צפו ונתלו כפנינים יקרות

אי? אם ברצונה להעשות אשה צדקנית, הרי לא כאן מקומה, אחותי אדילה!

כך אמר לה לואי, אלא שהיא כאילו לא שמעה את דבריו, נסגרה בחדרה ולא נראתה בסאלון כל אותו הערב. חליפות ותמורות ברוחה. פעם לא תתן לו לבוא אל חדרה ופעם תבער באש־התאוה. הנה תאמר לעזבו לעולם והנה תתחנן לו להיות בחברתו, לעשות בה כטוב וכישר בעיניו ובלבד להיות בחברתו. הנה תדבר בגאון ובהכרת עצמה והנה תכנע ותהא כשפחה חרופה. למשא כבר היתה עליו, היה רוצה להפטר ממנה ולומר לה כך:

— לכי לכל הרוחות והשדים!

אלא שסם כהה בו; טעמו ונמוקו עמו:

— לפי־שעה יש צורך בה בסאלון; הרבה „חסידים" לה. זה הכלל: „כל אימת אין מים זכים אין שופכים את הדלוחים". התבין, אחא לואי? אולי תזדמן לך בקרוב איזו „נקבה" גאה אחרת (הן מומחה אתה לכך!) הרי נותנים לה את ה„תפילין" ומשלחים אותה בכבוד רב, ברם, אני אמונה, שסופה להשתנות. מכלל, שאין אשה אלא כחמה בתחילת האביב — הנה תזרח והנה תבוא בעבים.

ונבואתו נתקימה: אדילה שבה לתחיה. שוב הצהילה פניה לקראת האורחים ושוב צחקה ופטפטה מכל שעלה על לשונה. כל הסאלון היה מלא אותה ופזרה חוכות־חן סביבה. ולא עוד אלא שפעם אחת יצאה לרקד עם אחד מ„בודקי־הכיסים" תחת צלילי־המנדולינה של הכושי. הכל הצטופפו לחזות במראה. אדילה הראתה נפלאות ברגליה הקלות והציתה את העינים בחזותה הרעננה והפורחת.

זה היה חזון מרהיב!

נתקנא השוטר מיקארפי בבחור המאושר. מה עשה? מסר את האלה ברשות סם, חטף את אדילה ויצא עמה במחול־עליזים. היא לא הראתה כל סימני־ליאות, אדרבה, כאילו נתחדש מרצה, פניה התכילו

אמרה לעלות לחדרה, אולם בעל־כרחה נשארה בסאלון, כאילו להקניט את־עצמה. משום־מה הזכיר לה בעלה הגרוש במצבה השפל, בכיעורה ובדראונה.

בכלל היתה נפשה מרה עליה משעה שראתה את התורה, עכשיו, עם הופעת מיסטר פארקיס, אי־מנוחתה גברה עוד יותר. כמזכיר עוון היה לה, כאילו היה מוכיחה באין אומר ודברים, תוכחת־מוסר קשה וחודרת לב ונפש. דומה, כאילו היה לועג לה וצוחק על משבתה — ראי, מה עלתה לך, אדילה! המשטמה בלבה אליו עצמה מאד. פעם בפעם אמרה לגשת אליו ובמעמד כל האורחים לירוק בפניו, אולם זאת לא עשתה אדילה והוסיפה לסבול ולשטום בדומיה. היא נסתה להקים עליו את לואי; בבקשה זו באה לפניו:

— יואיל נא לגרש מכאן את הנחתומי הזה, כי קצה נפשה בו מאד.

לואי מאן למלא בקשתה; הוא אמר:

— למה זה ועל מה זה יגרשו, אי? אילו היה מתנהג שלא כהוגן, קורא למריבות ולמהלומות — „וועל"; נוטלים בר־נש שכמותו בצוארונו ומשליכים אותו החוצה; עכשיו שאינו עושה כל רעה לאיש ופורע במזומנים — לא, אין דעתה שפויה עליה בעת האחרונה, אדילה!

ואמנם, אדילה נשתנתה בעת האחרונה ודעת שני השותפים לא היתה נוחה הימנה ביותר. ביחוד התמרמר עליה לואי והביט בה בעין רעה. רגיל היה לראותה תמיד נכנעת וכפותה לרצונו, עכשיו היתה רוח אחרת עמה. לא די שסירבה „לנצל" את האשכנזי הזקן, אלא אהבתה אליו נתקררה במדה ידועה. היא הקדימה לעלות על משכבה, נהגה רישול בלבושה ומעטה בשיחה עם האורחים. פעם מצאה כשהיא כורעת ברך לפני התורה שבארון הפתוח במועל־כפים ובדמעות על עיניה. מה היה לה, לעזאזל? החוזרת היא בתשובה,

בלבד, לא הריח אלא ריח בשרה הצח והמשכר ולא שמע אלא את קולה בלבד.

מרשעת... שפלה... יצאנית...

אף־על־פי־כן היה מוחל לה מחילה גמורה על כל החרפות והעלבונות ובלבד שתשוב אליו. הוא לא נסה לדבר עמה מיראה, שמא תרוק בפניו, שמא תגרשנו מכאן בחרפה ושוב לא יוכל לראותה. המ, עלולה היא לכך, הודיל'ה!

ערב ערב היה מתגנב פנימה, פורש עצמו אל שולחן בפנה מרוחקה, שותה שכר ועורך יחוד עם הסתכלותו הצמאה באדילה ובשיח־ושיג עמה ברוחו: מריב בה ומתפייס, מקללה ומברכה, מלטפה בחבה ומכה אותה בלי חמלה. אין הוא בא בדברים עם איש, זר ומוזר הוא להמולה שמסביב. דומה, כאילו לא היתה מתקימת אלא אדילה בלבד. השאר בטל ומבוטל.

בצאת מישהו ברקודים עם אדילה, היה משלח בו בלבו כל מדוי־מצרים. ביחוד שטם את לואי עד מות, על שום שהלה היה בעל־קומה ובעל־צורה ואדילה מצויה ברשותו. כל התוכחה הכתובה בתורה ושאינה כתובה בתורה היה שופך על ראשו. כמה וכמה פעמים היה תפילה, שהאדמה תפצה פיה פתאום והסאלון ירד לתוכה עם שאונו והמונו. לא ישאר מן המהפכה אלא הוא ואדילה בלבד. כשהיה מעלה על זכרונו, שאדילה היתה לפנים אשתו ושוכבת במטה לצדו, חרדה אחזתו, כאילו פגעה בו הקדחת.

אימתי היה הדבר הזה?...

ככה עברו כמה שבועות. אדילה נשתנתה חליפות. מציאות מיסטר פארקיס השפיעה עליה לרעה ודכאה אותה מאד. מנוחתה נשדדה לגמרה. היא החזיקה באמצעים שונים כדי להסיח דעתה ממנו, לראותו כאילו אינו כאן ולשוא. היא נראתה כמבודחת, רקדה וצהלה, שוררה והתלוצצה, אבל בסתר־לבה נקרה איזו תולעת בלי חשך,

מרוב התאמצות ועיניה הקרינו בנות־צחוק חנניות לכל העומדים וצופים ברקודה.

בראוו, מיס אדילה! בראוו, מיס אדילה!

וסם שאב נחת:

— מה אמרתי אני, לואי?...

לא השתתף בחגיגה זו אלא מיסטר פארקיס בלבד. הוא ישב פרוש ומובדל על כוסו המתקצפת, הסתכל באדילה המחוללת, באדילה הצוהלת, באדילה הגחכנית והלהגנית והגה ברוחו הקשה. הוא לא הוציא הגה מפיו, לא עשה תנועה יתירה, גמע מן הכוס גמיעות מרושלות ולא גרע את עיניו הדלוחות והנוגות ממי שהיתה לפנים אשתו כדת וכדין. היא אהבה ושטמה בעת ובעונה אחת. הרגשות צוררות התנצחו בלבו בערבוביה. היה רוצה לקום ולהבקיע לו דרך בחזקה בין האורחים הצפופים, „ללוש" בהם על ימין ועל שמאל, לתפוס באדילה, להוציאה מכאן ולברוח עמה למרחקי־ארץ. כל חייו היה נותן עליה, עבודת־פרך היה עובד ובלבד לספק כל צרכיה; ברם, הנה נתמלא עליה חימה וכולו תקוף כוסף־פראים כאחד — להטיל בה בקבוק זה, כסא זה, לפוצץ גולגלתה ולכנותה בשם זונה...

ובאמת: כלום לא באשמתה ירד ככה פלאים? צא וראה מה היה בסופו: הזניח משרתו, משרת נחתומי, שהיה מרוויח כדי מחיה הגונה, מכר כל כלי־הבית, אלו הרהיטים הנהדרים שקנה לפי־טעמה, אפילו שעונו וטבעתו נתן במשכונתא, מתשוטט מן הבוקר עד הערב ברחובות ניו־יורק באין מטרה, שותה לשכרה, נעזב וגלמוד, נבזה ושפל בעיני מיודעיו וקרוביו. ומי גרם לכך? היא, הודיל'ה!...

...ולאחר שיצא מן הסאלון, כלום לא היה עומד זמן רב ומסתכל למעלה, בחלונות המוארים שבקומה השניה? לולא השוטר, הסובב בסמיכות, היה שוהה כך כל הלילה. רוח־עועים נסכה בו, מרשעת זו, כאילו עשתה בלהטיה ונטלה את נפשו בשבי. הוא לא ראה אלא אותה

— מכירה? חה־חה־חה — הלא הוא היה בעלה!

כיון ששמע ישינבסקי כך, בת־צחוק מתועבה הופיעה על פרצופו המעוך, נזדרז ותמך בתי־השחי על הקבים, כאילו היה חושש, שמא יקדימנו אחר. חיש הבקיע לו דרך בין השולחנות, כשמכנס אחד ריק מתדלדל ככנף שבורה. כשנפתע באמצע החדר, הקיש בקב אחד על הקרקע כדי להשתיק את ההמולה הקולנית, אחר הכריז בקול רם:

— חדשה מענינת מאד, רבותי!

הכל נשתתקו וישינבסקי הודיע חגיגיות:

— ברצוני להציג לפניכם, רבותי, אורח חשוב מאד — בעלה של מיס אדילה!

מיד הקיפו האורחים את מיסטר פארקיס. שאלות ותמיהות מכל צד.

— האמת הדבר, מיס אדילה?

— לא יאמן, מיס אדילה.

אפילו הכושי גם:

— הזה היה בעלה, מיס אדילה?

אדילה: ברצוני להציג לפניכם מי שהיה בעלי — מיסטר פארקיס.

הכל: נעים מאד.

— פאן ישינבסקי. (בהשתחויה קלה)

— מיסטר ז'ים היק.

— חה־חה־חה!

שני השותפים מהרו אל מקום־המעשה. לואי השתמש בזרועותיו ולא נהג כבוד רב באורחים. הוא תפס באדילה בכוח:

— היצאה מדעתה, אי?

היא בעטה ברגליה ועמלה להשתחרר ולהשתער על בעלה

כאילו תבעה אותה לדין: ראי מה עוללת לאדם הזה!

אולם ערב אחד לא יכלה עוד להתגבר על רוחה וקרבה אל השולחן ששם ישב מיסטר פארקיס. למראה אותה החויר כסיד ולבו נבא לו צרה קרובה. היא הושיטה לו יד והצטחקה במרירות:

— הלו, מיסטר פארקיס! מה שלומו?

לא השיב אלא בהבטה נבוכה, פחדנית.

והיא:

—למה יביט בה ככה? כלום אינו מכירה? הלא היא אדילה!

מבוכתו גברה יותר. כולו היה מכוון כנגדה, כנגד עיניה המבריקות במשטמה עזה, הסיגארה נשרה מתוך פיו, כאילו נגעה יד של בר־מינן בלחיו השמאלית וזרם של קפאון עבר בה. למרות הכרתו המעורפלת, הכיר ברעה הנשקפת לו, רעה ודאית, בקש למהר ולנוס מכאן כל עוד לא אחר את המועד — ומשום־מה לא נע ולא זע. דומה, כאילו הצמידתו אדילה בשלשלת־מסתורין למקומו, שיהא יושב ושומע עלבונו וטועם טעם רוקה...

שוב הושיטה לו ידה. הפעם הרכה את קולה; כעין נעימה של השתתפות נשמעה בו:

— הוא רזה מאד, מיסטר פארקיס. מה היה לכרסו שנתמעכה ככה?

כיון שלא נענתה, נטלה את הסיגארה שנשרה על השולחן, נעצה אותה בפיו והדליקה בה גפרור:

— בבקשה.

ומיסטר פארקיס לא נע ולא זע.

בינתים התקרב לכאן השכן, הלא הוא הקבצן ישינבסקי, נשען הלה על הקבים, משך בשפמו העבה והתעניין לדעת:

— הוא מכירה, מיס אדילה?

השיבה:

ז׳ שולַמית

אחרי המאורע ההוא לא נראה עוד מיסטר פארקיס בסאלון ואדילה שאפה רוח לרווחה, כאילו נגולה מעמסה כבדה מעליה. עכשיו שבה לעבודתה ביתר שאת ובמסירות הראשונה. היא כמו השלימה עם הרעיון, שתקותה להיות משחקת מפורסמת בזמן מן הזמנים, לא תבוא לעולם. לפיכך לא מצאה טוב לה אלא להשכיח הכל מלבה, לשמוח וליהנות מן החיים. שוב לא באה לשפוך נפשה לפני התורה, כאשר עשתה קודם לכן, לגלגה על מצב־רוחה הקודם, כאילו עברה עליה מחלה קשה ופעלה שלא מדעת עצמה. עכשיו הבריאה לגמרה ושחקה לקראת השמש והבריות, לקראת הנוער והאהבה בתענוגים.

ברם, הנה קרה מקרה, שהדריכה שוב ממנוחתה. וכך היה מעשה:

ערב אחד בא אל הסאלון אקטיור יהודי. כיון שניתנה לו הרשות מיד פתח בשירה מתוך עמידה באמצע החדר הגדול. אותה שעה הסבו להם האורחים אל השולחנות בהרחבה, איש איש על כוסו והקשיבו אל הרינה מהם בצחוק־נחת על פניהם ומהם בלעג ובעקימת־שפתים. לאחר שכלה לשיר, חזר בכובעו לכאן ולכאן, אם מישהו הטיל פרוטה לתוכו החווה קידה קלה וחייך עגומות, אם נתכבד בכוס־שכר, הודה בשימת האצבע על המצח והריקה בבת־אחת ובצמאון גלהב, קנח את הפה בשרוולו, התיצב במקומו הקודם, השתעל קצת, כדי לנקות את גרונו ופתח בבאריטון צרוד:

הגרוש. היסטרית היתה, אדילה. עיניה קדחו כאש ופיה העלה ריר. היא צרחה בקול ואימה ברצח, אם יוסיף עוד מנוול זה לבוא לכאן. שטום תשטמנו כמות, כמגפה, כנבלה סרוחה. למה יהא תמיד כרוך אחריה כצל? היא אינה אחראית בעד מעשיה; היא תרצחו נפש!

אותה שעה כבר הספיק סם להוציא את מיסטר פארקיס בשלום מן הסאלון ומתוך כך לחש על אזנו:

גוד באי...

הנשים הלכו שבי אחריו. בשתקו היה האולם מלא מזן אל זן והמחיר על הכרטיסים האמיר. קהל רב היה צובא על התיאטרון, שורות ארוכות וצפופות, רבים שבו הביתה בפחי־נפש מבלתי־יכולת להשיג כרטיסי־כניסה.

ככה פופולארי היה, בען פונק!

ברם, קפץ עליו רוגזה של אשה וירד מגדולתו. זו היתה הפריי־מדונה בעלה בלום, יפת־תואר להפליא ואקטריסה מצוינה, שהקהל היה מעריצה מאד ואינו מתיגע מלקרוא הידד ומלמחוא כפים. היא מלאה את התפקיד שולמית והקסימה ביפיה, בחנה ובקולה. הם היו בעל ואשה וחיו באושר, בכבוד ובאהבה, עד שבא „מיליונר" וגזל אותה ממנו. היא עזבה את הבימה ואת בען שלה, נעלמה עם ה„מיליונר" ועקבותיה לא נודעו עד היום הזה. הוא התגעגע עליה, נתענה עליה, נשתקע במרה־שחורה ושם עינו בכוס כדי למצוא הרגעה, כדי להשתיק את התולעת הכוססת שבלב. מפלה אחרי מפלה נחל, אכזבה אחרי אכזבה, ירד מדחי אל דחי, עד שהגיע למדרגה זו — אקטיור־נודד, החוזר על הסאלונים והמזנונים ושר במחיר פרוטות וכוס שכר.

אדילה התחילה להתענין בבען פונק. עוד בערב הראשון לבואו, אחרי שכלה לשיר, שוחחה עמו בידידות. תוך כדי שיחה נודעו לה תולדות חייו, עם כל הפרטים והדקדוקים. דומה, כאילו מצא בה ידידת־נפש בהיסח־הדעת להשיח לפניה מרי־רוחו ועצבונו. הוא סח לה על ימי־הזריחה, בזרות כוכבו על הבימה היהודית ועל אהבתו העזה שסופה היה מפח־נפש ודכאון גמור.

אדילה שמעה בשים־לב, משום־מה עורר בה האדם הזה תקוה נכזבה ונשכחה. בלילה על משכבה הרהרה הרבה ושינה נדדה ממנה. השאיפה הקודמת למצוא עולמה וסיפוק־רוחה על הבימה, שנמנמה בָה מִפְּנֵי מְסִבּוֹת־הזמן ותְנָאֵי־החַיִּים, הִתְחִילָה לְהִתְנַעֵר ולִתְפּוֹשׂ אֶת

„...אין בית־המקדש, אין א ווינקל חדר,
זיצט די אלמנה בת־ציון אליין..."

— יפה מאד!

— בראוו! בראוו!

זה היה אדם למעלה מארבעים, ששיבה כבר נזרקה פה ושם בבלוריתו השחורה והמגודלת, שנתלתה בדמות דבלולים על מפרקתו. מגבעתו היתה מעוכה ומורדת־שולים. על־פי חזותו העלובה אפשר היה להכיר שאין חלקו בין המאושרים בעולם הזה. העידה הכותונת המסואבה עם העניבה המוסחה הצדה, העידו המעיל הממורטט והמכנסים המשובצים, שנתבקשו כבר לגניזה במרתף, או בערמת הסמרטוטים. הנעלים מעוקמות ומחוסרות־צבע. כמו־כן העידו הפנים הרזים והבלתי־מגולחים ואדשת־היגון הנסוכה עליהם. יצא מן הכלל החוטם האדום, שהעיד על בעליו על חבה יתירה הנודעת ממנו לטפה המרה. קומתו היתה למעלה מבינונית ושחוחה קצת. הוא שתה בצמא ואכל בתיאבון כלאחר תענית ארוכה. על־הרוב היה שר שירים נוגים, כאילו בינו לבין עצמו. הוא לא שם לב ללעג השומעים. הרשות בידם להמות בקולי־קולות ואילו הוא לא היה מפסיק באמצע. כאילו לא היה שר אלא לעצמו, לשפוך תוגת־נפש עמוקה. אילו היה מישהו שואלו: מי אתה? היה בודאי מספר לו תולדות־חייו, שלשלת ארוכה של מפלות ואכזבות בחיים. כמה היה כאן מן האמת וכמה מן הבדאות — לו פתרונים.

ברם התוכן יהא, בקירוב, כך:

שמו היה בען פונק, הוא בען פונק שתלו בו תקוות גדולות, שעתיד הוא להיות ה„כוכב" המזהיר על הבימה היהודית. מי שבאריטון נפלא וערב לאוזן לו, משחק „אוהב" ממדרגה ראשונה, בעל קומה נאה ויפה־תואר — כלום מעלות אלו אינן משמשות ערובה נאמנה לקריירה גדולה? הכל זוכרים אותו עדיין בתפקידו אבשלום ב„שולמית",

תפקיד־שהוא. אדילה הודתה לו מקרב לב. אם עליו טוב, אמרה נרגשה מאד, הריהי מוכנה ומזומנה לבוא אליו — ושאלה לכתבתו.

הוא גמגם נבוך קצת:

— המ, חדרו... חרפה להכניס גברת נכבדה שכמותה לתוך חדר שכזה.

אדילה צחקה ואמרה, שהיא למעלה מדברי־הבאי כאלו. אף היא גרה במאורה לשעבר, אף היא ראתה עוני בחייה המעטים. אין בכך כלום, מיסטר פונק:

— כתבתו, בבקשה...

למחרת קודם הצהרים היתה אדילה האורחה של בען פונק. ומתוך שלא היה כסא בחדר, הואילה לשבת על המטה הרעועה והמסואבה. לכבודה הודלקה מנורת־הגז, איזו שפופרת עקומה שבקיר, כדי להניס מעט את האפלולית הרטובה, אף־על־פי שהחמה יצקה אורה החמים בחוץ. האויר היה ספוג לחלוחית ומחניק מאד, לפי שאין לפתוח את החלון היחידי שבתקרה, המלא ירוקה והנראה כתבלול זה על עין סמויה. עכשיו הבינה אדילה מדוע קומת בען כפופה קצת, אחרי שהספון נמוך, כמעט סמוך על ראשו.

היא המליטה אנחה: כך, כך.

מכל־מקום היתה משום־מה מבודחה באותה־שעה. הגיע הדבר לידי־כך, עד שהציעה אפילו לאכול יחד ארוחת־הצהרים ודוקא כאן, בחדר הזה ולאורה של מנורת גז מסריחה זו. אקטיורים הם, בריות אחרות לגמרי. יהא דומה להם, כאילו היו משחקים עכשיו על הבימה, הלא? ובכן, חבר פונק, בלי צירימוניות יתרות — הנה שטר בן־חמשה, חדש ומרשרש, יואיל נא להטריח את כבודו הרם לקנות מזונות. ואל נא ישכח, למען השם, להביא גם בקבוק קוניאק.

— אבל, גברת נכבדה —

הִיא שְׂסָעָהּ אוֹתוֹ בְּאֶמְצָע וְאָמְרָה כָּךְ:

דמיונה. היא הרגישה בדבר־מה ההולך ומתרחש בחובה, שאינו מחוור עדיין כל־צרכו, אבל היה בו משום אותה ההרגשה המוקדמת, מעין נבואה סתומה לשנוי כביר בחייה. משום־מה צפתה כל היום לבוא בען פונק בערב. לכאורה היתה עסוקה ליד המזנון, כאילו לא היה נמצא כאן, אבל כולה היתה אוזן, כמיהה וערגון, מאויים וגעגועים וחזרה אחרי שירתו בלבה וברוחה.

שאלתה היתה באדיבות:

— מה שלומו, מיסטר פונק?

ותמיד היה עונה בחיוך עצוב:

— תודה, גברתי הנכבדה.

רבות מחשבות בלב אדילה, המתבקשות להתלבש במלים, ביחוד תאבה לספר על חלומה הבהיר שתשא ברוחה כל אותן השנים. כדאי היה להתיחד בחדרה להשתעות יחד בשיחה ארוכה ונאמנה, כיאות לשני אנשים כמותם שיד הגורל הקשה היתה בהם, אלא שהמקום לא היה ראוי לכך; מה יאמרו שני השותפים? שהרי לואי כבר העיר את אזנה על החבה היתירה שתראה ל„באם" הזה. לדעתו עלול יחס ידידותי זה להשפיל כבודה בעיני האורחים. סם, למשל, שאלה, כיצד יכולה היא, אדילה, לעמוד קרוב כל־כך אצל אותה בריה, שהכנה רוחשת עליה ושזה לה עשרים וחמש שנה שלא ירדה לאמבטיה, אי? אף־על־פי־כן הספיקה להרצות בקצרה, תוך כדי ישיבה בצוותה חדא בקרן־זוית מרוחקה ובהפסקות בינתים, על חייה בתור משוררת במקהלה ומחוללת על הבימה ועל מחלתה ששמה קץ לשאיפתה. מתוך כך לא נמנעה מלהלל את כשרונה, כשרון דרמתי על הבימה, נסמכה על דעתם של משחקים מהוללים, שנבאו לה עתיד מזהיר.

בֶען פונק הביע תשוקתו לשמוע קול שירתה ולראותה באיזה

אותה בשמה אדילה והכניסה אל הכלל: „אנחנו האקטיורים”. לא שכח גם להזכיר שמה של האקטריסה בעלה בלום לרעה, מי שהסבה במצבו הרע. לולא היא, אמר באנחה, היה ודאי מגיע לידי מדרגה גבוהה מאד.

אדילה נסתה לנחמו:

— שוב יהל כוכבו, בען.

כשנאנח והעמיד פנים של מתיאש, אמרה:

— העיקר אומץ־רוח, חבר בען. „אנחנו האקטיורים” בבחינת כוכבים אלו, הנעלמים ומופיעים חליפות.

דממה.

אדילה התחילה פתאום לשיר, שיר שולמית על הבאר. פונק הטה אוזן כמומחה לכך, עצם את העינים, קמט את מצחו וחזר אחריה בחשאי. פניו פשטו ארשת ולבשו ארשת, פעם בדמות חוכה כלשהי ופעם בדמות ענגה קלה, הוריד את ראשו והגביהו, עשה תנועות בידים, כעג עוגות באויר והסתכל במשוררת ארוכות, כאילו היה המנצח שלה. הוא פסע בחדר הצר והנמוך הנה ושוב, הנה ושוב, התעכב פעם בפעם ליד המטה, במקום שאדילה עמדה וסלסלה בגרונה והתנגן אחריה. ככלותה לשיר מחא כפים:

— בראוו, אדילה! בראוו, אדילה!

— מה קולה לדעתו, בען?

— סופראנו נחמד מאד. עוד צרוד קצת, אבל סופו להצטלל — או־אז תפליא את השומעים!

— באמת?

— אל יהא שמו בען פונק, אם לא כדבריו כן הוא! „אנחנו האקטיורים” הרי אנשי־אמת אנו, טוב — הרי טוב; רע — הרי רע. שירה זו אילו אמרה אותה באולם רחב ורם, היה קולה מתפעם כפעמון כסף —

— ראשית אינה „גברת נכבדה”, אלא אדילה שמה; שנית — היא רעבה מאד. חזקת על מי שעולה לכאן, עשר קומות בזו אחר זו, במעלות רקובות ונאנחות ובאפלה שכזו — שור תמים יאכל, על קרבו ועל טלפיו.

חזר בען בכמה חבילות ובבקבוק כרוך בנייר דק, הניח כל הכבודה הזו על השולחן, רצה להשיב לאדילה את הפרוטרוט של שטר בן־החמשה בצרוף עם חשבון ההוצאה, אלא שהיא דחתה את ידו בנזיפה:

— אל ישתטה, בבקשה ממנו!

בען עשה עצמו כאינו יורד לדעתה, נטלה את המעות ושלשלתן לתוך כיסו:

— זה הכלל, חבר פונק, „לעולם תקח”.

— אבל, גברתי.

— אדילה שמי. עכשיו: איה הכוס? היש כוס בחדר?

— אין גברתי.

— אדילה שמי. הרי שוב אין הצרה גדולה כל־כך — נגמע מן הבקבוק.

היא שתתה תחילה: לחיים.

— לחיים...

הסיטו את השולחן הערום סמוך למטה והסעודה התחילה. הבקבוק היה עכשיו ברשות פונק, שהיה גומע מתוכו מפרק לפרק מתוך הנאה שלמה. הוא התנפל על המזון בתיאבון־זאבים, כאילו היה שרוי בתענית שלשה ימים ושלשה לילות. דעתו נתבדחה עליו קימעה ונתן חירות גמורה ללשונו ללהג כרצונה. הוא חקה בהצלחה טפוסים שונים ומגוחכים, מאלו שיפגש יום יום בנדודיו הרבים על הסאלונים, סח אניקדוטות ובדיחות שנונות. ניכר היה שרצה לעשות נחת־רוח לאורחה, לשלם לה כנדיבות לבה. הוא כבר קרא

מקרוב הכיר בשנוי שחל בהילוכה ובצחוקה, באופן דבורה ובכל תנועותיה. אף עכשיו שוררה, אלא הפעם נבעה שירתה מתוך איזה מקום טמיר שבמעמקי־לבבה, מבועזה שהיה חתום ימים רבים מפני השכבה העבה של פגעי־הזמן ומקרי־החיים הקשים. היא שוררה לעצמה בחשאי ובאיזו מתיקות של בטחון ודאי ונצחון ודאי. היה בעיניה משום המבע של מי שמקבל פצוי ושילומים על עלבון ואכזבה, מעין אותה ההבעה שלפני חגיגה, מין פתיחה של תקופה חדשה וסכויים מזהירים. יחסה אל האורחים היה אדיב כמקודם, ברם היה בקולה משום הגאון הכבוש של מי שנידון לשעבוד עראי, לשרת בני־אדם קטנים ממנו במעלה, בהגיע שעתו, שעת־החירות הגדולה, הרי הכל יראו בגדולתו ובחסנו. ככה התייחסה גם אל לואי. אמנם, היחסים האינטימיים ביניהם נמשכו כמקודם, אולם בלי אותה ההתפרצות של תאות־הבשרים — ברוך ובחבה, בלטיפה ובהזיה. רואה עצמה כאילו היתה כבר מהוללה ומפורסמת, דרה ב„אפרטמנט" נהדר ומוקפת פאר ונוי, לבושה מילת ושיראין ועדויה זהב ומרגליות, מסבה בספה רפודה ועל ברכיה נח ראשו של לואי.

והיא מלחשת:

— מח־מ־די —

ויש שחלמה בהקיץ, בקול:

— אילו היתה משחקת נודעה לשם בכל אמריקה, שהכל כורעים ומשתחווים לה, „מיליונרים" מבקשים קרבתה ושואפים את צלה, מבטיחים לה טירות והיכלים, עשירות וחיי־תענוגות של שרים ורוזנים, העבודה, שהיתה בועטת בהם ובעשרם ואינה בוחרת אלא בו — בלואי.

או:

— אילו היתה משחקת נפלאה ועשירה, היתה קונה איזו „וילה" בקליפורניה — בשבילה ובשביל לואי. מהו אומר, לואי?

— באמת?

נשבע בפעם השנית, בען פונק:

— אל יהא שמו בען פונק, אם לא כדבריו כן הוא! שירתה — בלב ובנשמה. בראוו, אדילה! בראוו, אדילה!

בען לא הסתפק במחיאת־כפים בלבד, אלא לכבודה ולכשרון־שירתה הריק את הבקבוק עד־גמירה ולחץ את ידיה בחום. חות־דעה כזו מפי מי שהיה לפנים המשחק המפורסם בען פונק, הרעישה את לב אדילה, עד כדי דמעות בעיניה — אי, מרגלית יקרה היתה גנוזה בה והיא לא ידעה כלל! רוח חדשה צלחה עליה, שהצמיחה כנפים לדמיונה והמריאה אותה לעולמות עליונים, עולמות של כבוד ופרסום, עושר והצלחה מרובה. מכיון שכך, הרי באותה־שעה עצמה התחילה למלא פרקים מתפקידה של שולמית. בען היה אבשלום.

הה, זה היה מחזה נהדר ונפלא! הוא לא ידע גבול לתהילות ותשבחות. ולא עוד:

— לדעתו עולה היא אפילו על בעלה בלום.

היא לא האמינה: לכך לא הגיעה עדיין.

העיד עליו את הקב"ה שבשמים, שכל דבריו אמת וצדק. ולא זו בלבד:

— אילו היה גולדפאדן בכבודו ובעצמו רואה אותה בכך, היה ודאי אומר — זוהי שולמית, הן בקולה והן במראה.

אדילה היתה מאושרת מאד.

מאותו יום ואילך נעשתה אדילה אורחה תכופה אצל בען פונק. בקורים אלו שמשו מזון לדמיונה הנלהב לעשות בלהטיו וליצור לפניה את עתידה בצבעים בהירים ביותר. מהפכה גמורה נתחוללה בחובה ולא פסקה מלהזות בהקיץ ובחלום. לכאורה עשתה עבודתה הרגילה והיום־יומית, כאילו לא קרה דבר, אבל כל המתבונן בה

בקיאות והבנה בענין זה. ולא עוד אלא שמפקידה לפקידה, כשנשתלטה דממה, המה תחת חוטמו איזה זמר מ„חתיכות" שונות וחקה את ה„מכשפה" באופן מוצלח. מיד הרגיש בו „ניצוץ", מין נסתר בדמות רצען בפומקין עווענין. כיון שנודע לפרעד שה„קוסטומר" הזה הוא מי שהיה לפנים בען פונק המהולל ועכשיו „חרס נשבר", קפץ כנכווה ברותחין והביע תשוקתו להתוודע אליו מקרוב. מתוך כך לא נמנע מלהשיח את שאיפתו, שאיפה מכמה וכמה שנים, לשחק על הבימה היהודית; וזה מה שספר לבען פונק:

עוד בעיר־מולדתו הקטנה, בהיותו עוד צעיר לימים, היה נוטל חלק ב„מכירת יוסף" וחוזר על הפתחים עם „משחקי־פורים". „פישל ברען" היה שמו בעיירה. לפי שלא היתה בריה אחת בעיירה, שלא יהא מתלוצץ בה ומחקה אותה עם כל הפרטים והדקדוקים: הילוכה ודבורה, שבתה וקימתה, החל ברב הישיש והמכובד וכלה בבלן ובבלנית. כסבור היה שכאן, באמריקה, תתגשם שאיפתו בחיים ויזכה להראות כוחו ועוצם־כשרונו על הבימה היהודית, אלא שאיתרע מזלו ונשאר רצען־מטליא בפומקין עווענין. ובכל אשם הוא בעצמו, הוא ולא אחר. לא הספיק עדיין להריח בריחה הטוב של מדינת־קולומבוס ולהזין עיניו ביפיה ובתפארתה, וכבר התוודע אל בתולה יהודית, התאהב בה על רגל אחת, נשא אותה לאשה והפרה בית מלא פעוטות. לא עברו עדיין חמש שנים מן היום שטעם „מרק־הזהב" וזכה כבר לחמשה „קדישים". כיצד? זוגתו פרנסיס (בעיירתה היה שמה פרידה) נתברכה משמים בכרס פורה וילדה שלשה ל„אחדים" ואחד תאומים. העניות ב"ה מתארחת בביתו. לא תחסר בו גם הקללה על טהרת הלשון היהודית. האשה צועקת וה„קדישים" צועקים. שמחה וששון. אח, אח, נפשו כלה ויוצאת אחרי הבימה! לאהבתו את התיאטרון אין גבול. הוא חושך פרוטה לפרוטה, מדיר מעצמו הנאה מאכילה ושתיה לשובע, מהלבשה והנעלה ואינו „עובר" אפילו על „שאו" אחת.

הוא אמר: אי, חלומות —

כאמור, היתה אדילה אורחה תכופה אצל בען פונק. בצאתה מחדרו היתה רוחה מעודדת יותר ותקותה מובטחת יותר. פעם בפעם היתה אחת חוזרת ונשנית: כשרון נפלא לה, כשרון בלתי־שכיח, שאילו היה מתפתח בהדרגה ותחת הנהלה של רֶז'י בעל־טעם, הרי נעלה מעל כל ספק, שהיה שמה הולך מסוף אמריקה ועד סופה.

— הרי מה עליה לעשות? — שאלה נרגשה.

דעתו היתה לפתוח תחילה בקטנות ודוקא בפרובינציה, באיזו עיר רחוקה ובתיאטרון קטן. כבר היה כזה לעולמים. שהרי כמעט כל ה„כוכבים" של הבימה התחילו בדרך זו, שראשיתה היתה מִצער ואחריתה סוגה בשושנים. כך, כך, אחותי אדילה —

יום אחד הציג בען לפניה „כשרון" גדול אחר בשם:

— מיסטר פרעד קורין.

בען פונק אמר על פרעד קורין, שאין כשרונו אלא בהומור. הגע בעצמך: אדם שמעולם לא היה על הבימה ולא נטל חלק במשחק, מכל־מקום הריהו יודע כמה וכמה תפקידים קומיים על־בורים, כאחד ה„כוכבים" הגדולים במקצוע זה! ביחוד גדל כוחו ב„צינגטאנג" שב„שולמית". כדאי לראותו בתפקיד זה כדי להכיר כרגע שכאן עומד לפניך כשרון גדול, שנתגלה על ידו, על ידי בען פונק. כיצד גלהו? פרעד זה רצען הוא על־פי אומנותו וה„שאפ" שלו נמצא בקרן־זוית של איזו סימטה נדחה. ולפי שהנעלים של בען, בעוונותיהן הרבים, טעונות הטלאה תדירית, הרי פעם אחת נזדמן לעבור באקראי באותה סימטה ונכנס ל„שאפ" לסתום פיה של סוליה אחת. ועד שפרעד מתעסק בנעל הקרועה ספרו ביניהם על דא ועל הא. בינתים נתגלגלה השיחה על התיאטרון היהודי (אם זכרונו אינו מטעהו, הרי פרעד הוא שהזכיר במחזה ה„מכשפה" שהציגו בימים ההם על הבימה ועשתה רושם כביר על יהודי־ברונזביל). הרצען התלהב מאד והראה

הקוניאק, נתבדחו שלשתם, הפיחו הלצות, שרו שירים, שפכו נפשם והביעו תקוה:

— אי, יבוא יומם!

זו היתה האידיאה של אדילה — לנסות מזלם בפרובינציה במחזה שולמית. כל העינים אורו למשמע זאת. ביחוד התרגש הרצען, מי שעתיד למלא את התפקיד „צינגטאנג". לדעתו חייב כל אחד מהם לעזוב איש את משרתו ואיש את אשתו ובניו ולצאת מכאן לאלתר — אח, זוהי אידיאה, לעזאזל!

הראש וראשון במסבה זו היה, כמובן מאליו, בען פונק. דעתו היתה המכרעת בענין זה, אלא שהוא שתה הרבה ושתק. כעין מחשבה כבדה שרתה על פניו החורים והרזים, רק חוטמו האדים, שנתן להם הבעה משונה. הבקבוק לא פסק מפיו, כאילו היה מבקש בו פתרון לחידה מסובכת. נטפלה אליו אדילה:

— מהו אומר, בען?

— כן, מה דעתו, ה„כוכב" שלהם? — חזר פרעד אחריה בלשון כבדה קצת.

ה„כוכב" גמע תחילה גמיעה הגונה מתוך הבקבוק, כשהוא מחזיקו בשתי ידיו, כאילו היה חושש, שמא יוצא מרשותו, אחר נסתכל בשניהם עגומות, השתעל קלות, כאשר יעשה קודם שיפתח בשירה והשיב סתומות:

— „וועל" —

אדילה התריזה:

— דבר ברורות, בען!

שוב גמע גמיעה העושה רושם, התבונן בתוך הבקבוק ההולך ומתרוקן, הניע ראשו כמצטער, העביר אצבע על חוטמו האדום

אחרי כל „שאו״ הריהו „מלא כרמון״ ונעדר־מנוחה. כשאין איש ב„שאפ״ הריהו מניח את העבודה ומשחק בינו לבין עצמו, רואה עצמו כאילו היה עומד על הבימה לפני קהל רב, ההומה וגועש:

— בראוו, פרעד קורין! —

מיום שהתוודע אל בען פונק, היה מתחמק מזמן לזמן מן ה„שאפ״ ומבקר בחדרו, שוהה אצלו שעה ארוכה מראה כשרונו בתפקידים שונים ונהנה הנאה מרובה מן התהילות והתשבחות של בען פונק. מובן מאליו שלא יחסר גם המוזג. השיחה מתנהלת ברעות ובהשתפכות־הנפש ואף פרעד בכלל: „אנחנו האקטיורים״. הגיע הדבר לידי כך, עד שהרצען הודה:

— אילו היה מתקבל בתור אקטיור באיזה תיאטרון, אפילו במרחקי־ארגנטינה, היה עוזב את אשתו ובניו — ובורח.

כמה וכמה מעלות טובות לפרעד זה, ברם זו האחרונה, לדעת פונק, הגדילה — קטן־קומה, צנום, פזיז ומלא חיים. דומה, כאילו לא נכתב התפקיד „צינגטאנג״ אלא בשבילו. מובטח הוא בו, שאילו היה נראה פעם אחת על הבימה, מיד היה קונה עולמו ומתפרסם בכל אמריקה.

ויאמר נא כאן שבחו של הרצען, שאינו מן הבישנים כלל ועיקר ונוח להתפתות במהרה כשהדבר בא להראות כשרונו; והראיה: לאחר שהוצג לפני אדילה ונשתבח כראוי, מיד נחה עליו הרוח והתחיל למלא את התפקיד של „צינגטאנג״. הרושם היה כביר. אדילה לחצה את ידו לאות הכרה ונבאה לו עתידות. לא נתקררה דעתה, עד שהציעה להציג כאן פרקים פרקים מן המחזה שולמית. היא בתור שולמית, פונק בתור אבשלום ופרעד בתור „צינגטאנג״. ההצעה נתקבלה ברצון וה„הצגה״ עלתה יפה מאד. ביום ההוא נכרתה ברית של ידידות ואחוה ביניהם. אדילה הראתה רוחב־נפשה בזה שנתנה „מזומנים״ ונערכה „כירה״ כדבעי. אחרי הגמיעות הראשונות מן

לא היתה לאדילה ברירה אחרת אלא להציע תכניתה היא, כיצד תצליח להמציא מאה ואולי עוד אי־אלו דולארים. כיון ששמע בען כך, מאה ויותר, חיתה רוחו. הוא הריק את הבקבוק עד גמירה, יצא מלפני השולחן, התשוטט לכאן ולכאן ודבר בהתלהבות על ההצגה העתידה ועל ההצלחה המרובה, הואיל והם יוצאים בכוחות הגונים, כשרונות גדולים. מנויה וגמורה, שהוא ואדילה יופיעו על המודעות בתמונות גדולות ובהירות בפוזות יפות, היא, אדילה סטאר, האקטריסה היהודית־האשכנזית המפורסמת מברלין והוא — „וועל" וויקטור גורסקי, המשחק היהודי־הרוסי המהולל מפטרבורג.

הרצען תבע את חלקו:

— והוא?

— הוא? „וועל" — הקומיקון הידוע פרעד קורין מבוקרשט. שבע־רצון, אי?

כן, הוא היה שבע־רצון, הרצען מפומקין עוועניו.

— ...אליהם יצטרפו עוד כמה ממדרגה שניה. עוד היום יתראה עמהם פנים ומובטח הוא בהם שיסכימו לכך. קחו, לדוגמה, אורווינג פיש הזקן, מי שאינו יכול להשיג משרה על הבימה היהודית והצטרך לעת־זקנה למכור פירות בפיטקין עוועניו, או, למשל, לאזאר סימקין, החוזר כמוהו על הסאלונים, אשר לעוד נשים — „וועל" בטחו בבען, שהכל יהא כשורה. למחרת בבוקר יעשו את הריפיטיציה הראשונה, העיקר — מעות.

אדילה הבטיחה להמציא את המעות בעוד שנים שלשה ימים.

בען אמר: אין זו אלא הלוואה לקומפניה.

— בודאי, בתור הלוואה, — חזר אחריו הרצען.

בקיצור: לא עברו שבועות שנים וה„קומפניה" יצאה להציג את המחזה „שולמית" בפרובינציה — וחלומה של אדילה נתגשם בחיים.

והמרטיב מלמטה למעלה, תלה באדילה שתי עינים שתויות ודלוחות ודבר ברורות:

— מעות מניין?

— מעות למה? — תמהה אדילה.

— כן, למה? — חזר הרצען אחריה וגהק על קיבה מלאה, — עקסקיוז מי.

כן, צדק בען. צא וראה: האפשר להראות בתור אקטיור בעיר נכריה בתלבושת כזו ובנעלים כאלו? מה יאמרו הבריות, אי? כיחפים יראו אותם, חבר של רמאים. מלבושים כבוד, במשחקים על אחת כמה וכמה. תיגח אדילה הלבושה הדר ואילו הם — אי, כחוזרים על הפתחים! ולא זו בלבד: יתר ההוצאות מה תהא עליהן?

— אילו הוצאות?

— „וועל"... תואיל נא לחשב על פי האצבעות: א. הוצאות־הדרך; ב. דמי־קדימה בעד התיאטרון; ג. מודעות באותיות ממויחות וצעקניות בתמונותיהם וכיוצא בדברים שאין לראותם מראש. לכך דרושים סכומים הגונים, אחותי אדילה.

רצתה אדילה לדעת: כמה בערכו?

— „וועל" — כשתי מאות.

היא השתקעה במחשבות והתשוטטה בחדר אנה ואנה נרגשה מאד. אמנם, היה עמה איזה סכום, שחשכה באין־רואים ליום־תוכחה. אילו מכרה עדייה וכמה מבגדיה, הרי היתה לה כמאה דולארים. היא פנתה אליהם:

— כמה יש להם?

בען הריק את הכיסים ונשרו מתוכם כמה מטבעות:

— זה כל רכושו.

אשר לפרעד:

— היה מעביט את אשתו ובניו בכמה דולארים, אך מי ירצה בהם?

כך התנחם לואי. אף־על־פי־כן היה נרגז ומודרך־מנוחה. היה אובד לשעה ארוכה בכרך, חוזר ברחובות ומבקש את אדילה — בקש את הרוח בערבה. וראה נא ראה, פעם אחת, בכניסתו אל איזה גן והרי מיסטר פארקיס לפניו. רצה הלז להשתמט מעיניו, אבל לואי הפסיק דרכו:

— הלו, מיסטר פארקיס!

הנחתומי גמגם דבר־מה באי־רצון ואמר להפרד, אך לואי החזיק בו ורצה לדעת:

— אולי הוא יודע אדילה היכן היא?

כעין נהרה הופיעה על הפנים הבלתי־מגולחים של הנחתומי:

— אדילה?

— זה היום השלישי שנעלמה ואיננה.

— איננה? מה אומר? עזבה את הסאלון? האמת הדבר?

לואי שלח אותו לעזאזל ונפרד ממנו בלא ברכה. עברו כמה ימים ואדילה נשתכחה מלבו, כאילו לא הכיר אותה מעולם. לא הזכירו את שמה תמיד אלא השוטר מיקארפי, האשכנזי הזקן והכושי תם. על השאלה של האורחים: היכן היא מיס אדילה? בדה סם תשובה זו, שנתקבלה על דעת כולם:

— בריאותה נתמוטטה והרופאים צוו עליה לנסוע לקליפורניה לנוח.

— מתי תשוב?

— מי יודע? ודאי לא כל־כך מהר.

— חבל...

בינתים חלו שנויים בסאלון. „צ׳יק״, אחד מ„בודקי־הכיסים״ הביא איזו ריבה צהבהבת בתור משרתת ולא הוציאה אפילו שבוע אחד. נתקבלה אחרת תחתיה, שהתאימה פחות או יותר למשרתה, אלא שפעם נתפשה בתקלתה כשהיא מצניעה כמה מטבעות בחיקה בסתר,

ח׳ פְּגִישָׁה

נעלמה אדילה ואיננה. אליבא דאמת לא הצטערו שני השותפים עליה ביותר למרות מה שחסרונה היה מורגש בסאלון, לפי שהיתה חביבה מאד על האורחים. ביחוד לא התגעגע לואי עליה, אדרבה, משום־מה היה שבע־רצון מן המקרה הזה. שהרי היא היתה לו כבר לזרא ובקש להפטר ממנה, לולא סם שהיה מעכב בידו באמתלה, שמא יקלקל בכך את ה„ביזניס״.

ברם הם היו נרגזים מבחינה אחרת: הרבה „מציאות״ חסרות. בהיותה כאחת מהם וכל רז לא אניס ממנה, הרי שלחה ידה בגנבה והעלימה כמה „כלים יקרים״. ולא עוד אלא שידה היתה גם ב„מזומנים״. מי היה יכול לחשוד בה, שתסבב אותם בכחש ותגנוב את דעתם ככה, אי? על דעת מי היה עולה שהיא עלולה למעשה כזה?

כן, התנהגותה היתה מוזרה וחשודה בעת האחרונה. כמעט מדי יום ביום היתה יוצאת העירה ושוהה שם זמן רב. בכל פעם היתה אמתלה אחרת בפיה. לואי לא חשד בה. כסבור היה — אי, משוגעת חדשה. לא יעברו ימים מועטים ותמאס עליה. עכשיו מי נביא וידע מזימות־לבה! מי יודע כמה גדולה היא הגנבה, שהרי התיבה עם הפדיון היתה תמיד פתוחה לפניה והמעות לא באו בחשבון ובהשגחה. כיסיה היו מלאים תמיד בדמי־הפדיון — כן, הערימה אותם, אדילה! אהבתה לא היתה אלא כאמצעי לאחז בה את העינים. אילו מצאה עתה לואי, היה נפרע הימנה כראוי לה; ברם, עוד חזון למועד — סופה להזדמן עמו פנים אל פנים בזמן בין הזמנים!

בזכר לשער, הזדקרו כמה שרשי־שער בודדים. חוטמו היה קצר כדמות בולבוס רענן שקוע בין שתי הלחיים כעין שלפוחיות נפוחות. שפתיו היו עבות ומראה האפר להן, וכשנפערו גלו שני טורים של שני־זהב. פזיז היה יותר מדי בניגוד לכובד־גופו ושפתו היתה חיה ושוטפת. מיד כשהוצג לפני לואי, שלב ידו בזרועו, כאילו היה מכירו וידידו משכבר־הימים. בכיס־חזיתו היו תקועות כמה סיגארות עבות, שהיה מכבד בהן כל הנמצא בקרבתו. כמו־כן היה דרכו לכבד את המסובים בשתיה וביד רחבה. לכאורה נפש רחבה ונדיבה, שאינה פוסקת מלחייך, אף־על־פי־כן, קודם שהתחילו במשא־ומתן, קרא סם ללואי הצדה והשיאו עצה:

— הווה זהיר בבריה זו — שבע תועבות בלבה.

התדע מה שהשיב לואי? הוא הביע תשוקה זו:

— היה מתאווה לתקוע סכין בכרסו המעוגלה, עד שכל מעיה יבצבצו החוצה!

סם הצטחק בקול. כשקרב מיסטר סאל ושאל לטעם הצחוק, ענה:

— מיסטר קוניס התחיל מחבבו מן הסקירה הראשונה.

כעין צל חלף על הפנים השמנים של מיסטר סאל, חיוכו האדיב נעלם עד־ארגיעה, כאילו באה רוחו פתאום בעבים, עיניו קמו בחוריהן וקבלו מבע חד, אכזרי, אולם מיד שבו למרוצתן הקודמת ולחיוכן, כאילו לא קרה דבר ואמר:

— אף הוא מחבב את מיסטר קוניס...

אחר כך הלכו לראות את ה„סחורה". עליהם היה לנסוע ב„תחתית" כשעה שלמה. מיסטר סאל דר בשכונה איטאלקית בקומה השניה של דירה ענקית. את הדלת פתחה להם אשה צעירה ונאה, שחרחורת וגבהת־קומה. זו היתה הגברת סאל. לאחר שהוצגה לפני האורח, האדימה קצת למראה הגבר האליגנטי ויפה־התואר והזמינתו

לא נתבייש סם להכניס ידו לתוך חיקה כדי להוציא את הגנבה — ופטרה ב„כבוד" ובלא תשלומין. השלישית היתה כבר „אלרייט", כלשונו של סם. בטי היה שמה, נערה לא מכוערת כלל, גחכנית ומלאה חיים. אליבא דאמת לא היתה יפה כאדילה, לא אותה הקומה הזקופה והגמישה ולא אותה הגראציה, שלקחה את לב הגברים; תחת זאת היה בה משום הנשיות המגרה את התאוה השפלה. היא לא היתה מפונקת ביותר, יהא זה אפילו האשכנזי הזקן ובלבד „לעשות חיים". מעולם לא סירבה למישהו „לצאת" עמו לשם „גוד־טאים" ואחר לבלות בחדרו כל הלילה. הזמנות כאלו נעשו ברמיזה ובלחישה. „צ'יק" היה המתווך ובא על שכרו בעין יפה. זאת ראו שני השותפים וסם הציע:

— אולי כדאי היה לקבוע „חדר" לבטי לשם „ביזניס"?

קראו לנערה. היא נאותה מיד. קבעו לה משכורת הגונה שהשביעה את רצונה. מובן מאליו שהדבר נעשה בצנעה. בטי שרתה בסאלון כמקודם. בבוא „אורח", הרי לאחר משא־ומתן קצר, המשרתת עלתה לחדרה והאורח אחריה. לואי התעסק בענין זה ולשבחו יאמר, שהכל היה כשורה. ה„ביזניס" החדשה לא היתה רעה כלל. ומכיון שנתרבו ה„אורחים", נמלכו השותפים ביניהם והחליטו להגדיל את ה„ביזניס". לכך כבר דאג לואי והתחיל לחזור אחרי „סחורה" משובחת; וכזו נמצאה מהרה.

„צ'יק" הביא אל הסאלון בר־נש כרסני אחד, איזה מיסטר סאל, שפניו עגולים ושמנים וכעין עור החזיר החרוך להם, ועיניו, כשני בני־רחש קטנים הטובלים בשומן, התרוצצו בחוריהן ולא פסקו מלחייך. שתי בהונות הידים הקצרות והשמנות תקועות בצדי החזיה הלבנה. בכך הבליט כרסו המעוגלת יותר, שנראתה כחבית זעירה זו, הנתמכת על שני עמודים קצרים לבושים במכנסים משובצים. קרחתו הזכירה במלפפון גדול ומבהיק, ורק בעברי האזנים הארוכות,

לפריה־ורביה, אי? ישכור אחד מהם וימלא את רצונה בקרוב.

מיסטר סאל קפץ כנשוך־נחש:

— הא לא!... ברם, למה זה יעסקו בדברי־הבאי? מוטב להם שיכנסו אל ה„אופיס" שלו — ודאי ה„סחורה" תשב שם כעל גחלים בוערות.

סרו אל ה„אופיס". כן, שם ישבו כמה נשים וחכו למיסטר סאל בכליון־עינים. לא, אף אחת מהן לא משכה את עינו של הקונה, מיסטר קוניס. רובן לא היו כבר צעירות ביותר, מפוקסות וקמוטות. לשוא נסו להראות סימני־עליצות; חותם־הדכאון היה טבוע בהן ומראן עגום ומשומם. מיסטר סאל לווה אורחו החוצה והבטיח:

— כשתהא „סחורה" הגונה יטלפן.

פעם אחת עבר לואי קוניס בסימטה אחת. על־פי הווילאות המורדות שעל גבי החלונות שבקומה הראשונה של דירה אחת, הכיר שכאן בית־קלון. ולפי שחזר אחרי „סחורה חיה" בימים האחרונים כדי להרחיב את ה„ביזניס" שלהם, סבור היה שמא ימצא כאן „מישהי" שכדאית היא לפתותה במשכורת הגונה ולהעבירה אליו, התדפק על הדלת ונכנס פנימה.

בחדר־הכניסה עמדה אשה דלת־בשר ובשנות־העמידה ליד סטיו — מוכרת למראית־עין אוכל ומשקה וכל מיני סיגארות בתיבות פתוחות. למראה האורח ההדור בלבושו, הסבירה לו פנים ושאלה באנגלית משובשת:

— במה תוכל לשרת את האדון?

האדון בקש כוס־שכר; תוך כדי גמיעה:

— המ, „נקבה".

התגרנית ירדה מיד לדעתו וחשפה לקראתו פה עם שנים רועות; חוכה מתועבה ומאונסת השתפכה על פניה הקמוטות

אל הטרקלין הנהדר. לואי התבונן בה ואחר בבעלה הקצר והשמן, כאילו היה שואלה בשפת־אלמים: הזהו טעמה? היא לא יכלה לעמוד בפני מבטיו החודרים והורידה את ראשה; אולם לא עברו רגעים מועטים ועיניה, שנתאוו ליהנות מדיוקן נחמד של גבר צעיר־לימים, שכחו לגמרי את הגבר השני, מי שהוא בעלה וממלא כל משאלותיה ובלבד שתהא אשתו כדת, מחליקה על קרחתו המבהיקה ומכנתו בשם „דארלינג", אבל בסתר־לבה תשטמנו כמות — עינים שחורות אלו נחו עכשיו על לואי בארשת של כמיהה, תוגה וגעגועים. ואף־על־פי שנקראה בפי בעלה טניה'צ'קה, כיון שהכיר בה שנוי זה, בקש אותה לעזוב את החדר הואיל ועליהם להשאר ביחידות. כשיצאה, אמר הבעל:

— אינו רוצה להכניסה לתוך ה„ביזניס" שלו.

לואי שאל משום־מה:

היש להם ילדים?

כאן נתעגן הבעל, מיסטר סאל:

— לא; כנראה שאין הוא ראוי לפריה־ורביה.

— הא מניין לו, מיסטר סאל?

— חזר על כל הרופאים המומחים וכולם אומרים... למה זה, יחייך, מיסטר קוניס? אין הוא מאחל זאת אפילו לאויבו־בנפש, שתהא לו אשה נאה וצעירה ואינו יכול להוליד בנים. טניה'צ'קה שלו אשה כשרה היא. הוא, אמנם, עוסק ב„ביזניס" טמאה, ב„סחורה חיה", אבל לאשה בחר לו נערה תמה וצנועה... לאמתו של דבר אינו להוט אחרי „בייביס", אלא שהיה רוצה למלא רצונה — אי, תהא לה „תינוקת" ולא תצטרך להשתעמם. כך דרך הנשים: בילדותן תאהבנה בובות ואחרי נשואיהן — תינוקות.

לואי התלוצץ:

— כלום מעטים הם הגברים בניו־יורק רבתי המוכשרים

נטל שיור־הסיגארה של האורח שהיתה מְעֻשֶּׁנֶת בְּמאפרה — חזר והודיע:

— אינה יכולה עכשיו — „חולה”...

שוב גחן אל רעיתו. הפעם חזר בתשובה חיובית:

— מיד תבוא.

כלה את משלחתו, נטל ביצה שלוקה ועוגה חרבה מעל הסטיו ופרש עמהן אל חדרו — ליהנות מאכילה ושכיבה בעת ובעונה אחת.

כעבור רגעים־מספר נפתחה הדלת של הרחוב ואשה נכנסה פנימה בגנבה. כשהסתכל בה לואי נשתומם מאד — זו היתה הגברת טוביס. לכך לא פללה הגברת טוביס! היא החווירה כסיד ולולא הקיר שנשענה אליו היתה בודאי נופלת אין־אונים ארצה. כן, לפניה נצב מיסטר קוניס. הוא ולא אחר. ולא עוד אלא שנקראה לכאן כדי למכור לו את גופה. אי־אפשר למסור בלשון בני־אדם מה שנתחולל בלבה באותה־שעה. היה לה הרגש כאילו נפתעה לפני תהום חשכה ועמוקה, שעוד מעט תפול לתוכה בריסוק־אברים ותמצא בה את קבורתה העולמית. הכל בבית כמו נעקר ממקומו, מתמוטט ושוקע עמה יחד. היא לא גרעה עיניה מלואי, עינים נפחדות ומאוימות, כאילו נזדמנה פנים אל פנים עם המות עצמו. חרפה, דכוי־נפש ויאוש מלאו אותה. כל זה התבקש להתגלם בצעקה, אלא גרונה כמו נסתם והיתה נטולת־יכולת ומשוללת־תנועה. המוצא היחידי היתה הדלת, לפתוח אותה במהירות ולהמלט על נפשה, ברם הדלת היתה רחוקה ממנה ובלתי־מושגת, כמהלך של כמה פרסאות והיא גופא כאילו רותקה למקומה בלי מוש משם. נורא מכל היה מבטו של לואי, מבט חודר לב ונפש, שלא הרפה ממנה אפילו דקה אחת. במרחק של שלש פסיעות עמד, עמידה זקופה ודוממת, ולא פסק מלהסתכל בה. המצב הזה ארך זמן־מה, אך היה כנצח שלם, אחר התעשת, קרב אל הגברת טוביס בלאט ובעמדו לפניה שאל בלחש:

והמפוקסות. עכשיו דברה יהודית בהברה הגאליצאית, הואיל וה„אדון״ הוא יהודי; יצא כך:

— אין בביתה „נערות תדיריות״, אלא כמה נשים לה בשכונה המזומנות לבוא בכל עת — ח, צעירות ונאות, מהן גרושות ואלמנות ואפילו נשואות „המרוויחות דולאר צדדי״... היא אינה אלא סרסורית המקבלת „קומיסיון״. אם על האדון טוב, תשלח לקרוא לאחת מהן, הא?

כן, האדון נאות לכך. מיד יצאה הסרסורית מלפני הסטיו בבקשת סליחה ובאותה החוכה המתועבה, פתחה את הדלת של החדר הסמוך וקראה בקול רם:

— מו־טי!

בעד הדלת הפתוחה שבחדר הסמוך והאפלולי, נראתה מטה רחבה. תחילה התרומם ראש ואחריו גוף ארוך וצנום — זה היה מוטי. כיון שירד התריע את חוטמו בקול, קנח אותו בשני שרוולי־הכותונת המסואבה מזה ומזה, אחר פהק פהוק ממושך, תקן את המכנסים במשיחה, לבש את מעילו והתחיל גורר אחריו שתי הרגלים הנכאות השומות בנעלים גדולות ומשונות כשקומתו הארוכה כפופה קצת. כשיצא משם החווה קידה כלפי האורח, לשם יציאת חובה בלבד ובמעין רוגזה כבושה, כאילו היה הוא האשם, שנצטרך להפסיק שכיבתו העצלנית — ונפנה אל הרעיה בקול של מגרה קהה:

— אל מי?

גחן אליה והיא לחשה על אזנו הכבדה. קודם יציאתו הריק שיורי־השכר של האורח באין־רואים. לא עברה שעה מועטת וחזר והודיע:

— אינה יכולה לבוא — בעלה בבית...

שוב גחן אל רעיתו והיא לחשה על אזנו הכבדה, קודם יציאתו

הנה פנה אליה לואי בשאלה:

— מה שלום בעלה?

ניעורה מסבך־הרעיונות ולחשה:

— מת.

— מת? מתי?

— אשתקד —

לואי הלך עם הגברת טוביס לביתה, אשר בסימטה הסמוכה. היא לא התנגדה לכך, כאילו נכנעה לו בלא־יודעים. דירתה היתה בקומה התחתונה כדמות מרתף, אפלה ורטובה, שהכניסה לתוכה היתה במעלות־אדמה מרופטות. זה היה חדר רחב ונמוך, שהקירות בו מכוסים טחב וחלון אחד, הקרוע אל המדרכה וכעין הירוקה, האיר את האפלולית. האויר היה ספוג ריח משונה ומחניק, ריח של בני־רחש סרחונים ומקקים, הפרים ורבים כאן בלא הפרעה. מטה אחת עמדה בקרן־זוית אפלולה. לידה עריסה רעועה ובה נמנמה תינוקת כבת שנה מכורבלת בשמיכה קרועה ומסואבה. מיד לכניסה, נזדרז אליה האם, גחנה עליה וכתפיה הרעידו מבכי כבוש. התינוקת ניעורה מתנומתה ופקחה שתי עינים שחורות וחיכניות, ראתה את אמה ופשטה אליה ידים קטנות ומלאות. האם מחתה את הדמעות, כרבלה את התינוקת בשמיכה, נטלה אותה על זרועותיה והתישבה עמה בקצה־המטה. לואי קרב אל המטה והתחיל להשתעשע עם התינוקת, נגע בחוטמה ועל פיה, צבט קלות בלחייה הפורחות. תחילה הביעה התינוקת אי־רצון והסתכלה במין יראה גלויה באדם הזר, נלחצה אל אמה ונראתה רצינית ונבוכה קצת, אולם קמעה קמעה פגה מבוכתה והתחילה מגחכת.

— בחור, או בתולה? — שאל לואי את האם.

— יל־דה.

— מה מעשיה כאן ?

עכשיו הביטה בו ישר ובעיניה זרחו דמעות — זו היתה התשובה. ברגע אחד הספיק לראות את השנוי לרעה שנהיה בה — הזוהי הגברת טוביס הבריאה והפורחת ? חוורת, קמוטה, חזה נפול, דלה ורזה, כאילו חלתה במחלה אנושה שאכלה את בשרה. הפוך היה ממוסמס על פניה. תערובת של לובן ואודם, שהבליטה את נוולה יותר ונתנה ארשת־דכאון לכל חזותה החיצונית. ביחוד העינים, שתוגה שחורה נשתקפה מתוכן, מין הכנעה אלמת לגורל השחור ולמצבה הקשה.

הסרסורית התעינינה לדעת :

—מה יש, סיר ?

לואי דחה אותה קלות :

— היא — שארת בשרו.

— ככה ?

לואי נטל את הגברת טוביס בידה, הושיבה על כסא סמוך לסטיו והזמין שתי כוסות־שכר. דעת הסרסורית לא היתה נוחה כלל מן המקרה הזה. היא, אמנם, הגישה שכר, אבל כולה אמרה — ה„קומיסיון" מה תהא עליה ? הגברת טוביס לא נרגעה עדיין, למרות היחס האדיב של לואי אליה ושתתה בלי־חמדה, כיראה לסרב למי שתקיף ממנה. הוא שאל אותה אם רעבה היא, הניעה ראשה בשלילה מבלי הביט בו. מזמן לזמן מחתה את עיניה בסתר כשראשה מורד על חזה. כחוטאת ישבה, כאילו לפני כס־המשפט, דוממה ומדוכאה, הצער בדמות אשה. היא לא חשבה על התינוקת שהשאירה לבדה בבית, גם יתר הילדים המשחקים ברחוב לא עלו בזכרונה. שכחה לגמרי את העניות המנוולת ואת שאר הדאגות הממלאות אותה תמיד, ולא היתה לה עכשיו אלא משאלה אחת — שתפצה הקרקע כאן את פיה ותאבד בה לעולם.

כעל זר ולא נתפתו לו. הוא עמל לקנות את לבם ונתן להם מטבעות. הם מאנו לקחת, שאלו את האם בעינים אלמות ושוקקות והיא הרשתה להם בתנועת ראש קלה, נטלו את המטבעות בשמחה גלויה, בהשוותם אותם זה לעומת זה, שקול והבט בהם וב„דוד" הטוב כאחד. עכשיו כבר צחקו בחשאי כש„הדוד" דגדג אותם או צרם על חוטמם וענו על שאלותיו ברצון. הרעב נשכח מהם והשתעשעו בכסף. הילדה, זו שלואי כנה אותה בשם „צרחנית", לאחר שהשביעה עינה במטבע שלה, נזכרה פתאום ברעבונה ושאלה את האם לפת־לחם, אבל האם המשיכה לשבת כמקודם מדוכדכה וקודרת ולא הגידה לה מאומה. הילדה תבעה עכשיו בקול ומשכה בשמלתה. כיון שלא נענתה, שבה להשתעשע במתנה שלה, שהיתה חבויה בכפה הקטנה והסיחה דעתה לשעה מועטת. ברם, פתאום שבה לתביעתה ביפיחה חשאית והתחילה להתגרות באחותה הקטנה, שישבה לה לבטח בחיק אמה. התינוקת הצטחקה כנגדה ושלחה ידה הזעירה בשערותיה הפרועות.

זאת ראה לואיס ופנה אל הגברת טוביס:

— הילדים רעבים — תצא לקנות דבר־מה לאכלה.

תלתה בו שתי עינים נוגות ודומעות. הבין את מבטן האלם, הושיט לה שטר־מדינה, נטל את התינוקת מעל זרועותיה והאיץ בה למהר ולהזדרז, הואיל והילדים הם רעבים מאד. מתוך כך צווה עליה שלא תחוס על הממון ותקנה מכל הבא לידה, אף פירות לרוב. שאל את ה„חברה" אם הם אוהבים סרדיניות ונקניקים וקבל תשובה חיובית בלוית צחוק קולני של שביעת־רצון. אף את התינוקת שאל, אם תאכל זבדה ותשתה חלב וכנה אותם בשם „לקקנית". נזכר שהדיר אותה חלק במתנה וכבדה במטבע. ועד שהאם מתעתדת לצאת נזף בה בחבה:

— לא שבה עדיין? תזדרז נא, שמא הוא וה„חברה" יהרסו אֶת הדירה עַד היסוד בה — כל כך רעבים הם! עושי, חושי!

— נחמדת מאד — מה שמה?

— קלארה — בתו.

— אי?

— הוא אביה...

לואי נדהם מאד והדבור ניטל ממנו. הוא הסתכל פעם באם ופעם בתינוקת הגחכנית ולא האמין למשמע אזניו. הוא אביה של תינוקת נחמדה זו? לא יאמן! ולא עוד אלא שהגברת טוביס אמרה:

— כמוה כמוהו — כשתי טפות מים...

חדשה זו הרעישה את לבו. הרגשה דומה לחמלה נולדה בו פתאום, חמלה לנפש רכה זו המכורבלת בשמיכה הממורטטת. דומה, כאילו היתה תובעת ממנו עלבונה, למרות השובה־נפשות. למראה אותה בכך, ראה עצמו משום־מה אשם וחוטא, כאילו הוא שגרם ברעבונה ובדלותה המנוולת. העידו בני־הרחש המחליקים מעל הקירות הטחובים בהמון רב והעידה האפלולית המחניקה, העוצרת בעד קני־הנשימה — התזכור, לואי, אותם הימים והלילות, שאשה זו התמכרה לך בהם בתאות־בשרים סוערת? ביחוד העידה האם, עלובת־נפש זו הנמקה בעניה, המוכרת גופה לכל גבר כדי לכלכל את התינוקת, פרי חטאתו ואשמתו. הכל נתברר לו פתאום. עכשיו ראה גם את הגברת טוביס באור אחר, באור החמלה. היה בשבתה משום האשמה האלמת ובהסתכלותה משום התביעה לדין. דמעות חמות התגלגלו על לחייה השופות והרזות. דוממה ישבה ובפיה אין דברים. רק עיניה הביעו:

— אני זונה...

בינתים שבו הילדים מן הרחוב בזה אחר זה רעבים, קרועים ומגואלים. הגדולים בהם הכירו מיד את לואי, אבל עמדו מרחוק בישנים ושותקים. לואי התוודע אליהם וקרא כל אחד בשמו, משך אותם בדברים רכים ונהג בהם קלות־ראש, אף־על־פי־כן הביטו בו

ונמסרה ברשות הגדול להשגיח עליה. נשתלטה דממה בחדר. לואי עזר לגברת טוביס לאסוף את השיורים ולשימם בחבילה אחת — די מזון לכל היום. אחר הדליק סיגארה ומשום־מה שאל:

— היה חולה — בעלה?

בקולה נשמעה דמעה:

— קיבתו המקולקלת אכלה אותו. היה יכול עוד לחיות כמה שנים, לולא הריונה —

הוא התעכב על־ידה והיא התחילה לספר; בקירוב כך:

מיום שהרתה, נשתקע בעלה במרה־שחורה, מחריש־דומם ואינו מסתכל אלא בכרסה, שהלכה הלוך והתעגל משבוע לשבוע, כאילו היה רואה בה את המות, המתעתד לפרוץ משם ולכלותו בזמן בין הזמנים. אפשר היה להכיר, כיצד חייו הולכים וכבים מיום ליום ומשעה לשעה. היה משום האימה בישיבתו, בהליכתו ובכל מראהו הדל והעלוב. היה ממעט באכילה ובשינה. לילה לילה היה עורך נדודים, מתהלך מחדר אל חדר, מעשן בלי־חשך ומדבר בינו לבין עצמו. פעם בפעם נופף אגרופים קפוצים כלפי מישהו מדומה. נראה היה כאינו שפוי בדעתו. היא יראה להיות עמו במחיצה אחת, שמא יקום עליה בסכין להרגה. בכניסתו אל הקיטון היתה מתרוממת במטה נכונה לקרוא לעזרה, אולם הוא לא נגע בה לרעה, לא דבר עמה דבר, רק הסתכל בכרסה... לשעבר היה נכנע וכפות לה, זהיר במלוי־רצונה, שמא תשפוך עליו קיתון של בוז ונאצה, עכשיו היתה אימתו עליה והיא זעה וחתה מכל תנועה ותנועה של גוויתו הצנומה והשחופה. היא ידעה את הסבה לכך, הכירה באשמתה ונשאה את ענותה בדומיה. היא לא נסתה להצטדק מיראה, שמא תזיק יותר ודבריה יהיו כשמן על המדורה. לפיכך נמנעה מבוא עמו בשיחה. חייה נעשו מרים מאד. לגיהנום היה הבית. נוח היה לה אילו הרים עליה יד ומַכה אותָה מַכּוֹת־רֶצַח, אִילוּ הָיָה אֲפִילוּ מְכַנֶּה אותה בשֵׁם זונה

ה„חברה" ענתה בצחוק, אף האם חיכה.

בשוב הגברת טוביס מזוינה בחבילות, הואיל מיסטר קוניס בכבודו ובעצמו להתירן אחת אחרי אחת ולהודיע בקול ל„חברה" הסובבת אותו מכל עבר, כרוכל הזה המכריז על מרכולתו:

— כאן יש להם סרדיניות ונקניקים; כאן עוגות לרוב; כאן פירות: תפוחים ואגסים, בננות וּבננות. ראו נא — אף זבדה וחמאה, חלב וגבינה. תמהר נא, הגברת טוביס, בבקשה ממנה — „שרפה" כאן!...

האם חלקה מנות לכל אחד ואחד. חשש לואי שמא יהא מחסור בלחם, שלח את הגדול ב„חברה" לקנות עוד עוגות וחלב. הסעודה התנהלה בלי־סדר, חטפו ואכלו, חטפו ואכלו, כאילו היו חוששים שמא יגרע חלקם. מאין כסאות בחדר, התישבו מי במטה ומי על הקרקע, כשהעינים השוקקות נטויות אל המזון שעל־גבי השולחן. באויר הטחוב עמדה המולה של קשקוש־מלתעות וטחינה קולנית. לואי התהלך מהכא להתם, התלוצץ ברעבתנים והגיש להם פעם תפוח ופעם אגס. אף הוא אכל, יותר לשם יציאת חובה, כדי שלא לפרוש מן הצבור, עמד ונהנה מאכילתם התיאבונית באיזו חמלה עמוקה שבלב, שכמוה לא הרגיש מעולם. ביחוד הזין מבטו בתינוקת, זו ששמה קלארה, האוכלת ושותה חלב בצמא ולא נמנע מלהזכיר לאם:

— הטעמה מן הסרדיניות?

מזמן לזמן מרח עוגה בחמאה והגישה לה:

— תאכל — יש די והותר.

היא צייתה באין אומר ודברים באותה התוגה בעינים ובאותה הדמעה על הלחיים הרזות. לאחר שה„חברה" אכלה לשובע ושתתה לרוויה, פרשה החוצה לשחק וליהנות מאור השמש ומן האויר הצח והבהיר, איש איש עם תפוחו בכיסו ועם הבננה בידו, כולם יחפים ולבושי־קרעים, אבל עליזים ושבעים. אף התינוקת נצטרפה אליהם

ושוב אותה החוכה העכנאית, שנתנה לו הבעה של תפלצת גחכנית — סמרמורת עברה בדמה למראה אותה! שוב נסתכל בכרסה, פרצופו האפיר כרמץ־מקלה, הכניס אגרופיו לתוך פיהו ונשך נשך, כאילו יגע לעצור ביד איזו מארה איומה, שנתבקשה החוצה, כשהוציאם, המליט את שם הדייר: מיסטר קוניס!...

פעם אחת, בכניסתה אל הקיטון, מצאתו לבעלה כשהוא שוכב במטה ומתיפח בחשאי, אותה־שעה היה לה הרגש, כאילו היה מישהו חותך בלבה באיזמל קהה. היא היתה מוכנה ומזומנה לבקש ממנו מחילה וכפרה, לקבל על־עצמה בקונם, שמהיום ואילך תהא מסורה לו ונאמנה. ולא עוד אלא שתפיל את עבורה, בכל התחבולות תשתמש, אפילו סם־המות תשתה ובלבד שתריק מתוכה פרי־חטאתה. ואמנם, היא גמרה בנפשה להפטר מהריונה כל־אימת היא בירחים הראשונים, אך עמלה היה לשוא, כאילו דבק בה בכלי־ברזל ואין להעתיקו! היא ארדה את עבורה, טפחה על כרסה, שמא תמיתנו, התהדקה אל הקיר, שמא תחנקנו — והוא צמח בקרבה על אפה וחמתה. היא נרזתה ורפתה מאד. אבד לה כל ענין בחיים. אף הילדים היו לה למשא והרחיקה אותם מעליה באף ובחמה.

היא ראתה עצמה כחוטאת, שאין לה כפרה...

ככה עברו שבועות וירחים. יום אחד נפל בעלה למשכב שממנו לא קם עוד. ימי־חושך הגיעו לה. כסף אין. הרי מכרה כלי־הבית אחד אחד — לרופאים ולרפואות.

שני ירחים אחרי מות בעלה ילדה בת...

אלמנה שוממה. העוני מתדפק על דלתה. הפעוטות מבקשים לחם ואין. בוכים בלילה. הכל נמכר, אפילו הכפות והמזלגות. נעה ונדה מדירה אל דירה, ממאורה אפלה אחת למאורה אפלה אחרת. הם נמקים ברעב ובקור. לבה שותת דם למראה ילדיה הרזים והרעבים

ורוקק בפניה; ברם הוא לא זלזל בה, לא הפסיק את דרכה, כאילו מנויה־וגמורה בלבו לדכאה באופן זה, להתנקם בה בתחבולה נוראה זו. כשהיה מסתכל בכרסה, הרגישה כעין צביטה חדה בחובה, כאילו נתקעה שם מאכלת קהה והיתה נוטה להתעלף. עיניו החודרות לווה לכל מקום, אפילו בשנתה החטופה ראתה אותן... ולא היא בלבד, אלא אף הילדים התיראו מפניו והיו יושבים שפופים ומכווצים איש איש בפנתו ואינם מנידים אבר. דממה מעיקה שרתה בכל הבית, כאילו היה בר־מינן נמצא בו. כל הלילה היתה איזו מועקה רובצת באויר ויראה סתומה על הלב והנשמה. בהאיר היום, כשהלך לעבודתו, שאפה אויר לרווחה. יש ולא היה חוזר הביתה שנים שלשה ימים רצופים, סבורה היתה, שמא ארע לו אסון, שמא אבד עצמו לדעת. בחזירתו שאלה אותו בחרדה:

— היכן היה?

לא השיב על שאלתה אלא נסתכל בכרסה המעוגלת. לא נגע אפילו בארוחה שעמדה מוכנה בשבילו על השולחן, נכנס אל הקיטון והטיל עצמו במטה, כבש ראשו בכר ושכב כך שעה ארוכה מאד, בלא תנועה כלשהי. מי שלא ראהו בימים ההם לא ראה אדם סגפני מימיו, כאילו הועלה מן הקבר. עור ועצמות. העינים שקועות בחוריהן, קודחות ומלאות משטמה. הפנים בלא טפת דם. הלחיים שופות. צווארו דק ושקוף עם פיקה גדולה בגרגרתו, עד שהראש נשען עליו בקושי רב. שערו המעט האפיר. כולו קמוט וצפוד.

פעם לא משלה עוד ברוחה:

— חולה הוא? — שאלה רפות.

בת־צחוק עכנאית העוותה את פיהו:

— את דואגת לי?

ומכיון שהתחילה, המשיכה:

— אוּלַי אֶקרא לרופֵא?

תשובה. לא יכול לתת תשובה. משום־מה התעכב ליד איזו חנות־תכשיטים, עמד והסתכל בכלי־הזהב הנוצצים המוצגים לראווה בחלון רחב ומואר, כדי להסיח דעתו, כדי להשתמט מתשובה.

אפילו בשעה שישב בבית הראינוע ולפניו התגוללה תמונת־חיים של בריות זרים לגמרי, נדמה לו שלא נזדמן לכאן אלא לראות מעשה בו־בעצמו, מעשה בחדל־אישים אחד, המפתה בתולה תמימה ומביא עליה צרה ותלאה. שור, אף תינוקת נחמדה כאן, הדומה בהרבה לקלארה; מה יהא בסופה?

לא רצה לראות מה יהא בסופה, כאילו היה הדבר נוגע בנפשו, עזב את המחזה באמצע, התערב בהמון המטילים, הזורמים על המדרכות מזה ומזה, נכנס לבית־האוכל הראשון, אכל מעט ושתה הרבה, שתה כדי לבוא לידי שכחה, כדי להשיב מנוחתו הקודמת. השתדלה בכך המלצרית הנאה והחנפנית, ששרתה אותו, השתדל היין החריף וביותר התזמורת במנגינותיה הסוערות. הוא הביט בבריות המסבים זוגות זוגות אל השולחנות. אשה אחת סמוכה שלחה בו הבטה חודרת ושוקקת, אשה אחרת התבוננה בו תוך כדי־יציאה עם בן־לויתה, נכוה קימעה מגחלת־עיניהן, אבל רוחו לא ידעה עדיין מנוחה שלמה. העיף מבטים לכאן ולכאן, מכתף חשופה אחת אל חזה נאה ומעוגל, מדקת־גזרה אחת לעבת־בשר אחרת. צחוק צלול ורם, שבקע ממרחקי־האולם המוזהר, החריד את לבו, הזכיר משום־מה בבשר צח ורענן, בעינים שחורות ולוהטות — כן, היה במה לענות וליהנות; אף־על־פי־כן לא היה הכל כשורה והיה לו הרגש של אדם, הנתלה בידיו בבד יבש של אלון רם, תלוי ומרפרף באויר, שעוד מעט ויפול בריסוק־אברים.

מכאן יצא לתעות ברחובות סואנים יותר. הלך ושר מילודיות וולאכיות, שירי־המולדת הנוגים. סר אל הגן. צנח על דרגש. נשען בגבו אל המסעד והדליק סיגאריה. מאחורי הדרגש עמדה אלה עבותה וענפה, שטרפיה הסמיכים התלחשו זה עם זה ברוח המצויה. עצם

ולשמוע קול־בכיתם. ביחוד דאבה נפשה על התינוקת התאבה לטפת־חלב. מכורבלת בסחבות תשכב ותצרח עד כלות־הנשימה. כשל כוח־הסבל. היתה מבקשת לה עבודה, ברם, הפעוטות מה יהא עליהם? על מי תעזוב אותם?

עד שבא המקרה לידה — ומכרה את גופה...

לואי שב הביתה ברוח נכאה. הוא לא יכול לשאת את ההמולה שבסאלון, ביחוד היתה למורת רוחו המנדולינה המטרטרת של הכושי תם ומחול־הפריצות של מרי לשמחת־הלב של האורחים השכורים והשכורים־למחצה. על השאלות של חברו סם היכן היה ומה עשה כל היום, ענה באי־רצון ובשפה רפה. הפגישה היום עם הגברת טוביס בבית־הקלון עשתה עליו רושם כביר מאד. איזו אי־מנוחה מלאה אותו, מין הרגשה דומה למוסר־כליות. לפני עיני־רוחו רפרפה דמות הגברת טוביס המדוכאה, דמות בעלה כפי שתארה אותו, בריה עלובת־נפש המפרפרת ביסוריה האנושים, דמות הפעוטות הרעבים ודמות התינוקת — בתו.

אי־אפשר היה לשהות כאן יותר ויצא לתעות בשכונה באין מטרה ומגמה. הוא רצה להיות לבדו עם מחשבותיו החדשות ועם הרגשותיו החדשות. אי־המנוחה בו גברה יותר ויותר. שמה היה חמלה לאותם הבריות שהוא הסב בעינוייהם ומשטמה לעצמו, למי שהיה לפנים ליבוש קורקי ועכשיו מיסטר קוניס, שנים הללו, איש איש בשעתו, שלא יכלו לכבוש תאותם ובכל מקום שהיו השאירו אחריהם — מות, גזלה וענות־נפש.

הוא פסע בפסיעות מהירות, כאילו היה רוצה לברוח מעצמו. הוא בזה את־עצמו, הוא כנה את־עצמו בכל שמות־הגנאי שבעולם. ונפלא: כל הזמן לא נסתלקה ממנו דמות התינוקת הגחכנית עם העוגה החמה שבידה. מה יהא בסופה? שאל מישהו בחובו. הוא לא נתן

— במה?

היא התקרבה אליו. הרגיש בריח בשרה הנובל, בריח הפוך הנמס על פניה מפני החום ולא דחה אותה מעליו; אדרבה:

— התסור עמו לבית־מזון, קיידי?

— כן, חביבי, — עליצות נשמעה בקולה הצרוד קצת.

קמו. היא שלבה ידה בזרועו. יצאו מן הגן. בדרך נתלתה על זרועו, החניפה, חיכה, התפלאה על יפי־תארו, על קומתו הנאה והגמישה, על בריות־גופו, ביחוד על אדיבותו. נכר, הסיר הוא נצר ממשפחה אריסטוקרטית, יחסן — נחמד וחביב מאד. אשריה, שאנה לה המקרה גבר כמותו. שמע לואי שבחו בפניו וכך אמר:

— אין הוא יחסן אלא גנב.

נלחצה אליו בגופה הבלה ובקשה את עיניו:

— הוא אשר אמרה — ליצן הוא הסיר.

— אינה מאמינה, קיידי?

לא, היא לא האמינה.

סרו אל בית־מזון נהדר. לואי הזמין ארוחה, יין ושכר. לאור החשמל הבהיר נראתה קיידי בכל נבלותה: קמוטה ומדוכדכה. היא יגעה להיות עליזה ומלבבת, להשרות הבעה של נעורים חוטאים על פניה הבלים — רחמים עוררה בלב לואי. הוא הביט בה והרהר: מי היא? מאין היא? מי אמלל אותה? ובעצמו השיב: ודאי חדל־אישים כמותו. התבונן אליה: דלה ורזה ושערה נושר זעיר פה וזעיר שם. וצחוקה! היא התנהגה כ„ליידי". מפית פרשה על חזה — ה, שלא תתגאל הבלוסה הישנה! בהרות אדומות, כאלו של חולה־שחפת, פרחו על פניה. הראית פיקה בגרגרת של אשה? פיקה זו הוליכה את המזון מלמעלה למטה. מלצר לבוש־לבנים שרת אותה, מלצר זה החווה קידה לקראתה, מוכן ומזומן למלא את רצונה בהכנעה. היא עיינה ברשימת המאכלים, הזמינה, מעשה „ליידי", בטוב בעיניה. לֹא נִמְנְעָה מליקר, עִשנה סיגַריה בִּפוזה שֶׁל אִשָּׁה חֲשׁוּבָה, פִּטפְּטָה

העינים ויגע להעלות בזכרונו את הדניסטר בלילות הלבנים, את אפלת החורשות ורנת הזמירים. שקקו העוברים והשבים, פטפטו וצחקו בקול — לואי היה שרוי בעולם אחר, באדמה אחרת ובבריות אחרות. נעימים היו הזכרונות, נעימים ומרגיעים. מישהו התיישב על הדרגש בקצהו האחד. חזר לעולם הזה. פקח העינים — אשה.

היא אמרה:

— יסלח, אדוני.

הכיר על־פי הקול שאינה צעירה ביותר. מכל־מקום השיב באדיבות:

— בבקשה, בבקשה.

יותר לא דברו ביניהם דבר. היא שכלה רגל על רגל, נשענה אל מסעד הדרגש, עשתה את־עצמה כנהנית מן המנוחה ומן האויר הצח. הפשילה ראשה למעלה, כאילו אין לה אלא עולמה היא, אבל מזמן לזמן הביטה לעבר הגבר הצעיר, שכנה, היושב כמוה בפוזה כזו, מפריח עשנו בעינים עצומות והומה איזה מוטיב עגום תחת חוטמו. המליטה אנחה קלה. הפך השכן ראשו אליה, כאילו בשאלה: „מה לך כי תאנחי, אחותי״? פגע בעיניה המכוונות אליו, בתוכה קלה ומאונסת, שהפעירה קצת את פיה, הכיר בה אחת מ„צפרי־הלילה״, המבקשות „פרנסה״ בסימטאות הנדחות ובאפלת־הגנים — היא שפתחה בשיחה:

— מזג־אויר נעים.

משום־מה שאל אותה:

— מה שמה?

— קיידי שמה.

— שמו: ליבוש קורקי.

— מה?

— כלום לא שמעה מעולם שמעו של ליבוש קורקי? אתמהה!

— הסיר חומד לו לצון; הסיר מוצא חן בעיניה.

בשגשוגה ובפריחתה ומקבלת תנחומים על חייה האומללים — מה שמו, מלאכה?

— לואי.

— לואיזה היתה קוראת את שמה. הסכת: לואיזה!

התחנן לה:

— היא שכורה, קיידי — תשוב הביתה.

— לבדה?

הוא הוציא שטר בן־חמשה ותחבו לתוך כפה. ולפי שעגלת־הטראם התעכבה בסמיכות, עזב אותה באמצע השתפכות־הנפש ונזדרז אליה. היא כמו נדהמה רגע, כאילו הקיצה מחלום בהיר אל המציאות החשכה — ורצה אחרי הטראם בזרועות פשוטות ובקול בכיני:

— לואי — מלאכי!

היתה השעה השלישית אחרי חצות. לואי לא עלה על משכבו למרות עיפותו — וסר לראות בשלום התורה. פתח את הארון לרוחה כדי שתהא התורה נראית כולה, התישב כנגדה והשתקע בהרהורים. שלטה דממה מסביב, אותה הדממה העמוקה שלאחר חצות, הטווה טווית־מסתורין באויר, מיני הזיות כמוסות וחלומות־פלאים. אותה היד הנעלמה, כרוח הצפונית באשמורה אחרונה של לילה, נגעה בנימי־הנשמה הטמירות של לואי ונתנה מבע בהיר לאי־המנוחה שבלבו. ההועילה בכך התורה במעטפתה המרוקמת, או בוהר האותיות „יהוה" לעומת האור החשמלי? פרישות גמורה היתה לנשמה מן המציאות הסובבת אותה, הדומם עם החי כאחד. אנחה אחרי אנחה נמלטה מגרונו, שנשרו כבבות־קול עמומות של הגות־רוח סתומה. זכרונות רבים הציפוהו, העבר עם ההוה נתמזגו יחד והוו יצירה מעורבבת של דמויות מדמויות שונות, והכל בבהירות יתרה, כאילו חיות היו נצבות לפניו, כאילו זה־עתה נקרו המעשים, הרעים־

ולבבה את בן־לויתה בעינים עצומות לחצאין, שהיה יושב כנגדה בקצה השולחן השני. אי־איפה נגנה פסנתרנית צעירה, קיידי רקדה תחתיה, הקישה בכוס לואי ושתתה לבריאותו. נכנס בה היין והיתה מבודחה. היא קראה את לואי בשם „מלאכי", לא שמה לבה ליתר האורחים, ששלחו בה עינים לעגניות, היא התחילה למלא תפקידה, לגמול על החסד שנעשה עמה, על הסעודה המשביעה ועל היין המשמח והטוב — ולואי מביט בה מתוך אותה אי־המנוחה ומתוך אותה ההרגשה המשונה שבלב: חמלה ומשטמה כאחת.

בחוץ:

— עכשיו אל הגן — שם פנות נסתרות, חביבי.

כך אמרה קיידי ונתלתה על זרועו האמיצה; והוא:

— היכן מעונה?

— מעונה? במורד העיר מעונה, חדר אפל ומטה מסואבה, והוא בריא ככה, נחמד ככה — אי, פנות נסתרות בגן, האויר צח והעשב רענן וריחני. היא תשקנו באמת, היא תאהבנו באמת — בגופה ובנשמתה.

אבל הוא אמר ברוך:

— תשוב למעונה, קיידי, השעה מאוחרת.

— הביתה? עוד השעה מוקדמת. מה תעשה בחדרה? עוד יספיקו בני־הרחש למלא ריאתה בריח־הסרחון שלהם והפשפשים למוץ את דמה — הנחפז הוא, מלאכה? מה מאד תתאווה ללטף שערו השחור והמתולתל ולגפף בשרו הרענן. כל אותן השנים חלמה אודותיו. עוד בקדמות־נעוריה חזתה דמותו הנאצלה בחלומה — הלילה הופיע, מענה על תפילתה. פעם אחת בחייה תרצה להתמכר לגבר מרצונה הטוב, לא מאונס וכפיה, לא במחיר, אלא מאהבה, בשארית האהבה שבלבה. אילו נס נתרחש לה ונתעברה, בת נחמדה תלד, בריאה כמותו, יפה כמותו, הרי היתה מוסרת לה כל חייה, עובדת קשה ביום ובלילה כדי לגדלה להיות „ליידי", מלומדת ומכובדת, רואה אותה

והטחוב, את הפעוטות הרעבים והשחופים, את האלמנה השוממה בשבתה בקצה המטה הרעועה עם התינוקת בחיקה? ההקשבת לאנחותיה השוברות לב ונפש? ודמעותיה ראית, הזולגות על לחייה החוורות והמשוקעות? הראית, ליבוש קורקי?

כן דמה לשמוע מפי הבריות־הקרבנות, שנקהלו ובאו אל החדר הזה, באשמורת זו של לילה ובנוכחותה של התורה, העומדת בארון הפתוח. לכאורה דוממה היא, התורה, נעדרת כוח־הדבור, ברם היא הקשיבה אל הטענות בשים־לב ובכונה עמוקה, כאותו הטמיר והנעלם בשמי־השמים כביכול. העידו אותיות „יהוה" המנצנצות, המעטפה הכחולה, שתי הידים בדוכנן, ביחוד האוירה הקדושה שמסביב, אותה האוירה המביעה באין אומר ודברים על עין רואה ואוזן שומעת, על כוח נשגב ושגיא, הגומל לרשע כרשעתו ולצדיק כצדקתו.

אין נסתר ממנו, ליבוש קורקי!

ברם, גם לליבוש היו טענות צודקות; למשל:

למה בראו הקב"ה כך, שיהא מצודד נשים ביפיו? אילולא שהיה יפה־תואר ודאי שהנשים לא היו מתפתות לו ולא היה גורם להן יסורים וענויים. אילו היה כסם חברו, או כאלפי גברים אחרים, שאינם מצוינים בחן וביופי כמוהו, הרי היה חי כמוהם ואין לו כל־כך הרבה חטאים ועוונות. שהרי במה אשם הוא, ליבוש קורקי, שהן נגררות אחריו ומתמכרות לו, הבהמות הללו, אי? הראית, כיצד נסתכלו בו הנשים היום בבית־המזון, עד שדמו הסתער בו והיה שקוע בהרהורים טמאים? ולא עוד: תאוה זו שאינה מתמלאת עולמית למה נטע בו הקב"ה במדה כזו, עד שאינו יכול להתגבר עליה? למה יהא מרעיד ככה למראה אשה נאה? הן למשמע קולה בלבד חרדה תוקפתו ומאבד שווי־המשקל של הגיונו ושכלו. הכיסופים הכמוסים הללו למין היפה, הרעב הזה שאינו יודע שבעה, הערגון התדירי הזה — מי נטעם ברוחו אם לא הוא, אותו האלהים שבשמים התובעו עכשיו לדין ודורש ממנו דין־וחשבון על כל המעשים הרעים? טפי: למה זכהו

נוראים: רצח האוריאדניק משיכת הגוויה המאובנה בחשכת הלילה ואחר ההטלה אותה לתוך השוחה שבנהר; הסת"ם ורעיתו טובי־הלב, שקימו בו מצות הכנסת־נדחים כראוי, גנבת האדרת, מעות, כלים והתורה; הנערה בגאליציה, אותה הבריה עלובת־הנפש, שנשא אותה כדת משה וישראל, עגן אותה ועזבה למעצבה; הגברת טוביס, שפתה אותה וילדה לו בת; מותו הטראגי של רב שמואל; החזירה על מושבות יהודיות עם התורה בתור צדיק; אדילה; בית־הקלון — שלשלת ארוכה של חטאים ופשעים, משא כבד מנשוא! דומה, כאילו היו כל הבריות הללו, החיים עם המתים, נקהלים לכאן, בשעה מאוחרה זו של לילה, איש איש עם סבלו הנורא ועם פצעו האנוש, מעידים עליהם את התורה ומצביעים עליו — זהו האדם, שהיה בעוכרינו; זהו הרוצח, ששפך את דמנו; זהו הרמאי, שגזל כספנו ותומתנו! הריהו יושב במנוחה, סבוא ושתוי, ככבשה צנועה, כיונה תמה, כאילו היו טופלים עליו שקר, כאילו היו מעלילים עליו עלילת־שוא, אבל פושע ועוכר ישראל הוא, מי שאינו ראוי לנשום האויר הצח של העולם הזה, מי שאינו כדאי לפסוע על האדמה של הקב"ה. כמלאך־המות הוא, ההורג נפשות חפות־מפשע, כמגפה הוא, המשאירה אחריה כליה וחורבן. כלום לא נתעברה אותה העגונה האומללה והמליטה בן־אונים בחבלי־לידה קשים? כלום לא ילדה אשת־איש בת־בושת, שהסבה במות בעלה? מה יהא בסופם של ילדי־עוון אלו? ודאי יצאו לתרבות רעה, יתמכרו לגנבה ולזימה בתקוף עליהם הרעב וההבדידות הנוראה, כאותה קיידי שפגע הערב בגן. כלום לא מכרה עצמה אותה האלמנה השוממה לבית־זימה כדי להשקיט רעבון־פעוטותיה? ראה מה היה לה! לפנים היתה בריאה ופורחת, אשה נאמנה לבעלה ואם מסורה ורחמנית לפרי־בטנה, קן־מבטחים היה לה, פנת־שלום בכרך־גיהינום זה, לחם כדי שביעה, כבוד והוקרה — עכשיו היתה לזונה, מדוכדכה ומושפלה, צפויה בכל שעה למחלת־עגבים איומה, שתדכאה עד־גמירה, ומי אשם בכך? הוא ולא אחר. הראית מעונה תאפל

ודוי של אדם חוטא המבקש מחילה וכפרה. זה היה חשבון־הנפש הבא הודות למאורע פתאומי וגורם למהפכה גדולה. הרגש הרגיש שעליו לרצות סרחונו, להיטיב למי שניזוק על־ידו, לחבוש את הפצע, לתקן את המעוות — כיצד? במה? בראש וראשונה: הגברת טוביס. הוא לא ישקוט ולא ינוח עד שיכונן לה מצב בחיים, מעמד־פרנסה בשבילה ובשביל פעוטותיה, כדי שלא תצטרך למכור את־עצמה לבתי־הקלון —

נצנצו אותיות „יהוה" שעל התורה בניצנוץ־מסתורין, כאילו היו מאשרות את האידיאה הזו, שנוצרה פתאום ברוחו. נמצא הפתח המבוקש בתוך החשכה העבה ואור־פורתא הופיע, שנתן תוכן לחמלה, פזר קצת את הערפל והמתיק מעט את התוגה. ההחלה הרצויה נעשתה הערב. דומה, כאילו היתה קיידי מצויה כאן והיא־היא שהשיאה את העצה הנכונה — מצב־פרנסה בשביל הגברת טוביס! —

למחרת הבוקר פנה אל חברו סם:

— הוא זקוק לשלש מאות דולארים.

— לשלש מאות דולארים? למה? — תמה השותף.

— זקוק — וחסל!

נסה סם לנחש:

— ודאי נסתבך בענין־אהבה, הלא, אחא לואי? כמה וכמה פעמים, שהיה מתאוה להתנפל על אשה ברחוב, להשתער עליה באחריתך. לא נזהר ונכשל. שלש מאות דולארים! אילו ידע את המוצאות אותו, אולי היה מוצא איזו עצה — מה קרה, אחא לואי?

— לא קרה דבר; זקוק לשלש מאות דולאר — וחסל!

— שלש מאות דולאר? כמה כסף להם בכלל, בערכך?

— יזקוף על חשבונו.

נסה סם להכניעו בדרך אחרת:

— כלום שכח את ההחלטה, לואי, לפתוח סאלון באיזו שכונה

ביצר רע, שיהא משיאו לעברות חמורות — לגנוב את התורה, את האדרת, לעגן את רעיתו בגאליציה, לגזול מעותיו של רב שמואל וכדומה? מדוע דוקא נפל עליו הגורל לרצוח את האוריאדניק ולא על דאז'יד הצועני או „בלעם"? למה נטל ממנו את אביו בהיותו בן חמש, עד שלא היתה לו ברירה אחרת אלא להעשות גנב וחדל־אישים? עין בעין יראה, שאין אלהים זה מתכוון אלא להכשילו. לכל מקום שיבוא הריהו מזמן לו מקרים כאלו, המאלצים אותו לעשות רעה ואון. טול, לדוגמה, אותו המעשה שחזר בתור צדיק עם התורה ומרמה את הבריות. כלום היתה עולה על דעתו מחשבה כזו, לולא סם שהשיאו לכך? ומי זימן לו אותו סם, אי? ואחרון אחרון: הפגישה היום עם הגברת טוביס בבית־הזימה. מה טעם תתן למאורע הזה? לא נזדמן עמה באקראי אלא כדי להוכיחו: ראה, מה עוללת, ליבוש! ואי־מנוחה זו שבחובו, ההולכת וגוברת משעה לשעה, מה טעמה? ואותה הזונה הבלה ששמה קיידי, שפגש בגן? ומועקה זו שבלבו, עגמה זו הנוטלת כל תשוקה לראות בני־אדם, הממאסת עליו את עצמאותו ומראה אותה בדמות שפלה, בזויה וטמאה, ואותה החמלה העזה לכל החלכאים באשר הם שם — מה גרם לכך? התאמין? נוטה הוא עכשיו לדמעות, לבכות מרה היה משתוקק, להטיח ראשו בקיר, אולי היה מרגיש אז קצת הקלה. משא כבד רובץ על רוחו, גבעה שלמה. להתבסם? לערוך מלחמה עם מישהו, עד זוב דם? להעלות את הדירה באש? לא, לא היה מוצא סיפוק־נפש באלו, אדרבה, היה מעבה את הערפל עוד יותר, היה מכביד את המועקה עוד יותר.

ובכן: במה?

כך היה יושב ועורך טענותיו כשהוא מכוון כולו כלפי התורה. לפניה שפך את נפשו הנכאה, כאילו היה על כסא־הנאשמים והיא על כסא־המשפט. הוא לא העלים ממנה דבר וסח לה הכל: על יתמות, על ילדות קודרת, על בחרות סוערת, על מעשי־און ואלמות. זה היה

בארוחה שמנה הקרובה לבוא ונזדרזו בהלבשה. מתוך כך התנגפו זה בזה, החליפו בגדיהם, אבל בלא מריבה ולזות־שפתים, אדרבה, טובים היו זה לזה. הגדולים עזרו לקטנים, שלום היה ביניהם. הם צחקו בקול, פטפטו ולהגו מכל שעלה על לשונם, כאילו היו מתכוננים לקראת כירה וחגיגה. ה„דוד" נהג בהם קלות־ראש וגרה את סקרנותם בהודעה, שדבר־מה טוב נכון להם אחרי הארוחה. למרות הפצרותיהם לא נפתח להם ושמר את הסוד בלבו.

— אורך־רוח, חברה!

שבה האם עם כמה חבילות והשאון רב יותר. נפתחה הדלת לרווחה שיהא האור בוקע פנימה. בקבוקי־החלב שפעו ברכתם הלבנה לתוך הכוסות. עוגות חמות נמרחו בחמאה טריה וריחנית. הכל אכלו בצותה. המזון הספיק לכולם ולא הצטרכו לחטוף, שמא יגרע חלקם. לואי הזין את התינוקת. בעצמו טעם והגיש גם לעקרת־הבית. דכאונה לא היה בולט עכשיו כל־כך. כעין רוח־הרגעה עברה עליה, כאילו נפתח לה פתאום פתח־תקוה — הנבא לה לבה, נבואה סתומה, מבטיחה, או היחס החם של לואי פעל עליה לטובה? זריזה היתה יותר ולא מעטה בדברים כמו אתמול. מזמן לזמן, אמנם, המליטה אנחה קלה ונשתקעה במחשבה כבדה, אך מיד נתפזרה העננה מעל פניה ועצבותה כהתה קימעה, כאותה האפלה עם דמדומי־החמה הראשונים. היא אמרה אפילו:

— בוקר נחמד היום.

ומשום־מה השיב לואי:

— כן, כדאי לחיות בעולם הזה.

ככלות הארוחה, פקד לואי:

— עכשיו, חברה, נלך אל החנות — לקנות בגדים ונעלים!

הגברת טוביס הביטה בו בתמהון.

התחילו להחזיר אחרי „ביזניס" מהוגנה. הסרסורים הציעו

הגונה? לכך דרושים סכומים עצומים — בעונה כזו לבזבז שלש מאות דולאר?

— לעזאזל כל ה„ביזניס"; זקוק הוא לשלש מאות דולאר — וחסל!

סם התחיל להגיד דברי־כבושין לחברו הצעיר, המזניח את ה„ביזניס" ועוסק בדברי־הבאי. זה הכלל, אחא לואי: כל החפץ חיים יהא בורח מפני הנשים כמפני המות, לפי שסופו להכשל ב„סחורה" כזו, שתצעידהו למדחפות — הוא, סם, יוכיח. הקלה זו בעיניו: שלש מאות דולאר? למה לו כל־כך הרבה מעות?

כאן כבר חרה ללואי:

— בבקשה שלא להתערב בעניניו הפרטיים, — אמר במנוחה זו שלפני סערה.

הצטדק סם: לחימה מה זו עושה? כל זה לא אמר אלא בתור חבר. יעשה כרצונו, ברם —

— שלש מאות דולארים! —

בכסף הזה יצא לואי ללכת אל הגברת טוביס. היא התפלאה מאד למראה אותו בשעה מוקדמת זו בבוקר, אבל לא הגידה מאומה רק פרשה הצדה וחכתה למוצא־שפתיו. כיון שהרגישו בו הפעוטות, שהקיצו משנתם בשעת כניסתו פנימה, קפצו איש איש מעל משכבו בחלוקיהם הקרועים, הקיפוהו מכל עבר וחיכו לקראתו. ביחוד נטפלה אליו התינוקת קלארה, שפשטה אליו ידיה הקטנות מתוך עריסתה. הוא נטלה על זרועותיו ושאל לשלומה ברוך ובחבה. אחר הוציא מכיסו ממתקים, שקנה בדרך, וכבד בהם את הגרגרנים הקטנים שוה בשוה. פקד עליהם להתלבש והושיט לאם שטר־מדינה:

— ארוחת הבוקר.

בעצמו רחץ את פני התינוקת במים קרים מן הברז. היא התנגדה לכך, אבל לא בכתה. מאין אלונטית בבית, ספג פניה במטפחתו הצחורה והמבושמה. באויר עמדה המולה קולנית. הפעוטות הרגישו

ובלא־יודעים, לבוא עליו לידי רמאות והונאה, לבכרו על פני שמה הטוב ולהנהות אחריו בין ביום ובין בלילה; עכשיו הריהו אדיב, גוח ורך, מתון ואמיד ככה, עד שבאמת ראוי הוא לשמו —

מיסטר קוניס —

לסוף נמצאה חנות־„קנדי" בשכונה יהודית, שהבטיחה להיות מקור־מחיה, יחד עם דירה קטנה בת שני חדרים ומטבח. אחרי משא־ומתן של כמה ימים ואחרי חקירה־ודרישה, נתן לואי מאה שלמה דמי־קדימה, כתוב וחתום בחוזה כדת וכדין. הקניה נעשתה בהצלחה. הוא לא יצא ידי־חובתו בזה בלבד, אלא בבוא היום להעתיק את דירתה, עזר לגברת טוביס לטלטל את כליה המעטים ולסדרם בדירתה החדשה. סודרה גם החנות מחדש ונוספו בה סטוים מחופים בניר צבעוני. נוקה החלון והוצגו בו תיבות מתיבות שונות בדמות פיראמידות, כדי למשוך את עיני העוברים והשבים. נוספה עוד סחורה. הכל נקנה במזומנים, שלא יהיו הוצאות בעת הראשונה. ולא זו בלבד עשה לואי, אלא בכל יום ויום היה בא לעזור לגברת טוביס בחנות, הואיל וה„ביזניס" היתה זרה לה. הוא צווה להסיר מעליה ארשת־האבלות, להתלבש יפה ולהראות פנים שוחקות, לפי שהקונה בורח מפני תגרנית חמוצה. עליה להתיחס באדיבות, בבת־צחוק — ולא יותר. מי שרוצה להתקרב אליה, המ, אשה צעירה ואלמנה, הרי מוכיחים לאותו בר־נש, בנמוס כמובן, שאין היא מ„אותן" — התבין? זה הכלל: כל המכבדת את־עצמה, הבריות מכבדים אותה. הוא, לואי, יהא מבקרה מזמן לזמן לראות אם הכל כשורה. אם יהא לה צורך במעות, בעצה נכונה, או בשעת־הדחק חלילה, הרי זהו הטליפון שלו, תפנה אליו ומיד יבוא לעזרתה. השמעה?

כן, היא שמעה, שמעה בדמעות על עיניה ואמרה:

— היא לא תשכח חסדו עמה עד יומה האחרון עלי־אדמות.

להם מציאות כשרות בשכונות שונות, אם חנות־מכולת, או חנות „קנדי", הבטיחו רווחים מרובים, עשירות ממש. ברם לואי לא נתפתה להם ופעל ועשה על דעת־עצמו, בחשבון ובשקול־הדעת. עכשיו הזניח באמת את עסקיו, למרות דברי־התוכחה של חברו סם, ולא היה נתון אלא ברצון של התגשמות מחשבה טובה אחת בפועל — לבצר לגברת טוביס עמדה מאוששת בחיים. זו האחרונה נשמעה לו ביודעים ובלא־יודעים, באותה ההרגשה המעודדת, שמשהו הולך ומתהווה בעולמה שלא מדעתה, שתוצאות מזהירות לה ממנו בקרוב, שישנה מצבה תכלית שנוי, מעין אותה ההרגשה של חולה במחלה אנושה, המרגיש פתאום במעינות־הבראה, המתחילים לפכות בחובו, ורואה את הרופא כמלאך הגואל, המעלה לו תרופה ורפאות.

ככה היה לואי בעיניה —

עתים נדמה לה, כאילו היתה חולמת חלום־פלאים. דוק בדבר: יום אחד הופיע אדם בעולמה, בשעה שעלטה אפפה אותה מכל עבר — ושמש־הצלה התחילה זורחת לה לפתע־פתאום! ומיהו? מיסטר קוניס, מי שילדה לו בת־זנונים, הוא ולא אחר. בכמה רוך וחמלה יתיחס אליה, כאילו היה לה אח רחום וחנון. מלבד הוצאות הבית, כגון מזון כדי־שביעה, מלבד הלבשה, לה ולפעוטות, הריהו מבקש עוד בשבילה מעמד־פרנסה, להוציאה מדירה אפלה לדירה אורה, כדי שתפתח בחיים חדשים —

היאמן? —

מיהו האדם הזה, שהטעימה פעם טעם של אהבה ותאות־בשרים, עד ששכחה מעמדה בחיים, אשה לבעל ואם לבנים, התמכרה לו ברצון, הרתה ביגון וילדה בעצב; עכשיו הריהו מחזקה בתקוה טובה ואומר לקומם הריסות־חייה —

— מיהו? —

בפעם הראשונה היה אחר לגמרי, מלא סער וחטא, מי שמגרה בעסיסיותו, לרוות בו צמאון נלהב, להיות כפופה ונכנעת ביודעים

ששמה טניה'צ'קה וה„כלה" מפולין, תפושות בשיחה. מיסטר סאל הציגה לפני האורח בקידה מנומסת, כך:

— זוהי הנערה, לואי, שאבא בחר בה בשבילו. אקוה, שתשא חן וחסד לפניו, הואיל והיא נחמדת מאד, הלא, טניה'צ'קה?

הלה פרטה על גרונה: יס, דיר!

למראה „חתנה" הנאה וההדור בלבושו, קמה הנערה מעל הספה בבושת־בתולים על פניה, כולה כמו שהיא — בשמלתה הפשוטה, שהביאה מעיירתה הקטנה שבפולין, זרועה נקודות צבעוניות, שהלמה אותה יפה והבליטה גזרתה הדקה והחטובה, חזה העגול והמפותח וכל קומתה הרעננה והגמישה. לרבות הסרטים המגוונים היו קלועים בצמתה העבה והשחורה, שירדה לה מאחור ונתנה לה את התואר של אחת מאותן בנות־ישראל הכשרות והצנועות, המבשילות פרחי־תומתן בתוך בתי־אבות נמוכים ורעועים וטוות חלום־עלומים על ידיד־נפש דגול מרבבה, על אהבה טהורה וזכה וחיי־משפחה אציליים תחת שמי־מולדת בהירים ובדמי הלילות הלבנים באביב. לרבות נעליה הגסות עם השרוכים בשתי ובערב ועם הפוזמקים סריגת־ידיה לא נטלו כלום מיפי רגליה המהוקצעות. היה בעמידתה הבושה משום התום והענוה של ריבה רכה בשנים בעת שידובר בה נכבדות, או מזדמנת פנים אל פנים בפעם הראשונה עם חתנה, שככה הרבתה לחלום ולהזות עליו בלילה על משכבה. אדמימות דלה פרחה בלחייה, כזוהר השחר בקיץ, ופיה הצר והעסיסי היה פעור קצת כדי לנשום רווחות מפני המבוכה הקלה שאחזה את לבה. משום כך נחשפו טורי־שניה, זעירות וצחות כחלב. חוכה כמעט־נראית קרנה בשחור־עיניה — הגות־רוח סתומה. היא יגעה להסתכל ישר בחתנה, שהופיע לקראתה לפתע־פתאום יפה ככה ונהדר ככה — ולא עלה הדבר בידה. אמנם, הושיטה לו ידה, ענתה על שאלה אחת ושתים, אך על־הרוב היה ראשה כבוש בקרקע, כאילו עלתה לגדולה, שאינה ראויה לכך. הנה פנה אליה מיסטר סאל:

ט׳ אֶסְתֵּר

— הלו, מיסטר קוניס?

— יס, סיר.

מי שקרא בטליפון היה האדון סאל. הוא הודיע ללואי על „סחורה" משובחת, שהגיעה עוד אתמול לביתו ואשר תשביע את רצונו בכל המובנים; במלה אחת: דם וחלב, שכמוה לא נקרתה עדיין זה עידן ועידנים; ובכן:

— היבוא לראותה ואימתי?

לואי הבטיח לבוא עוד היום — ועמד בדבורו.

מיסטר סאל קבלהו כך:

— אכן, הפעם נעשה „ביזניס", ידידי.

אלא קודם שהכניס את ה„קונה" אל הטרקלין להראות לו את ה„סחורה", סח ה„מוכר" בינתים על טיבה ומהותה, גמר עליה את ההלל הגדול והורהו כיצד להתנהג עמה; בקירוב:

איזה מיסטר קראסני הביאה מפולין בתור „כלה" בשביל בנו — יו נאו. הוא, מיסטר קוניס, צריך להופיע לפניה בתור ה„חתן" בכבודו ובעצמו ולעשות עליה את הרושם הרצוי — יו נאו. ודאי ידע כיצד לכלכל את הענין, הלא? ה, כי ימצא חן בעיניה — בזה אינו מפקפק כלל וכלל; חזקה על יפה־תואר שכמותו, שיקח לבה בשבי. ה, כיון שתתפתה, שוב תשמש מקור נאמן ל„ביזניס" הגונה; פרידה שכמותה עלולה להכניס מנה יפה. הן האכסניות הכי־עשירות בעיר יאותו ליטלה ל„לינות" בשביל האורחים שלהם — יו נאו. אין הוא קובע מחיר בעדה אלא אם כן מיסטר קוניס יראה אותה תחילה; למה ימכור חתולה בתוך שקה, אי?

סרו אל הטרקלין. שם ישבו על ספה רפודה הגברת סאל

בחיים. היא נדמתה לו כסמל התום והטוהר, כתורה הקדושה האסורה במגע. היא נראתה לו ככבשה תמה זו, שנתעתה בערבה בסופת־שלגים וצפויה לסכנת־כליון. רגע אחד עשה דמיונו בלהטיו וראה אותה בדמות אותה קיידי, הזונה הבלה, שפגע פעם בלילה בגן. צא וראה: מישהו אכזרי וחסר־לב עקרה מקרקע־מטעה, במקום שפרחה כשושנה טלולה, הפיצה בשמה הטוב והרנינה לבבות בחזותה הרעננה והנלבבת, הוליכה שולל והתעה אותה לניו־יורק, לתוך גיהינום רותחת זו, לשוד תומתה, למוץ ליחה ולשדה ולהשליכה אחר־כך רמוסה, חולה, עזובה ושכורה — וחמלה עמוקה מאד תקפה אותו פתאום, שהחרידה כל ישותו הבריאה והמוצקת.

ונפלא: התורה לא נסתלקה ממנו כל אותה השעה! דומה, כאילו היה רואה בעיני־הנערה משום נצנוץ־המסתורין של שם „יהוה", כעין התראה, כאילו היתה כל אות ואות של השם המפורש חרותה בהן באש שחורה: הצילה, ליבוש! ולא עוד אלא שאמו המנוחה, שהנערה פרשה בשלומה, כאילו נצבה פנים אל פנים, וכדרכה פתחה בקללה: תבואך מיתה משונה, משומד שכמותך — התאמר להמיט שואה על בת־ישראל חפה מפשע ועוון? המעט לך כל הצרות והעינויים שגרמת לאחרים קודם לכן, הרי באת להפיל עוד נשמה זכה זו למדחפות? כסבור אתה, חדל־אישים שכמותך, שלית דין ולית דיין להפרע ממך על רוע־מעלליך, אי?

הביט הביט לואי בנערה, בחיוכה המצודד־נפשות, בחזותה המביעה זוך ותמימות, בעיניה המפיקות אמון וזוהר צנוע, בחינת תינוקת רפויה האומרת לחסות בצל אחים ואחיות אמיצי־כוח — ומשהו דומה לסערה עזה בראשיתה נתחולל בחובו. משום־מה נתמלא חמה על מיסטר סאל, זו הבריה הכרסתנית והמשוקצה, הקורץ עין כנגדו, על טניה'צ'קה מתממת זו, המסייעת לעברה חמורה במתק־לשונה ובלטיפות־רמיה, על סם שותפו המתעמר ב„נערות" ואינו מבקש אלא מעות ומעות — הם, להכותם מכות־רצח נתאווה אותה

— המוצא חתנה חן בעיניה?

נסתכלה בו הנערה הסתכלות תמוהה — זו היתה תשובתה.

טניה'צ'קה הבטיחה:

— עתידה היא לחיות חיי־נחת ואושר — אדם נחמד הוא, השאר־בשר שלהם, לואי.

מיסטר סאל קרץ עין כלפי החתן באין־רואים וסח:

— טלגרמה נשלחה ללואי — „הכלה הגיעה, בוא מיד”! ובכן עזב כל העסקים בוואשינגטון, נטל ה„אכספרס” — ויבוא. המ, ברם, בישנית היא, הכלה, „ירוקה” — יו נאו. ח, עליה להיות עליזה ומלאה חיים, הלא?

טניה'צ'קה חבקה לה:

— נחמדת — נחמדת.

מיסטר סאל אבה לדעת:

— היקח לואי כלתו מיד לביתו, או תשאר כאן עוד לכמה ימים?

טניה'צ'קה הביעה תשוקתה:

— תהא כאן עוד יום או יומים, כי על כן נחמדת היא ככה.

מיסטר סאל גרס כך:

— ודאי רוצה לואי לקנות לה בגדים ותכשיטים יקרים — יו נאו; שהרי אין להראותה לכל הקרובים והידידים הרבים בהילוכה זה; מה יאמרו הבריות? — כלום חסר הוא מעות, לואי?

וטניה'צ'קה: כנסיכה ליופי תהא; לא אחת תתקנא באשרה.

ובעלה: (מתוך קריצת־עין סודית) שור —

כל אותה השעה עמד לואי דומם ולא גרע העינים מעל הנערה התמה שלפניו. משום־מה הזכירה לו במראה במולדת הרחוקה, באפריה הדשואים והנסוכים־נוגה ובשמיה הכחולים־עמוקים. דומה, כאילו פרשה לו בשלום ילדות נשכחה, בשלום פנת־נחת קטנה ומבורכת, בשלום האם המתה ובשלום חלומות והזיות בהירים, שלא נתגשמו.

מיסטר קראסני, ה„אמריקאי", שרמה ככה את הנערה. הה, אילו נזדמן עמו עכשיו פנים אל פנים, העבודה, שהיה מכלה בו את חמתו ועורפו ככלב שוטה! תולדות אסתר נגעו עד לבו והגבירו את ההחלטה עוד יותר — הצלה. פעם בפעם התעכב לפניה, הביט בה הבטה חודרת, רצה לגלות לה את התעלומה הכבדה ומשום־מה חזר מדעתו והמשיך בטיולו המשונה על פני החדר הרחב והמואר.

אסתר ישבה דוממה והתלבטה בשאלה: מה היה לחתנה? אולי ימאס בה ואינו רוצה בה? דומה, עיניה הביעו זאת, עינים אלו שנתכסו בדוק של ערפל דק, כעין פרוכת־אבלים, שלוו את האדם הזר, מי שנגלה לה בתור חתנה — למה ישוטט הנה והנה, הנה והנה ולמה יביט בה ככה? אמנם, אין שנאה במבטו, אדרבה, רך הוא וחם, אף קולו רך ומלטף — ברם, למה אינו יושב כנגדה ומספר עמה, כדרך חתן וכלה? כן, צריכה היא להודות — הוא מוצא חן בעיניה והיתה חושבת לעצמה לאושר גדול להיות רעיתו. כמה יפה הוא! מעולם לא ראתה גבר נאה כמותו. מה יהיה עכשיו? הישלח אותה הביתה, לבית דודתה מיני, לחיות בעירום ובחוסר כל? וכדרכה, בצר לה, קראה לאבא ולאמא המתים, שימליצו בעדה לפני אל שוכן מרומים, שהכל יבוא בשלום על מקומו. תפילה זכה זו אמרה בקרב לבה, בעינים טלולות נשואות למעלה ובאנחה קלה וחסודה. זוהר־היום, שקלח דרך החלונות הגדולים, נשר כזהב מותך על שחור־שערה, כנשיקת אור, כמענה על תחינתה.

אך הנה קרב לואי אליה.

— אסתר, — הביע שמה בנעימה רוטטת.

נשאה אליו עיניה המחלות בהבטת־אלם.

נטל ידיה הלבנות והענוגות:

— ברצוני להגיד לה דבר־מה; המבטיחה היא להיות שקטה ושלווה?

עיניה הביעו אמון; קולו חדר לפני־ולפנים של נשמתה.

שעה, עד כדי מיתה מנוולת, להציל את הנערה הזו ולהחזירה בשלום לביתה. אף־על־פי־כן משל ברוחו ועמל לכלכל מעשהו בהגיון ובשיקול־הדעת. תוך כדי עמידה כך, נתבשלה בו החלטה גמורה: הצלה שמה. ככל שהרבה להסתכל בנערה, כן עצמו רחמיו עליה, כאילו נפתעה על עברי פי־פחת ושומה עליו להצילה. משום־כך פנה אל בעלי־הבית:

— ברצוני להשאר עם הכלה ביחידות.

כשנשארו לבדם, התיישב כנגדה על הספה — ושאל לשמה.

אסתר היה שמה.

— היש לך אב ואם? — שאל אותה ברוך.

לא; יתומה.

הוא ראה דמעה בעיניה. נשרה הדמעה כטפת־בדיל רותחת לתוך לבו והעמיקה את החמלה עוד יותר. בקשה לספר לו כיצד נתגלגלה ובאה לכאן, לניו־יורק. סחה. יצא כך:

הוריה ישבו בכפר בפולין המדינה. יחידה היתה להם וחביבה מאד. כל אשר שאלה נפשה לא מנעו ממנה, אך המות בא כחתף וקטף אותם בשבוע אחד — מתו במגפת החלי־רע, שפשתה בסביבה באותה שנה. באה דודתה מיני, אחות אמה, מכרה הכל ונטלה אותה לביתה. בת שלש עשרה היתה אז. סבורה היתה שתצא מדעתה מרוב צער ועגמת־נפש. לא אכלה ולא שתתה, שוכבת גלוית־עינים ובוכה בוכה בלי־הרף. כלתה נפשה אחרי כפר־המולדת השאנן, אחרי היער העבות, השדות והנהר. היא ראתה עוני בבית דודתה, חוסר־לחם ממש, עד שבא זה האמריקאי הבטיח לה „הרים וגבעות" והביאה בתור כלה לבנו —

לאחר שכלתה אסתר לספר, התשוטט לואי אילך ואילך בטרקלין. הוא מצץ את הסיגאריה ברוגז־עצבים ובאי־מנוחה והרהר הרהר בלי סוף, אבל אף מחשבה שלמה אחת לא יכלה להתרקם במוחו. משטמה וחמלה מלאו אותו בערבוביה. ביחוד שטם אותו

ולואי עומד עליה בתהינה:

— אסתר — אסתר'קה.

שוב נשבע בה', בתורה ובאמו, שאינו מתכוון אלא לטובתה ולרווחתה. כראות אחותו יראה אותה, המחויב לפדותה ויהי מה. והראיה: הנה הגיד לה כל האמת; מה המריצו לכך? הכל יעשה בשבילה, באש ובמים יבוא עליה. מוכן ומזומן הוא אפילו לערוך מלחמה עם שוביה ולנתק קשרי־הידידות עם שותפו ובלבד שתחדל לבכות. אינו יכול לראותה בכך. אם לא תרגע ראשו יטיח בקיר, שערו יתלוש מעליו — מראה זה גורם לו ענות־נפש עצומה! תשים בטחונה בו, אסתר'קה, הוא יוציאנה מכאן, למקום־מבטחים יביאנה ושלום יהא לה. אף שערה אחת לא תפול מראשה ארצה, כבבת־עינו ינצרנה ואוי יהא לאיש, אשר יהין לנגוע בה באצבע קטנה. אין הוא איש משכיל ושפת־למודים לא ידע, אך שהדו במרומים, שמן הסקירה הראשונה בה, ביחוד לאחר ששמע תולדות־חייה, נהפך בו לבו לחומלה עליה, כאילו היתה אחותו הצעירה באמת, שפגש בהיסח־הדעת. מחייכת? ככה, ככה, אסתר'קה. הנה מטפחת נקיה. אל נא תמחה עיניה בשמלתה. ככה, ככה. עכשיו תשתה מעט מים ורווח לה. ראה, מה החווירה, נערה פותה, כסבורה היתה, שכל הארץ מלאה רשע ופסו אנשים טובים מתוכה? הה, מה ישמח ויעלוז בחיכה. חיכי, חיכי, אסתר'קה. המ, הסרטים הללו יפים מאד, יפים מאד. אינו יכול להזכר ברגע הזה, היכן ראה אותה, את אסתר'קה, בהקיץ, או בחלום — ובסרטים מגוונים כאלו, בחיי־נפשו.

— חיכי, חיכי, אסתר'קה.

ואמנם אסתר חיכה. דבריו ירדו כטל על לבה ורוח של הרגעה עברה עליה. עיניה טוהרו ושחקו, כאשר ישחקו שמי־התכלת אחרי הסערה, מזמן לזמן נתלחלחו, אבל אלו היו כבר דמעות אחרות, כטפות האחרונות בזרוח החמה, הבאות מתוך תוחלת ואמונה. משהו מאור־הבטחון קרן על פניה, שפשטו קמעה קמעה ארשת־הדכאון הקודמת

הוא המשיך באותה הנעימה הרוטטת:

— נשבע הוא בשם ה׳, בשם התורה הקדושה ובשם אמו המנוחה, שכל היוצא מפיו אמת וצדק; התאמין בדבריו?

הניעה ראשה: כן.

גלה לה את הסוד, שאינו חתנה, שנפלה ביד חבר זדים ורמאים, האומרים להמיט עליה שואה — אבל הוא יצילה.

הנערה התעלפה —

מבלי הקים רעש, מהר לצאת אל החדר השני. לאשרו לא היה שם איש. חיש פתח את המזווה, הוציא משם בקבוק־קוניאק, נטל כוס־מים, חזר, נעל את הדלת אחריו וקרב להשיב רוח הנערה המתעלפת. לחץ ברקותיה, טפטף כמה טפות יי״ש לתוך פיה, נטל ראשה בכפותיו, אמצה אל חזהו, לטפה ברוך ובחום, לחש עליה מלים חמות ומעודדות, הבטיח, נשבע, נשק על מצחה המכוסה זיעה קרה, נשק חורון־פניה, התחנן לה לפקוח עיניה, קראה בשמה, קרא אותה בשם אחותי, כנה אותה בשמות חביבים. כשלא הועילה זאת, העמיסה על זרועותיו פתח חלון לרווחה להשיב עליה אויר צח והתחנן:

— אסתר — אסתר׳קה.

היא פקחה עינים מעורפלות, תוהות, כאילו חזרה מעולם אחר, פלאי, לתוך עולם עכור וקודר. היא הביטה בתמהון באדם הזר המטפל בה בשפעת אהבה וחמלה. כיון שהכירה בו מי שגלה לה אותה האמת הנוראה, נתעמקו פניה בבכי כבוש, שהרעיד כל ישותה כבקדחת, ונדחקה אל מסעד־הספה, כאילו להמלט על נפשה. שפופה ישבה ומכווצת, כחיה מאוימת זו חדורת־חץ, לא צווחה, לא התחבטה ביאוש אין־אונים, אלא כולה היתה תקופת־אימים. הכל בה בכה: העינים, הראש, הצמה עם הסרטים המגוונים, אפילו שמלתה הצבעונית. היא לא המליטה אלא מלה אחת, שחזרה עליה כמה פעמים:

— אמא — אמא — אמא.

על כסאות רפודים זה לעומת זה בסיגארות מעשנות בפיותיהם. לואי הביע שביעת רצון והלל את ה„סחורה", כיד מצב־רוחו הטוב עליו באותה שעה. אף־על־פי־כן דרש זהירות, לפי שאינה מן הנוחות ביותר, אותה ה„ירוקה" עם הסרטים המגוונים. צריך שתהא כאן גישה אחרת לגמרה; הבהילות תקלקל. לדעתו, תשהה כאן עוד כמה ימים. תהא הגברת סאל מפנקה ומראה לה חבה יתירה, כאילו היתה באמת כלה לתפארת. הוא, לואי, יבקרה לפרקים קרובים, ביחוד בערבים, „יתאהב" בה — „וועל"; הוא ידע כיצד לכלכל את הענין. הוא יכול לבטוח בו, מיסטר סאל.

כן, מיסטר סאל בטח בו. אף התקנא בו:

— ח, פרי עסיסי כזה יפול בחלקו — יו נאו.

חייך גם לואי והמשיך:

— לפי־שעה חייבים להלבישה. זה הכלל: אי אתה קונה אשה אלא בשמלה ובמחרוזות־אלמוגים.

— מי יצא ידי הוצאות אלו? — אבה המוכר לדעת.

— כסבור הוא, ידידו הטוב מיסטר סאל, שיקנה לה מילת ושיראין? בשמלה במחיר של שנים שלשה דולארים ובמחרוזות אלמוגים במחיר של חמשים סנט הריהו יוצא ידי חובתו, אליבא דכל הדעות! אלא מה? יהיו עוד אילו הוצאות קטנות. למשל: „ליטלה" לראינוע ולכבדה אחר כך בגלידה ובממתקים.

— אימתי הוא אומר להתחיל, מיסטר קוניס?

— אפילו היום. בחצות הלילה, בקירוב, ישובו.

המוכר לא חשד בו ומכל שכן כשסרו אחר־כך אל הטרקלין ולואי פנה אל הנערה בהאי לשנא:

— התדע אסתר לאן הוא אומר לקחתה עכשיו ולשם מה?

לא; היא לא ידעה.

— לקנות לה בגדים נאים ולהראות לה את ניו־יורק שלנו; התלך?

ולבשו הבעה של תחיה והשבת־הנפש. היא עשתה את הרושם של תינוקת שנעלבה, המקשיבה לדברי־הפיוס בחיוך קל בעיניה הדומעות. ונפלא: לא כאדם זר ראתה הפעם את לואי, אלא כאח גדול ורחמני, כנפש היחידה והאחת במדינה הנכריה הזו, שהובאה לתוכה בעטיו של גורלה המר והאכזרי. היא שמה עליו יהבה ומשום־מה האמינה באמונה שלמה, שישיב לה חופשתה ויגן בעדה. הרגש הרגישה באופן אינסטינקטיבי, שכל היוצא מפיו אמת וצדק, דברים היוצאים מן הלב — העידו העינים החמות והמלטפות, כל חזותו החיצונית שפעה חמלה ורחמים, אהבה ומסירות־הנפש.

— חיכי, חיכי, אסתר'קה.

והיא חיכה.

עכשיו בא אליה בבקשה, לואי, שתעזור לו בהצלתה.

היא תלתה בו את עיניה התמימות והמלאות אמון; הוא הסביר:

— על כל השאלות, אשר הוא ישאל אותה במעמד בעלי־הבית תענה: כן. התעשה כמצווה עליה, אסתר'קה?

כן, לחשה הנערה מכוונת כולה כלפי לואי העומד לפניה ובמבטה לא היה אף צל של פקפוק; ככה תביט אחות קטנה ועזובה באח גדול, שחש לעזרתה וככה יביט החולה ברופא, שבידו ימסור את חייו. ההרגיש זאת לואי? הוא לטף את ידיה באהבה, הוא לחצן ברוך — וכך אמר:

— במרמה יבוא, כדי לאחז עיניהם; הענין דורש זאת. כשאך תצא מכאן, שוב לא יראוה עד עולם. התבין, אסתר'קה?

כן, היא הבינה.

ברגע הזה התדפק מיסטר סאל על הדלת.

— יבוא! — קרא לואי.

נכנס מיסטר סאל ואחריו טניה'צ'קה. החליפו מבטים אלמים, באין־רואים. גברת הבית נשארה בטרקלין להריק חבתה על ה„כלה" ואילו הגברים פרשו אל החדר הסמוך, במקום שהתיישבו בהרחבה

הלקוחות ובשכונה היהודית. שוב אין מעינה אלא ב„ביזנס" שתתפתח יפה ובטיפול הילדים. דואגת לחנוכם ולהתנהגותם ומקווה לראות בהם נחת — שילומים על עניה ומרודיה. וכל זה אינו אלא הודות למיסטר קוניס, המלאך הגואל הזה, שעמד לה בשעת דחקה והחיש לה פדות והצלה ברגע הדרוש. עכשיו הביא שארת בשרו לדור בביתה. ודאי תהא לה כאחות ותמלא כל משאלותיה באמונה. היא התוודעה אליה מהרה והריקה עליה מיד מן החמלה והאהבה שבלבה, כאילו היתה קרובה לה קרבת בשר ורוח. חבקה לה והבטיחה לה אושר והצלחה לעתיד לבוא. על שאר־בשרה לואי יכלה להגיד זאת:

— מלאך בדמות בן־אדם.

היא קבעה לאסתר חדר קטן ונוח, ששני חלונותיו פונים הרחובה, עם מטה מוצעה, שולחן, ארון וכסא. לא נתקררה דעתו של לואי, עד שהלך וקנה קומודה עוד באותו יום, שאספקלריה בהירה מסוגרת בה, עם מכשירי־טואליטה. שניהם, לואי והגברת טוביס, כמו התחרו ביניהם להשפיע עליה מטוב־לבם ומן האהבה הכנה. היא חיכה פעם לזה ופעם לזו. רוחה שבה אליה. פטפטה מכל שעלה על לשונה. אף הפעוטות דבקו בה מיד לאהבה אותה, ביחוד התינוקת ששמה קלארה.

הדודה אסתר קראו לה.

לאחר שסעדו בצותה ואכלו גלידה בתור פרפראות, יצאו לואי עם אסתר הרחובה. בשובם היתה ה„קוזינה" כחדשה — לבושה ונעולה על פי האפנה האחרונה. אי, אף כובע ופוזמקי־משי קנה לה, אף לבנים מאריג משובח. מזוינים בחבילות ובחפיסות נכנסו ולואי שאל לחוות דעתה של הגברת טוביס:

— האיך היא בעיניה, אסתר'קה?

התבוננה בה הגברת טוביס ודעתה היתה:

— כמטרוניתה ליופי.

לואי לא גרע עין מן הנערה וסח:

היא הניעה ראשה: כן. ולואי שאל את טניה'צ'קה:

— הם יצאו תחילה לראות „שאו" ואחר יסורו אל חנות־בגדים (הוא קרא בשם הרחוב ובשם החנות) התבוא גם היא שמה?

כן, הקוזינה טניה'צ'קה תבוא שמה בשעה הקבועה. לואי הציג לפני הנערה את „שארי־הבשר" בתוך אנשי־המעלה, שיראו אותה בביתם כראות הורים בת־יחידה ענוגה ומפונקת. מפני סבות שונות אינו יכול להביאה מיד אל בית הוריו. אביו נסע לרגל מסחריו ואמו היא כעת במקומות־הרחצה, ובכן עליה יהא להיות כאן לכל היותר שבוע־ימים. בשוב הוריו — המ, הנה ראה תראה שלא תנחם על בואה לאמריקה. התהא נערה טובה ומקשבת, אסתר'קה?

היא הניעה ראשה: כן.

עוד בו ביום הביא לואי את אסתר אל בית הגברת טוביס שבמורד העיר. הוא הציג אותה לפניה בתור שארת בשרו, שמקרוב באה למדינה, בקשה להיות כנה וטובה אליה ולמלא כל מחסוריה— שלם ישלם ביד רחבה.

היעלה על דעת מישהו, שהגברת טוביס לא תמלא בקשתו? הוא שעשה למענה כל כך הרבה, הוא שחלצה מיון־המצולה, שהיתה שקועה בו למעלה מצוארה, ובצר לה ולפעוטותיה עמדה בחיים — התהא כפוית־טובה? צא וראה: לא עברו עדיין ירחים ששה מיום שהעתיקה דירתה לכאן וכבר ראתה ברכה בעמלה. מלבד לחם לשובע, מלבד הלבשה והנעלה, הנה הכניסה עוד כמה רהיטים לתוך ביתה. הפעוטות בריאים ושלמים־בגופם. הגדולים מבקרים בבית־הספר העממי והקטנים משחקים ברחוב עליזים ושבעים. והיא עצמה, הגברת טוביס, שנוי לטובה חל בה, הבריאה והאודם פורח בלחייה, כאילו שבו אליה העלומים. היה כבר משום הבטיחות בדבורה ובהילוכה. מה תימה בדבר? החנות מספיקה ב"ה כדי מחיה וכדי חסכון־פרוטה ליום־עברות. נתוספה בה עוד סחורה. מכובדת היא על

הראית בן־אדם שיהא מקלקל „ביזנס" הגונה בעצם־ידיו? לא; סם לא האמין למשמע אזניו:

— המהתל הוא בו, לואי?

לא, לואי לא חמד לו לצון; והראיה:

— אילו נאותה הנערה, אמר, היה נושאה לאשה.

סם התפקע ממש מצחוק, אך לואי היה מרוגע כל־צרכו, אמר על הנערה כי היא נחמדת מאד, תמה ותמימה, המ, כיונה נקית־חטא, יתומה עזובה מאביה ומאמה; ובכן:

— האיך היה פועל הוא, סם, במקרה כזה, אי?

היה עושה בה „ביזנס", היתה תשובתו הקצרה.

ולואי בוחר בדרך אחרת: היש לו אחות צעירה?

— כנגד מה תשאל זאת?

— אילו היה רואה אחותו בכך, מה היה אומר?

— לעזאזל!

התדע מה שאמר לואי? הוא הניח כך:

— שבריה כמותו, כסם, אין לה תקנה אלא מאכלת בכרסה.

סם מדד את חברו הצעיר במבט מלא איבה. חוכה שטנית התפתלה בזויות פיהו ובעיניו פעפע ארס ירוק. הוא שאל את חברו: מאימתי התחיל חוזר בתשובה? ואימתי הוא אומר לגדל לעצמו זקן ופאות, לומר תהילים בכוונה ולחלק צדקה בין העניים? שהרי כך יאתה לו, לנכדו של הצדיק רב ליבוש'ל; אשר לנערה:

— אי, ימצאו אותה!

אף־על־פי־כן היה לואי מרוגע:

— ינסו נא למצוא אותה.

ובאותה החוכה השטנית:

— מה יעשה להם?

לְוּאִי נִטֵּל אֶת הַמַּאֲכֶלֶת הַמַּבְהִיקָה מֵעַל הַסְּטֵיו, שֶׁחוֹתְכִין בָּהּ אֶת

— בעברם ברחובות — הכל הביטו באסתר'קה.

הנערה עמדה תמה וחיכנית בלבושה החדש, שהבליט יפיה וחנה עוד יותר ונתן לה ארשת רעננה ואביבית. היא סקרה עצמה בראי, כאילו תמהה על השנוי בה, כאותה התינוקת הלובשת שמלה חדשה. לא היה קשה לה להפרד משמלתה הישנה והצבעונית ומן הנעלים הגסות, אבל צר היה לה על הסרטים המגוונים שהוכרחה להתיר ממחלפתה ולהפרד מהם לעולם, לפי שכך אמרה הגברת טוביס:

— לא נאה, אסתר'קה, שמא תהא ללעג ולקלסה.

הכל נראה לה משונה וזר, כאילו היתה חולמת חלום בהקיץ. ובאמת: מיהו האדם הזה, ששמו מיסטר קוניס, שמטפל בה ברחמים רבים כל־כך? צדקה הגברת טוביס באמרה: מלאך בדמות אדם. ועל זכרונה עלתה האגדה, שספרה לה אמה פעם ביום שבת אחד בין־השמשות, על ל"ו הנסתרים, צדיקים יסודי־עולם אלו, המתחפשים פעם בדמות עני חוזר על הפתחים ופעם בדמות שר ורוזן, המצילים נפשות־ישראל הנתונות בצרה ובשביה — הזהו? —

ולואי שואלה: למה תביטי בי ככה, אסתר'קה?

הסמיקה הנערה ולא השיבה מאומה —

בערב חזר לואי הביתה. עמד עליו סם בשאלה:

— היכן היה כל היום? והיכן היא ה„סחורה"?

לא נזדרז לואי במענה, אלא תחילה הדליק סיגאריה והתכסה בעשן, ולאחר שהריק כוס־שכר מלאה ומתקצפת, התחיל לספר על ה„סחורה" שאין כמוה ליופי, ריבה תמה וברה האסורה במגע, כתורה הקדושה לדוגמה. אף לא העלים את האמת מחברו, שגמר בנפשו להמליט את הנערה מן הסכנה, הילכך החביאה במקום־מבטחים, שאפילו האשמדי בעצמו לא ימצאנה.

השליח בו שותפו כל חלומותיו הרעים. השפוי הוא בדעתו, לואי? ודאי אין מוחו כשורה וחיבין להכניסו לבית־המשוגעים.

למעלה ולעשות את החשבון: לכמה עולה החצי שלו. מוותר הוא על הסאלון, על ה„מציאות" ועל בית־הקלון — הוא מתפטר מן ה„ביזניס".

לא היתה ברירה אחרת לסם אלא לעשות כמצווה עליו. עשיית החשבונות ארכה שעה ארוכה. אחר צרר לואי את חפציו, את ספר־התורה שם בארגז מיוחד ובזהירות מרובה, וקודם שעזב את הסאלון לא הושיט יד לחברו, אלא התרה בו:

— שלא יהין לבקש אותו ואת הנערה, כי יתחייב בנפשו.

עכשיו דר מיסטר קוניס באכסניה.

מיום שפגש לואי את אסתר, שנוי עיקרי נהיה בחייו ובמהלך־מחשבותיו. הנערה הזו השפיעה עליו בתמימותה ובחנה הטהור והיה הוגה בה תמיד. על־הרוב היה מבלה את הזמן עמה בחדרה, יושב ושומע את שיחתה, יושב ומזין עיניו ביפיה וברעננותה ומחייך לקראתה מתוך נחת־רוח יתירה. ונפלא: היא לא עוררה בו תאות־בשרים ולא הסעירה את דמיו כנשים אחרות בשעתן. הוא ראה אותה כראות תינוקת חפה מפשע, שאתה רוצה לנשקה מאהבה טהורה וזכה, כשושנה ריחנית זו, שאי אתה מתאווה אלא להסתכל בה ולהריח את ריחה הטוב. היא הזכירה באמת־מים צנועה והעלתה על הזכרון גבעת־תום משלגת, שאתה חס לדרוך עליה, שמא יועם זיו־לבנוניתה. הכל בה הביע חן ונועם. בין בחיכה בגלותה גומת־חן בלחיה השמאלית וטורי שנים לבנות; בין ששחקה עם התינוקת קלארה, או סחה לה מעשיה יפה; בין שהעיפה עיניה, עינים נפלאות אלו שתום־בתולים נבט מתוכן, או כבשה אותן בקרקע כדי להסתיר אודם־הבושת שבפניה; בשבתה ובקומה, בפסיעתה ובעמידתה — המ, לא היתה מלה אחרת יותר נאותה להביע בה רחשי־הלב החמים מזו:

— אסתר'קה.

היה מביא לה מתנות. היה הולך עמה לראינוע ונהנה מהנאתה. יותר משהיה מסתכל בתמונה היה מסתכל בה — בשנויי־ההבעה

הלחם והנקניק הקשה, נסה את חודה על צפורן־בהנו, סובב אותה באויר, זרקה וחטפה, השתעשע בה — ובמנוחה גמורה:

— בני־מעיהם יוציא מלבר.

הפעם היה סם רציו. חשוד היה החורון הפתאומי של לואי, ביחוד זיע עצמות הלסתות המחודדות והבוהר השחור של אישוני־העינים, כבוהר הזה של המאכלת החדה. לרבות בלוריתו הגדושה וכעין העורב, שנתפרעה כלפי המצח הרם והמקומר, היתה חשודה ומאיימת. בכלל היה בישיבתו משום השקט שלפני סערה עזה, שתפרוץ מיד ותכה את הסאלון שאיה. אימה סתומה תקפה את ישותו השמנה ועמל לטשטש את הדושם, כדי להקדים פני הרעה. צחק מ„טוב־לב" בהכנעה כלבית, סח אפילו מהתלה מיושנה, שלא הלמה מצב־הרוחות כלל וכלל, אדרבה, כאילו העיבה את הערפל עוד יותר והגבירה את המשטמה עוד יותר. כיון שההצלחה לא שחקה הפעם, נטל כוון אחר, סם, וסח על הרווחים ההגונים שה„נערות" הכניסו בעת האחרונה — ולואי משתעשע במאכלת, מסתכל בשותפו באיבה גלויה. ככה יביט אדם באויבו־בנפש, השואף לנקמה. משום־מה ראה בו מי שאשם בשפלותו הוא ובשפלות ה„נערות", אפילו בשפלות קיידי. הוא שפתהו לחזור בתור צדיק עם ספר־התורה והוא שהכריחו לפתוח סאלון ובית־זימה. עכשיו הריהו רוצה גם לדכא את אסתר'קה ולעשותה לזונה — וכוסף־פראים תקפו לתקוע מאכלת זו בכרסו ולהמיתו מיתה מנוולת; ברם, הבליג על חמתו ומשום־מה אמר:

— הב לי עוד כוס שכר.

לאחר ששתה את השכר, הטיל את הכוס על הסטיו בחמת־רוח, עד שנתנפצה לרסיסים, קם והודיע:

— הוא יוצא מן ה„ביזנס"!

סם נבוך ונסה אליו דברים אלו:

— הרגע, אחא לואי.

ברם אחא לואי עמד על דעתו ודרש משותפו לעלות עמו

הוא מזה והיא מזה תחת הצלילים העליזים של תיבת־הנגינה, חזור ושוב, חזור ושוב, עד סחרחורת־הראש. היא צוחקת בקולה הרם והצלול, עושה תנועה של צניחה מעל מושבה, אך הוא תופס בה בקלות. בצאתם משם הריהו מחזיק בימינה ושואל ברוך:

— טוב, אסתר'קה?

והיא: הה, הראש סובב הולך כגלגל.

ומה נעים לענות על שאלותיה; למשל:

— הבאמת יבלע גחלים בוערות, אותו האדם?

אי, אף אל מנחשת סרו. נטלה אותה המנחשת הלבושה־משונות כף־ידה השמאלית של הנערה, עיינה בה והגידה לה עתידות, והעתידות מה בהירים! הגע בעצמך:

— בת מזל היא. עשירה תהא. שלשה בנים ובת אחת תלד וחביבה על בעלה תהא, חביבה מאד.

נחה דעתה עליה, ביחוד כשלואי הבטיח:

— כן, מאושרה תהא, אסתר'קה, מאושרה מאד.

דמעה זרחה בעיניה ולואי:

— היא בוכיה, אסתר'קה? למה? יבכו שונאיה וכל דורשי־רעתה.

חיכה הנערה — זו היתה תשובתה —

ערב שבת בין־השמשות. לואי בא לבקר את אסתר. קודם שעלה לקומה השניה, התעכב בינתים לספר עם הגברת טוביס על דא ועל הא. נתגלגלה השיחה על אסתר — והגברת טוביס לא ידעה גבול לתהילות ותשבחות. היא מנתה בה מעלות ומדות טובות, אחת גדולה מחברתה. ראשית, הריהי טובת־לב מאין כמותה, צדקנית ממש. מיום שבאה לדור בביתה, הרי עברה לידה כל הנהלת הבית, החל בשימת סדר ונקיון, אפיה ובשול וכלה בתפירה ובתקון. כל אשר יפול תחת ידה יצא מתוקן ומשובח כל־צרכו. והכל בנחת ובמתינות. כברכה היא בבית. מטפלת בפעוטות ועליה מזונותיהם,

שעל פניה, בשמחתה ובצערה, בצחוקה ובדמעת־הסתר. הוא לא ראה אלא אותה בלבד, מיהו השאר בטלין ומבוטלין. פעם בפעם הפכה ראשה אליו, כאילו בכוונה לשתפו לעולמה, עולם של רשמים, הרגשות, מראות וחזיונות. נענה לה בתנועת־ראש קלה. בבת־צחוק דלה. קרובה אליו ישבה, קרובה מאד, עד כדי להריח בנשימתה התכופה והקצובה, עד כדי להרגיש במגע שערה, עד כדי לחוש בהוויתה הפורחת. הוא, שקרבת־אשה הסבה לו תמיד מבוכה נפשית והולידה בו ילדי־שטן בדמות הרהורים טמאים — בחברתה היה מרוגע כולו ושקט־תענוגות השתרר בו, מין שלוה שלאחר חרטה שלמה. אלו היו רגעי־אושר באמת, הנאה רוחנית המשפיעה על הישות הבריאה. אמנם, היה רוצה ליטול ידיה הענוגות ולאצול להן נשיקה חמה, לאמצה אל חזהו היה משתוקק, להחביא ראשה הנחמד בחיקו, לשאתה על זרועותיו הביתה. נעים היה הטיול אחר־כך בתוך הרחובות השוקקים מהמון בני־אדם ולשאול אותה:

— המצאה התמונה חן בעיניה?

ולשמוע תשובתה:

— הה, כל־כך יפה, כל־כך יפה.

— הרוצה את גלידה, אסתר'קה?

והיא, באמת ובתמים:

— הוא כבר הוציא הרבה מעות, מיסטר קוניס.

אף־על־פי־כן כבדה בגלידה. לא הכניסה אל החנות — למה יהיו אותם הגברים אוכלים אותה במבטיהם הטמאים? הלכו ואכלו גלידה, הוא בקש אותה, שמעתה תקרא אותו לואי, ואם רצונה בכך בשמו היהודי — ליבוש.

הסכימה לכך.

כן, הוא הוציא עליה מעות. ההוא לא יביאנה ל„קוני־איילנד" להראות לה שם כל הנסים והנפלאות? אי, היש לך תענוג גדול כמו לראות התפעלותה התינוקית? טול, לדוגמה, הנסיעה על ה„סוסים",

ומה טעם העצבת שהליטה פתאום את רוחו? מעולם לא הרגיש כזאת כמו באותה שעה ובאותה עמידה. זה היה רגש של חרטה על חטא שחטא ביודעים ובלא־יודעים, ושל החלטה גמורה לשרוף גשר־העבר באש ולפתוח הכל מחדש, להכנס לחיים שיש בהם אהבה ועמל־כפים. אימתי חש בריחות כאלו? דומה, כאילו היתה הנערה שופעת חום וזוהר וריחות טובים. הכל כמו נשתכח ולא נשאר אלא מראה זה בלבד, מראה אסתר ליד הנרות של שבת. כולו נהה אליה כהנהות הפרפר אל המנורה הדולקת — להתוודות לפניה על כל העוונות והפשעים שעשה בימי־חייו, לבקש ממנה מחילה וסליחה ולהשבע שמכאן ואילך ייטיב את דרכו ויהא טוב למקום ולבריות, ברם לא עשה תנועה כלשהי, כאילו היה חושש, שמא יחלל את הקודש. על שפתיו לא רחפה אלא מלה אחת:

— אסתר׳קה —

אך הנה זזה הנערה ממקומה, כלאחר תפילה ארוכה, כיון שהרגישה בלואי נבוכה קצת, כאילו תמהה על האדם שזה־עכשיו הזכירתו בתפילתה, שנפתע פתאום לקראתה — ומבוכתה הקודמת נתחלפה בחוכת־תום של קורת־רות.

הוא פסע פסיעה אחת לפנים, כאילו ניתנה לו הרשות לכך וקרא חגיגיות:

— שבתא טבא, אסתר׳קה! —

בערב ההוא, אחרי הסעודה הראשונה של שבת, כשיצאו לשוח בשכונה, נטל לואי את יד אסתר בידו, לטפה רכות ולחש:

— הוא אוהב אותה מאד, את אסתר׳קה.

כשהיא החרישה, המשיך באותה הנעימה הרוטטת בקולו ובשבועת־אמונים, שאם תהא לו לאשה, אהבת־נפש יאהבנה, כבבת־עינו ינצרנה, ישתנה לגמרי ועשה יעשה רק את הטוב בעיני המקום והבריות. עבד יעבוד קשה ו„יעשה חיים" בשבילה, שלא יחסר לה דבר.

צאתם ובואם. הם נכנעים לה ועושים רצונה מאהבה. ואדוקה היא כרבנית. שומרת על בשר וחלב ולו תעשירה עושר רב — לא תבעיר אש ביום השבת! לולא היא, אסתר׳קה, לא היתה יודעת אימתי שבת או מועד. הנה היום, לדוגמה: דגים הכינה שטעמם כטעם גן־עדן ומטעמי־בשר, שריחם הטוב נודף למרחוק. אפילו פשטידה אפתה, ואין צורך לומר לפת מצומקת ופול שלוק — אי, שבת כהלכה! אין אסתר׳קה מצטערת אלא על חוסר־בעל־בית, שיקדש על היין ויזמר זמירות.

— מהו אומר עליה, על אסתר׳קה? —

כשעלה לואי למעלה, ראה מחזה זה:

החדר צח ונקי. על השולחן מפה לבנה ומנורה עם נרות דולקים. אסתר, לבושה בשמלתה החדשה, חפופה ומרוחצה, מחלפתה עשויה בטוב־טעם ותלויה לה מאחור עד מתניה, הרי זו עומדת ומבטת בשלהבות־הנרות. שפתיה נעות בלאט וקולה לא ישמע, דממה עמוקה וקדושה רבצה בחדר, כאילו היה הכל כובש נשימתו מתוך הערצה וקולט כל הגה־חשאין היוצא מפיה. דוממה עמדה ובלי תנועה כלשהי כשזרועותיה הלבנות והדקות פכורות לה על חזה־הבתולים הנאה. זוהר צנוע השתעשע על משי־לחייה ושכינה נוגה טבלה בשחור־עיניה. הערכה תפילה זכה, או שיח־ושיג לה עם אביה ואמה המתים, שאת דמותם חזתה רוחה? יחוד היה לה עם הגות־לבה, פרישות של יתומה ליד נרות של שבת דולקים בארץ נכריה שמעבר לים. הנה הופיעה דמעה אחת בעיניה, אחריה שניה ושלישית, שנתלו בריסיה הסמיכים־ארוכים והתנוצצו כאבנים יקרות לעומת שלהבות־הנרות.

למראה אותה בעמידתה זו, נשאר לואי עומד במקומו ליד הדלת והמזוזה, כאילו היה דורך על סף של קודש־קדשים. במין יראת־הרוממות וברוח נפעמה הביט בנערה שלפניו — אימתי ראה מחזה נהדר כזה? ההיתה זו אמו בתקופת הילדות הרחוקה והנשכחה?

שמא יפול למטה בריסוק־אברים.

והיום אמרה אסתר כך:

— אין היא נושאה נפשה לעשירות, אלא לפנה של שלום ואהבה —

ולא עוד אלא צדקה בקשה — למעט במתנות, הואיל וכל מתנה, שהוא מביא לה, קשורה בהוצאות יתרות. חבל על כל פרוטה ופרוטה, שאפשר להוציאה לדברים יותר מועילים והכרחיים. שהרי הם עומדים בערב של תקופה חדשה, כשעליהם לבצר להם עמדה בחיים — מניין יקחו מעות? ולו בקולה שמע, ליבוש, היה מביא לה את החולצות שלו לכביסה ולתקון; שעתה, ב״ה, פנויה בידה!

הוא סירב לכך ואמר, שאין זה לפי כבודה:

— ההיא, אסתר׳קה, תתקן את לבניו?

ברם היא עמדה על דעתה ולשיטתה הלכה:

— פעמים, שעל ידי אחוי כלשהו כותונת כמעט שלמה הולכת לאבוד. אין דבר: ברצונה הטוב תעשה זאת; כלום זר הוא לה, ליבוש?

התעקש ולא אבה למלא בקשתה הפעם, מיהו. דרישתה תכפה עליו, עד שלא היתה ברירה אחרת אלא לעשות רצונה. עכשיו הריהו לבוש בחולצה מגוהצה מעשה ידיה. שור, הריהי, אותה ההאחה הדקה מן הדקה והסמויה כמעט מן העין — המ, משהו מחן אסתר׳קה טבוע בה, משהו מרעננותה האביבית שמור בה:

— הרואה את, תורה קדושה?

באמת תמוה: באה נערה אחת מאיזו עיירה נדחת שבפולין המדינה ובראה בו לב חדש ותכונה חדשה בלא־יודעים. אסתר שמה. לכאורה ריבה פשוטה ותמה, דקת־גזרה ושחורת־צמה, שלמראית־עין אינה מצוינת בתבונה יתירה — והכריעה גאותו, שנתה טעמו לגמרי והטתה מהלך־חיין לכוון אחר. לא בכוח וגבורה, לא בתקיפות

— מהי אומרת, אסתר'קה?

היא אמרה: מצדה אין עכוב.

בחדר היו שני ארונות. באחד מהם שם לואי את ספר־התורה. לפני ספר־התורה הזה ישב לילה אחד, אחרי בקורו אצל אסתר, אפוף דממה ומנוחה, וחשב על־דבר תכלית בחיים. המלה נאמרה. הנערה נתנה הסכמתה. עכשיו אין להם אלא להנשא כדת ישראל ולחיות בשלום ובכבוד. אשר למעמד־פרנסה הרי ברור הדבר, החלטה שאין להרהר אחריה — ביושר ובעמל־כפים. לא סאלון ולא בית־אוכל או אכסניה, אלא — מה? מלאכה אינו יודע, מעולם לא למד מקצוע, שמע מינה — חנות־מכולת. לפתוח בקטנות —

הוא נמלך באסתר ושאל בעצתה. תמימת־דעים היתה עמו וכך אמרה:

— היא מוכנה ומזומנה לעבוד יחד עמו, מן הבוקר עד הערב ובלבד להתפרנס בכבוד ולא לבוא חלילה לידי מתנת בשר ודם.

בנות עליו הרוח חלם על ארמון נהדר לשניהם, ביחוד בשבילה, בשביל רעיתו בעתיד, שתהא מתשוטטת בחדרים המרוהטים והמרווחים כמטרוניתה נחמדת. שמעה אסתר בשים־לב ובחיוך נפלא על שפתיה העסיסיות, הואיל והפרספקטיבה היתה נסוכה נוגה ושלל־צבעים כל־כך; ברם היא סברה אחרת:

— לדעתה חייבים הם לנהוג חסכון ולהיות זהירים בהוצאת פרוטה יתירה כל אימת מצבם אינו מאושש עדיין. מה בצע בדירה נאה ובכלים נאים כשאין מקור־מחיה נאמן?

והמשילה משל:

— מוטב שיהא אדם משכיב ראש בריא על מצע־קש יבש משישכב בדאגה על כר־נוצות.

ומפי אמה, עליה־השלום, למדה תורה זו:

— לעולם יהא אדם עולה תחילה בדרגה ראשונה של סולם,

שאלות אלו שאלה אסתר את־עצמה ואת הגברת טוביס. רגיל היה לבקרה מדי יום ביום, לפעמים שתים או שלש פעמים ביום, והנה כבר עברו כמה ימים ועדיין לא בא!

ותהי לה זאת לחידה.

ודאי נסע לאיזה מקום וישוב בקרוב, שערה הגברת טוביס. אולם השערה זו לא נתקבלה על דעת הנערה. משום־מה הגיד לה לבה, שאסון קרה ללואי. חזוק לכך מצאה בחלום־בלהות שחלמה בלילה אחד: כלבים עזי־נפש ושואפי־דם התנפלו על לואי, נשכוהו ופצעוהו, עד שצנח ארצה מתעלף ואין־אונים.

שמעה הגברת טוביס את חלומה ופתרה כך:

— דברים בטלים; עוד היום יבוא, לואי שלה.

ברם, לואי לא בא.

ושנוי חל באסתר. אי־מנוחתה נתבטאה בכל חזותה החיצונית ועשתה את הרושם של תרזה רכה העומדת בשלכת. תוגה עמוקה שכנה בעיניה ושכינה חוורת חפפה על פניה. שינה סרה ממנה. שוכבת ערה בלילה ודמיונה מצייר לפניה — לואי מוקף כלבים.

היא האמינה בחלומות.

ניטל תיאבונה לאכילה. במשך זמן קצר של כמה ימים נרזתה מאד. אילו ידעה היכן נמצא לואי, היתה נחפזת לבוא אליו. הוא קרא לה, היא שמעה את קולו הרפה בלבה — אס־תר־קה.

שאלי את החשמלית העוברת ברחוב הסמוך, את העוברים והשבים, את בתי־המדות, את הפנסים האלמים, את הכרכרות והנהגים — אין איש מהם יודע לואי שלה היכן הוא; אין איש מהם יודע כמה תכלה נפשה אחריו. היודעים הם, שמלבדו אין לה נפש חיה והביבה אחת בעולם הזה? היודעים הם, שבלעדי לואי היא עזובה ושוממה וחייה אינם חיים? הלא הוא חתנה, בחירה רצתה בו. כמלאך־ישע הופיע לה ומיד זדים ומרעים הצילה, ששונה הקודם השיב לה ואהבת־נפש אהבה — היכן הוא?

של מפקדת, אלא בחזותה הצנועה והנלבבת, בנועם־מדברה, בשפתה היהודית המתובלת במשלים ובמליצות; על־הרוב כך:

— אמה, עליה השלום, היתה אומרת כך —

דיה הבטה אחת מעיניה היפות, זיתים טלולים עם זהורי־החמה, דיה חוכת־תום אחת ודיה תנועת־ראש קלה אחת והריהו מתבטל לגמרי — הוא, ליבוש קורקי בעיר־מולדתו ומיסטר קוניס באמריקה!

— הוא אוהב מאד את אסתר׳קה, תורה קדושה! —

אף־על־פי־כן לא היה עוד הכל כשורה. כעין עננה העיבה שמי־עולמו הבהירים, כעין פגימה בחדווה הגדולה. חטאה כבדה רבצה על נשמתו, העיקה כמשא־לעיפה וחייצה בינו ובין משאת־נפשו אסתר׳קה — העגונה שבגאליציה. משום־מה עלתה על זכרונו בעת האחרונה, כעלות הענן השחור להקדיר פני החמה הזורחת, ואפילו בחלומו ראה אותה — עצובה ומדוכדכת. היא תובעת אותו לדין, תובעת עלבונה, עלבון בת־ישראל, שנשארה אלמנה חיה. כיצד רשאי הוא לשאת את אסתר׳קה לאשה? כיצד רשאי הוא לקדשה? שמא יגרום החטא ויבולע חלילה לאסתר׳קה! כמה וכמה פעמים אמר לספר לאסתר׳קה את כל האמת המרה, אבל חזר בו מיד; חושש היה, שמא יסבב לה בכך עגמת־נפש גדולה, שמא תשט ממנו בשאט־נפש ותברח לכל אשר תשאנה אותה עיניה. שהרי לא יעלה על הדעת, שנערה כשרה וצנועה כאסתר׳קה, לאחר שיוודע לה הכל, תאות להיות רעיתו. להסתיר את הדבר, לקבור את התעלומה עמוק בלבו:

— לא; איני יכול, תורה קדושה

כך ישב ליבוש קורקי לילה אחד לפני ספר־התורה, אפוף דממה והתלבט בשאלה:

— מה לעשות? —

*

מַה היה ללואי? מדוע אין רואים אותו?

בביאה הארוכה של בית־החולים, הספוגה דממה של ריחות משונים, פגשה אותן אחות רחמניה. היא העלתן לקומה הששית ושם לתוך חדר רחב־ידים —

לואי הכיר ראשון את אסתר והרים יד חוורת לקראתה. היא נגשה אל המטה נפעמה. בראותה את לואי חוור־הפנים השוכב פרקדן, בכי כבוש הרעיד כתפיה, נזדרזה אליו וכבשה ראשה בשמיכה. אותה היד החוורת, שהורמה תחילה לקראתה, ירדה עכשיו על ראש־הנערה, לטפה שערה באהבה רבה ומפיו נתמלטה מלה אחת:

— אס־תר־קה.

האחות הרחמניה הרגיעה את הנערה:

— שלום יהא לחתנה — למיסטר קוניס.

אותה היד החוורת, שלטפה תחילה את ראש־הנערה, החליקה עכשיו את מצחה, את עיניה, את משי־לחייה. כיון שהרגישה בדמעות חמות ומטפטפות — חמלה עמוקה נתעוררה בלבו, הרגשה חמה מאד והתחנן:

— הרימי ראשך, אס־תר־קה.

הרימה ראשה. חייך לקראתה. בקשה לשבת בקצה־המטה כדי שיוכל להחזיק בידיה העגוגות, להציץ לתוך עיניה הדומעות, לספר עמה ולנחמה — שוב ישוב מהר לאיתנו.

על שאלתה: מהי מחלתו, השיב:

— לפני שבוע־ימים חלה במחלת־הקיבה והובא לבית־החולים. עשו לו נתוח. עכשיו כבר עברה הסכנה והריהו הולך ומבריא. בעוד כמה ימים, אומר הרופא, יוכל כבר לרדת מעל המטה; כן — במהרה ישוב הביתה. היטיבה לעשות בבואה, אסתר׳קה. הה, התגעגע עליה ככה! הרגש הרגיש, שאך יראה אותה וירפא. מה עשה? בקש את האחות הרחמניה לכתוב לה מכתב בשמו —

הנערה נרגעה קימעה. כעין אור חדש זרח על פניה וסחה לו על מרת־נפשה במשך הימים האלו ועל חלומה — הוא מוקף

היא קראה לאמה ולאביה המתים, אף לאבי־היתומים קראה ממעמקים.

נסתה הגברת טוביס להרגיעה בדברי־רכות. פתרה חלומותיה לטובה והבטיחה אותה שהכל יבוא בשלום על מקומו. כן, כאחות בכירה היתה לה הפעם. לא חשכה גם בדברי־כבושין, אף־על־פי שבסתר־לבה הכירה שדברים בגו, אולם לאסתר אמרה:

— תמצא, ה„אבדה".

הנערה שאלה לכתובת של לואי.

לא; הגברת טוביס לא ידעה את כתבתו. בכל פעם דמתה אסתר לשמוע קולו מלמטה, בחנות, הקול החביב והנעים. פעם בפעם יצאה הרחובה — אולי תפגוש שם את לואי. בינתים יצאה ונכנסה מסימטה לסימטה. זרמו הבריות מפנים ומאחור, חפשה ובקשה, סקרה והתבוננה, שמא תמצא בהם אותה הקומה הנאה ואותם הפנים הנאים — ולשוא. עברו החשמליות במרוצה, נעצרו בקרן־הרחוב, פלטו והכניסו המון נוסעים — איננו. שבה הביתה מדוכדכה מאד, עלתה לחדרה שבקומה השניה, הטילה עצמה במטה, כבשה פניה בכר ובכתה מרה.

והילדים עומדים עליה תמוהים ועצובים:

— מה היה לדודה אסתר?

ככה עבר שבוע־ימים.

אולם בבוקר אחד נתקבל מכתב ובמכתב כתוב לאמור:

„מיסטר קוניס חולה, שוכב בבית־החולים סט. פטריק ומבקש לראות את אסתר".

על החתום: האחות הרחמניה מ.

עכשיו היה הכל ברור: לואי חולה ושוכב בבית־החולים. אסתר המרה בבכי — חלומה בא. נבואת־הלב הסתומה נתקיימה. ודאי מצבו בכל רע כי על כן נשלח המכתב הזה. התמצאנו עוד בחיים? הגברת טוביס לוותה את אסתר אל בית־החולים.

שהיה חברו וידידו הטוב, אולם הלז לא שעה אל בקשתו; אדרבה, הוא שהוסיף שמן על המדורה:

— בלופר הוא, רוצח וחדל־אישים!

ובכן:

—היכן היא הנערה?

לואי שותק.

מיסטר קראסני דחף בצדו.

אך לואי לא הגיד את הכתובת. עין בעין ראה שכלתה אליו הרעה וחייו תלויים בשערה — ושתק. הוא מסר עצמו ביד הגורל וסקר את אויביו בעיני זאב שנפתע לבין עדת כלבי־רועים עזי־נפש. מבטו עבר מן האחד אל השני, כדי לראות מאין תפתח הרעה, ובקש מוצא מן המיצר. זכרונו יגע למצוא תחבולה היפה להצלה במקרה כזה. הם שמו עליו מצור, כאילו הרגישו בכוונתו. הוא נסה להאריך את המשא־ומתן, שמא יארע בינתים דבר־מה שישנה מצב־הדברים, ברם סם דחה את הקץ:

— וועל — הכתובת!

אותה שעה נראה שוטר מרחוק. לא ראהו אלא קראסני. רמז לשני החברים, שהבינו מיד פירושה של רמיזה זו. לואי לא הספיק להפוך את ראשו — וכמה יריות תכופות הממוהו. הוא הרגיש בצריבה עצומה בבטנו, ערפל כבד אפפהו — והתעלף —

כשפקח את עיניו ראה עצמו שוכב במטה בבית־חולים וכולו מדווה וחולי. היכן הוא? ומה קרה עמו? כשנתבהרה מעט הכרתו, זכר כל אשר עבר עליו ונתעווה מכאב ומאיבה. הם, המליט, כאילו היה מתכוון להשתער על אויביו ולכלות בהם את חמתו. האחות הרחמניה, שהחליפה שלפוחית־הקרח על בטנו, כסתה אותו היטב בשמיכה, לטפה שערו השחור והמתולתל וצוותה עליו במפגיע לשכב במנוחה ולא לעשות תנועה יתירה. רצה לשאול אותה דבר־מה, אך היא שמה אצבע על פיו — לאות שתיקה.

כלבים עזי־נפש הנושכים אותו עד דם. שמע לואי והמאורע הנורא, שבעטיו הוא שוכב עכשיו בבית־החולים, עלה בזכרונו עם כל הפרטים המעציבים:

וכך היה מעשה:

— בוקר אחד יצא ללכת לבקר את אסתר. והנה צצו לקראתו שלשת ה„ידידים" שלו: סם שותפו, סאל עב־הכרס ומיסטר קראסני, ה„אמריקאי", שהביא את אסתר מפולין לאמריקה. הם הפסיקו את דרכו וצוו עליו לסור עמהם אל הסימטה הסמוכה, כי בנפשו הוא. ציית להם על־כרחו ושלא בלי יראה מפני הבאות. שם איימו עליו באקדחיהם השמורים עמהם בכיסי־מעיליהם ואבו לדעת:

— היכן היא ה„נקבה"?

לואי הרגיש בפח שנפל לתוכו ונסה להשתמט:

— אביא אותה אל הסאלון.

סם, הוא שאמר:

— בלופר הוא; לא יביאנה.

ומיסטר סאל:

— היכן היא נמצאת?

ומיסטר קראסני:

— הוא ילך על־פי הכתובת. ואם איננה שם — מרה תהי אחריתו!

שלשתם הראו על האקדחים.

לואי דבר רכות והבטיח להם לצאת ידי כל ההוצאות. הוא הגיד להם את האמת — הוא מבקש לשאת אותה לאשה. אך הם קבלו את דבריו כשקר, כאמתלה להשתמט מתחת ידיהם ולעשות „סחורה" בנערה. לואי נשבע בשם אמו המנוחה, שכל היוצא מפיו אמת וצדק, הנה בכיסו שלש מאות דולארים, מוכן הוא לתת להם את הסכום הזה ואת השאר לפרוע אחר כך. ביחוד פנה אל סם, מי

הרופא ואין לשנות. לא היתה ברירה אחרת אלא לצפות לשעה בה יוכל לקבל את אסתר בזרועות פתוחות, לשוחח עמה, להתחמם לזוהר עיניה הנפלאות, ללטפה בשפעת־אהבה ולטוות בחברתה מסכת העתיד הבהיר — הם יהיו מאושרים, הלא, אסתר'קה?

כעבור כמה ימים, כשהוטב מעט מצב־בריאותו, נעשתה חקירה־ודרישה על־ידי סגן הקטיגור בהשתתפות ראש־המשטרה והשוטר, שהיה עד־ראיה בשעת אותה ההתנפלות ברחוב. לואי הצטרך להשיב על השאלות שהוצגו לו באופן אדיב, אחרי שכל חקירה־ודרישה זו אינה אלא לטובתו, כדי לתפוש את הפושעים ולענשם כראוי להם על־פי החוק. המכיר הוא בהם? מהי סבת ההתנפלות? אך הוא עשה את עצמו כאינו יודע ולא כלום. מעולם לא היה לו מגע־ומשא עם אותה ה„חברה״; ובדה שקר זה:

הוא התהלך לפי־תומו באותה סימטה, מבלי דעת מהנעשה מאחוריו. פתאום שמע מריבה קולנית. הפך ראשו — והנה שלשה אנשים נצבים בקרן־הרחוב, בידיהם אקדחים מוכנים ומזומנים להרוג איש את אחיו, מיד הכיר שכאן עומד להתרחש דבר־נורא, בלי־ספק רצח. ועד שעשה כה וכה להמלט משם על נפשו, ידיה תכופה פרצה יחד עם מרוצה לכאן ולכאן. מה שהיה אחר־כך אינו זוכר, לפי שנפצע על ידי כדור שפגע בו שלא בכוונה ונפל לארץ מתעלף —; לא, מעולם לא פגש באותה ה„חברה״.

ניכר, שהוועדה פקפקה בספור־המעשה של החולה, והקטיגור, בר־נש גוץ וחד־עין, נסה להזים עדותו ולסבכו בשאלות שלא מן הענין, אך לואי עמד בנסיונו ולא נתן אפשרות כלשהי של סתירה בדבריו; מדעתו לא זז:

— אין הוא מכיר באותה ה„חברה״ —

כל זה לא ספר לואי לאסתר.

אחר כך נפלה עליו תרדמה חזקה. כמה ישן לא ידע, אולם בהקיצו שרתה אפלולית בחדר ולא ראה אלא את האחות הרחמניה, כעין דמות חיה ולבנה השפה בין המטות, שאילו בריות מכורבלים שוכבים בהן ונאנחים, שוהה כאן שעה מועטת ושם שעה מועטת. הנה נתעכבה אצלו, הגישה כף אל שפתיו וחש בנוזל מר בפיהו, שהעווה שרירי־פרצופו. אחר גחנה עליו. ראה שתי עינים מחיכות ופה עסיסי החושף שנים לבנות. נזכר משום־מה באסתר, בנערה החביבה והתמימה, געגועים חמים תקפוהו, נטל ידה של האחות ולחש:

— אס־תר־קה.

שוב נרדם וחלם חלומות רעים. הכאב בבטן היה קהה. כל אבר בו דווה לעצמו. אי־אפשר היה להתהפך על הצד השני. מוכרח היה לשכב פרקדן ולעשות כל המצווה עליו. האחות הרחמניה היתה טובה אליו וטפלה בו ברוך ובסבלנות. מפיה נודע לו על הנתוח המסוכן שנעשה בקיבתו, שנפצעה קשה על־ידי שני כדורי־עופרת, שחדרו פנימה. ברם הכל עבר בהצלחה ומהר ישוב לאיתנו. מאפס־מעשה ומרוב שכיבה במצב של אי־תנועה, היה עושה חשבון־הנפש שלו, מעביר בזכרונו כל אשר עבר עליו מיום עמדו על דעתו ועד הרגע האחרון, ובא לידי ההכרה, שכל זה לא אירע לו אלא כעונש משמים. כעמוד־אור באפלה נצבה אסתר, היא אסתר שהופיעה בעולמו בהיסח־הדעת ובראה בו לב חדש לגמרי. הוא היה מהרהר בה הרבה וראה אותה בכל דמותה וצביונה וכפי שנצטיירה ברוחו.

ואל האחות הרחמניה אמר פעם כך:

— אהובה לו, שאין כמוה ליופי ולתמימות.

— מה שמה?

— אס־תר.

— האוהב הוא אותה?

אם הוא אוהב אותה! אולם האחות הרחמניה דחתה בקשתו לראות את אסתר לעונה אחרת, כשיוטב לו יותר. גזירה היא מלפני

ככה עבר עוד חודש. לואי הבריא כל־צרכו. עכשיו לא היה זקוק עוד לעזרת מישהי והיה מרבה לטייל לבדו בשכונה. אף־על־פי־כן לא היה מרגע מבחינה אחרת. לכאורה הרי הכל כשורה ואינו צריך אלא לישא את אסתר לאשה. הדבר פשוט מאד: חופה וקדושין — וחסל. הנערה עצמה, דומה, כאילו תבעה בעיניה התמימות: עד מתי? עד מתי יהיו דרים בבית הגברת טוביס? כבר הגיעה השעה לחשוב על תכלית ולבנות ביתם הם. כעין עצבת ירדה עליה והיתה מרבה בשתיקה, בשתיקה ובהרהורים — כן. מה היה יכול לעשות? כיצד היה יכול לצאת מן המיצר הזה? והעגונה שבגאליציה מה תהא עליה? משום־מה נתירא, שמא תארע להם איזו תקלה אחרי החתונה.

אכן, קודר ועצוב היה לואי בימים ההם.

יום אחד, בתעותו בשכונה, התעכב ליד שלט קטן אחד שעל־גבי דלת של דירה אחת:

„כאן דר הרבי ר' דוד'ל ממיכאילובקה".

תוך כדי עמידה כך נצנץ רעיון במוחו, ומבלי פקפוק כלשהו, עלה במעלות, פתח את הדלת הכבדה וסר פנימה. שם פגשו יהודי כרסתני ועבדקן, שטליתו המצויצת מבצבצת לו מלבר.

— מה בפיו, יונגערמאן? — שאל בקול בסובי.

— ברצונו לראות את הרבי.

היהודי העבדקן, כנראה הגבאי, נכנס אל החדר הסמוך, שהה שם כמה ששהה, כשיצא, פתח את הדלת לרווחה ורמז לאורח בקידה קלה, מעשה ג'נטלמאן:

— יכנס, בבקשה.

בחדר השני נזדמן האורח פנים אל פנים עם סב שחות, זלדקן, בעל פנים צנומים כגרוגרת דר' צדוק בשעתה, עם גבות ארוכות ועבותות, על אפו הארוך והגבנוני רכובים משקפים עבי־הזכוכית, שהעינים נשתקפו מבעדם גדולות, בהירות ונוצצות, החודרות לפני־ולפנים של הנשמה וגורמות למבוכה פנימית, כאילו היו שרויות

כחודש ימים היה לואי בבית־החולים ושב הביתה. משום־מה העתיק דירתו עוד באותו יום לבית הגברת טוביס. פונה לו חדרה המיוחד של אסתר והיא שכבה במטה אחת עם הגברת טוביס. לואי לא היה בריא עדיין כל־צרכו ואסתר טפלה בו ברחמי־אם. רוב היום בלתה בחדרו, הכינה לו מאכלים מבריאים והתאמצה להפיג שעמומו בשיחה ובאגדות. נאות שידעה במספר הגון, על ל"ו הצדיקים ועל הבעש"ט, מהם ששמעה מפי אמה הורתה ומהם שקראה בשבחי־הבעש"ט. זו היתה שעה של קורח־רוח והנאה. נעים היה לראות ארשת פניה הרצינית בספרה, היא כמו אצלה מרוחה על האגדות. יומם ולילה היה שוכב כך ושומע, הוא במטה והיא על כסא מנגד, העינים נפנות אליה כחמניות הללו כלפי החמה הקורנת, הלב מתפעם בנעימות ובאהבה ורוח של הרגעה חופפת עליו. היא יצרה אוירה אחרת, שונה מזו שבחנות מלמטה ומאחרי כתלי־הדירה — מעין פנת־שלום ומנוחה נעימה. הוא שכח עולם ומלואו, מה שהיה ומה שיהיה, ולא היה מעינו אלא ברגע הנוכחי ובנערה המספרת.

...היה היה צדיק גדול —.

וכשם שהיה מציית תחילה לאחות הרחמניה ועושה כמצותה, כך היה נשמע עכשיו לאסתר ומבטל רצונו מפני רצונה. היא אסרה עליו את העישון, מוכרח היה לשתות חלב ולגמוע ביצים חיות. היא לא הביעה אהבתה בנשיקות תאווניות ובחביקות לוהטות, אלא בהבטה חמה, במסירות, בטפול רך, בקולה הנמוך והעמוק. על לטיפותיו השיבה בחיוך־תום ובאודם־בושת. עתים, כשהיום היה בהיר בשחקים, יצאו לשוח מעט לרוח־הצהרים. סרו אל גן־הרובע והתיישבו על ספסל פנוי. אסתר הקפידה שיהא עטוף כראוי, כרכה צווארו בסודר, שלא תפגע בו הצינה. תוך כדי הליכה תמכה בזרועו. ובשובם הביתה, הגישה לו את הכוס:

— שתה, ליבוש — החלב מבריא מאד.

והוא: תודה, אסתר'קה.

ליבוש ראה את הקומה השחוחה של הסבא לפניו ומשום־מה מצא, שהוא האדם היחידי בארץ שכדאי להשיח לו תעלומתו הכבדה — כאחד הרבנים הקדושים, שהיה רואה תמונותיהם עוד בקטנותו בבית אמו האלמנה. עכשיו לא הפחידה עוד ההבטה החודרת והקשה של העינים הבהירות והנוצצות שמבעד למשקפים העבים, חום היה בה ואמון וכעין בת־צחוק של טוב־לב השתעשעה על פניו החורים והצנומים. בכך הועילה הרבה הדממה, ביחוד האוירה הקדושה שמסביב, המספרת בשפת־מסתורין על פרישות גמורה מהבלי עולם הזה, על ענווה ואצילות. דומה, כאילו היה השם המפורש שעל הפרוכת מעודד:

— ספר, ליבוש, ספר.

והוא התחיל לספר תולדות־חייו, תחילה בהפסקות ובגמגום בינתים, בקול רוטט ורפה, כאילו היה מתוודה לפני הרבי ומבקש ממנו סליחה ומחילה. הוא הסתכל בסב שלפניו הסתכלות בושה, כזו של חוטא המכיר בעוותתו. וכיון שפתח, היה הולך ומרצה מבלי הסתיר דבר ומותח על עצמו את הדין הקשה. הוא כנה עצמו בשמות־גנאי, לבשתו ולחרפתו, ועם זה הרגיש שהמועקה בחובו הולכת הלוך וקל. ביחוד התעכב על העגונה שבגאליציה, שהשאיר למעצבה—

— התוודה, בני, התוודה — עדדו הרבי הסב בקול רך כשמן ובארשת של חסד וחנינה בעיניו הבהירות.

וליבוש התוודה:

— עכשיו מצא נערה בת־טובים, שהצילה מיד זדים ומרעים, ומבקש לשאת אותה לאשה. אמנם, יכול היה לשאתה בלי גט־פטורין. מי היה יודע? אלא שחושש הוא, שמא ימיט חלילה אסון על הנערה. הנערה הזאת, אסתר שמה, אין כמוה לתום ולצניעות ונפשו קשורה בנפשה. אם לא ישאנה, הרי רק ה' הוא היודע מה שיקרה אותה; בלעדיה חייו אינם חיים, רבי! הוא נדר נדר לה', אם ישא את הנערה כדת וכדין ישראל — להיות מעכשיו נוח למקום ולבריות, לעבוד

קודם לכן באיזה עולם אחר, עולם של אצילות ופרישות גמורה, ועכשיו הריהן שבות להסתכל במציאות העכורה. מצחו רם ומקומר בשתי־ערב של חריצים ורשת של קמטים דקים מן הדקים. בראשו כעין הכסף יארמולקה מעוכה ומרובבת, שהבליטה שפע של פאות גדושות ומסולסלות בניגוד לזקנו שהיה קלוש ובצביון של טבקה כתמתמת. לבוש היה בחלט־אטלס ובחגורה עם שני פיפיות מזה ומזה, שהיה מגולה וחשף טלית מצויצת, שתי רגלים דקות בפוזמקים לבנים ובסנדלים. הידים היו שומות אשה בשרוול אחותה — זה היה רב דוד'ל ממיכאילובקה. אחרי שאילת שלום, רמז לאורח על כסא בניע־ראש קל ובקול חלש וצרוד:

— שב, רב יהודי; מה שמו?

— ליבוש, רבי.

ליבוש צנח בלאט על הכסא ובמין יראת־הרוממות העביר מבטי־העינים על ארון־הקודש עם פרוכת־הקטיפה ועם האותיות „יהוה" המרוקמות, על ארונות הספרים ועל הגמרא הכבדה והפתוחה עם קופסת־הטבקה שעל השולחן. ביחוד פעלה על רוחו הדממה העמוקה השרויה בחדר, שלא התאימה כלל להמולת הרוכלים שבשכונה.

הרבי התיישב כנגדו מעבר השני של השולחן.

— מהו יכול לעשות למענו, בני? — שאל רכות.

הקול הרך של הרבי הסב כאילו חזק את רוחו בקרבו ופתח בעניוות:

— הוא בא לשאול עצה מפיו, רבי.

הרבי הכיר במבוכת האורח ושאל משום־מה:

— שמא רוצא ר' ליבוש בהרחת טבקה?

והגיש לו את הקופסה.

ליבוש נטל מעט והודה; והרבי:

— עכשיו נשמע, ר' ליבוש —

ולעמול, כדי לפרנס עצמו ואת אסתר שלו. יראת־שמים היא, אסתר שלו, ודורשת ממנו לקנות טלית ותפילין, ללכת שבת שבת לבית־הכנסת להתפלל — עשה יעשה זאת באמת ובתמים, רבי! אף צדקה יתן לעניים יותר מכפי יכלתו. טרפה — מאן דכר שמה! אסתר רוצה למלא אחרי כל דיני־ישראל — אי, מנורה נאה יקנה לה, שתדליק נרות של שבת. מוכן ומזומן הוא לעשות הכל, ובלבד שיוסר ממנו העול הזה — העגונה שבגאליציה. אמנם, עשיר איננו, מכל־מקום יתן כפי שיושת עליו; ובכן: מה עצתו, רבי? —

הרבי היה מזועזע מן הודוי הזה, עד כדי דמעות והשיב בלי פקפוק כלשהו:

— נמצא מוצא, בני.

בקצור: נשלח גט־פטורין לעגונה שבגאליציה ואותו הרבי, רב דוד'ל ממיכאילובקה, נתן לליבוש ולאסתר חופה וקדושין כדת משה וישראל.

פילאדלפיה, אמריקה, תרצ"ג.

UNIVERSITY OF CHICAGO
54 677 939